İstanbul Asliye Hukuk Mahkemelerinde Yargılama Süreci

Taraflar, Davalar ve İşleyiş

İdil Elveriş - Galma Jahic - Seda Kalem

İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları

Human Rights Law Studies

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Judicial Proceedings at İstanbul Civil Courts

Parties, Cases and Process

İDİL ELVERİŞ - GALMA JAHIC - SEDA KALEM

İSTANBUL ASLİYE HUKUK MAHKEMELERİNDE YARGILAMA SÜRECİ
TARAFLAR, DAVALAR VE İŞLEYİŞ

JUDICIAL PROCEEDINGS AT ISTANBUL CIVIL COURTS
PARTIES, CASES AND PROCESS

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ VE
AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ TÜRKİYE TEMSİLCİLİĞİ
TARAFINDAN FİNANSE EDİLMİŞTİR

THIS RESEARCH WAS FUNDED BY:
İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY AND
OPEN SOCIETY INSTITUTE ASSISTANCE FOUNDATION

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İdil Elveriş - Galma Jahic - Seda Kalem
İSTANBUL ASLİYE HUKUK MAHKEMELERİNDE YARGILAMA SÜRECİ
Taraflar, Davalar ve İşleyiş

İdil Elveriş - Galma Jahic - Seda Kalem
JUDICIAL PROCEEDINGS AT ISTANBUL CIVIL COURTS
Parties, Cases and Process

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 232
İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 8

İstanbul Bilgi University Press 232
Human Rights Law Studies 8

Bu kitap İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Araştırma Merkezi tarafından hazırlanmıştır.

This Research Was Prepared By: İstanbul Bilgi University, Human Rights Law Research Centre.

ISBN 978-605-399-069-7

ISBN 978-605-399-069-7

1. Baskı İstanbul, Ocak 2009

First Edition Istanbul, January 2009

© Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd. Şti.
Yazışma Adresi: İnönü Caddesi, No: 95 Kuştepe Şişli 34387 İstanbul
Telefon: 0212 311 50 00 - 311 52 59 / Faks: 0212 297 63 14

www.bilgiyay.com
E-posta yayin@bilgiyay.com
Dağıtım dagitim@bilgiyay.com

Tasarım Mehmet Ulusel
Dizgi ve Uygulama Maraton Dizgievi
Düzelti Remzi Abbas
Baskı ve Cilt Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat 6 No: 4 NB 7-9-11 Topkapı İstanbul
Telefon: 0212 613 03 21 - 613 38 46
Faks: 0212 613 38 46

www.bilgiyay.com
E-mail yayin@bilgiyay.com
Distribution dagitim@bilgiyay.com

Design by Mehmet Ulusel
Electronic Page Makeup Maraton Dizgievi
Corrected by Remzi Abbas
Printer and Binder Sena Ofset Ambalaj ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok
Kat 6 No: 4 NB 7-9-11 Topkapı İstanbul
Phone: 0212 613 03 21 - 613 38 46
Fax: 0212 613 38 46

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü tarafından kataloglanmıştır.

Elveriş, İdil
İstanbul Asliye Hukuk Mahkemelerinde Yargılama Süreci: Taraflar, Davalar ve İşleyiş = Judicial Proceedings at Istanbul Civil Courts: Parties, Cases and Process / İdil Elveriş, Galma Jahic, Seda Kalem.
1st ed.
p. cm.
Includes bibliographical references and index.
ISBN 978-605-399-069-7 (pbk.)

1. Turkey—Civil courts. 2. Civil procedure—Turkey. 3. Civil law—Turkey. 4. Practice of law—Turkey. I. Title. II. Jahic, Galma. III. Kalem, Seda.
KKX500.E48 I88 2008

İdil Elveriş - Galma Jahic - Seda Kalem

İSTANBUL ASLİYE HUKUK MAHKEMELERİNDE YARGILAMA SÜRECİ
Taraflar, Davalar ve İşleyiş

JUDICIAL PROCEEDINGS AT ISTANBUL CIVIL COURTS
Parties, Cases and Process

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve
Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Temsilciliği
tarafından finanse edilmiştir

This Research was Funded by:
İstanbul Bilgi University and
Open Society Institute Assistance Foundation

YAZARLAR

İDİL ELVERİŞ

İdil Elveriş 1996 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Hukuk yüksek lisans derecesini 1998 yılında New Orleans'ta bulunan Tulane Üniversitesi'nden alarak, avukat ve hukuk danışmanı olarak New York, Kosova, Britanya ve İstanbul'da çalıştı. 2003 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne katılarak, Türkiye'de hukuk kliniklerinin öncülüğünü yaptı. İlgi alanları arasında adalete erişim, fakirlik ve hukuk, yargı, adalet sistemi ve mahkemeler yer almaktadır. Elveriş halen İstanbul Bilgi Üniversitesi Siyaset Bilimi doktora programında öğrencidir.

GALMA JAHİC

Galma Jahic Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji bölümünden 1997 yılında mezun oldu. Psikoloji yüksek lisansını aynı üniversiteden 1999'da aldı. Newark, New Jersey Rutgers Üniversitesi'nden Ceza Adaleti konusunda bir başka yüksek lisans derecesi elde etti. Halen aynı üniversitede doktora öğrencisidir. 2004 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde çalışmaya başladı ve mahkemeler, ceza usulü ve bunlara yönelik kamuoyu güvenine ilişkin bir çok araştırmada yer aldı ve 2005 Uluslararası Suç Mağduriyeti Araştırması'nın Türkiye ayağını yürütenlerden birisi oldu. Jahic aynı zamanda geçmiş dönemlerde Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı - Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ve Uluslarası Göç Örgütü ile de çalıştı.

SEDA KALEM

Seda Kalem 2000 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun oldu. New School Üniversitesi, New York'ta başladığı Sosyoloji yüksek lisans programından 2003 yılında mezun oldu. Aynı yıl başladığı doktora çalışmalarında halen tez yazma aşamasındadır. 2004 yılından itibaren Uzman Araştırmacı olarak çalışmakta olduğu İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde adalete erişim üzerine çeşitli projelerde proje yürütücülüğü ve araştırmacı olarak görev almaktadır. Kalem özellikle hukuk ve toplum çalışmaları ve hukuk sosyolojisi alanları üzerine çalışmakta, bu alanların içerisinde mahkemeler ve adalet tanımı konularıyla ilgilenmektedir.

AUTHORS

IDIL ELVERIS

Idil Elveris graduated from Istanbul University School of Law in 1996. She obtained her LLM degree from Tulane University in New Orleans in 1998 and practiced as a lawyer and legal consultant in New York, Kosovo, UK and Istanbul. She joined Istanbul Bilgi University in 2003 and has pioneered legal clinics in Turkey. Her areas of interest include access to justice, poverty and law, judiciary, justice system and courts. She is currently enrolled in Istanbul Bilgi University Political Science PhD program.

GALMA JAHIC

Galma Jahic graduated from Bosphorus University Department of Psychology in 1997, and received her MA in Psychology from the same university in 1999. She received an MA in Criminal Justice from Rutgers University School of Criminal Justice in Newark New Jersey, and is currently a PhD candidate in Criminal Justice as well. She has joined Istanbul Bilgi University Human Rights Law Research Center in 2004, where she was involved in a number of research project on courts and criminal procedure, public opinion regarding the criminal justice system, and coordinated International Crime Victim Survey 2005 for Turkey. In the past, she has worked with international organizations such as Organization for Security in Cooperation in Europe - Office for Democratic Institutions and Human Rights, and International Organization for Migration.

SEDA KALEM

Seda Kalem graduated from Bosphorus University Department of Sociology in 2000. She continued her studies at New School University, New York Department of Sociology where she got her MA in 2003. From 2003 onwards, she has been a PhD student in the Department of Sociology and is currently at the stage of writing her thesis. Since 2004, she has been working at Istanbul Bilgi University Human Rights Law Research Center where as an expert researcher and coordinator she has been working on a number of research projects mainly on access to justice issues. She has been concentrating on law and society research and sociology of law within which she is mainly interested in studying law in action especially in the context of courts and various definitions of justice.

İSTANBUL ASLİYE HUKUK MAHKEMELERİNDE YARGILAMA SÜRECİ

Taraflar, Davalar ve İşleyiş

İçindekiler

5 Teşekkür
7 Özet
13 BİRİNCİ BÖLÜM Giriş
21 İKİNCİ BÖLÜM Hukuk Davalarında Usul: Kısa Bir Özet
25 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Araştırmanın Amacı ve Yöntemi
- 27 Dava Dosyaları
  - 27 Örneklem Seçimi
  - 31 Veri Toplama
- 32 Mülakatlar

35 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Sonuçlar
- 35 Dava Dosyaları
  - 35 Mahkemelerde Görülen Dava Tipleri
  - 39 Taraflar
    - 39 Taraf Tipleri ve Kombinasyonları
    - 44 Gerçek Kişilerin Cinsiyeti
    - 47 Avukatla Temsil
  - 53 Harçlar
  - 54 Duruşma Öncesi Süreç
    - 54 Taraflar ve Mahkemeler Arasında Duruşma Öncesi İletişim
    - 58 Tensip Tutanağı
  - 63 Duruşmalar
    - 63 Duruşma Sayısı
    - 69 Ara Kararlar ve Duruşmalar Arasında Gerçekleşmeleri
      - 70 Tanıklar
      - 70 Üçüncü Şahıslardan Bilgi İstenmesine Dair Yazılı Talepler
      - 71 Bilirkişi Raporları
      - 72 Farklı Bir Mahkemeden veya Savcılıktan Dosya İstenmesi
      - 72 Taraflarca Yapılan Ödemeler
      - 72 Taraflarca Delil Sunulması
  - 74 Nihai Karar/Hüküm
    - 74 Davanın İşlem Görme Süresi
    - 77 Davanın Sonucu
  - 78 Temyiz
- 79 Mülakatlar

113 BEŞİNCİ BÖLÜM Sonuç
119 Ekler
121 Ek 1: İstanbul Avrupa Yakası Mahkemelerinde İşyükü
122 Ek 2: Dosya İnceleme Formu
134 Ek 3: Hâkim Mülâkat Formu

Teşekkür

Kapakta sadece üç isim yazılı olmasına rağmen, bu araştırma çok büyük birtakım çalışmasının ürünüdür. Bu sebeple, araştırma sürecine katılan, bizimle çok değerli fikirlerini paylaşan ve geri bildirimlerle projeyi zenginleştiren, bu sayede projenin bir başarı öyküsüne dönüşmesini sağlayan tüm kurum ve kişilere teşekkür etmek istiyoruz.

Öncelikle kurumsal destekçilerimiz olan:

Açık Toplum Enstitüsü'ne bu projeye sağladıkları cömert mali destek için,

İstanbul Bilgi Üniversitesi'ne proje boyunca verdikleri teknik yardım ve idari destek için,

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı'na dava dosyalarının incelenmesine rıza göstererek saha çalışmasını önemli ölçüde kolaylaştırdığı için teşekkür ediyoruz.

Karışık dava dosyalarıyla tozlu arşivlerde saatlerce çalışanlar veri toplayıcılar oldu. Böylesine profesyonel ve işine odaklanmış bir grupla çalıştığımız için gerçekten çok şanslıydık ve kendilerine dava dosyalarının incelenmesi için gösterdikleri üstün çabaları için müteşekkiriz. Bu ekibin başında saha koordinatörümüz Zeynep Vardar bulun-

maktadır. Bitmeyen enerjisi ile adliyeden adliyeye koştu, işleri organize etti. Kendisi olmasa araştırma bu denli profesyonelce yürümezdi. Dolayısıyla en derin teşekkürlerimizi ona sunuyoruz.

Bahar Şahin'e de hâkimlerle yapılan mülakatlarda verdiği destek için teşekkür etmek isteriz.

Çok sayıda uygulayıcı, avukat ve akademisyen de bu sürecin farklı aşamalarında bizimle fikir ve yorumlarını paylaştılar ve geri bildirimde bulundular:

Proje danışmanları olan Prof. Dr. Hakan Pekcamtez ve Av. Mahmut Karaman'ın özellikle projenin başlama sürecinde, bizler araştırmamızı şekillendirmeye çalışırken sağladığı katkılar gerçekten benzersizdi. Sayın Karaman'ın mahkemelerle ilgili derin bilgi ve tecrübesi sürece bir adım önde başlamamızı sağlamıştır. Doçent Dr. Kerim Atamer'e de bu raporun taslağına yönelik olarak verdiği geri bildirim ve yorumlardan dolayı müteşekkiriz.

İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Turgut Tarhanlı'ya çabalarımıza verdiği güçlü destek ve projenin her aşamasındaki kişisel katılımı için özel olarak teşekkür borçluyuz.

Son olarak en derin teşekkürlerimizi ise,

Dava dosyalarının incelenmesine izin veren, zaten fazlasıyla kalabalık adliyelerde ekibimize çalışma alanı sağlayan ve bizimle mülakat yapmayı kabul ederek bu projeyi mümkün kılan tüm hâkimlere;

Yoğun işlerinin arasında veri toplama ekibimize zaman ayırarak aradıkları dosyaları bulmalarında yardımcı olan mahkeme kalem memurları ve mübaşirlerine;

Bizlerle fikir ve görüşlerini paylaşan ve bu projenin tamamlanmasına katkıda bulunan tüm diğer mahkeme personeline sunmak isteriz.

Özet

Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de mahkemelerle ilgili yakınmaların başında, yığılma ve gecikmeler gelmektedir. Bu yığılmaları adalet istatistiklerindeki mahkemelerin derdest dosya sayısından görmek mümkün olduğu gibi vatandaşların görüşlerinin de bu yönde olduğunu araştırmalar ortaya koymaktadır.[1] Bu sorunlara cevaben, bazı ülkelerde mahkeme sayılarında değişiklik yapmak, elektronik veri tabanları kullanmak gibi birtakım yapısal değişikliklere, bazılarında usul kanunlarında değişikliklere bazılarındaysa personele yönelerek hâkim sayısını arttırmak gibi çözümlere başvurulmuştur. Türkiye'de de bu çözümler sıkça tartışılmaktadır. "Eski geleneksel anlayış" olarak adlandırılan bu görüşe göre, sorunların kökünde, kronik kaynak yokluğu, iş yükü ve resmî kural ve usuller bulunmaktadır. Dolayısıyla mahkemelerdeki sorunlar bunlara el atılmasıyla çözülecektir.

---

1 Kalem, S., Jahic, G., Elveriş İ. (2008), *Adalet Barometresi, Vatandaşların Mahkemeler Hakkındaki Görüşleri ve Değerlendirmeleri*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.15. "Mahkemeler davaları yeterince hızlı sonuçlandırıyor" önermesine "katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum" cevabını verenlerin oranı % 20'yi geçmemiştir. Bu, diğer önermeler arasında alınmış olan en olumsuz cevaptır.

Ancak bazı ülkelerde yapılan ampirik çalışmalar gecikmelerin hâkimlerin, avukatların ve yargılamanın taraflarının ve yargı sisteminin diğer katılımcılarının davranışlarından kaynaklandığını ortaya koymuştur. "Yeni geleneksel anlayış" olarak nitelenen bu görüşe göre, gecikmeler "yerel hukuk kültürüne", gayrı resmî ilişkiler sistemine, uygulamacılara ve uygulamalarına bağlanmaktadır. Mesleki nezaket, avukatlar arasındaki karşılıklı "anlayış" –örneğin davalarda bazı işlemlere (varsa eğer) karşı taraf avukatı tarafından itiraz edilmemesi– ve hâkimlerin de buna izin vermesi bu uygulamalar arasında yer almaktadır.

Bu araştırmada, kaynaklar sınırsız olsa ve ne kadar çok mahkeme ve hâkim de olsa bazı sorunların çözülmesinin farklı anlayışlar gerektireceği şeklindeki yeni geleneksel anlayıştan yola çıkılmıştır. Dolayısıyla araştırma, asliye hukuk mahkemeleri sürecinin nasıl işlediğini, sürecin aktörlerini ve taraflarını anlamaya ve sorunlarını teşhis etmeye yönelik bir pilot çalışma olarak düşünülmüştür. Ancak bu çaba Türkiye'de son yıllarda yapılan hukuk reformlarının usul ayağını oluşturacak yeni Hukuk Usulü Kanunu hazırlanması ile eş zamanda da gerçekleşmiştir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarının, hem politikacılara, hem de yeni Kanunu hazırlayan Komisyon'a tasarı çalışmalarında fikir vermek açısından yardımcı olacağını ümit ediyoruz.

Araştırma bulgularının özetlenmesi gerekirse,

• Başlıca bulgu, mahkeme süreci ve yargılama hızının mahkeme ve hâkimlerden ziyade taraflara bağlı olduğudur. Bu durum, davanın açılmasından sonuna kadar her aşamada hâkimin yargılama süreci üzerindeki kontrolünün arttırılması ile aşılabilir. Bu sebeple, mahkeme ve hâkimlerin bunu yapabilmesini sağlayacak bir politika değişikliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak gecikmelerin sadece usul kanunu değişikliği ile düzeltilebilecek bir durum olmadığının da altı çizilmelidir.

• Her beş duruşmadan birinde hiçbir işlem yapılmamaktadır. Bu, duruşmada bulunan herkes açısından zaman kaybıdır. İşlem yapılmama nedeni ise duruşmalarda verilen ara kararlara uyulmaması, dolayısıyla ara kararlardaki işlemin ikmalinin beklenmesi gereğidir. Davaların % 62'sinde ara karara uyulmama sebebi taraflardan, % 13'ün-

de mahkemeden ve % 23'ünde üçüncü şahıslardan kaynaklanmaktadır. Ancak taraflar ve üçüncü şahıslar üzerinde nihai kontrole sahip olması gereken makamın (özellikle taraflara kesin süre verilmesi eliyle) mahkeme olması gerektiği hatırlanacak olursa, mahkemelerin neredeyse gecikmelerin tümünden sorumlu tutulabileceği açıktır.

• Bazı davalar çeşitli özellikleri sebebiyle (örneğin davalı ya da davacı tarafta birden fazla kişi bulunması) daha uzun sürebildiği gibi birtakım davaların (kamulaştırma bedelinin arttırılması gibi) diğerlerine oranla istikrarlı şekilde daha uzun sürdüğü tespit edilmiştir. Dolayısıyla, ilk açılan davaya ilk önce bakılması gibi zaman öncelikli kuralların ve her davaya aynı usulün uygulanmasının sorgulanması gerekmektedir. Bunun yerine, her davanın ortalama süresine göre kategorilerin belirlendiği ve bu süreyi uzatan faktörlerin dikkate alınarak, sürece müdahale edilen bir "dava yönetimi" prosedürü oluşturulmalıdır. Ancak böylesine pro-aktif bir yöntemle yığılma ve gecikmelerin önüne onlar henüz oluşmadan geçilebilir. Bunun yanında, bazı davaların yargı dışında çözülmesi, nizasız davalarda ve devletin taraf olduğu davalarda farklı yolların izlenmesi düşünülmelidir.

• Davaların % 90'ı yedi duruşmaya kadar biterken, medyan duruşma sayısı ikidir. Bu bir davanın üç yıl sürebileceği gibi altı-on ay arasında bir zamanda bitebileceği anlamına da gelmektedir. Bunun yanında davaların türüne göre de duruşma sayıları arasında çok fark bulunmaktadır. Dolayısıyla dava açan bir kişinin bu süreçte önünü göremeyeceği ve davasının altı ay mı üç yıl mı süreceğini tahmin edemeyeceği düşünülebilir. Bu hak aramada sorun yaratabilecek bir bulgudur. Bunun yanında, karara bağlanan beş dosyadan sadece biri temyize gitmekte, ancak temyiz başvurusu sırasında oldukça zaman kaybedilmektedir.

• Şüphesiz tüm gecikmeler hâkimlerin taraflara kesin süre vermemesinden kaynaklanıyor değildir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hâkimlerin emeklilik, atama ve terfileriyle ilgili uygulamalarının da gecikmelere etkisi vardır. Nitekim boş yere duruşma yapılmasının mahkeme ve hâkim kaynaklı ilk nedenleri hâkim değişikliği veya yokluğudur. Dolayısıyla mahkeme sisteminin bir bütün olarak ele alın-

ması gerekir. Atama/terfi sistemi sebebiyle hâkimlerin sık sık rotasyona tâbi tutulmasının sadece gecikmelere sebep olmakla kalmadığı aynı zamanda kurumsal hafızayı da yok ettiği hatırlanmalıdır.

• Mülakat yapılan hâkimlerin büyük çoğunluğu, mahkeme kaynaklarının yetersiz olmasının gecikmelere sebebiyet verdiği yolundaki eski geleneksel görüşün taraftarı olmuştur. Ancak hâkimler, gerekli teşvik ve garantiler sağlanması durumunda, taraflara kesin süre vermenin olumlu olacağı yönünde görüş bildirirken, hâkimlerin bazılarıysa usul hukukunun katı şekilde uygulanmasının hak kaybına sebebiyet verebileceği kaygısını iletmişlerdir. Bu husus, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır.

• Asliye Hukuk Mahkemeleri en çok gerçek kişiler tarafından kullanılmaktadır ancak kadınlar ve erkeklerin açtıkları davalar arasında ciddi farklar bulunmaktadır. Kadınların parasal talepler için mahkemeleri kullanmasının yegâne yolu nafaka davaları olmuştur. Kadınlar tarafından açılan davaların sadece % 24'ü diğer alacakların tahsiline yöneliktir. Söz konusu sonuç kadınların ekonomik yaşamdan dışlanmış olduklarını bir kez daha göstermektedir.

• Tarafların avukat ile temsili karışık bir tablo arz etmektedir. Gerçek kişi davacıların genelde yarısının avukatı bulunmasına karşın bu oranın konusu para olan davalarda arttığı gözlemlenmiştir. Diğer yandan, kadınların avukata erişiminin yine erkeklere oranla daha düşük olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, kadınlara yönelik alternatif ve ücretsiz hukuki hizmet sunum modellerinin geliştirilmesinin ne denli önemli olduğu bir kere daha ortaya çıkmaktadır. Araştırma, özel hukuk tüzel kişilerini temsil eden avukatlar ile kamu tüzel kişilerini temsil eden avukatlar arasında da fark olduğunu ortaya koymuş ve birincilerin ikincilere oranla iki kat daha fazla dilekçe sunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

• Tarafların cevap, replik ve düplik dilekçesi sunum oranları oldukça düşüktür. Bu da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki prosedürlerin, özellikle avukatı olmayan kişiler için, fazla karmaşık olduğunu gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla, Hukuk Usulü

Muhakemeleri Kanunu taslağını hazırlayan Komisyon'un, özellikle gerçek kişiler tarafından açılan bazı davalar bakımından usul hukukunu basitleştirmesi belki de yerinde olacaktır.

• Son olarak, bu araştırmada davalarda gecikmelere ciddi etkisi olduğu düşünülen tebligat işlemlerinin düşünüldüğü kadar sorun yaratmadığı saptanmıştır. Her ne kadar internet çağında bir ayın uzun bir süre olduğu düşünülebilirse de, belgelerin büyük çoğunluğu bir ay içinde taraflara ulaşmaktadır.

Gerek ceza gerek hukuk mahkemeleri, bazı davaların ülke gündeminde tuttuğu yer veya adliyelerin işleyişinde yer alan sorunlar nedeniyle son zamanlarda sık sık konuşulur olagelmiştir. Bu bir anlamda olumludur zira demokrasi teorisinde önemli bir yere sahip olan yargı konusuyla vatandaşların ilgilenmesi memnuniyet vericidir. Diğer yandan, vatandaşların adalet sistemi hakkında görüşleri gerek güven, gerek memnuniyet gerek gecikmeler açısından çok da olumlu değildir. Ancak mahkemelerle ilgili birçok sıkıntının yıllardır sadece avukat, hâkim, savcılar açısından dile getirildiği düşünülecek olursa, vatandaşların olumlu düşüncelere sahip olmasalar da konuya ilgi duymaya başlaması yine de anlamlıdır. Diğer yandan yargıda yaşanan sorunlar ne derece önemli ve içinden çıkılmaz görünürse görünsün bu sorunların ve nedenlerinin verilere dayanarak tespit edilmesi de önemlidir. Nitekim veriler bir kez toplandığında algılanan sorunlarla ilgili yargıların doğru olmadığını ortaya koyabilir. Keza veriler, sorunların gerçek niteliğini ortaya koyarak bunların birincil veya ikincil sorunlar olup olmadığını açıklığa kavuşturabilir. Dahası, veriye dayanmayan reform önerileri yanlış veya zamansız olabilir. İşte bu araştırmanın hedefi, hukuk mahkemeleri sistemine odaklanarak taraflara, davalarındaki başarı oranlarına, sürece ve gecikmelere, yargılama hızına etki eden olası sebeplere ışık tutmak ve bu anlamda kulaktan dolma bilgiler yerine sahadan toplanmış verilere dayanan öneriler ortaya koymak olmuştur. Bu anlamda, araştırmanın Türkiye'de veriye dayanan, sadece kanun değişikliği ile sorunların çözülmeyeceğini anlayan, vatandaşın fikirlerini de dikkate alan bir yargı politikası geliştirme geleneğinin oluşmasına katkı sağlaması umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Demokrasilerde kanunları herkes adına uygulayan ve hukuk devletinin gerçekleşmesini sağlayan yargıdır. Kararları yoluyla öngörülebilirlik ve eşitlik sağlayarak ekonomik faaliyetleri kolaylaştıran da yargıdır. Bu sebeple, yargı sisteminin etkisi sadece yargılamanın taraflarına değil çok daha ötelere uzanmaktadır. Mahkemelerin yaptıkları ve yapamadıkları, sadece önlerine gelen davalar açısından değil mahkemelerin kararlarıyla hukuk sisteminden beklentileri şekillenen bireylerin aldığı binlerce karar açısından da önem taşır.

Türkiye'de vatandaşların hukuk sistemine karşı bir hayal kırıklığı içinde oldukları söylenebilir. Adalet sistemi ile ilgili görüş ve tavırların sorulduğu ulusal bir araştırmada elde edilen sonuçlara göre,[2] mahkeme tecrübesi olan vatandaşların yarısı bu tecrübeyi olumlu değerlendirmiştir. Mahkeme tecrübesinden sonra katılımcıların sadece

2 Adalet Gözet Projesi İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından gerçekleştirilmiş ve İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmiştir. Proje içerisinde mahkemelere duyulan güveni ölçen bir Adalet Barometresi, İstanbul adliyelerindeki mahkemeleri izleyen bir Adliye Gözlemleri programı ve önemli hukuki olaylarla ilgili bir medya arşivi yer almaktadır. Projenin tüm sonuçları 2008 Sonbaharında yayımlanacak bir kitapta toplu olarak yayımlanacaktır.

dörtte birinin mahkemelere olan güveni artmıştır. Katılımcıların sadece % 40'ı mahkeme kararlarının adil olduğunu düşünmektedir. Mahkemelere işi düşenlerin neredeyse yarısı mahkemelerin vatandaşa saygılı davranmadığına inanmaktadır. Bu araştırmanın amacı açısından en önemli konu ise, vatandaşların sadece % 20'sinin mahkemelerin davaları zamanında gördüğüne işaret etmesidir. Bu bağlamda, sistemin meşruiyetin demokratik uzlaşıya dayandığı bir ülkede, adalet yönetimiyle ilgili sıkıntı ve tatminsizliklerin belirli bir kritik eşiğin ötesinde olması çok tehlikeli bir durum olarak kabul edilmelidir.[3] Hatırlanması gereken bir başka nokta da alenilikleri göz önünde bulundurulduğunda yargı kararlarının ve sistemin başarısızlıklarının, polis karakollarındaki veya cezaevlerindeki işlemlerden daha fazla göze görünür olması[4] ve bu sebeple de daha acil olarak iyileştirilmeleri gereğidir.

Gerçekten de yığılmalar ve gecikmeler dünyada mahkemelerle ilgili belirlenmiş olan en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Pek çok ülkede çok sayıda ihtilaf uzun süre çözümsüz olarak mahkemelerde sürüklenmektedir. Bununla başedebilmek için bazı ülkeler birtakım yapısal değişiklikler yapmaya çalışmış, otomasyon sistemleri (UYAP[5] gibi), usul değişikliği ve hâkim sayısının arttırılması gibi yöntemlere başvurmuşlardır. Yüksek maliyetli ve (zaten iyi yapılmayan bir şeyin)

---

3 Fabri M. - Langbroek P. (2003), Working Party No: 2 of the European Commission for the Efficiency of Justice, Delay in Judicial Proceedings: A Preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of Article 6,1 ECHR and Their Consequence for Judges and Judicial Administration in the Civil, Criminal and Administrative Justice Chains, Preliminary Draft Report, Strasbourg, s.3. http://siteresources.worldbank.org/INTLAWJUST INST/Resources/FabriLangbroek.pdf.

4 Cole, G. F. (1993), *Performance Measures for the Trial Courts, Prosecution and Public Defense in Performance Measures for the Criminal Justice System. U.S. Department of Justice*, Bureau of Justice Statistics, s.87. Bkz. http:// www.ojp.gov/bjs/pub/pdf/pmcjs.pdf. http://www.ojp.gov/bjs/pub/pdf/pmcjs.pdf.

5 Adalet Bakanlığı "Ulusal Yargı Ağı Projesi - UYAP" adı altında mahkemeler ve cezaevleri de dâhil Bakanlığın diğer kurumları arasında çok ciddi bir bilişim sistemi uygulamaya yönelik bir proje hazırlamıştır. UYAP bu kurumlara bilgisayar, ağ ve Internet bağlantısı sağlayarak tüm mevzuata, Yargıtay kararlarına, adli kayıtlara, polis ve ordu kayıtlarındaki adli istatistiklere erişimlerini gerçekleştirmiştir. UYAP bu şekilde tüm Mahkemeleri, Cumhuriyet Savcılıklarını ve Kolluk Kuvvetlerini içeren ve bunları Adalet Bakanlığı Merkez Teşkilatına bağlayan elektronik bir ağ oluşturmaktadır. UYAP hakkında bilgi için http://www.uyap.gov.tr/ingilizce/genelbilgiler/orta1.html.

"aynısından daha fazla yapma" mantığına dayanan hâkim sayısının arttırılması gibi çözümlere Türkiye'de de sıkça başvurulmaktadır. Aslında "eski geleneksel anlayış"a göre gecikmeler kronik kaynak yokluğu, iş yükü ve resmî kural ve usullerden kaynaklanmaktadır.[6]

Ancak ABD, Kanada ve Avustralya'da yapılan ampirik çalışmalar gecikmelerin hâkimlerin, avukatların ve yargılamanın taraflarının ve yargı sisteminin diğer katılımcılarının davranışlarından kaynaklandığını ortaya koymuştur. "Yeni geleneksel anlayış"ta, sıkça sözü edilen etmenlerin, uygulayıcıların tutum ve uygulamalarından oluşan karmaşık bir sistemin içinde işlediği gerçeği ile birlikte dikkate alınması gerekmektedir.[7] Gecikmelerin kökleri bir yerin "yerel hukuk kültüründe", birçok şeyi kapsayan gayri resmî ilişkiler sisteminde, uygulamacıların kural ve uygulamalarında yatmaktadır. Zira mahkemeler zaman içinde yargılamanın belli bir hızda olmasına uyum sağlamaktadır.[8] Bu hızı belirleyen etkenler arasında mesleki nezaket, avukatlar arasındaki karşılıklı "anlayış" –örneğin davalarda bazı işlemlere (varsa eğer) karşı taraf avukatı tarafından itiraz edilmemesi– ve hâkimlerin de buna izin vermesi yer almaktadır. Bu gibi durumlar en sonunda davaların akışını etkileyecektir.[9] Avukat ve hâkimlerin davaların çözüme ulaşacağını düşündükleri süreye ilişkin beklentileri, davaların gerçekte çözüme ulaşma süresi üzerinde ciddi etkiye sahiptir.[10]

Öte yandan, Avrupa'da yargı alanında özellikle dava yönetimi ve gecikmelerin azaltılması konusunda neredeyse hiçbir ampirik araştırma yapılmamıştır.[11] Bu sebeple, burada ABD veya Avustralya'da geliştirilmiş kavramlar veya çözümler kullanmamız pek de şaşırtıcı ol-

---

6 Fabri-Langbroek, s.8.

7 *A.g.e.*

8 Leeson E. G. (1991), *The Pace of Litigation in Utah's State District Courts*, Administrative Office of the Courts, s.4. Bkz. http://www.utcourts.gov/stats/reports/litpace91.pdf

9 Id.

10 Ostrom B. - Hanson, R. (2000), *Efficiency, Timeliness and Quality: A New Perspective from Nine State Criminal Trial Courts*, U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, Research in Brief, s.10. Bkz. http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181942.pdf

11 Fabri-Langbroek, s.13.

mamalıdır. Avrupa'da yargı ile ilgili konulara geleneksel olarak hukukçuların işi olarak bakılmaktadır. Ancak hukukçular, gecikme ve verim gibi konuları etkinlik ve işletmecilik açısından düşünmemektedir. Aynı gelenek, kamu yönetimi ve kamu hizmetlerinde görülen genel pürüzlerle Türkiye'de de sürdürülmektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de yargının yavaş, öngörülemez ve etkin olmadığı söylenebilir ki bu durum hem hukukun üstünlüğünü hem de ekonomik kalkınmayı gölgelemektedir. Kamu mal ve hizmetlerinin (ve bürokrasinin) kalitesinin ölçümüyle ilgili sorunlar üzerine yazılanlar bir hayli fazladır ve özel işletmelerin aksine kamu kurumlarının çıktılar ve kalite üzerine çok odaklanmadığı da açıktır.

Konu yargı ve genel olarak hukuk sistemi olunca ne Avrupa'da ne de Türkiye'de yerleşik bir ampirik araştırma geleneği olmadığı söylenebilir. Bunun anlamı da sistemde sorun olarak belirlenen şeylerin çoğunun güçlü delillere değil de izlenimlere, genellemelere ve anlatılanlara dayanmasıdır. Oysa sorunların verilere dayanılarak tespit edilmesi önemlidir. Nitekim veriler bir kez toplandığında algılanan sorunlarla ilgili önyargıların doğru olmadığı ortaya konulabilir. Aynı şekilde veriler sorunların gerçek niteliğini ortaya koyarak bunların birincil veya ikincil sorunlar olup olmadığını açıklığa kavuşturabilir. Dahası, veriye dayanmayan reform önerileri yanlış veya zamansız olabilir. Başlıca sorunların belirlenmesi veya ilgili etmenlerin ortaya konulması, veriler olmaksızın gerçekleştirilemeyecektir. Dolayısıyla bu araştırmanın hedefi, hukuk yargılamasına odaklanarak taraflara, onların başarı oranlarına, sürece, yargılama hızına etki eden olası sebeplere ışık tutmak ve bu anlamda kulaktan dolma bilgiler yerine sahadan toplanmış verilere dayanan öneriler ortaya koymaktır.

ABD'de bulunan Eyalet Mahkemeleri Ulusal Merkezi (National Center for State Courts) 1987 yılından beri eyalet mahkemelerindeki yargılamalarda kullanılabilecek ölçülebilir performans standartlarının geliştirilmesi ve uygulanması için çalışmaktadır.[12] Bu bağlamda beş

12 Cole, s.88.

performans ölçütü belirlenmiştir. Bunlar; "adalete erişim", "hızlılık ve zamanındalık", "eşitlik", "adillik ve dürüstlük", "bağımsızlık ve hesap verebilirlik" ve "kamuoyu güveni ve inancı"dır. Bu performans göstergelerinin ölçülmesi için farklı yöntemler gerekebilir. Yukarıda kısaca açıklandığı üzere Türkiye'de en azından eşitlik[13] - adillik[14] ve dürüstlük;[15] halkın güveni[16] ve inancı ile ilgili bazı veriler sağlayan bir ulusal araştırma gerçekleştirilmiştir. Adalete erişim açışından şehirli ve dar gelirli kesim ile yapılan bazı pilot araştırmalar ciddi sosyal ve ekonomik dışlanma sorunlarını ortaya koyarken,[17] İstanbul Mahkemelerinde yapılmış adliye gözlemleri,[18] güvenlik,[19] erişilebilirlik, rahatlık ve etkili katılım sorunlarına işaret etmektedir. Aynı şekilde bu kategori altında nezaket, cevap verebilirlik ve mahkemelere duyulan saygı[20]

---

13 Adalet Barometresi anketi bulgularına göre mahkeme tecrübesi olan vatandaşların % 37.3'ü "Mahkemelerin herkesi eşit derecede korur" ifadesine katılırken % 50.2'si buna katılmamaktadır. Bu veriler Adalet Gözet Projesi'nin 2008 sonbaharında yayımlanacak olan kitabında yer alacaktır.

14 Adalet Barometresi anketi bulgularına göre mahkeme tecrübesi olmayanların % 42.4'ü mahkeme kararlarının adil olduğunu söylerken mahkeme tecrübesi olanlarda bu oran % 36.7 olarak gerçekleşmektedir. Bu veriler Adalet Gözet Projesi'nin 2008 sonbaharında yayımlanacak olan kitabında yer alacaktır.

15 Kamu kurumları yolsuzluk endeksinde mahkemeler Türkiye'de Ordu'dan sonra en güvenilen ikinci kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Bu veriler Adalet Gözet Projesi'nin 2008 sonbaharında yayımlanacak olan kitabında yer alacaktır.

16 Adalet Barometresi anketinde tüm katılımcılara mahkemelere ne derece güvendikleri sorulmuş ve 5 üzerinden bir güven puanı vermeleri istenmiştir (1=hiç güvenmiyorum; 5=tamamen güveniyorum). Verilen cevapların ortalamasının 3.30 olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla mahkemelere güvenin yüksek olduğu söylenemez. Diğer kamu kurumları ile kıyaslandığında, bu ortalama mahkemeleri medyanın, belediyelerin, Parlamento ve Hükümet'in ve polisin üstüne çıkarmakta ancak, Anayasa Mahkemesi ve Ordu'nun altında bırakmaktadır, Kalem, S., Jahic, G., Elveriş, İ. (2008), *Adalet Barometresi*, s.12.

17 Elveriş, İ. ve Jahic, G., *Şehirli Yoksulların Hukuki Gereksinimleri*, yayınlanmamış araştırma.

18 Kalem, S., Jahic, G., Elveriş, İ. (2008), *Adliye Gözlemleri, İstanbul Mahkemeleri: Fiziksel Şartlar, Duruşmalar ve Gecikmeler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

19 *Adalet Barometresi* anketi bulgularına göre, mahkeme tecrübesi bulunmayan katılımcıların % 38.3'ü mahkemelerdeki güvenliğin yeterli olmadığını düşünürken mahkeme tecrübesi olanlar için bu oran % 48 olarak gerçekleşmiştir. Adalet Gözet Projesi'ne dair yayımlanmamış veri.

20 *Adalet Barometresi* anketi bulgularına göre mahkemelerde bulunmamış kişilerin % 38.2'si vatandaşların mahkemede saygılı ve iyi muamele gördüğüne inanırken bu oran mahkeme tecrübesi olan kişiler için % 35.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler Adalet Gözet Projesi'nin 2008 sonbaharında yayımlanacak olan kitabında yer alacaktır.

da yer alırken erişim masraflarının daha makul olması konusunun hâlen irdelenmesi gerekmektedir. Konu gecikme olduğunda ise, söz konusu inceleme pek de kolay olamayacaktır. Tarafların, sürecin, ara kararların yerine getirilip getirilmediğinin veya hangi ölçüde yerine getirildiğinin belirlenmesi kolay olmasına rağmen diğer ülkelerdekine benzer karşılaştırmaların bulunmaması sebebiyle gecikmenin tanımlanması çok zordur.

Ampirik araştırmalar gecikmenin mahkeme büyüklüğü ile, mahkeme veya hâkim başına düşen dava sayısı (çok sayıda davaya taraflarca devam edilmemektedir) ile ilgili olmadığını,[21] gecikmelerin azaltılmasına yönelik çabaların, mahkemelerin liderliğine, davalarda nihai karar verilmesi gereken zaman hedefleri belirlenmesine ve bunları gerçekleştirmeye yönelik iradeye, mahkemedeki iş yükünün erken ve sürekli kontrolüne ve dava akışıyla ilgili artan hesap verebilirliğe odaklanması gerektiğini ortaya koymuştur.[22] Diğer etmenler arasında sistemdeki farklı aktörlerin katılımı, amaç ve standartların tanımlanması, dava yönetimi yaklaşımı, haksız yere davaların devam ettirilmesine karşı bir politika ve eğitim bulunmaktadır.[23]

Davranış değişimi sağlamak için teşvikler kullanılmasının gerekebileceği de kabul edilmiştir. ABD'de gecikmenin azaltılmasına yönelik programlar bu şekilde başlamıştır. Taraflara kesin süre vermek isteyen veya başka yollarla yargılama hızını kontrol etmek isteyen hâkimler ödüllendirilirken, haksız yere davaya devam eden veya gecikme yaratan avukatlar para cezası ödemişlerdir.[24] Dava akışı yönetimi denilen kavram ortaya atılmıştır. Bu çerçevede gecikmelerin önlenmesi ve davaların sistemde ilerleyebilmesi için aktif izleme ve dava akışı yönetimi benimsenmiştir.[25] Şüphesiz kapasite azlığı da performansı etkileyen bir sebeptir. Ancak davaların çoğunda sorun mahkemenin kaynaklarının yetersiz olması değil, mahkemenin etkin olmamasıdır.

21 Fabri-Langbroek, s.8.
22 Cole, s.92.
23 Fabri-Langbroek, s.8.
24 The World Bank (1999), Reducing Court Delays: fire lessons from the U.S., Prem Notes 34.
25 Fabri-Langbroek, s.8.

Bu araştırma, tüm bu gelişmelerin ışığı altında, hukuk yargılamasının aktörlerini, taraflarını ve süreçlerini anlamaya ve teşhis etmeye yönelik bir pilot çalışma olarak düşünülmüştür. Bu yönde bir çaba oldukça gereklidir. Nitekim son yıllarda Türkiye'de büyük hukuk reformları yapılmış ancak yeni yasaların uygulanmasına yönelik hukuk usulü aynı kalmıştır. Diğer yandan 90 yıldır kullanılan Hukuk Usulü'nün yerine geçecek yeni bir Hukuk Usulü Kanunu hazırlanması için kurulan Komisyon'un hazırlıkları bitmiştir ve Kanun taslağı kamuoyuna sunulmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarının, hem politikacılara, hem de yeni Kanunu hazırlayan Komisyon'a tasarı çalışmalarında fikir vermek açısından yardımcı olacağını ümit etmekteyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

Hukuk Davalarında Usul: Kısa Bir Özet

Yürürlükteki Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, İsviçre'nin Neuchatel[26] kantonundaki yasanın Türkçe'ye tercüme edilmiş hâlidir. Taslağın hazırlandığı 1920'lerin başındaki liberal akıma özgü şekilde bu Kanundaki usul daha çok tarafların yürüttüğü ve hâkimin asgari katılımını öngören bir usuldür. Aynı zamanda usul, yazılı şekle dayanan bir sistem olup, tarafların tüm işlem ve taleplerinin yazılı olmasını gerektirmektedir. Bu durum delillerin toplanması ve ispat yüküne de yansımıştır. Dolayısıyla, parasal değeri 490 YTL ve üstü olan her iddia mutlaka yazılı bir belge ile ispatlanmalıdır.

Hukuk mahkemeleri, Asliye Hukuk, Sulh Hukuk ve çeşitli uzmanlaşmış mahkemelerden (ticaret, fikri haklar, deniz ihtisas, iş ve benzeri) oluşmaktadır. Hangi mahkemede hangi tip davaların görüleceği iddianın özelliğine göre belirlenmektedir. İddianın parasal olarak ölçülebilir olduğu, parasal değeri 6330[27] YTL ve üzerinde olan dava-

26 Bu seçimin nedenlerini anlayabilmek için Bkz. Atamer, K. (1997), Gemilerin İhtiyati Haczinde, Seferden Men Önleminin Uygulanması, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt: LV, sayı: 3 (Türkân Rado'ya Armağan Sayısı), s.279.

27 Bu sınırlar her yıl Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Burada geçen rakamlar 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren geçerlidir.

lar asliye mahkemelerinde görülmektedir. Kişisel haklara ilişkin davalar (örneğin muris olup olmamak gibi) (her zaman parasal olarak ifade edilemeyen) yine asliye mahkemelerinde görülmektedir. Temel bir kural olarak istisnaları bir kenara bırakacak olursak asliye mahkemesi, özel yargılama gerekmedikçe hemen her türlü davaya bakabilir.

Öte yandan Sulh Hukuk mahkemeleri, parasal değeri 6330 YTL'den az olan davalara bakmaktadır ama bu kuralın da istisnaları bulunmaktadır. Kira davaları ve nizasız davalar sulh hukuk mahkemelerinde görülmektedir. Asliye mahkemeleri ile sulh mahkemeleri arasındaki temel farklılıklardan biri sulh mahkemelerinde basit yargılama usulünün geçerli olmasıdır.

Davaya bakacak yetkili mahkemenin belirlenmesinden sonra davacı bir dava dilekçesi ile davasını açar. Davacının dava dilekçesine mahkeme harçlarını ödediğine dair makbuzu eklemesi gerekmektedir. Dava harçları davacının yapmış olduğu talebin esasına göre hesaplanmaktadır. Örneğin davacının parasal bir talebi varsa harç, söz konusu miktarın % 0.4'ü olarak hesaplanacaktır (bu meblağın dörtte biri önceden ödenmelidir). Parasal olmayan talepler ise maktu harca tâbidir. Dava dilekçesi hazır olunca ve mahkeme harçları ödenince dava dilekçesi hâkim tarafından havale edilecek ve mahkeme kalemine gönderilecektir. Davanın yasal olarak başladığı tarih, mahkeme harçlarının yatırıldığı tarihtir. Bundan sonra, mahkeme kalemi dava dilekçesini davalıya tebliğ edecektir.

Hukuk Usulü Muhakemesi Kanunu'nda açıkça düzenlenmiş olmamasına rağmen, mahkemece bir tensip tutanağı hazırlandığı bu aşamada belirtilmelidir. Tutanakta ilk duruşmanın yapılacağı tarih, davalının dava dilekçesine karşı sunması gereken cevap dilekçesinin son tarihi ve ilk duruşmaya kadar ve sonrasında teslim edilmesi gereken belgeler yer alacaktır. Bu aşamadan sonra tensip tutanağı davalıya iletilmelidir. Belirtilen belgelerin kendisine uygun şekilde ibraz edildiği tarihten itibaren on gün içinde davalı dava dilekçesine karşı cevap dilekçesi sunacaktır. Davalının başvurusu üzerine cevap süresi mahkeme tarafından uzatılabilir. Bir sonraki aşamada davacının replik dilekçesi alınacaktır ve

bunu davalının düplik dilekçesi takip edecektir. Söz konusu işlemler taraflara yapılan tebligatları takip eden 10 gün içinde yapılacaktır.

Hukuk Usulü Muhakemesi Kanunu'na göre dilekçe alışverişini takiben tahkikat başlamaktadır. Buradaki hâkim, gerçeklerin tarafların iddia ettikleri şekilde olup olmadığını anlamak için davaya bakmakla yükümlü olan hâkimle aynı kişidir. Hâkimin tahkikatı tamamlamasından sonra dosya tamam olarak nitelendirilir ve hâkim dosya hakkında nihai bir karar verebilir. Mahkeme hâkimi tahkikat sürecinde, kamu kurumları ve/veya şirketler gibi üçüncü kişilerin delil sunmalarını talep edebilir veya ifadelerine başvurmak için tanık dinlemek isteyebilir. Hâkim aynı zamanda, tarafların da delil sunmalarım isteyebilir. Taraflardan birinin süreye uymaması durumunda, süre, takip eden duruşmada uzatılır. Türkiye'de dosyanın uzman görüşü almak için bilirkişiye yollanması alışılmış bir uygulamadır. Ancak konuyla ilgili uzman bilgisinin gerekli olmadığı, sadece bir hâkimin bilgisinin yeterli olduğu durumlarda bile dosyanın bilirkişiye sevkedilmesi geleneksel bir uygulama olmuştur. Bu durumun sebebi olarak mahkemelerdeki ağır iş yükü gösterilmektedir.[28]

Bilirkişi raporu hazır olunca hâkim taraflardan rapora ilişkin itirazlarını bildirmelerini ister. Eğer taraflardan biri raporun yetersiz olduğu konusunda hâkimi ikna edebilirse, hâkim başka bir bilirkişiden yeni bir rapor isteyebilir. Uygulayıcılar arasında ikinci bir rapor hazırlanmadığı sürece hâkimin kararını genellikle bilirkişi raporunun bulguları doğrultusunda verdiğine ve sürecin ilk derece mahkemesinde böylece sonlandığına dair bir inanış mevcuttur. Eğer taraflardan biri karardan memnun değilse ve ihtilaf konusu miktar 1250 YTL'den fazla olduğu takdirde temyiz yoluna başvurabilir. Genel olarak tüm mahkemelerin kararları, Asliye Mahkemeleri için 15, Sulh Mahkemeleri için 8 günde temyiz edilebilir.

---

28 Mülakat yaptığımız hâkimlerden biri de bize şöyle söylemiştir: "Mahkemenin iş yükü daha az olsa idi bilirkişiye giden dosya sayısı da daha az olurdu. İş yükü çok olduğunda mahkeme kendi halledebileceği dosyaları dahi bilirkişiye yollamaktadır çünkü hâkimin vakti yoktur. Bu noktada bilirkişi kendi vicdanı ile başbaşadır. Bilirkişinin karşı tarafla işbirliği yapıp yapmadığını bilemezsiniz."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

AMAÇ

Bu çalışmada amaçlanan hukuk yargılamasını sadece yasanın öngördüğü şekil bakımından değil, zaman içinde gelişen uygulamalar bakımından değerlendirmek, eksiklik ve sıkıntılara dair sosyal bilim metotları ile saptamalar yapmaktır. Aynı şekilde bu çalışma, uygulamada hukuk mahkemelerinin nasıl çalıştığını daha iyi anlamaya yönelik bir adım atarak bu mahkemelerin kullanıcılarını ve sistemin onlara nasıl yardımcı olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırma esas olarak, Türkiye'de hukuk yargılamasının nasıl işlediğini saptamaya ve bu konuda reformlar önermeye yöneliktir. Bu anlamda, çalışmanın amacı belirli bir hipotezi sınamak değil, muhtemel sorunları ve bu sorunların kaynaklarını araştırmaktır. Yine de, örneğin bir dava sürecinde ara kararların yerine getirilmesinde sorunlar olduğu şeklinde bazı varsayımlar olmuştur. Hipotezimize göre, ellerinde taraflara kesin süre verme imkânı olmasına rağmen hâkimler, bu araçlara başvurmamaktadır. Biz durumun gerçekten böyle olup olmadığını anlamaya ve ara kararların yerine getirilmesindeki gecikmelerden dolayı hangi tarafın sorumlu olduğunu belirlemeye

çalıştık. Özetlemek gerekirse çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Hukuk mahkemelerinde taraflar kimlerdir? (Gerçek kişiler, özel/kamu tüzel kişileri)

2. Avukatla temsil ne derece yaygındır?

3. Hukuk mahkemeleri ne tip ihtilaflar için kullanılmaktadır? Davalarda en sık görülen talepler ne miktardadır?

4. İhtilafların çözülmesi ne kadar zaman almaktadır? (Hem gün, hem de duruşma sayısı olarak)

5. Süreç nasıl görünmektedir? (Hem tebligat, hem de dilekçe alışverişi açısından)

6. Ara kararlar nasıl yerine getirilmektedir ve eğer bu kararların yerine getirilmesinde gecikmeler oluyorsa bunun sorumlusu kimdir?

7. Temyiz yoluna hangi sıklıkta başvurulmaktadır?

8. Hâkimler zamanlarını ne şekilde değerlendirmekte ve hangi işlerle uğraşmaktadır?

9. Hâkimler kendi çalışma koşulları ve sistemdeki gecikmeler hakkında ne düşünmektedir? Bunların iyileştirilmesine dair fikirleri nelerdir?

YÖNTEM

Bu araştırmada hukuk mahkemelerindeki mevcut sorunların tam olarak ne olduğu ve mahkemelerin etkinliğini anlamak için iki veri kaynağı kullanılmıştır. Bu sebeple hem dava dosyaları incelenmiş, hem de hukuk mahkemelerinde görev yapan hâkimlerle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Dosya inceleme formu ve hâkim mülakat formu, araştırmanın ekinde Ek 2 ve Ek 3 olarak yer almaktadır.

Dava dosyalarının incelenmesi bu araştırmanın en önemli bölümüdür. Nitekim bu bize hem hukuk mahkemelerinin gerçek kullanıcıları, hem bu mahkemelerde görülen davalar, hem de bu mahkemelerin etkinliği ile ilgili konular hakkında temel bilgileri vermektedir. Araştırmanın diğer bölümünü teşkil eden mülakatlar ise hâkimlerin özellikle kendi mahkemelerinin ve genel olarak asliye mahkemelerinin işleyişi-

ni ne şekilde değerlendirdiklerini ortaya koymakta, sistemin işleyişinde sorun olarak gördükleri konuları ve gecikmeleri nasıl açıkladıklarını, her gün yargı sistemi ile iç içe olduklarından daha pratik bir bakış açısına sahip olmaları sebebiyle sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini tartışmakta ve bize "içeriden" bilgi sağlamaktadır. Dolayısıyla mülakatlar, sorunlara hukukun günlük uygulanması sırasında karşılaşılan hâliyle bakma imkânını sağlamakta ayrıca sözü edilen dosyalardaki verilerle bunları karşılaştırma fırsatını ortaya çıkarmaktadır.

Bu bölümde veri toplamada kullanılan metodolojiden kısaca söz edilecektir.

DAVA DOSYALARI

Daha önce de belirtildiği üzere dava dosyaları araştırmada kullanılan en önemli bilgi kaynağıdır. İstanbul'da kurulu olan mahkeme sisteminin boyutları ve karmaşıklığı ile mahkemelerdeki uygulamaların çeşitliliği dikkate alındığında, dava dosyalarından temsil kabiliyeti olan bir örneklem oluşturmak ciddi çaba gerektirmiştir. Öte yandan, zaman sıkıntısı, maddi kısıtlamalar ve araştırmanın kimi zaman sahada şüpheli bir tutumla karşılanması, saha çalışmasında çok ihtiyatlı bir yaklaşım benimsememize sebep olmuştur.

Örneklem Seçimi

Amacımız hukuk mahkemelerinde görülen davaları yansıtacak ve temsil edecek bir örneklem oluşturmaktır. Yukarıda açıklandığı üzere sulh mahkemeleri ve asliye mahkemeleri şeklinde iki tip hukuk mahkemesi mevcut olmasına rağmen biz sadece asliye mahkemelerine odaklanmaya karar verdik. Bunun sebeplerinden ilki asliye mahkemelerinde görülen davaların parasal anlamda daha yüksek değerlere ilişkin olmasıdır. Diğer bir sebep ise, bu davaların hukuk mahkemelerinde görülen davaların daha genel bir görünümünü temsil etmesidir. Aynı zamanda, bütçe kısıtı sebebiyle çalışmanın kapsamının sınırlandırılması gerekmiş ve sadece asliye mahkemelerinde görülen davalardan oluşan bir araştırma yapılmıştır.

Güvenilir bir sonuç elde etmek için, 2000 ve 2001 yılında açılan davalar içinden 400 dava dosyası örnekleme seçilmiştir.[29] Türkiye'de davaların uzun sürmesi, temyiz sürecinin yavaş işlemesi ve dava bitmeden derdest dosyaların incelenememesi de tarih bakımından bu kadar geriye gidilmesini zorunlu kılmıştır. Örnekleme İstanbul'un sadece Avrupa yakasındaki mahkemeler dâhil edilmiştir. Nitekim İstanbul'un Avrupa yakasında görülmekte olan davalar ve bunların görüldüğü mahkemeler ile Asya yakasındaki davalar ve mahkemeler arasında büyük bir farklılık olmadığı düşünülmektedir. Mali olanakların kısıtlı olması ve çalışmanın bir yakada yapılmasının daha pratik olması da bu seçimi etkilemiştir. Sonuç olarak örneklemi sadece İstanbul'un Avrupa yakasında kurulu mahkemelerde görülen davalarla sınırlamak çalışmada varılan sonucun güvenilirliğini azaltmamaktadır.

Dava dosyaları Avrupa yakasındaki 12 adliyeden seçilmiştir. Bu adliyeler Bakırköy, Beyoğlu, Bağcılar, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Sultanahmet, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Sarıyer, Şişli ve Zeytinburnu'dur. İstanbul sınırları dâhilindeki iki küçük adliye (Çatalca ve Silivri) örnekleme dâhil edilmemiştir.

Hangi adliyeden ne kadar dava dosyasının seçileceği o adliyenin iş yüküne göre belirlenmiştir. Buna göre, o yıllarda İstanbul'da görülen davaların toplam sayısı içinde o adliyenin iş yükü oranı tespit edilecek ve dosyalar o oranda seçilecektir. Ek 1'de, İstanbul'da mahkemelerin 2000 ve 2001 yıllarındaki iş yükü ve her adliyeden seçilen dosya sayısı ve bunun genel örneklemdeki oranı gösterilmiştir.

Her adliye içinde birden fazla hukuk mahkemesi bulunabilir. Genel olarak, daha küçük adliyelerde Ek 1'de görüldüğü üzere sadece bir mahkeme bulunurken, büyük adliyelerde bu sayı on hatta daha fazla olabilmektedir. Bir adliyedeki iş yükü arttıkça iş yükü ile baş edebilmek için yeni mahkemeler oluşturulmaktadır.

---

29 Davaların veri toplama sırasında sona ermiş olmasını sağlamak için yapılmıştır.

Bazı hâkimlerin dava dosyası incelemesine izin vermeme ihtimaline karşılık, her adliye içinde birden çok mahkeme seçilip gerekli görüldüğü halde bu alternatif mahkemede dosya incelenmesi yapılmasına karar verilmiştir. Bu sebeple, en sonunda dava dosyalarının seçileceği az sayıda mahkeme rastsal olarak seçilmiştir. Adliye başına seçilen mahkeme sayısı aşağıda Tablo 1'de gösterilmiştir. Toplam yirmi altı mahkemede dosya incelenmesi planlanmıştır. Son olarak, her mahkemeden alınan esas dosya sayısı uyarınca da dosyalar örnekleme rastsal olarak dâhil edilmiştir. Tablo 1 her adliyede seçilen dosya sayısını göstermektedir. Dosyalar adliyede bulunan mahkemeler arasında eşit olarak dağıtılmıştır. Dosyalar 2000 ve 2001 yılları arasına da eşit sayıda dağıtılmıştır.

TABLO 1
Her Adliyedeki Mahkeme Sayısı, Örnekleme Dahil Edilen Mahkeme Sayısı ve Her Adliyeden Seçilen Toplam Dosya Sayısı

Adliye	2000/2001'de mevcut mahkeme sayısı	Örnekleme dahil edilen mahkeme sayısı	Örnekleme alınan toplam dosya sayısı
Bağcılar	1	1	19
Bakırköy	9	4	63
Beyoğlu	4	2	26
Büyükçekmece	1	1	17
Eyüp	3	2	25
Fatih	4	2	28
GOP	3	2	26
Küçükçekmece	3	2	44
Sarıyer	2	1	15
Sultanahmet	11	4	64
Şişli	5	4	57
Zeytinburnu	2	1	16

İnceleme için seçilen dava dosyalarından bazılarının herhangi bir sebeple yerinde olmaması olasılığı göz önünde bulundurularak, aynı zamanda yedek liste de oluşturulmuştur. Bu listenin oluşturulmasında yukarıda açıklanan yöntem kullanılmıştır. Veri toplayıcılara, asıl

veya yedek dosyalara erişmek mümkün olmadığında, seçilmiş asıl dava dosyasına en yakın esas numarasına sahip dava dosyasını incelemeleri şeklinde talimat verilmiştir.

Adliyelerden bir tanesinde (Bağcılar) hâkimin dava dosyalarını inceleme izni vermemesi sebebiyle veri toplanamamıştır. Bu sebeple söz konusu adliyede incelenmesi planlanan dokuz dosyanın, başka adliyelerden incelenmesi düşünülmüştür. Ancak bu mümkün olmamış ve sonuçta başlangıçta incelenmesi kararlaştırılan dosya sayısından on tane eksik dosya incelenmiştir. Sonuç olarak, toplam 390 dosya bu raporun analizinde kullanılan veri tabanına dâhil edilmiştir.

İncelenen dosyaların % 69.9'u örnekleme asıl olarak seçilen dosyalardır. Yedek dosyaların % 26.2'si örneklemde yer almıştır. Son olarak, dosyaların % 3.9'u en başta örnekleme ***seçilmemiş*** (en yakın esas numarasına sahip) dosyalardır. Dosyaların % 0.3'ünde (1 dava), davanın durumu veya örnekleme ne sebeple seçildiği (bir nedenle veri toplama formunda belirtilmemiştir) hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Yine de dosyaların çoğunluğunun (% 96.1) örneklem içine rastsal olarak dâhil edilen dosyalar olması veri güvenilirliğini büyük ölçüde arttırmaktadır. Öte yandan, örneklem içine en başta belirlenen dosyaların alınamaması ve rastsal olarak seçilen yedek dosyaların bunların yerine dâhil edilmesi sonucunda (incelenen dosyaların % 26.2'sini bunlar teşkil etmektedir) ciddi fark ortaya çıkmış ve örneklememiz hatalı olmuş olabilir ancak bu hatanın hangi yönde olduğu bilinmemektedir. Bu dosyaların uzayan temyiz süreci sebebiyle hâlen sonuçlanmamış olması mümkündür. Özellikle taraflardan birinin avukat ile temsil edilmesi hâlinde bu durumla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Türkiye'de sıkça rastlandığı üzere davanın hâlâ derdest olması da mümkündür. Bu davaların bazıları yetkisizlik sebebiyle başka mahkemelere aktarılmış veya başka davalarla birleştirilmiş olabilir. Mahkeme arşivlerindeki sorunlar göz önünde bulundurulduğunda bazı dosyalar bulunamamış da olabilir. Sonuçta bulunamamış dosyalarla ilgili bilgi mevcut olmadığından bu seçim sürecinin ne gibi bir hata yarattığına dair bir değerlendirme yapmamız mümkün olamamıştır.

Veri Toplama

Araştırma ekibi tarafından matbu bir veri toplama formu geliştirilmiştir. Formun bir örneği Ek 2'de sunulmuştur. Bu form, gerçek dava dosyalarının incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Formda bazı soruların tekrarlandığı görülecektir. Bu durum sorulması gereken tüm soruların forma eklenmemiş olduğu izlenimini veriyor olsa da, formun gerçek dava dosyalarına bakılarak hazırlanmış olduğunun hatırlanması gerekir. Bu sebeple, form dava dosyaları içinde bulunan bilgileri, dava dosyasının yapısını, bilginin gerçek bir dava dosyasında hangi şekilde yer aldığını yansıtmaktadır. Forma bizi ilgilendiren tüm soruların dâhil edilmemiş olmasının sebebi dava dosyalarında bu sorulara yönelik cevapların bulunmamasıdır. Diğer yandan, formun tazminattan isim değişikliğine, bir duruşmada sonuçlanan davalardan yirmi duruşmaya kadar süren davalara kadar dava tiplerinin çoğunda kullanılır olması gerekiyordu.

Bir davanın herhangi bir tarafında birden fazla kişi bulunabilir. Böylesi davalarda kolaylık olması amacıyla davacı/davalılardan sadece birinin izlenmesine karar verilmiştir. Ancak veri toplama formunda görüldüğü üzere, toplanan bilgilerin çoğu doğrudan taraflarla ilgili olmayıp, duruşmalarda neler olduğu ve hâkimlerin duruşmalarda yaptıklarıyla ilgilidir. Bu sebeple böylesi bir bilgi kaybının verilerin kalitesine veya sonuçlarına büyük etkisi olmayacaktır.

Dava dosyalarına erişebilmek için adliyelerde hâkimlerle doğrudan temas kurduk ve onlardan izin talep ettik. Hâkimlerin bize izin vermelerinin kendi takdirlerinde olduğuna dair Adalet Bakanlığı tarafından yazılmış olan yazı bize çok yardımcı oldu çünkü söz konusu yazı Adalet Bakanlığı'nın böylesi bir araştırmaya karşı çıkmadığını göstermekteydi. Bu konu hâkimlerin çok hassas oldukları bir konu. Yine de pek çok hâkim "onların dosyalarına" bakılarak yapılan bir ampirik araştırma ile ilk kez karşılaşmış oldular. Bir hâkim izin talebimizi reddettiğinde aynı adliye içindeki bir başka hâkime başvurduk. Nihayetinde hâkimler bizimle büyük bir işbirliği yaptılar ve bize destek verdiler. Biri hariç izin istediğimiz hâkimlerin tamamı dosyaları inceleme-

memize izin verdi. Veriler on bir adliyede bulunan yirmi beş mahkemeden toplandı.

Metodolojik açıdan veri toplama sürecinde dokuz kişinin çalıştığını vurgulamak gerekir. Veri toplama Haziran 2006'da başlamış ve aynı yılın Eylül ayında bitmiştir. Bir tek dava dosyasını incelemek için gereken sürenin medyanı[30] on dakika olmuştur (ortalama süre on altı dakikadır ancak bazı davaların çok karmaşık ve uzun olması ortalamayı etkilemiştir).

MÜLAKATLAR

Araştırmada yirmi hâkimle mülakat yapılmıştır. Mülakatlar yarı-yapılandırılmıştır ve kullanılan mülakat formunu Ek 3'te görmek mümkündür.

Yirmi asliye hukuk mahkemesi hâkimi ile yapılan mülakatlar 11 Ağustos 2006 ile 27 Şubat 2007 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Hâkimler, Adalet Bakanlığı tarafından bize verilen hâkim listesi içinden rastsal olarak seçilmiştir. Liste ilk önce sadece asliye mahkemesi hâkimlerini içerecek şekilde küçültülmüş, daha sonra İstanbul'un Avrupa kıtasındaki mahkemeleri kapsar şekle getirilmiştir. Bu sayede listede elli bir asliye mahkemesi hâkimi kalmıştır ve bunların tümü ile telefonla irtibat kurulmuştur. On bir hâkim Adalet Bakanlığı'nın mülakatlar için izin vermemesi, yıllık izinde olma, zaman yokluğu veya tecrübe eksikliği gibi değişik sebeplerle kendileriyle mülakat yapılmasını kabul etmemişlerdir. Hâkimlerden biri açık şekilde proje destekçisinin Open Society Institute – Açık Toplum Enstitüsü olması sebebiyle bizimle mülakat yapmayı kabul edemeyeceğini beyan etmiştir. Dört hâkim ricamızı kabul etmiştir ancak mülakatlar devam ederken bu hâkimlere uygun mülakat zamanı bulunamamıştır. Bu hâkimlerle daha sonra tekrar irtibat kurulmamıştır. So-

---

30 Belli bir konuda en yüksekten en düşüğe kadar sıralama yapıldığında, ortadaki değer medyandır. Böylece, sıralanan değerlerin yarısı medyanın üzerinde, yarısı ise altında olur. Ortalama hesaplandığında, standart sapma ortalamanın yarısından fazla olduğunda, ortalama yerine medyan değerin kullanılması daha doğrudur.

nuç olarak, elli bir hâkimden yirmi dört tanesi teoride mülakat yapmayı kabul etmiş, on biri bu talebi reddetmiş ve on altı hâkime de hiç ulaşılamamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sonuçlar

Bu bölümde araştırmamızda toplanan verilerin istatistiksel bir analizini sunmaktayız. Öncelikle dava dosyalarından elde edilen sonuçları vereceğiz. Daha sonra hâkimlerle yapılan mülakatlar açıklanacaktır.

DAVA DOSYALARI

Genel örneklemde toplam üç yüz doksan dosya incelenmiştir. Bunlardan on tanesi ondan fazla duruşma yapılmış olması sebebiyle analizden çıkartılmıştır (hatta bu davalardan bir tanesi için tam yirmi bir duruşma yapılmıştır). Yine de bu dosyalar tarafların analizi ve duruşma öncesi süreç içinde dikkate alınmıştır. Söz konusu üç yüz doksan dosyadan üç yüz seksen bir tanesi örneklem kapsamındaki mahkemelerde açılmış davalara ilişkindir. Kalan dokuz dosya yetkisizlik veya diğer sebeplerle başka mahkemelerden gelmiştir.

Mahkemelerde Görülen Dava Tipleri

Standart kodlamanın olmaması sebebiyle hukuk mahkemelerine sunulan dava dilekçelerinin özelliğinin anlaşılması çok güç olmuştur. Bu-

nun için veri toplama formunda yer alan 12. ve 17. sorular dava tipinin belirlenmesi için kullanılmışlardır.[31] 12. soru için verilen tüm yanıtlar 17. soru için verilen yanıtlarla karşılaştırılmış ve bunlara dayanarak her davanın nasıl sınıflandırılacağına karar verilmiştir. İlk başta ortaya on beş kategori çıkmıştır. Ancak, verileri daha basitleştirmek için daha geniş tanımlı altı dava tipi kategorisi geliştirilmiştir. Bunlar şu şekilde belirlenmiştir: tüm aile hukuku davaları bir araya toplanmış ve tek bir kategori oluşturmuştur. Daha sonra bir alacağın takip veya tahsil edilmesine yönelik davalar bir araya toplanmış ve diğer bir kategori teşkil edilmiştir. Üçüncü kategori nizasız olan isim veya doğum kaydı değişikliği gibi kişisel haklara dair konulardır. Dördüncü kategoride mülkiyet haklarını içeren davalar bulunmaktadır. Beşinci kategoride borçlunun bir borcun ifasına engel olmak için açmış olduğu menfi tespit davalarını görüyoruz. Bu kategori alacak kategorisi içine dâhil edilmemiştir. Nitekim alacak tahsilatından farklı olarak bu davalarda borçtan kurtulmaya çalışan taraf borçlunun kendisidir (dava alacaklı tarafından değil, borçlu tarafından açılmaktadır). Son kategoride ise, kamulaştırma davaları yer almaktadır. Söz konusu davalar mülkiyet davaları içine dâhil edilmemiştir. Zira kamulaştırma davalarında davalı olan daima devlet veya kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Aşağıda yer alan Tablo 2, dava tiplerinin daha geniş dava kategorisine nasıl kodlandığını ve buna ilişkin dosya sayısını göstermektedir. Bu yeni kategori ile sağlanan yararlardan biri de bazı davaların küçük kategorilere değil de daha geniş kategorilere girmesidir. Bu sebeple "diğer" olarak kodlanan dosya sayısında azalma sağlanmıştır.

Aşağıda yer alan Şekil 1 davaların on beş dava tipine göre dağılımını göstermektedir. Şekil 2'de ise, altı dava kategorisine göre olan dağılımı gösterilmektedir.

Aşağıda yer alan Tablo 3'te hangi dava kategorilerinin, kimler tarafından açıldığı gösterilmiştir. Boşanma ve kişisel davaların sadece gerçek kişilerce açılması şaşırtıcı değildir, nitekim bu davalara sadece

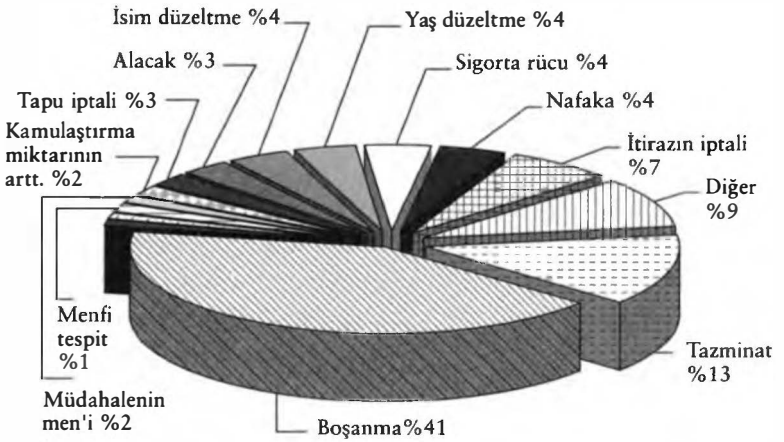
---

31 Alacak, boşanma, itirazın iptali, menfi tespit, tapu iptali, tazminat, sigorta rücu ve diğer.

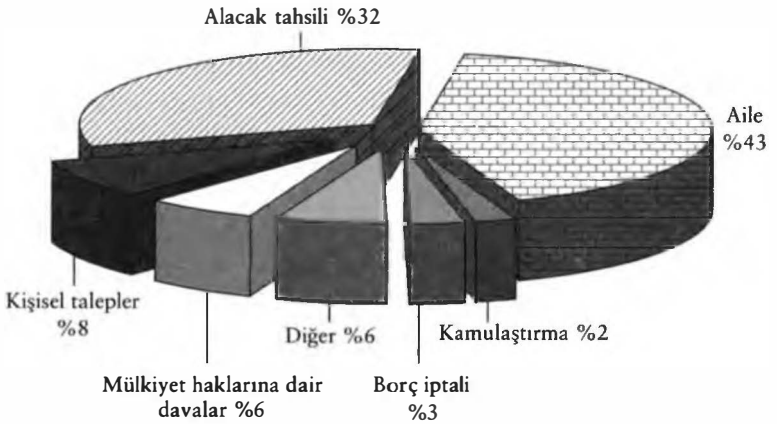
TABLO 2
6 Dava Kategorisine Göre Yeniden Kodlanmış Dosya Sayıları

	Dava kategorileri							
Dava tipi	Aile	Alacak	Mülkiyet	Borçtan kurtulma	Kişisel talepler	Kamulaştırma	Diğer	Her tip için toplam sayı
Boşanma	161	0	0	0	0	0	1	162
Alacak	1	11	0	0	0	0	0	12
Tapu iptali	0	1	9	0	0	0	0	10
Tazminat	0	48	3	0	0	0	2	53
Nafaka	0	16	0	1	0	0	0	17
Menfi tespit	0	1	0	4	0	0	0	5
Çek iptali	0	0	0	6	0	0	0	6
İsim düzeltme	0	0	0	0	15	0	0	15
İtirazın iptali	0	26	0	0	0	0	0	26
Yaş düzeltme	0	0	0	0	15	0	0	15
Kamulaştırma miktarının arttırılması	0	0	0	0	0	7	0	7
Sigorta rücu	0	16	0	0	0	0	0	16
Ecrimisil	0	3	1	0	0	0	0	4
Müdahalenin men'i	0	0	6	0	0	0	0	6
Diğer	2	3	5	1	3	2	20	36
Her kategorinin toplamı	164	125	24	12	33	9	23	390

ŞEKİL 1
İncelenen Dosyaların Dava Tiplerine Göre Dağılımı

ŞEKİL 2
İncelenen Dosyaların Dava Kategorilerine Göre Dağılımı

TABLO 3
Farklı Dava Kategorilerinin Davacı Tiplerine Göre Dağılımı

	Davacı			
Dava kategorisi	Gerçek kişi	Özel hukuk tüzel kişisi	Kamu tüzel kişisi	Toplam
Aile	100.00	0.00	0.00	100
Alacak tahsili	48.39	43.55	8.06	100
Mülkiyet haklarına dair davalar	52.17	8.70	39.13	100
Borç iptali	75.00	25.00	0.00	100
Kişisel talepler	100.00	0.00	0.00	100
Kamulaştırma	87.50	0.00	12.50	100
Diğer	86.36	0.00	13.64	100

gerçek kişiler konu olabilir. Aynı şekilde gerçek kişiler alacak tahsili için mahkemelere başvururken, herhangi bir borçtan sorumlu olmadıklarını iddia ederek borcun iptali için de dava açmaktadırlar. Gerçek kişilerin mahkemeleri, örneğin kamulaştırma gibi devletin yaptığı hukuka aykırılıklarda da kullandığı görülmektedir. Öte yandan, özel hukuk tüzel kişileri, hukuk mahkemelerinde gerçek kişilere karşı dava açmaktadırlar. Bu durum da olağandır. Nitekim ticaret şirketlerinden tahsil edilecek alacaklar için yetkili olan mahkeme ticaret mahkemeleridir. Kamu tüzel kişileri tarafından açılan davaların yarısından fazlası mülkiyet ve kamulaştırmaya ilişkindir. Söz konusu durum kamu tüzel kişilerinin mahkemeleri gerçek kişilere/vatandaşlara karşı kullandıklarını göstermektedir.

Taraflar

Taraf Tipleri ve Kombinasyonları

Davacıların gerçek veya tüzel kişi olduğuna dair bilgi üç yüz seksen üç davada mevcuttur. İncelenen davaların % 78.6'sında davacı taraf gerçek kişidir. Dolayısıyla asliye mahkemelerinin kullanıcılarının çoğunluğunun veya hukuk mahkemelerine hukuki sorunları çözmek üzere gelenlerin, kurumlardan ziyade kişiler yani vatandaşlar olduğu

ortaya çıkmaktadır. Ticari davalar için özel yetkili mahkemelerin bulunduğu göz önünde tutulduğunda varılan sonuç şaşırtıcı değildir. Gerçekten de, davaların ancak % 15.4'ünde davacı özel hukuk tüzel kişisidir (şirket veya benzeri). Devlet ve kamu kurumları sadece davaların % 6'sında davacı sıfatını taşımaktadır. Burada devlet ve kamu kurumlarının diğer devlet ve kamu kurumları ile bir uyuşmazlık hâlinde idare mahkemelerine başvurma imkânı olduğu hatırda tutulmalıdır.

Davalı sıfatını taşıyanlar bakımından, davaların % 82.3'ünde sadece bir davalı bulunmaktadır. Davaların % 7.7'sinde iki davalı varken % 7.2'sinde üç davalı mevcuttur. Birden fazla davalı sayısına sahip dosyalarda (toplam elli sekiz dosya), veri toplamayı kolaylaştırmak amacıyla sadece ilk sıradaki davalıyla ilgili bilgi toplanmıştır. Bu açıkçası pek çok bilginin kaybedildiği anlamına gelmektedir. Ancak davalıların tümüne dair bilgi toplamak verilerin sistematik olarak incelenmesini ciddi anlamda güçleştirmektedir. Birden fazla davalısı olan dosyalar çoğunlukla alacak tahsili davalarıdır (elli iki dava). Bunlardan pek azı mülkiyete dair uzlaşmazlıklar ile ilgilidir.

Davalının gerçek veya tüzel kişi olduğuna dair bilgi üç yüz yetmiş dokuz dosyada mevcuttur. Davaların % 72.8'inde davalı gerçek kişi iken % 12.9'unda özel hukuk tüzel kişisi, % 14.2'sinde ise kamu tüzel kişisidir.

Aşağıda yer alan **Tablo 4**'te incelenen davalardaki farklı davacı ve davalı kategorilerinin kombinasyonları ortaya konulmuştur. Bu tabloya bakarak gerçek kişiler arasındaki ihtilafların hukuk mahkemelerinin iş yükünün % 60'ını oluşturduğu söylenebilecektir. Söz konusu davaların çoğunluğu boşanma davalarıdır ve bu davalar şu anda uzmanlaşmış aile mahkemelerinde görülmektedir. Dolayısıyla aile mahkemelerinin kurulmuş olmasının ilk bakışta pek de kötü bir fikir olmadığı düşünülebilir. İkinci en büyük dava kategorisi ise, devlet kurumlarını dava eden vatandaşlardır. Üçüncü büyük dava kategorisine baktığımızda, bunun şirketlerin gerçek kişilere karşı açtıkları davalar olduğunu görüyoruz. Bu davalar genel toplamın % 8'ini oluşturmaktadır.

TABLO 4
Özelliklerine Göre Davacı ve Davalıların Dağılımı (Gerçek Kişi / Özel Hukuk Tüzel Kişisi / Kamu Tüzel Kişisi)

	Davacı			
Davalı	Gerçek kişi	Özel hukuk tüzel kişisi	Kamu tüzel kişisi	Toplam
Gerçek kişi	60.22	8.06	4.57	72.85
Özel hukuk tüzel kişisi	5.65	6.99	0.54	13.17
Kamu tüzel kişisi	13.17	0.27	0.54	13.98
Toplam	79.03	15.32	5.65	100.00

Kamu tüzel kişileri hukuk mahkemelerini çok fazla kullanmamaktadırlar. Ancak hukuk mahkemelerini kullandıkları durumlarda da açtıkları davalar daha çok gerçek kişilere karşıdır. Bu bağlamda devletin, mahkemelerin iş yüküne katkıda bulunmaması gerektiği savunulabilir. Ancak konu sadece devletin mahkemelerin iş yüküne katkıda bulunması değildir. Vatandaşın bu noktadaki algısının "devlet vatandaşı mahkemeye veriyor" şeklinde olmaması, hatta tam tersi olması gerekmektedir. Devlet ile vatandaşlar arasındaki uyuşmazlık bulunması hâlinde, uyuşmazlıkların çözümü için daha barışçıl, kullanım kolaylığı sağlayan çözümler bulunabilmelidir.

Boşanma ve nafaka davaları artık asliye hukuk mahkemelerinin yetki alanına girmemektedir. Bu sebeple yukarıdaki analiz bir kez daha bu dava tipleri dışarıda bırakılarak yapılmıştır. Bu davaların çıkartılması ile örneklem içinde geriye toplam iki yüz onbir dava kalmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 5, nafaka ve boşanma davalarının çıkartılmasından sonra mahkemelerin iş yükünün ne kadarının farklı taraf kombinasyonundan oluştuğunu göstermektedir. Tablodan çıkan sonuç oranların fark edilebilir derecede değiştiğidir. Ancak mahkemelerin iş yükünü oluşturan üç büyük kategori yine aynı kalmıştır. Bunlar a) davacı: gerçek kişi, davalı: gerçek kişi; b) davacı: gerçek kişi, davalı: kamu tüzel kişisi; c) davacı: özel hukuk tüzel kişisi, davalı: gerçek kişi.

TABLO 5
Örneklemden Boşanma ve Nafaka Davalarının Çıkartılmasından Sonra Tarafların Gerçek veya Tüzel Kişi Olmalarına Göre Davacı ve Davalı Kombinasyonları

	Davacı			
Davalı	Gerçek kişi	Özel hukuk tüzel kişisi	Kamu tüzel kişisi	Toplam
Gerçek kişi	24.87	15.23	8.63	48.73
Özel hukuk tüzel kişisi	10.66	13.20	1.02	24.87
Kamu tüzel kişisi	24.87	0.51	1.02	26.40
Toplam	60.41	28.93	10.66	100.00

Bu tablodan davacı ve davalı olarak gerçek ve tüzel kişilerin mahkeme kullanımlarında ciddi bir orantısızlık olduğu anlaşılmaktadır. Kamu tüzel kişileri mahkemelerdeki davalarda hemen hemen eşit oranda davacı ve davalı olarak yer almaktadır (sırasıyla % 29 ve % 25). Söz konusu durum kamu tüzel kişilerinin mahkemelerle olan ilişkilerindeki istikrarı ortaya koymaktadır. Ancak diğer iki kategori için varılan sonuç bu yönde değildir. Gerçek kişiler davalıdan ziyade davacıdır. (Davacı olarak davaların % 60'ında davalı olarak % 49'unda). Dolayısıyla gerçek kişilerin başkalarının iddialarına ve taleplerine karşı kendilerini savunmak için değil de, daha çok kendilerinin hak ve çıkarlarını savunmak için mahkemeye başvurdukları anlaşılmaktadır. Ayrıca kamu kurumları mahkemelerde daha çok (davaların % 26'sında) davalı sıfatını taşımaktadır (% 11'inde davacı). Burada ilginç olan vatandaşların kamu kurumları ve devlete karşı idare mahkemelerini kullanabiliyor olmalarına rağmen, kamu kurumlarının asliye hukuk mahkemelerinde davalı olduğu durumların her dört davadan biri olmasıdır. Söz konusu durum, kamu kurumlarının hukuka aykırı uygulamalar yoluyla ihtilafa yol açmaya yatkın oldukları şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla bürokrasinin hak kaybına yol açmaması için düzgün şekilde eğitilmesi gerekmektedir.

Tablo 6 farklı kombinasyonlarda tarafların yer aldıkları dava tiplerini göstermektedir. Her farklı taraf kombinasyonu için farklı dava tip-

TABLO 6

Farklı Davacı ve Davalı Kombinasyonaları Bakımından Dava Tipleri (Gerçek / Kamu Tüzel Kişisi / Özel Hukuk Tüzel Kişisi)

Davacı	Gerçek			Özel hukuk tüzel kişisi			Kamu tüzel kişisi		
Davalı	Gerçek	Özel tüzel	Kamu tüzel	Gerçek	Özel tüzel	Kamu tüzel	Gerçek	Özel tüzel	Kamu tüzel
Dava tipi									
Boşanma	70.98	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Alacak tahsili	1.34	14.29	4.08	0.00	11.54	0.00	0.00	0.00	0.00
Tapu iptali	1.34	4.76	6.12	0.00	0.00	0.00	17.65	0.00	0.00
Tazminat	5.80	38.10	4.08	43.33	30.77	0.00	52.94	0.00	0.00
Nafaka	7.14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Menfi tespit	0.89	0.00	4.08	0.00	3.85	0.00	0.00	0.00	0.00
İsim düzeltme	0.45	0.00	28.57	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
İtirazın iptali	4.91	9.52	0.00	16.67	23.08	100.00	0.00	50.00	0.00
Yaş düzeltme	0.00	0.00	30.61	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Kamulaştırma miktarının arttırılması	0.00	4.76	10.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Sigorta rücu	0.00	4.76	0.00	26.67	26.92	0.00	0.00	0.00	0.00
Ecrimisil	0.45	0.00	0.00	3.33	3.85	0.00	5.88	0.00	0.00
Müdahalenin men'i	0.45	0.00	2.04	3.33	0.00	0.00	11.76	0.00	0.00
Diğer	6.25	23.81	10.20	6.67	0.00	0.00	11.76	50.00	100.00
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

lerinin oranları verilmiştir. Başka bir anlatımla, farklı taraf kombinasyonlarının içinde yer alması olası dava tipleri gösterilmektedir. Tabloda koyu gösterilen kısımlar taraf kombinasyonu bakımından çiftlerin yer almaları en muhtemel dava tiplerini vermektedir. Tabloda varılan sonuçlar değerlendirildiğinde gerçek kişiler tarafından açılan davaların, hem davalılar hem de dava tipleri açısından çok çeşitli olduğu söylenebilecektir.

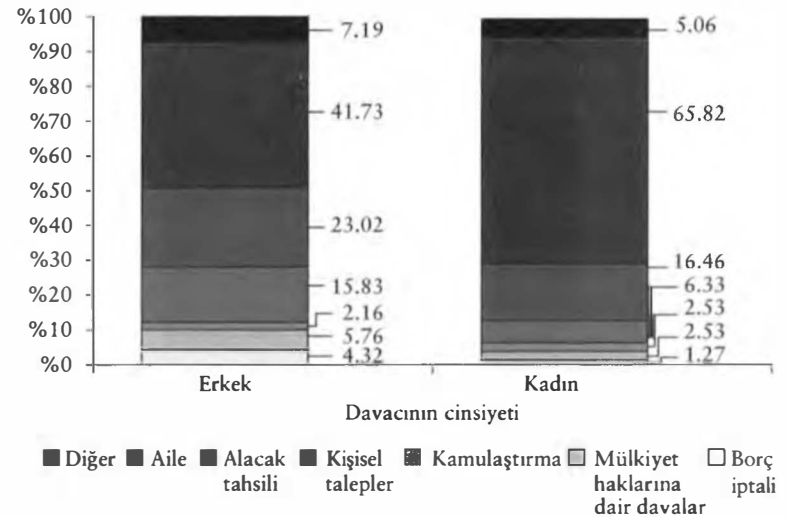
Gerçek Kişilerin Cinsiyeti

Gerçek kişi davalı ve davacıların cinsiyeti ile ilgili veriler cinsiyete göre mahkemelerin hangi oranda kullandığını belirleme amaçlıdır. Davacıların % 46.3'ü, davalıların ise % 69.9'u erkektir. Kadınlar, mahkemede davacıdan çok davalı sıfatını taşımaktadır.

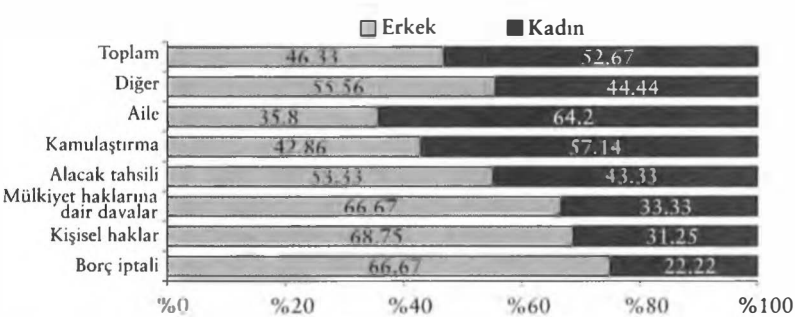
Aşağıdaki tabloda kadın ve erkeklerin davacı olarak yer aldığı dava tipleri gösterilmiştir. Gerek kadınlar, gerekse erkekler asliye hukuk mahkemelerini en çok aile ile ilgili konularda kullanmaktadırlar. Kadınların bu amaçla mahkemelerden erkeklere göre daha çok yararlandığı gözlemlenmiştir. Kadınlar, erkeklere oranla ekonomik hayatın dışında kaldıklarından parasal taleplerde bulunan kadınların sayısının erkeklere göre daha az olduğu da gözlemlenmektedir.

Şekil 3'te yer alan veriler Şekil 4'te de esas alınmıştır. Tabloda belirli dava tiplerinde hangi cinsin daha fazla davacı olarak görüldüğü saptanmıştır. Tablodan, borç iptaline ilişkin davaların kadınlar tarafından en az açıldığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç kadınların ekonomi içindeki kısıtlı rolleri göz önünde tutulduğunda şaşırtıcı olmasa gerektir. Tek başına boşanma davalarına bakıldığında, bu davaların % 65'inde kadınların davacı olduğunu bulgusu da ilgi çekicidir. Alacak tahsili davalarında cinsiyetler arası fark diğer davalara oranla daha azdır (sadece % 10'luk fark). Ancak alacak tahsili davalarının içinde nafaka davaları da yer almaktadır. Dolayısıyla kadınların bu dava kategorisinde yüksek oranda bulunmaları bu şekilde açıklanmış olmaktadır. Nafaka alacaklarının bu kategoriden çıkarıltılması hâlinde davacı kadın oranının % 24,4'e düşmesi de bu sonucu destekler niteliktedir. Tüm bu sonuçlar kadınların ekonomik haklar veya maddi konularla ilgili davala-

ŞEKİL 3
Kadın ve Erkek Davacıların Farklı Kategorideki Davalara Göre Dağılımı

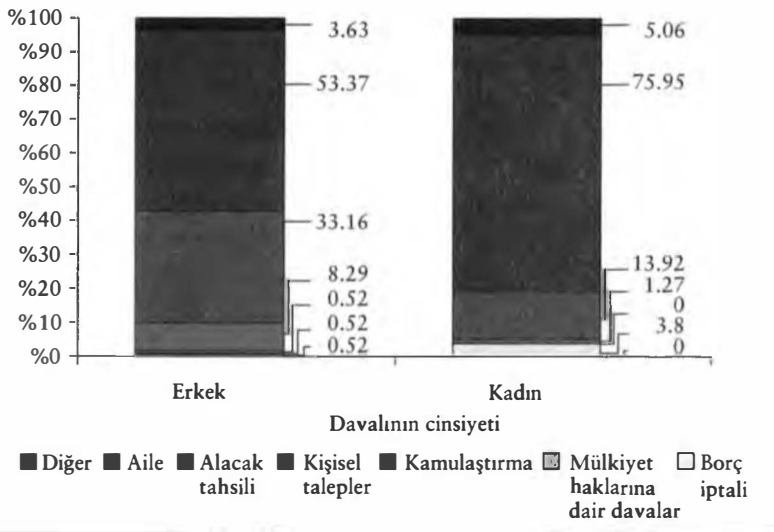

ŞEKİL 4
Farklı Dava Kategorilerinde Kadın ve Erkekler Tarafından Açılan Davaların Yüzdesi

rı daha az açabildiğini ve mahkemeleri daha çok aileyle ilgili konular için kullandıklarını göstermektedir. Söz konusu durum kadının erkeğe ekonomik bağımlılığının bir göstergesi olarak yorumlanabilecektir. Aslında kadınlar tarafından açılan davaların % 85,3'ü ya nafaka, ya da

ŞEKİL 5
Kadın ve Erkek Davalıların Farklı Kategorilerdeki Davalara Göre Dağılımı

boşanma davalarıdır. Bu iki tip dava, erkekler tarafından açılan davaların sadece % 41'ini teşkil etmektedir – yarısını bile değil. Tüm OECD ülkeleri içinde kadınların işgücüne katılım oranının en düşük olduğu ülkenin Türkiye olduğu gerçeği hatırlanacak olduğunda[32] bu rakamlar pek de şaşırtıcı olmamaktadır. Türkiye'de gayrimenkul üzerinde mülkiyet hakkına sahip olanlar da çoğunlukla erkeklerdir.

Davalıların cinsiyetine baktığımızda **Şekil 5**'te de görüldüğü üzere, gerek kadınlar, gerekse erkekler çoğunlukla aile davalarında davalı konumundadır ki bu davaların çoğunluğunu boşanma davaları oluşturmaktadır. Aile hukuku davalarında kadınları yine erkeklerden daha çok davalı konumunda görmekteyiz. Aslında kadınlara karşı açı-

32 OECD 2006 raporu ile ilgili olarak *Radikal* gazetesinde 25.5.2007 tarihinde çıkan haberde Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı % 26.5 olarak açıklanmıştır ki hu da tüm OECD ülkeleri içinde en son sıra anlamına gelmektedir. Dört kadından sadece biri işgücüne katılabilmektedir. http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=222195&tarih=25/05/2007

lan davaların dörtte üçü aile hukuku davalarıdır ki bu da onların ekonomik hayattan dışlanmışlıklarını bir kere daha gözler önüne sermektedir.

Avukatla Temsil

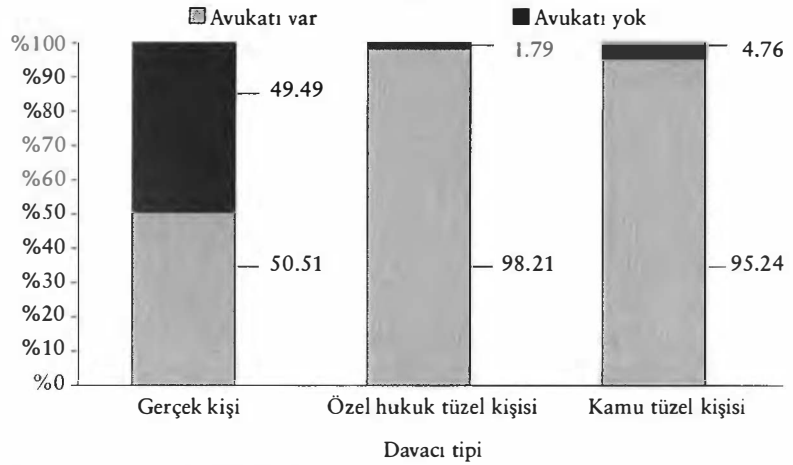
Avukatla temsil ile ilgili sonuçlara dava ve cevap dilekçelerinin incelenmesi sonucunda varılmıştır. Bunun için, dava dilekçesi veya cevap dilekçesi gibi belgelerin asil ya da vekil tarafından mı hazırlandığına bakılmıştır. Daha sonraki duruşmalarda avukatla temsile dair veri ilerleyen bölümlerde tartışılacaktır. Ancak bu veriler avukatların duruşmalarda yer alıp almadığına bakılarak elde edilmiştir. Tarafların avukatla temsil edilip edilmediğini anlamaya yönelik bu iki yöntem de aslında tam olarak güvenilir değildir. Nitekim bir kişi avukata danışabilir ama dilekçeleri ve diğer yazılı belgeleri kendisi hazırlayıp sunabilir. Ancak çalışmada davaların genel olarak bu şekilde yürütülmediği varsayılmış ve buna göre sonuca varılmıştır.

Davacının avukatla temsil edilip edilmediği, öncelikle form içinde yer alan 16. maddede sorulmuştur. Söz konusu bilgi mahkemeye dava açmak için sunulan dava dilekçesinden alınmıştır. Eğer dilekçe bir avukat tarafından hazırlanmamış veya imzalanmamışsa davacının bu aşamada avukatla temsil edilmediği veya imzalanmışsa temsil edildiği varsayılmıştır.

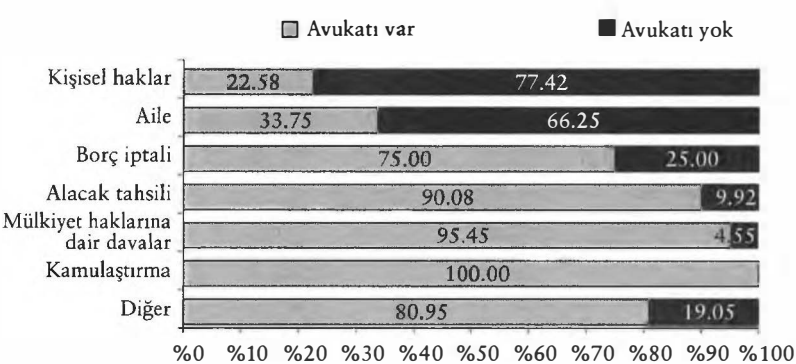
Davaların % 60'ında ilk aşamada davacının bir avukatı bulunmaktadır. Bunun anlamı mahkemelerdeki davaların % 60'ının avukat yardımı ile açılmış olduğudur. Ancak avukatla temsil farklı davacı tipleri bakımından eşit değildir. Bu sonuç Şekil 6'dan da açıkça anlaşılabilecektir. Tüzel kişiler haklarını kullanmak için gerçek kişilere ihtiyaç duyar. Dolayısıyla kendilerinin avukatla temsil edildiğinin düşünülmesi yerinde olacaktır.

Avukatla temsil, Şekil 7'de gösterildiği üzere davanın konusuna göre de değişiklik göstermektedir. Parasal nitelik arz eden mülkiyet hakları veya alacak davalarında davacıların avukat tutmaya daha eğilimli olduğu anlaşılmaktadır.

ŞEKİL 6
Farklı Davacı Tiplerine Göre Avukatla Temsil

ŞEKİL 7
Farklı Tipte Dava Açan Davacılar ve Avukatla Temsil

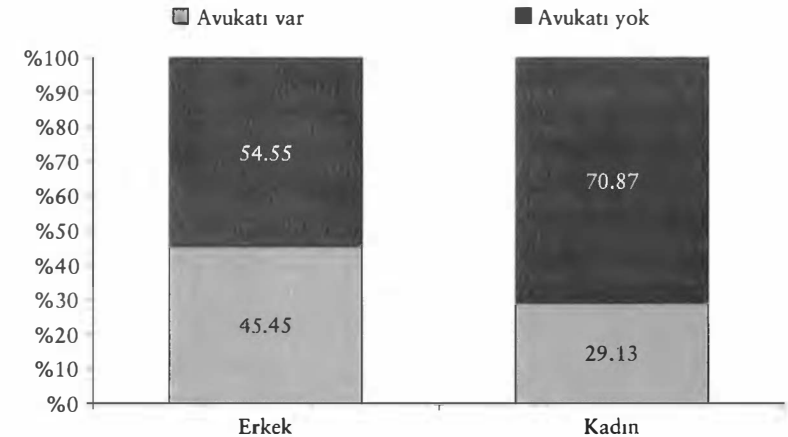
Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu tasarısının kanunlaşması durumunda, mali değeri 50.000 YTL'ye kadar olan davalar ve boşanma davaları avukat olmaksızın açılabilecektir. Bu düzenleme aşağıdaki bulgularla uyumludur. Nitekim aksi takdirde bazı kişiler dava açа-

rak hak aramaktan ve mahkemelere erişim imkânından tamamen uzak kalacaklardır. Ancak, iyi işleyen bir adli yardım mekanizması mevcut olmadıkça vatandaşlar bu hükümden yine de olumsuz etkilenebilirler.

Tablo 7'de farklı taraf kombinasyonları için davacıların avukatla temsil edilmesi gösterilmiştir. Bir şirkete karşı olan davalarda, gerçek kişilerin avukatla temsil edilmeyi daha çok tercih ettiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde özel hukuk tüzel kişileri ve kamu tüzel kişisi davacıların asla avukatsız mahkemelere gitmedikleri sonucuna varılmıştır.

Davaların yüksek bir yüzdesinin aile hukuku ile ilgili özellikle de boşanma davaları olması sebebiyle boşanma davası açan kadın ve erkeklerin avukatla temsil edilme oranına bakmanın ilginç olabileceğini düşündük. Şekil 8 kadın ve erkekler arasında avukatla temsilde görülen asimetriyi ortaya koymaktadır. Boşanma davalarının üçte ikisi kadınlar tarafından açılırken dava açtıkları bu ilk aşamada kadınlar. erkeklerden daha az avukat tutma eğiliminde olmuşlardır. Bu yine kadınların sosyal ve ekonomik dışlanmasının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

ŞEKİL 8
Boşanma Davası Açan Kadın ve Erkeklerin Avukatla Temsil Oranları

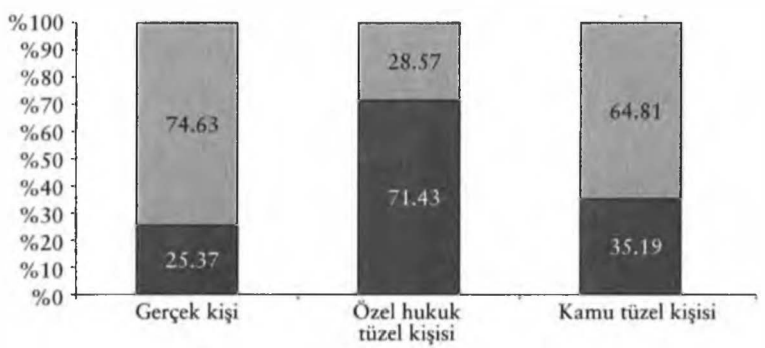
TABLO 7
Farklı Davacı Tipleri İçin Dava Açarken Avukatla Temsili

Davacı	Gerçek kişi			Özel hukuk tüzel kişisi			Kamu tüzel kişisi		
Davalı	Gerçek kişi	Tüzel özel	Tüzel kamu	Gerçek	Tüzel özel	Tüzel kamu	Gerçek	Tüzel özel	Tüzel kamu
Davacının									
Avukatı var	47.51	85.71	47.92	100.00	100.00	*	100.00	*	*
Avukatı yok	52.49	14.29	52.08	0.00	0.00	*	0.00	*	*
Toplam	100	100	100	100	100	*	100	*	*

(*) N'nin küçük olması nedeniyle hesaplanmamıştır (N<3).

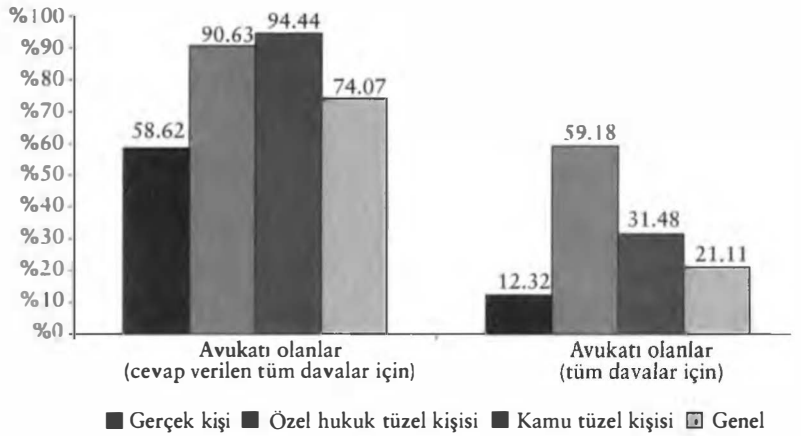
Davalının avukatla temsil edilip edilmediği, dava dilekçesine cevap verilip verilmediğine ve eğer verildiyse cevabın bir avukat tarafından hazırlanıp hazırlanmadığına bakılarak belirlenebilir. Avukatı olmayan davalıların cevap dilekçesi hazırlama eğiliminin daha düşük olduğu önemle vurgulanmalıdır. Diğer yandan, başka bir açıklama da davalının bir avukatı olduğu ama avukatın müvekkilinin davaya cevap vermemesinin daha yararlı olacağını düşünmesi olabilecektir. Ancak bu pek de olası değildir. Kısacası bu aşamada avukatı olan davalıların oranının belirlenmesi oldukça güçtür. Nitekim verilerimize göre davaların % 32.4'ünde cevap dilekçesi bizzat davalı tarafından sunulmuştur. **Şekil 9** davalı tipine göre cevabın verildiği dava dosyalarının oranını ortaya koymaktadır. Varılan sonuç özel hukuk tüzel kişilerinin gerçek kişilere oranla davaya cevap vermeye daha eğilimli olduğudur. Diğer yandan davaya cevap verme bakımından kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin arasındaki fark gerçekten ilginçtir. Bunun sebebi kamu tüzel kişi avukatlarının (kamu avukatlarının) özel vekâlet ilişkisinde olan avukatlardan daha rahat davranmaları olabilir.

ŞEKİL 9
Dava Dilekçesine Cevap Verilen Davaların Davalı Tipine Göre Oranı
(Gerçek kişi / Kamu tüzel kişisi / Özel hukuk tüzel kişisi)

ŞEKİL 10

Davalı Tipine Göre Avukatla Temsil ve Dava Dilekçesine Cevap ve Tüm Davalara Göre Yüzdesi (Gerçek / Özel hukuk / Kamu tüzel kişileri)

Şekil 10 davalıların avukatla temsil oranını göstermektedir. Soldaki sütun cevap dilekçesi bir avukat tarafından hazırlanmış davalıların tüm verilen cevaplar içindeki yüzdesini göstermektedir. Sağda ise, aynı veriler örneklem içindeki tüm davaların sayısına göre verilmiştir. Soldaki şekle baktığımızda davalıların dörtte üçünün avukatla temsil edildiğini görüyoruz. Ancak sağdaki şekilde bunun örneklem içindeki davaların sadece % 21'ine denk geldiği sonucuna varılmaktadır. Bu sebeple, solda verilen oranların yanıltıcı olabileceği düşünülebilir.

Avukatla temsil edilenlerin yüzdesinin artabileceği açıktır. Aslında bir başka araştırma Türkiye'de şehirli nüfusun % 81.5'inin avukatlık hizmetinden hiç yararlanmadığını ortaya koymuştur.[33] Aynı zamanda, mahkeme tecrübesi olan vatandaşların % 76.2'si hukuki hizmetlerin pahalı olduğunu düşünmektedir. Bu da yeni HUMK tasarısı-

33 Kalem, S., Jahic, G. ve Elveriş, İ. (2008). *Adalet Barometresi*, s.5.

nı hazırlayan Komisyon'un, zorunlu yasal temsil mekanizmasını öngörürken dikkatli olması gerektiği anlamına gelmektedir.

Harçlar

Davacıların ne miktarda mahkeme harcı ödediğine dair veri toplanmıştır (gösterilen miktarlar YTL cinsindendir). Burada standart sapma değerleri çok yüksek olduğundan ortalamadan ziyade medyanın (orta nokta) kullanılması gerekmiştir. Ödenen harçlar içinde en yüksek medyan değer özel hukuk tüzel kişilerine aittir. En yüksek ve en büyük standart sapma ise gerçek kişilerde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, hem gerçek kişiler tarafından açılan davaların çeşitliliğine, hem de dava açarken ödemeleri gereken miktarların belirsizliğine işaret etmektedir. Tüm gerçek kişilerin sadece % 5'i dava açarken 100 YTL üstünde harç ödemiştir. Çoğu, Tablo 8'de gösterilen düşük miktarları ödemiştir. Bunun anlamı çoğu gerçek kişi için mahkeme harçlarının mahkemelere erişim anlamında ciddi bir engel teşkil etmediği olabilir. Aynı zamanda, aile ve kişisel taleplere ilişkin davalar maddi bir talep içermiyorsa burada daha önceden belirlenmiş maktu harçlar söz konusu olmaktadır. Nisbi harç, talep edilen miktarın % 0.4'üne denk düşmektedir. Gerçek kişilerin daha çok gerçek kişilere karşı aile hukuku davaları açtıkları düşünülecek olursa yukarıdaki rakamın çok şey ifade etmediği düşünülebilir. Başka bir anlatımla, gerçek kişiler tarafından açılan diğer dava tiplerinde mahkeme harçları bir adalete erişim engeli olarak görülebilir. Ayrıca, örneklemimiz içerisinde yer alan üç yüz

TABLO 8
Farklı Davacı Tipleri Tarafından Ödenen Mahkeme Harçlarında Görülen Merkezsel Eğilim Ölçüleri (YTL)

Davacı	N	Ortalama	Stt. Sapma	Medyan	Azami
Gerçek kişi	292	43.72	367.10	4.16	5504.16
Özel hukuk tüzel kişisi	57	37.95	149.79	11.16	1127.47
Kamu tüzel kişisi	19	13.46	25.61	1.93	99.70
Genel	368	41.26	332.20	4.16	5504.16

doksan dosyanın birinde dahi mahkeme harçlarından feragate (adli müzaheret) dair bir başvuru ile karşılaşılmamıştır. Bu da mevcut adli müzaheret düzenlemesinin yoksul dostu olarak tasarlanmadığını ortaya koymaktadır. Bu da, harçlardan feragata dair düzenlemenin gereksiz olduğunu değil mevcut şekliyle kullanılamadığını göstermektedir.

Duruşma Öncesi Süreç

Taraflar ve Mahkemeler Arasında Duruşma Öncesi İletişim

Davaların % 80.77'sinde dava dilekçesi davalıya tebliğ edilmiştir. Tablo 9 dava dilekçesinin kime tebliğ edildiğini göstermektedir. Maalesef, davaların sadece % 33.33'ünde dava dilekçesi gerçekten ilgili olduğu kişiye tebliğ edilebilmiştir.

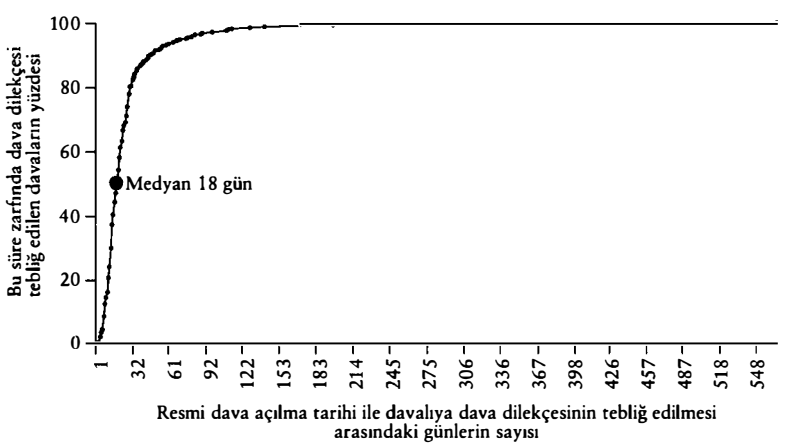
TABLO 9
Dava Dilekçesinin Tebliğ Edildiği Kişiler

Dava dilekçesinin tebliğ edildiği kişi	Sayı	Yüzde (%) olarak
Davalının kendisine	130	33.33
Hane içinde başka birine	40	10.26
Eşine	11	2.82
Mahalle muhtarına	29	7.44
İlanen tebliğ	1	0.26
Şirketin/Kurumun daimi çalışanına	70	17.95
İdari amire	4	1.03
Kime verildiği belli değil	4	7.44
Kayıp	76	19.49
Toplam	365	100.00

Mahkeme harçlarının ödendiği günden (resmî olarak davanın açılma tarihi) dava dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesine kadar geçen sürenin medyanı 18 gündür. Bir başka anlatımla, davalının kendisine karşı mahkemede açılmış bir dava olduğunu öğrenmesi için ortalama 18 gün geçmektedir. Bunun için neredeyse üç haftanın geçmesi aslında üzücüdür. Dava dilekçelerinin % 80.5'i resmî dava açma tarihinden itibaren

bir ay içinde karşı tarafa tebliğ edilmiştir. Yine şekilden görüleceği üzere bir aydan sonra eğrinin eğimi değişmektedir. Quangle analizi[34] davalıya dava evraklarının tebliğ edilmesi için gereken sürenin değişim noktasının 28. gün olduğunu belirtmektedir. Bunun anlamı, davalıya tebligatın bu süreden önce veya sonra yapıldığı davaların nitelik olarak diğerlerinden farklı olduğudur. Bu raporda bu konuya fazla değinilmeyecektir ancak gelecekte bu verilerin ciddi anlamda incelenmesi, bize bu davaların diğerlerinden neden farklı olduğu yönünde cevaplar sağlayabilir.

ŞEKİL 11
Davanın Resmî Olarak Açılma Tarihi (mahkeme harçlarının yatırılma tarihi) ile Dava Dilekçesinin Davalıya Tebliğ Edilmesi Arasında Geçen Süre

Tebligat süresi farklı davalı tipleri bakımından önemli sayılmayacak farklılıklar göstermektedir. Gerçek kişilere yapılan tebligat süresinin medyanı 19 gün iken, özel hukuk tüzel kişilerine yapılan tebligat

34 "Quality Control Angle Chart – Kalite Kontrol Açı Tablosu" analizi, verilerin dağılımına ilişkin önden yapılmış bir varsayım mevcut değilse, veri kümesi içindeki değişim noktasını belirlemek amacıyla geleneksel olarak mühendislikte kullanılan bir yöntemdir. Veysey, Pratt, Kennedy, Stenius ve Banks (2001) bu yöntemlerin veriler içindeki değişim noktalarını belirlemekte sosyal bilimlerde de kullanılabileceğini kanıtlamışlardır. Verilerin transformasyonuyla ortaya çıkan dağılımında, eğrideki açının değiştiği noktalar, verilerin dağılımında değişikliği göstermektedir.

süresinin medyanı 16 gündür. Benzer şekilde tebligat, kamu tüzel kişilerine ortalama 15.5 günde yapılmaktadır. Aslında bunlar ilginç bulgulardır. Nitekim Türkiye'de bildirilmeyen adres değişiklikleri ve hareketlilikleri sebebiyle gerçek kişilere erişimde daha fazla güçlükle karşılaşılması beklenebilirdi. Oysa özel hukuk tüzel kişilerinin bir adresi olması kanuni bir zorunluluktur. Kamu tüzel kişilerinin de belirgin bir adresleri bulunmaktadır.

Dava dilekçesinin davalıya tebliğinden sonra davalının cevap vermek için 10 gün süresi vardır. Burada hukuken davalının bir cevap vermesi gerekmediğinin hatırlanması gerekir. Cevap sunması elbette davalının kendi yararına olacaktır. Ancak cevap vermeyen davalı davayı reddetmiş sayılır. Davaların sadece onsekiz tanesinde davalı davacıya karşı cevap sunmak için ek süre talep etmiştir. Bu durum zorlayıcı nedenler olmadıkça on günlük yasal sürenin makul bir süre olduğunu göstermektedir. Davalı tipine göre bakıldığında ise, avukat tutma eğilimi en az ve bu sebeple böylesi bir talepte bulunma olanakları olduğundan haberdar olma olasılığı da en az olan gerçek kişiler, gerçekten de davaların sadece % 1.5'inde bu yönde talepte bulunmuşlardır. Kamu veya özel hukuk tüzel kişileri bu fırsatı daha sık kullanmışlardır (Özel hukuk tüzel kişileri % 15.2 ve kamu tüzel kişileri % 13.0). Bunların hepsi içinde sadece bir davada ek süre talebi avukat tarafından yapılmıştır. Hâkimler bu talepleri onsekiz davada kabul etmişlerdir. Biri hariç tüm davalarda davalıya ilk duruşmada cevap hakkı verilmiştir. Bu noktada hatırlanması gereken bir başka konu, Türkiye'de bazı kamu kurumlarının cevap için 30 günlük süreye sahip olmasıdır. Bir davada hâkim cevabın verileceği son günü ilk duruşmadan on gün öncesi olarak belirlemiştir. Böylece cevabın davacıya önceden verilerek kendisinin ilk duruşmaya hazırlıklı gelmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yöntemle mahkemenin zaman kazanıp kazanamayacağını görmek aslında ilginç olabilirdi ancak az sayıda benzer dava olması bu şekilde bir inceleme yapmamızı imkânsız hâle getirmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi davaların % 32.4'ünde davalı tarafça bir cevap sunulmuştur. Söz konusu davaların yirmi tanesinde cevap di-

lekçesi davacıya ilk duruşmada verilmiştir. Belirtilen davaların onyedisinde ek süre talebi yapılmamıştır. Bu sebeple, davalının nasıl olup da bu kadar geç cevap verebildiğini anlamak mümkün olmamıştır.

Davalıların sundukları cevap dilekçelerinde, davanın görevsizlik, yetkisizlik veya dava dilekçesinde taleplerin yeterince açık olmaması sebebiyle reddedilmesi gerektiği gibi usuli itirazlar bulunabilir. Bizim örneklemimizdeki davalarda bu gibi ilk itirazlar ile az sayıda davada karşılaşılmıştır. İlk itiraz, bir davada yabancılık teminatına ilişkin olarak, iki davada dava dilekçesi ve cevapta yeterli detayların bulunmaması, iki davada işbölümü itirazı, beş davada karşı davanın kabule şayan olmaması ve dokuz davada yetkisizlik sebebiyle yapılmıştır. Yüz yirmi iki davanın yüzikisinde davalı hiçbir usuli itirazda bulunmamıştır. Yapılan ondokuz ilk itirazın ikisi davalının kendisi, diğerleri avukatlar tarafından yapılmıştır ve onbiri gerçek kişilerce, altısı özel hukuk tüzel kişileri ve ikisi kamu tüzel kişilerince yapılmıştır. Bu sayıların azlığı yüzdelerin dikkatli yorumlanmasını gerektirmektedir ancak bu rakamlar ilk itirazların özel hukuk tüzel kişilerince biraz orantısız kullanımını ortaya koymaktadır. Davalıların % 13'ü özel hukuk tüzel hukuk kişisi iken, yapılan ilk itirazların % 31'i bu kişilerden gelmektedir. Öte yandan, gerçek kişiler tüm davalıların % 71'ini oluşturmalarına rağmen ilk itirazların sadece % 56'sı onlara aittir. Kamu tüzel kişilerinde böylesi bir fark görülmemiştir. Nitekim davalıların % 14'ünü kamu tüzel kişileri oluştururken itirazların da % 13'ünü yine onlar tarafından yapılmıştır. Kamu ve özel tüzel kişiler arasındaki söz konusu farklılık yine avukatların özeninin bir göstergesi olabilir. Toplam kırküç davacı (veya toplam örneklemin % 11.1'i) replik dilekçesi sunmuştur. Bu, davalının cevap dilekçesi sunduğu davaların % 34.4'ünü oluşturmaktadır. (Davacının da cevap vermesi gereken).

Cevap dilekçesinin davacıya tebliği ile davacının replik dilekçesi hazırlaması arasında geçen medyan süre 16 gündür. Kırküç davanın otuz sekiz tanesinde replik dilekçesi bir avukat tarafından hazırlanmıştır (% 88.4). İlginç olan pek çok davada, davacıların avukatları olsun veya olmasın, replik dilekçesi sunmamış olmalardır. Başlangıçta avu-

kat yardımıyla dilekçe sunan bu davacıların % 62.5'i sonra replik dilekçesi vermemişlerdir. Bu oran dava açma aşamasında avukatı olmayanlar için daha da yüksektir. Bunların % 78.9'u replik dilekçesi sunmamışlardır. Avukatla temsil edilmeyen kişilerin bir cevap daha verebileceklerini bilmediklerini varsaymak makul olsa da, avukat bulunan bu kadar çok davada avukatların hangi sebeple replik dilekçesi vermediklerini anlamak güçtür. Bu anlamda, bir kişinin avukatla temsil edilmesi veya edilmemesi arasında ciddi bir fark olmamaktadır. Her iki durumda da davalının cevapları çoğu kez yanıtsız kalmıştır. Davaların tümünde replik dilekçesi veren avukat ile dava dilekçesini hazırlayan avukat aynıdır. Söz konusu durum davacıların bu aşamada avukatlarım değiştirme eğilimi içinde olmadıklarını göstermektedir.

Replik dilekçesinin davalıya tebliğ edilmesi için geçen medyan süre 8 gündür. Ancak altı davada dilekçenin hazırlandığı ve tebliğ edildiği tarih aynıdır. Tüm bu davalarda replik dilekçesi davalıya duruşma sırasında tebliğ edilmiştir.

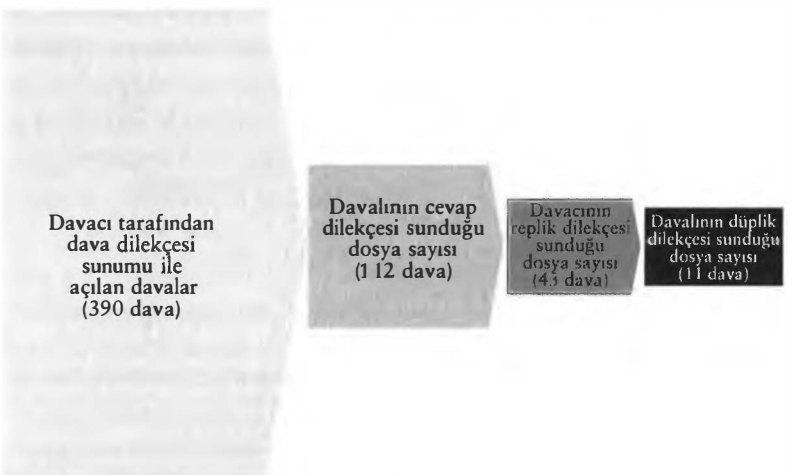
Davaların sadece onbirinde davalı düplik dilekçesini davacıya tebliğ etme imkânını kullanmıştır. Biri hariç tüm davalarda bu dilekçe avukat tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 12 davacı ve davalıların diğer tarafın iddialarına yanıt vermek için sahip oldukları hakları gittikçe daha az kullandıklarını, başka bir anlatımla duruşma öncesi süreçte görülen azalmayı sergilemektedir.

Tensip Tutanağı

Davacının dava dilekçesini sunmasından sonra hâkim, tensip tutanağını düzenleyerek ilk duruşma gününü belirler ve taraflarca hazırlanması ve sunulması gereken belge ve delilleri sıralar. Hâkim bu belgelerin sunulması için kimi zaman ilk duruşma öncesine kadar kesin süre verebilmektedir. Tensip tutanağı davalıya genellikle dava dilekçesi ile birlikte gider. Tensip tutanağı genellikle gerekli hazırlıkları yapabilmeleri amacıyla her iki tarafa da gönderilir. "Tensip tutanağının" hazırlanması mahkemeler tarafından geliştirilmiş bir uygulamadır, kanunda bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak uygu-

ŞEKİL 12
Duruşma Öncesi Taraflar Arası Dilekçe Değişiminde Azalma

lama hâkimlere ilk duruşma için gereken hazırlıkları taraflara bildirmek ve böylece ilk duruşmanın verimli geçmesini sağlamak anlamında bir fırsat yaratması sebebiyle derdest davaları kontrol amaçlı bir mekanizmadır. Mahkeme harçlarının ödendiği günden itibaren; ki bu davanın resmî başlama tarihi olarak kabul edilmektedir; tensip tutanağının hazırlanması 4 gün (medyan) almıştır. Davaların % 75'inde tensip tutanağı harçların yatırılmasından sonraki bir hafta içinde hazırlanmıştır. Bu bize söz konusu uygulamanın gerçekten de davanın hâkim tarafından yönetilmesine yönelik bir çaba olduğunu göstermektedir. Dava yönetiminin sürecin rutin bir parçası olarak yürütüldüğü başka ülkelerde bu tarz belgelerin hazırlanması işini hâkim tek başına yapmaz. Bunun yerine, her iki tarafın da hâkimin huzurunda biraraya gelmesi ile –ABD'de federal yargılama usulünde buna duruşma öncesi konferans denmektedir– delillerin ve dilekçelerin sunulması ve diğer usuli işlerin yapılmasına dair bir zaman çizelgesi hazırlanır ve bu çizelgedeki zamanlara her hâlükârda uyulur. Çizelgedeki sürelerde herhan-

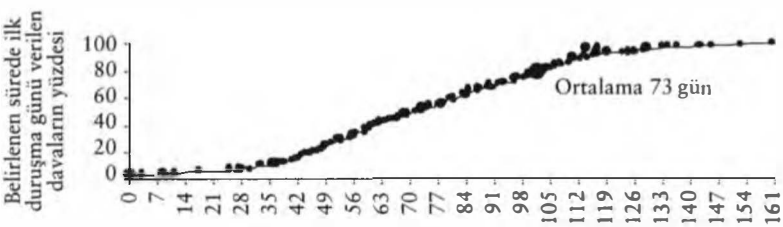
gi bir uzatmaya ancak olağandışı durumlarda ve yine taraflarca birlikte karar verilir.

Yüz elli iki davada mahkemeler tensip tutanağı yardımıyla tarafların ilk duruşma öncesinde delillerini sunmalarını talep etmişlerdir ancak sadece üç davada hâkim bu işin yapılması için kesin süre belirlemiştir. İlk duruşmada, davaların % 38.6'sında taraflar talepleri tam anlamıyla uygulamamış, % 11'inde ise istenenleri kısmen yerine getirmişlerdir. Davaların sadece % 40'ında hâkimin talepleri tam olarak yerine getirilmiştir. Bunun anlamı malıkemelerin bir yandan süreci yönetme ve iş akışını kontrol etme çabası içinde olduğudur. Diğer yandan hâkimler, kullanabilecekleri yöntemleri tam olarak kullanmaya pek de istekli değillerdir. Bir başka anlatımla kesin süreler belirleyerek tarafların zaman çizelgesine gereği gibi uymalarını sağlayabilecek yetkiye sahip olmalarına rağmen, bunu yarı gönüllü yaptıkları için, bu konuda tam başarı elde edilememektedir.

Hâkimler tensip tutanağı vasıtasıyla taraflardan tanıklık yapacakların listesini sunmalarını sadece yirmi sekiz davada talep etmişlerdir. Ancak hiçbir davada bu listenin sunumu için kesin süre öngörülmemiştir. Davaların % 42.3'ünde tarafların ilk duruşma öncesinde hiç liste vermedikleri ve % 11.5'inde bu talebe kısmen uydukları ortaya çıkmıştır. Davaların sadece % 42.3'ünde taraflar talebe tam olarak uymuşlardır ve listeleri zamanında teslim etmişlerdir. Bu bile başlı başına, tarafları kesin sürelere uymaya zorlamanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aksi takdirde, tarafların mahkemenin talebine uymak için bir sebebi olmayacaktır. Talebe uyulmaması hâlinde ciddi yaptırımlar getirilmelidir. Örnek olarak ilgili tarafın daha sonra o konuyu tekrar gündeme getirmekten feragat etmiş sayılacağı gibi yaptırımlar getirilebilir.

271 davada hâkimler diğer kurumlara yazı yazarak dava için gerekli olan bilgileri talep etmişlerdir. Sadece iki davada hâkimler bunun yapılması için kesin süre belirlemişlerdir. Davaların % 69.1'inde talep edilen bilgi ilk duruşmadan önce gerçekleştirilirken, davaların % 13.7'sinde bu sürede tamamlanamamıştır. Davaların % 11.3'ünde ise, iş mahkeme kalemi tarafından kısmen yapılabilmiştir.

ŞEKİL 13
Tensip Tutanağının Hazırlanması ile İlk Duruşma Arasında Geçen Süre

Mahkemenin tensip tutanağını hazırladığı tarih ile ilk duruşma arasında geçen gün sayısı

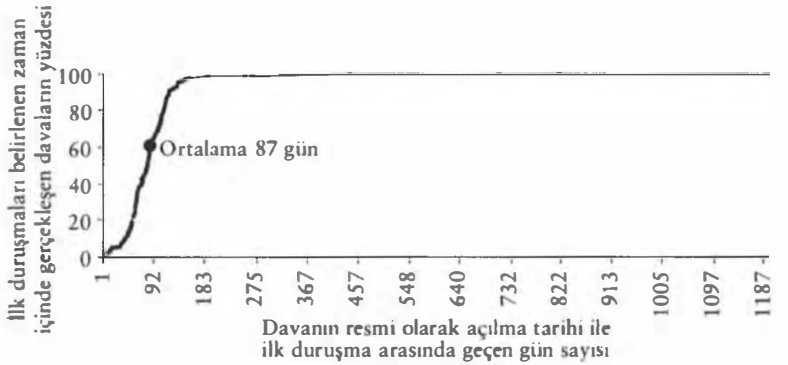
İlk duruşma tarihi pek az dava hariç (sekiz dava) hemen hemen tüm davalarda **Şekil 13**'te gösterildiği üzere belirlenmiştir. İlk duruşma ortalama olarak mahkemenin tensip tutanağını hazırlama tarihinden itibaren 73 gün sonradır. Davaların % 8.1'inde ilk duruşmanın tensip tutanağının hazırlanmasını takip eden birinci ay içinde yapılması planlanırken, % 38.6'sında iki ay, % 68.4'ünde üç ay ve % 93.5'inde dört ay içinde yapılması planlanmaktadır. Bu araştırmada ilk duruşmaya kadar en çok beklenen süre yüz altmış bir gün olarak belirlenmiştir. Bu süre neredeyse bir yılın yarısına denk gelmektedir.

Davacı açısından, davanın açılmasından itibaren (mahkeme harçlarının ödenmesi ile) mahkeme ve hâkim önünde ilk işlemin yapılmasına kadar geçen sürenin ortalama 87 gün olduğu anlaşılmaktadır (neredeyse üç ay). Söz konusu süre gerçekten de oldukça uzundur. Aşağıdaki tabloda davacının dava açtığı gün ile ilk duruşmanın yapıldığı gün arasında geçen sürenin dağılımı gösterilmektedir. **Şekil 15**, **Şekil 14** ile aynı verileri göstermektedir ancak tabloyu bozan bir iki dışlak dava ("outlier") analizden çıkarılmıştır (sürenin 200 günü geçtiği davalar).

Bu süreler bize tensip tutanağının hazırlanması ile ilk duruşma arasında önemli bir zaman aralığı olduğunu göstermektedir. Bunun anlamı, tarafların tensip tutanağı ile talep edilen belgeleri sunmak ve

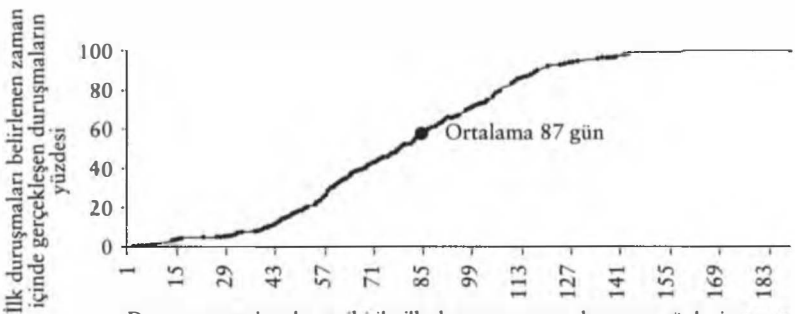
ŞEKİL 14

Davanın Resmî Açılış Tarihi (mahkeme harçlarının yatırıldığı tarih) ile İlk Duruşma Arasında Geçen Süre

ŞEKİL 15

Davanın Resmî Açılış Tarihi (mahkeme harçlarının yatırıldığı tarih) ile İlk Duruşma Arasında Geçen Süre
(Bu sürenin 200 günü geçtiği davalar buraya dahil edilmemiştir)

diğer gereklilikleri yerine getirmek için ciddi uzun bir zamana sahip olduklarıdır. Dolayısıyla, burada yapılması gereken şey mahkemenin taraflara kesin süreler koyması ve bu sürelere uyulması için taraflara daha fazla baskı yapmasıdır. Söz konusu durum tarafları zamanında harekete geçmek yönünde zorlayıcı olacaktır. Bir başka anlatımla taraf-

ların sadece % 40'ının tensip tutanağına tam anlamıyla uyduğu gerçeği dikkate alındığında, davaların % 60'ında tensip tutanağı ile ilk duruşma arasında geçen sürenin boşa harcandığı ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda ilk duruşmaya kadar böylesine uzun bir zamanın geçmesi, mahkemelerin duruşma günü belirlemeye ilişkin sorunları olduğunun da bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Duruşmalar

Duruşma Sayısı

Bu araştırmada incelenen davalarda, davada nihai bir karar verilmesi için bir ila on dokuz arasında değişen sayıda duruşma yapılmıştır. Medyan duruşma sayısı iki iken ortalama duruşma sayısı 3.31 ol-

TABLO 10
Yapılan Toplam Duruşma Sayısının Dava Tipine Göre Dağılımı

	Duruşma sayısı					
Dava tipi	Ortalama	Standart sapma	Medyan	Asgari	Azami	N
Boşanma	2.01	1.632	1	1	9	161
Çek iptali*	1.83	0.983	1.5	1	3	6
İsim değişikliği	2.2	1.612	2	1	6	15
Yaş değişikliği	2.13	0.99	2	1	5	15
Ecrimisil*	3	2	2	2	6	4
Menfi tespit*	4.2	3.347	3	2	10	5
Sigorta rücu	3.94	2.351	3	2	10	16
Alacak tahsili	5.75	5.119	4	1	19	12
Nafaka	3.41	1.839	4	1	7	17
Müdahalenin men'i*	6.83	5.742	4	3	18	6
İtirazın iptali	4.88	2.405	4.5	2	11	26
Tapu iptali	5.6	4.006	5	2	16	10
Tazminat	5.4	3.789	5	1	17	53
Kamulaştırma bedelinin arttırılması*	5.71	1.799	5	3	8	7
Diğer	3.22	2.737	2	1	12	36
Tümü	3.31	2.922	2	1	19	389

(*) N küçük olduğundan sayılar dikkatli yorumlanmalıdır.

muştur. Bunun sebebi, çok sayıda duruşma yapılmış bir iki istisnai davanın ortalama sayıyı etkilemesidir. Aslında davaların % 90'ı, yedi duruşmada sona ermiştir ki bu da aslında oldukça yüksek bir rakamdır.

Dava sürelerinin uzunluğu açısından ortalama ve standart sapma arasındaki ilişkiye bakıldığında, alacak tahsili davalarında duruşma sayısı bakımından fark (değişim) en fazlayken kamulaştırma bedelinin arttırılması davalarında en azdır. Bu bağlamda, kamulaştırma bedelinin arttırılması davalarının en yüksek ortalama değere sahip olduğu düşünülecek olursa, bu davaların mahkemelerde karara bağlanması istikrarlı şekilde en uzun zaman alan davalar olduğu söylenebilir. Devletin yargının iş yüküne katkı yapmaması gerektiği zaten daha önce belirtilmişti. Ancak konusu bir gayrimenkulün gerçek değerine dair olan bu gibi uyuşmazlıkların belki de mahkemede yargılamadan ziyade, üyeleri arasında vatandaşların da bulunduğu bir bağımsız komisyonun mal değer takdiri yapması gibi çözümlerle halledilmesi gerekmektedir. Yüksek medyana sahip alacağın tahsili davalarının duruşma sayısında da fark fazladır. Bu durum, davacının mahkemeye başvururken duruşma sayısındaki bu fark sebebiyle davanın ne kadar süreceğine dair bir öngörüde bulunamadığı anlamına gelmektedir. Alacak tahsili davalarına ilişkin bu durum, davadaki taraf sayısı veya tahsil edilmek istenen miktarın büyüklüğü ile ilişkili olabilir. Nitekim bunlar bir uyuşmazlığın karara bağlanmasını karmaşık hâle getiren etmenlerdir. Ancak yüksek meblağlı bir alacak davasının karara bağlanmasının uzun süre alması sorun yaratmazken, düşük meblağlı davalarda durum böyle olmamalıdır. Davalıların dava dilekçesine cevap oranının düşüklüğü dikkate alındığında, bu özellikle böyle olmamalıdır. Bu anlamda, müdahalenin men'i davaları alacak tahsili davalarına benzemektedir. Zira bu davalarda da hem medyan hem de fark yüksektir. Bu durum yine tarafların davanın ne kadar süreceğine dair öngörü sahibi olmasını engellemektedir. Öte yandan boşanma davalarında, medyan düşük, fark yüksektir. Dolayısıyla, önceden davanın ne kadar süreceğini öngörmek güç olmakla birlikte, boşanma davalarının genellikle bir veya iki duruşmada sona ereceği düşünülebilir.

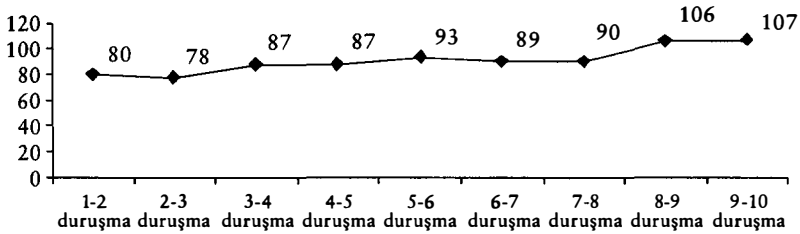
Aslında bu veriler, usul kurallarının "her bedene uyar" yaklaşımının her uyuşmazlıkta çözüm olmadığı anlamında yorumlanabilir. Karmaşıklığına ve önemine göre her dava türü için farklı usuller izlemek gerekebilir. Nitekim bu ABD'de geliştirilen başlıca dava yönetim fikirlerinden birisidir. Dolayısıyla en problemli olan dava kategorilerinin hangileri olduğunun ve her bir dava kategorisine özel usullerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, "ilk giren ilk çıkar" olarak ifade edilen, davaların açılma zamanına göre işlem görmesi kuralı yerine, dava açılırken davanın önemine, karmaşıklığına bakılarak öncelikle bir ilk değerlendirme yapılmalıdır. Zira her dava hâkimden aynı derecede ilgi gerektirmez. Bazı uyuşmazlıkların mahkemelerin yetki alanı dışına çıkartılması, gıyabi kararlar ve otomatik işlemler gibi mekanizmalar süreci hızlandırmak için bazı ülkelerde kullanılan yollardan bazılarıdır. Bu bağlamda, usuli garantilerin sistemi istismar etmeye niyetli kişilerin yararına veya onların oyalayıcı davranışlarına mazeret olarak değil, bu garantilere en çok ihtiyaç duyanların yararına işlemesi gerekir.

Davacıların avukatla temsil edildiği davalar ortalama olarak davacının avukatı olmadığı davalardan bir duruşma fazla sürmektedir (davacının avukatsız olduğu davalarda medyan duruşma sayısı iki iken, davacının avukatla temsil edildiği davalarda medyan duruşma sayısı üçtür). Bunun sebebi, bazı dava tiplerinde avukat bulunmasının daha olası olmasıdır. Dolayısıyla söz konusu davaların daha uzun sürmesinin avukat bulunmasından mı yoksa dava tipinden mi kaynaklandığını belirlemek zordur.

Duruşmalar arasındaki ortalama gün sayısı (ilk on duruşma için) 84.46 veya üç aydan biraz azdır. Şekil 16'da münferit duruşmalar arasında geçen ortalama süre gösterilmiştir. Daha sonraki duruşmalarda iki duruşma arasındaki zaman aralığının biraz arttığı gözlemlenmektedir. Daha uzun süren davaların, duruşma günlerini daha uzun aralıklarla tayin eden mahkemelerde görülüyor olması da mümkündür.

Burada ilginç olan, davanın sona ermesi için yapılması gereken duruşma sayısı ile nihai karar arasındaki ilişkidir. Mahkemenin dava-

ŞEKİL 16
İlk On Duruşma İçin İki Duruşma Arasında Geçen Ortalama Gün Sayısı

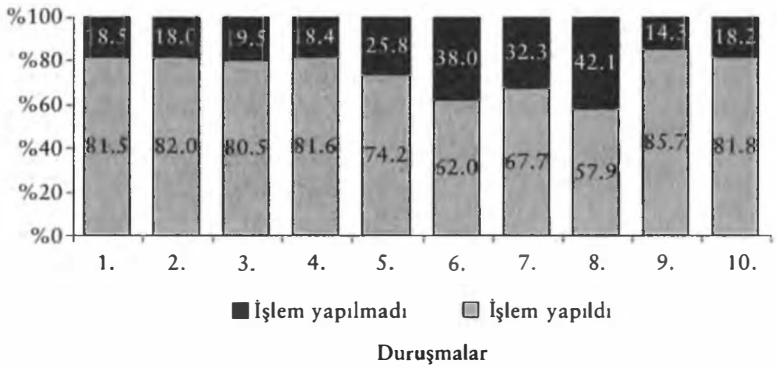

cı lehine karar verdiği davalar iki duruşmada (medyan) tamamlanırken, davalı lehine karar verilen davaların medyan duruşma sayısı dörttür. Kararın kısmen davacının lehine olduğu, kısmen olmadığı davaların tamamlanması ise, en uzun süreyi almıştır (medyanı beş duruşma). Bu gerçekten de ilginçtir. Nitekim davacının lehine karar verilmiş olan davalar muhtemelen ilk baştan itibaren kolay davalardır ve hâkim açısından fazla bir iş yükü getirmemektedir. Bir başka açıklama, davalının davacıya karşı daha fazla mücadele ettiği davaların da davalı lehine sonuçlanmasının muhtemel olmasıdır. Nihai karar ve dava sonucu hususlarına ileride tekrar değinerek bu bağlantıları aydınlatmaya çalışacağız.

Yapılan duruşmalarda hiçbir işlem yapılmaması da gecikmelerin sebeplerinden birisidir. Hiçbir işlemin gerçekleşmediği duruşmaların sayısı ile ilgili veriler aşağıda gösterilmiştir (on duruşmadan sonrasına ilişkin veri sunulmamıştır çünkü sadece ondan az dava onuncu duruşmadan sonra da devam etmiştir. Bu sebeple yüzdeler pek anlamlı değildir).

En iyimser yorumla bile yapılan duruşmaların % 18'i tamamen bir zaman kaybı olarak görülmektedir. Genel olarak, ilk on duruşmaya baktığımızda yapılan duruşmaların % 21.27'sinde hiçbir işlem yapılmamıştır. Söz konusu durum her beş duruşmadan birinin boş yere yapıldığı, duruşmanın katılan tüm taraflar için zaman ve kaynak israfı olduğu anlamına gelmektedir. Zaman kaybı oranlarının dördüncü

ŞEKİL 17
İşlem Yapılan ve Yapılmayan Duruşmaların Yüzdesi

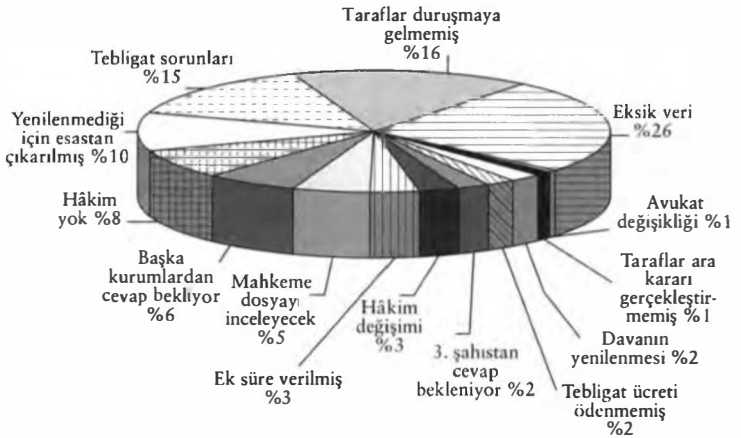
(10. duruşmadan fazla duruşma yapılmış dosya sayısı 10'un altında olduğundan, buna dair istatistik verilmemiştir)

duruşmadan sonra artması da ilgi çekicidir. Dört ile beşinci duruşma arasında bu oran % 7, beş ile altıncı duruşma arasında ise % 13 oranında artmıştır.

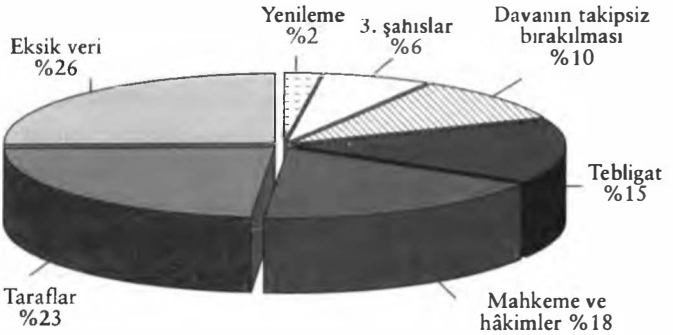
Araştırmada bu duruşmalarda hiçbir işlem yapılmamasının sebebini anlamak için de veri toplanmıştır. Bunun için alınan açık uçlu cevaplar, sayısal istatistikler elde edebilmek amacıyla daha sonra kategorize edilmiştir. Sebepler el yazısıyla not edilmiş olmasına rağmen, sonuçta aşağıda **Şekil** 18'de görülen **k**ategoriler ortaya çıkmıştır.

Gecikmeden sorumlu aktörlerin belirlenebilmesi için gecikme sebeplerinin kimden kaynaklandığını açıklayan kategoriler oluşturulmuştur. Bu kategoriler **Şekil 19**'da gösterilmiştir. Örneğin, hâkim yokluğu veya hâkimin dosyayı önceden incelememiş olması (davayı gözden geçirmek için ek süre gerekmesi) mahkeme/hâkim kaynaklı bir gecikme olarak nitelendirilmiştir. Öte yandan, avukat değişikliği, tarafların gelmemesi, tarafların gerekli harç ve ücretleri ödememeleri, tarafların sebep olduğu gecikmeler kategorisine dâhil edilmiştir. Tebligat sorunu ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Bu durum hâliha-

ŞEKİL 18
Duruşmalarda İşlem Yapılmamasının Sebepleri
(Duruşma günü veilen ancak işlem yapılmamış olan toplam yüz seksen beş duruşma için)

ŞEKİL 19
Duruşmalarda İşlem Yapılmamasından Sorumlu Olan Aktörler
(duruşma günü verilen ancak işlem yapılmamış olan toplam yüz seksen beş duruşma için)

zırda büyük bir sorun olan posta hizmetlerinin etkin şekilde işlemeyişinden, düzgün adres sisteminin bulunmamasından kaynaklanan, Türkiye'de genel olarak tebligat yapılmasında karşılaşılan sorunlardandır. Üçüncü şahıslar da gecikmeye sebebiyet vermektedir (özellikle mahkemelerin taleplerine zamanında yanıt vermedikleri ve mahkemenin bilgi beklemesi sebebiyle kimi zaman davanın ilerlemesine engel oldukları için). Davanın yenilenmesi ayrı bir kategori olarak bırakılmıştır. Nitekim bazı davalarda yenilemenin neden gecikmeye sebep olduğundan pek emin olamadık. Bir dava taraflardan biri tarafından yenilendiğinde diğer tarafın veya mahkemenin yapabileceği bir şey bulunmamaktadır. Bu sebeple bu kategori dışında bırakılmıştır. Son olarak, takip edilmeyen dosyalar da olduğu gibi bırakılmıştır. Nitekim söz konusu dosyalarda her iki taraf da üç aydan sonra davayı takip etmeyi bıraktıkları için hiçbir işlem gerçekleşmemekte, dava açılmamış sayılmaktadır.

Mahkeme ve hâkimler sebebiyle hiçbir şey yapılmayan davaların yüzdesi gerçekten rahatsız edicidir. Mahkemelerin kendi işleyişlerini ve hâkimleri yönetemeyerek böylesine sık hizmet vermeyi becerememesi kabul edilebilir bir durum değildir. Tarafların kendi hareketleri sebebiyle de yüksek yüzdede gecikme yaşanmaktadır. Bu durum, mahkemelerin, usul kurallarına uymaları için taraflara baskı yapmaktan kaçındığının bir göstergesidir. Aslında işlerin zamanında yapılabilmesi için hâkimlerin taraflara kesin süre vermesi oldukça ender görülen bir uygulamadır ve bu da ilginçtir. Bu husus akılda tutulacak olursa tarafların sebep olduğu gecikmelerin de aslında mahkemelerden kaynaklandığı kolaylıkla söylenebilir.

Ara Kararlar ve Duruşmalar Arasında Gerçekleşmeleri

Farklı ara karar tipleri ve bunların yerine getirilmesi ile ilgili veriler mahkemelerin etkinliklerini belirlemek ve gecikme sebeplerini anlayabilmek için toplanmıştır.

Tanıklar

Gözden geçirilen üç yüz doksan davada tanıklara ilişkin yüz atmış sekiz ara karar verilmiştir. Bunların altmış sekizi tanık dinlenmesine dair, elli biri tanık müzekkeresi yazılması ile ilgili,[35] kırk üçü tanık ücretlerinin ödenmesi için ve altısı ikinci kez tanık müzekkeresi yazılması yönünde olmuştur (zira tanık ilk çağırılmasında mahkemeye gelmemiştir). Davaların otuz dokuzunda ara kararın icra edilmesi için taraflara kesin süre verilmiştir. Kırk iki davada bir sonraki duruşmada ara karar hâlen gerçekleşmemiştir ve dokuz davada da kısmen gerçekleşmiştir. Genel olarak, davaların % 68'inde tanıklarla ilgili ara kararlar bir duruşmada gerçekleşmiştir.

Üçüncü Şahıslardan Bilgi İstenmesine Dair Yazılı Talepler

İncelenen üç yüz doksan davada verilen toplam üç yüz elli altı ara kararda üçüncü şahıslardan yazılı olarak bilgi talebinde bulunulmuştur. Söz konusu ara kararların icra edilmesi ve tamamlanması mahkemeleri (yazıyı hazırlayan ve yollayan kurum olarak), tarafları (kendileri tarafından yapılan bu talebin ücretini ödedikleri için) ve üçüncü şahısları (en nihayetinde talebe uyması gerekenler onlar olduğu için) ilgilendirmektedir. Bu kararların iki yüzü üçüncü kişilere yönelik talep yazılması ve yollanması (mahkeme tarafından), seksen yedisi ücretlerin veya harçların yatırılması (taraflarca), yirmi dokuzu talebin ikinci kez yazılması ve yollanması (mahkeme tarafından), ikisi tanık müzekkeresi ile ilgili talebi yerine getirmeyen üçüncü şahsa uyarıda bulunulması (mahkeme tarafından) ve otuz sekizi de cevap beklemeye yönelik olarak alınmış kararlardır. Mahkemeler ara kararların icra edilmesi için kesin süre belirlemekte oldukça isteksizdir. Kesin süre sadece yirmi dört ara kararda verilmiştir. Bu kararlar verilen kararların sadece % 7'sine denk gelmektedir. Söz konusu kararlardan doksan dördü bir sonraki duruşmaya kadar yerine getirilemezken, otuzu sadece kısmen yerine getirilebilmiştir. Genel olarak, üçüncü şahıslar-

35 Hukuk davalarında tanıklara gönderilen mahkeme celbi, ceza davalarında olduğu üzere, tanıkların gelmemesi halinde zorla getirilme şeklinde bir baskı mekanizması içerir.

dan yazılı bilgi talep edilmesiyle ilgili ara kararların üçte biri bir duruşmada tamamlanamamıştır.

Bu araştırma bulguları zaman kaybını önleyebilmek için mevcut bilgi toplama mekanizmasında değişiklik yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. İnternet çağında yazı yazmak gerçekten hem çok zaman alan, hem maliyetli, hem de oldukça eski moda bir uygulamadır. Ayrıca söz konusu mekanizma ile zaten sunduğu hizmet sorunlu olan bir PTT'den medet umulmaktadır. Alternatif olarak, talepler telefonla yapılabilir ama mutlaka yazılı talep gerekiyorsa e-posta kullanılarak posta ücretlerinden kurtulmak ve hem para, hem zaman kazanmak mümkün olabilir. Otomatik e-posta formları geliştirilerek, amaca hizmet edecek kutucukların işaretlenmesi bir çözüm olabilir.

Bilirkişi Raporları

İncelenen üç yüz doksan davanın iki yüz yetmiş üçünde bilirkişi raporlarına ilişkin ara karar verilmiştir. Bilirkişi raporuna ilişkin yapılan talep sayısı yüz dokuzdur. Raporların sunumu için sadece dört davada kesin süre verilmiş olmasına rağmen bilirkişi raporlarının çoğu (% 78) mahkemeye bir sonraki duruşmadan önce teslim edilmiştir. Bu bulgu bilirkişilerin mahkemelerde gecikmelere sebep olduğuna dair yaygın kanıyı çürütmektedir. Görünen odur ki sadece beş bilirkişiden bir tanesi gecikmeye sebebiyet vermektedir. On altı karar bilirkişilerden gelmesi beklenen ancak bilirkişi tarafından zamanında teslim edilmemiş olan raporların beklenmesine ilişkindir. Elli karar ise, zamanında raporunu teslim edememiş bilirkişilere uyarıda bulunulmasına yöneliktir. Belirtilen altmış altı karar bilirkişilerin raporlarını zamanında teslim edememe sıklığını ortaya koymaktadır. Doksan üç davada taraflardan bilirkişi ücretlerini ödemeleri istenmiştir. On iki davada hâkim ücret ödenmesi için kesin süre vermiştir. Bazı davalarda kesin süreler işe yararken (beş böyle davada ödeme zamanında yapılmıştır), benzer sayıda başkaca davada taraflara ödemeyi zamanında yapmaları için herhangi bir baskı yaratmamıştır. Genel olarak, bilirkişi ücretlerinin ödenmesine yönelik karar-

ların % 17'sine taraflarca uyulmamış ve ödeme bir sonraki duruşmadan önce yapılmamıştır.

Farklı Bir Mahkemeden veya Savcılıktan Dosya İstenmesi

Yüz yirmi altı davada mahkeme, gördüğü davada kullanmak amacıyla başka bir mahkemeden veya başka bir savcılıktan dava dosyasının getirilmesini talep etmiştir. Belirtilen taleplerin doksan dördü farklı mahkemeye yapılırken, otuz ikisi savcılıklara yapılmıştır. Mahkemeler açısından, talebin bir sonraki duruşmadan önce yerine getirilmeme oranı % 50 iken, savcılıklar için bu oran % 42'dir. Bu gerçekten hayal kırıklığı yaratan bir sonuçtur. Zira aslında aynı teşkilat içinde (mahkeme sistemi içinde) basit bir belge aktarımı söz konusudur. Bu bulgu, mahkemelerin bazen aynı bina içinde bulunduğu haller için daha da şoke edici bir durumdur.

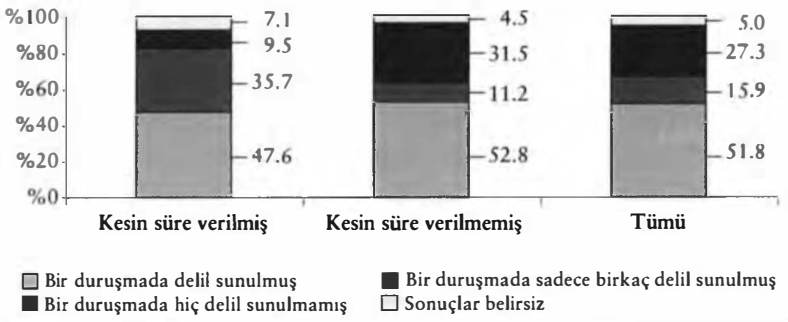
Taraflarca Yapılan Ödemeler

Taraflarca yapılacak ödemelerle ilgili ara kararlara baktığımız zaman bu yönde toplam yüz iki karar verildiğini görmekteyiz. "Teminat ödenmesi"ne ilişkin verilen ara karara rastlanmamıştır. Tarafların ücret ödemesine ilişkin doksan dokuz karar bulunurken, üç karar da ek mahkeme masrafı ödenmesine dairdir. Davaların % 93'ünde taraflar ücretlerin ödenmesine yönelik talebe uymuşlardır.

Taraflarca Delil Sunulması

İki yüz elli yedi davada taraflara delil toplamaları ve sunmaları için zaman verilmesi yönünde ara karar alınmıştır. Davaların % 30'unda taraflara bunun için kesin süre verilmiştir. Bu yüksek bir orandır. **Şekil 20**'de delil sunma ile ilgili kararlara tarafların uyma oranları kesin süre verilip verilmediği ile ilişkili olarak gösterilmiştir. Bu sonuçlar kesin süre vermenin karara uyulmasını sağlamak açısından olumlu etki yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim tarafların zamanında herhangi bir delil sunmadıkları davaların oranı kesin süre verilmiş olan davalarda daha düşüktür. Ancak bu grup içinde tüm

ŞEKİL 20
Taraflarca Delil Sunumuna Yönelik Karara Uyulması: Kesin Süre Verilmiş ve Verilmemiş Davalardaki Oranlar

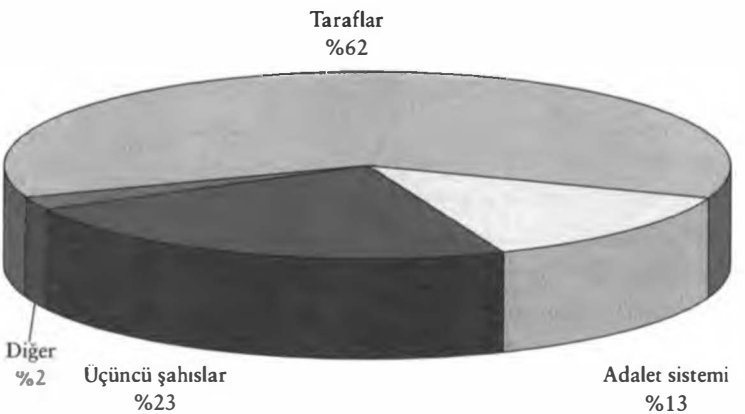

delillerin sunulduğu dava oranı yine de düşüktür. Kesin süre yaptırımı ile karşılaşan tarafların bu süre zarfında hangi delilleri toparlayabilirlerse onu sunma baskısı altında, işi tam olarak bitirmeden de delil sunuyor olmaları mümkündür.

Ara kararların büyük çoğunluğu üçüncü şahıslara yapılan yazılı taleplere ilişkindir. Bunu bilirkişi raporları ve taraflarca delil sunulmasına dair ara kararlar takip etmektedir. Üçüncü şahıslara yapılmış olan taleplerin % 33'ü bir duruşmada tamamlanmazken, bilirkişi raporlarının % 78'i bir sonraki duruşmadan önce teslim edilmiştir. Tarafların % 52'si ise delillerini bir duruşmada sunabilmişlerdir.

Ara kararların gerçekleşmemesinin sebeplerine dair veri toplanarak, veriler kategoriler halinde şu şekilde sınıflandırılmıştır: Tarafların hatası/başarısızlığı (taraflar delil sunmamıştır, ifadesinin alınmasını istedikleri tanığın adresini verememiştir, taraflar gelmemiştir, vb.), mahkeme sisteminin hatası/başarısızlığı (mahkeme diğer mahkemelerden veya yargı kurumlarından belge alamamıştır) ve üçüncü şahısların başarısızlığı (zamanında istenen bilgileri vermeyen diğer devlet kurumları ve benzeri). **Şekil 21**, ara kararların yerine getirilmemesinden dolayı sorumlu olan kişi ve kurumları ortaya koymaktadır.

ŞEKİL 21
Ara Kararlara Uymayan Aktörler

Bu bulgular, mahkeme sistemi ve hâkimleri rahatlatması ve kusurun taraflarda olduğunu gösterir gibi görünmesine rağmen, sonuçlar aslında tarafları kararlara uymaya zorlayamayan bir sistemin başarısızlığı olarak algılanmalıdır. Sistemi yöneten ve yürütenin taraflar değil, hâkimler olması gerekmektedir.

Nihai Karar/Hüküm

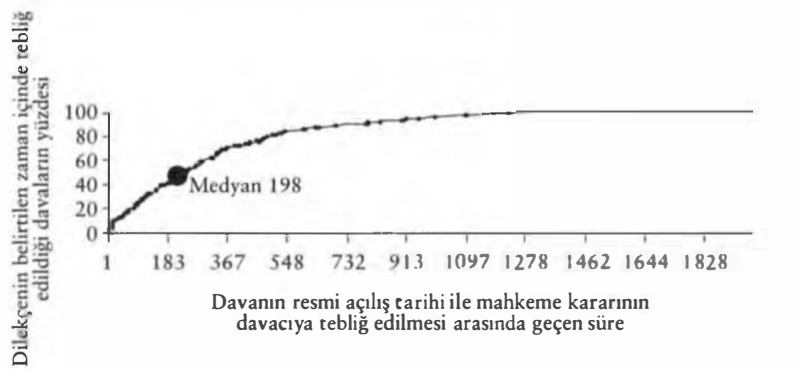
Davanın İşlem Görme Süresi

Soruşturmanın tamamlanmış olması hâlinde hâkim nihai kararını verir. Kararın gerekçesi daha sonra yazılı olarak hazırlanır ve taraflara tebliğ edilir. Davanın başlangıç tarihi olarak mahkeme harçlarının yatırıldığı günü alacak olursak ve son duruşma tarihini de davanın sona erme tarihi olarak kabul edersek, bu çalışmada bir davanın tamamlanma süresine dair medyan değerin 198 gün olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak bu süre de 2 gün ila 1753 gün arasında değişmektir. **Şekil 22**'de varılan sonuç ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Şekil 23'te görüldüğü üzere davanın uzunluğu dava tipine göre değişmektedir. İsim değişikliği veya yaş düzeltme gibi nizasız davaların

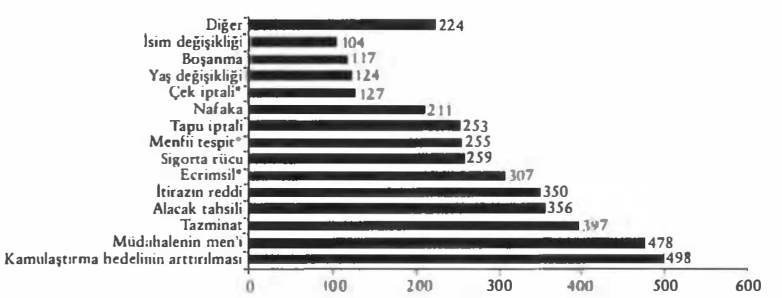
ŞEKİL 22

Davanın Resmî Açılış Tarihi (mahkeme harçlarının ödendiği gün) ile Mahkemenin Nihai Kararını Verdiği Gün Arasındaki Süre

ŞEKİL 23

Farklı Dava Tipleri İçin Dava Süresinin Medyan Uzunluğu

(*) Bu davalarda N onun altındadır. Bu sebeple medyan değerlerinin dikkatli yorumlanması gerekir.

bile, en az dört ay sürdüğü bu şekilden anlaşılmaktadır. Bu bile başlı başına bir hayal kırıklığıdır. Ekonomik haklarla ilgili ve dolayısıyla her iki tarafın da avukat ile temsil edildiği davalara baktığımızda ise, davaların 253 ile 498 gün arasında sonuçlandığını görmekteyiz. Her türlü standart açısından bakıldığında, bunun gecikme olarak nitelendirilebileceğini söyleyebiliriz. Bu gerçekten de kabul edilebilir bir süre değildir.

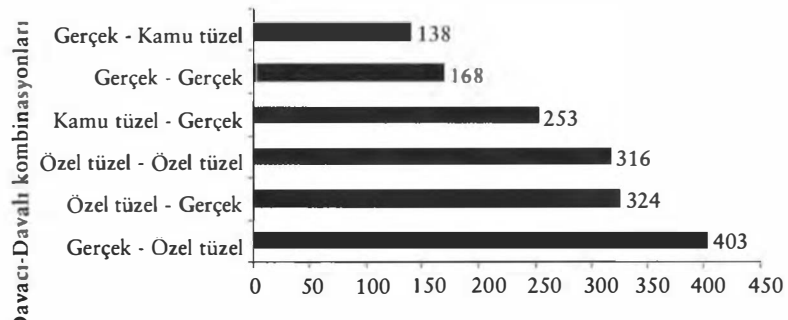
Şekil 24 dava süresinin farklı davacı kombinasyonlarına göre nasıl değiştiğini göstermektedir. Bazı kombinasyonlarda geçerli veriye sahip tek bir dava olduğundan, bu kombinasyonlar gösterilmemiştir.

Davaların çoğunluğunda (% 85) gerekçeli karar son duruşmanın görüldüğü tarihte yazılmıştır. Teoride bunun anlamı hâkimin gerekçeli kararı son duruşma ile aynı gün yazdığıdır. Ancak durum gerçekte böyle olmayabilir. Hâkimlerin gerekçeli kararları sonradan yazarak kararın altına son duruşma tarihini vermeleri de mümkündür. Hükmün son duruşma ile aynı gün yazılmadığı veya en azından aynı tarihi taşımadığı davalarda, son duruşma ile gerekçeli kararın verilmesi arasında geçen sürenin medyan değeri 63 gün olup, bu süre 1 gün ile 199 gün arasında değişmektedir. Söz konusu durum mahkeme sisteminin başarısızlığı anlamına gelmektedir. Nitekim bir kararın böylesine uzun bir zamanda yazılabilmesi kabul edilebilir bir durum değildir.

Tarafların ek mahkeme harcı ödemesi gerekmeyen davalarda (bunun anlamı hükmün derhal tebliğ edilebilmesidir) kararın son duruşma tarihinden itibaren davacıya tebliğ edilme süresinin medyanı 27 gün, davalıya tebliğ edilme süresinin medyanı ise 23 gündür. Ek harç

ŞEKİL 24

Farklı Davacı ve Davalı Kombinasyonları İçin Davanın Medyan Uzunluğu

(*) Bazı kombinasyonlar için N çok düşük olduğundan bunlar şekilde gösterilmemiştir.

yatırılması gereken davalarda ise, (yüz yedi dava) hükmün davacıya tebliğ edilme süresinin son duruşma tarihinden itibaren medyanı 31 gün, davalıya tebliğ edilme süresinin medyanı 44 gündür. Ek harçların ödenmesinden sonra mahkemelerin kararı davalıya tebliğ etme süresinin medyanı 9 gündür ve hüküm çoğu davada hemen hemen aynı tarihte davacıya tebliğ edilmektedir.

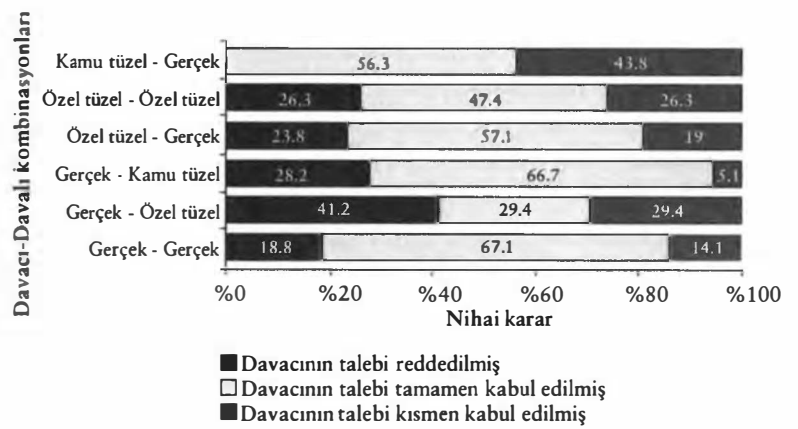
Davanın Sonucu

Bu örneklemde, mahkeme davaların % 44'ünde davacı lehine karar vermiştir. Davaların % 11.6'sında davacının tüm talepleri mahkeme tarafından karşılanmamakla birlikte, kararlar kısmen davacının lehinedir. Davaların % 15.7'sinde karar davacının aleyhine, dolayısıyla davalının lehinedir.

Davaların % 26.2'sinde davaya devam edilmemiştir. Bu gerçekten de yüksek bir devam etmeme oranıdır (her dört davadan biri). Söz konusu durum mahkemelerin dava yüklerinin tahmin edildiği kadar yoğun olmayabileceğini de ortaya koymaktadır. Devam edilmeyen davaların % 48.5'inde, devam etmeme ikinci duruşmadan sonra gerçekleşmiştir. Bunun sebebi, davacının ardarda iki duruşmaya gelmemesi hâlinde, iddiasından vazgeçmiş sayılacağı ve davaya devam edilmeyeceğini belirten usul hukuku kuralı olabilir. Devam edilmeyen davaların tümü açısından değerlendirme yapıldığında, davaların % 13.9'u tahminen davacının iddiasından vazgeçmesi üzerine, ilk duruşmadan sonra düşmüştür. Davaların % 16.8'ine, üçüncü duruşmadan sonra devam edilmemiştir. Davaların % 20'sine, en fazla dört duruşma devam edilmiştir. Davalardan oldukça az bir kısmına, yedi veya daha fazla duruşmadan sonra devam edilmemiştir. Bir davaya ise, on dokuz duruşmadan sonra devam edilmemiştir. Devam edilmeyen davaların % 80'inde davacılar gerçek kişilerdir, diğerlerinde özel hukuk tüzel kişileridir. Bu aynı zamanda avukatla temsil edilme eğilimi de daha düşük olan gerçek kişilerin mahkemede hak arama zorluğu yaşadığının ve davalardan bu sebeple vazgeçtiklerinin bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Mahkeme tarafından hükme bağlanan davalara bakıldığında

ŞEKİL 25
Farklı Davacı–Davalı Kombinasyonlarına Göre Verilmiş Nihai Kararlar
(bazı kombinasyonlarda N küçük olduğu için tüm kombinasyonlar gösterilmemiştir).

(taraflarca vazgeçilen değil), davaların çoğunluğunun davacı lehine sonuçlandığı saptanmıştır. Aslında davaların % 61.73'ü davacının talebinin tam olarak karşılandığı bir nihai kararla sonuçlanmaktadır. Davaların % 16.25'inde ise, davacının talebi kısmen karşılanmıştır. Davalılar davaların sadece % 22.02'sinde haklı bulunmuşlardır. **Şekil 25**'te davacı-davalı kombinasyonları ve devam edilmemiş davalarda alınan sonuçlar ortaya konulmuştur.

Şekil 25 mahkemelerin davacılara hoşgörülü baktıklarını göstermektedir.

Temyiz

Örneklem içinde sadece kırk sekiz davada temyize gidilmiştir. Bu mahkeme tarafından karara bağlanan davaların % 17'sine denk gelmekte ve "tüm davalarda temyize gidiliyor" şeklindeki yaygın kanının aksini göstermektedir. Temyizlerin % 41.7'si davacı tarafından yapılırken, % 43.8'i davalı tarafından, % 14.5'i de her iki tarafça yapılmıştır. Temyiz dilekçelerinin kırk tanesi (% 83.3) bir avukat tarafından hazırlan-

mıştır. Sadece on yedi davada karşı taraf temyize cevap vermiştir. Verilen cevapların on beş tanesi bir avukat tarafından hazırlanmıştır (cevapların % 88.2'i).

Dosyanın temyiz edildiği tarih ile Yargıtay'a gönderildiği tarih arasında geçen sürenin medyanı 80 gündür. Temyiz dilekçesinin karşı tarafa tebliğ edilme süresinin medyanı sadece 8 gün olduğundan, bu sürenin hangi sebeple bu kadar uzun olduğunu anlamak mümkün değildir. Karşı tarafın cevap vermek için 15 gün süresi olduğuna göre, teknik olarak dosyanın temyizi ile dosyanın Yargıtay'a gönderilmesi arasında geçen süre 30 günden fazla olmamalıdır.

Temyizlerin % 83'ü ilk derece mahkemesinin kararının onaylanması ile sonuçlanırken (otuz dokuz dava) temyiz taleplerinin % 17'si (sekiz tanesi) reddolunmuştur. Bir dava inceleme sırasında hâlen sürmekteydi. Temyize başvuru ile Yargıtay kararının başvuru sahibine tebliğ edilmesi arasında geçen sürenin medyanı 129 gündür. Bunun anlamı, temyiz başvurusunun ilk derece mahkemesinde yapılmasından Yargıtay kararının alınmasına kadar geçen temyiz sürecinin 148 güne denk geldiğidir. Davaların % 10'unda söz konusu süre bir yıldan uzundur. İstisna teşkil eden bir davada ise temyiz süreci 547 gün sürmüştür. Belirtilen süreler, Yargıtay'ın ciddi anlamda etkinlikten uzak bir performans sergilediğini ortaya koymaktadır ki bu derinlemesine incelenmesi gereken bir husustur. Mahkemelerde görülen her beş davadan sadece birinin temyiz edildiği düşünülecek olursa durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılacaktır.

MÜLAKATLAR

11 Ağustos 2006 ilâ 27 Şubat 2007 tarihleri arasında 20 Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimiyle İstanbul'da mülakatlar yapılmıştır. Hâkimler Adalet Bakanlığı tarafından bize başka bir araştırma için verilmiş olan listeden rastsal olarak seçilmiştir. Mülakatlar Sirkeci ve Şişli Adliyelerinden 4'er hâkimle, Bakırköy'den 3, Fatih, Gaziosmanpaşa ve Eyüp Adliyelerinden 2'şer ve Sarıyer, Beyoğlu ve Zeytinburnu Adliyelerinden birer hâkimle gerçekleştirilmiştir. Mülakatlara dair bazı sonuç özetlerini **Tablo 11**'de görmek mümkündür.

TABLO 11
Hâkimlerle Yapılan Mülakat Sonuçlarının Özeti

Toplam Hâkim Sayısı	20		
Toplam Kadın Hâkim Sayısı (Soru 2)	5		
Toplam Erkek Hâkim Sayısı (Soru 2)	15		
Toplam Adliye Sayısı *	9		
Toplam Kayıt Edilen Mülakat Sayısı	6		
Ortalama Mülakat Süresi (dakika)	43	Ortalama: 43.25	Medyan: 39
Hâkimlerin Ortalama Yaşı (Soru 1)	52	Ortalama: 51.6	Medyan: 53
Ortalama Hâkimlik Süreleri (yıl) (Soru 3)	24	Ortalama: 23.85	Medyan: 26
Hukuk Mahkemelerinde Ortalama Hâkimlik Süreleri (yıl)** (Soru 4)	17	Ortalama: 17.35	Medyan: 18
20 Mahkemedeki Toplam Derdest Dosya Sayısı (Soru 5)	10.622		
Derdest dosyaların Ortalama Sayısı **	531	Ortalama: 531.1	Medyan: 516
Her Yıl Açılan Ortalama Dava Sayısı (19 Mahkeme, 1 Eksik bilgi)*** (Soru 6)	538	Ortalama: 538.42	Medyan: 500
Hafta Başına Düşen Ortalama Duruşma Gün Sayısı (Soru 8)	2-3	6 hâkim: 2 gün 9 hâkim: 3 gün 5 hâkim: 2 veya 3 gün	
Gün Başına Duruşma Süresi (Soru 9)	Yarım gün/ öğlene kadar	17 hâkim: yarım gün/öğlene kadar, 2 hüküm: duruma bağlı/değişir; 1 hâkim: 1.5 saatten uzun değil	
Duruşma Günü Başına Ortalama Dosya Sayısı (Soru 10)	29	Ortalama: 29.05	Medyan: 30

(*) Bu mülakatlar İstanbul'un Avrupa yakasındaki Asliye Hukuk Mahkemelerinde gerçekleştirilmiştir. Sadece bu mahkemelerin seçilmiş olması (sulh mahkemelerinin ve Asya yakasındaki mahkemelerin seçilmemesi)[36] daha çok mali sebeplerden kaynaklanmaktadır. Mülakatlar yapıldığı sırada İstanbul'un Avrupa yakasında 14 Adliye olduğu düşünülürse (sadece asliye mahkemesi olan, iş mahkemeleri, çocuk mahkemeleri ve benzerleri hariç) mülakatlar farklı bir nüfusu kapsamıştır.

(**) Burada 3 temel tip veri bulunmaktadır: 1) Derdest dosya sayısını tam olarak veren hâkimler (ya kendileri bu sayıyı biliyorlardı ya da mahkeme kalemine danışarak bu bilgiyi vermişlerdir); 2) Derdest dosya sayısına ilişkin belli bir aralık veren hâkimler (örneğin 950-1.000); ve 3) Yaklaşık bir sayı veren hâkimler (örneğin 1.000 üstü veya yaklaşık 1.500 gibi). Bunları nasıl saydığımız ise şöyle açıklanabilir: Tam olarak verilen sayılar ile yaklaşık sayılar oldukları gibi alınırken belirli bir aralık şeklinde verilen sayılarda bir orta nokta belirlenmiş ve geçerli sayının o olduğu kabul edilmiştir. Örneğin hâkim bu aralığı 500-550 olarak söylediyse veri olarak 525 alınmıştır.

(***) Burada mülakat sırasında hâkim bu soru için geçerli bir veri verememiştir, o nedenle burası boş bırakılmıştır ve toplam cevap sayısı 19'a bölünmüştür.

36 Asliye Hukuk Mahkemeleri ile ilgili daha fazla bilgi bu raporun Giriş bölümünde verilmiştir.

TABLO 12
Hâkimlerin İş Yükü ile İlgili Özet Sonuçlar

Tüm asliye mahkemeleri arasında:	
EN AZ derdest dosya sayısı	Zeytinburnu Asliye Hukuk Mahkemesi
EN ÇOK derdest dosya sayısı	İstanbul (Sirkeci) Asliye Hukuk Mahkemesi

Bu aşamada hâkimlerin daha nitelikli sorulara verdikleri cevaplara bir göz atalım. Mülakat formunda yer alan soruların cevaplarını yorumlamak için kullanılan yöntem içerik analizidir. Cevaplar, cevap verilme frekanslarına göre kategorilere bölünmüştür. Analiz birimi olarak ilgili soruya verilen cevabın tamamı alınmıştır. Yine de mülakatlar yarı yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirildiği için sıklıkla mülakatın tümü analiz birimi olarak kullanılmıştır. Nitekim hâkimler bazen bir soruya diğer sorular bağlamında ek cevaplar da vermişlerdir.

Soru 7: *Hâkim olarak, bir haftada, duruşmalara çıkmaktan başka, ne gibi işler yapıyorsunuz?*[37]

Bu soru, hâkimlerin yargısal faaliyetlerinden başka hangi işlerle uğraştıklarını anlayabilmek amacıyla sorulmuştur. Bu soru sorulurken araştırma ekibinin diğer saha projelerinde hâkimlerle yaşadığı etkileşimden ilham alınmıştır. Araştırma ekibi pek çok kereler hâkimlerin meslek tanımlarına uymayan işleri yapmaktan şikâyetçi olduklarını ve bu tarz işlerin hâkimlerin işi olmadığını söylediklerini duymuştur. Bu görevler sıklıkla idari görevler olarak nitelendirilmektedir. Bu sebeple soru iki parça hâlinde sorulmuştur: öncelikle hâkimlerin yargısal görevleri daha sonra varsa idari işleri.

Hâkimlerin yargısal faaliyetleri aşağıda verilmiştir:

1) Dava dosyası incelemek,

2) Karar yazmak,

37 Mülakat sorularına 7. sorudan başlanmasının nedeni ilk 6 sorunun demografik verilere ilişkin olması nedeniyledir.

3) Keşif,

4) Çeşitli taleplere ilişkin yazıları yazmak ve imzalamak,

5) Yargıtay'ın kendi işlerini ilgilendiren kararlarını okumak ve incelemek,

6) Nöbetçi mahkeme olarak hizmet vermek,

7) Hâkimleri izinli veya mazeretli olan mahkemelerde görev yapmak,

8) Diğer işler (istinabe, ihtiyati tedbir kararı verilmesi veya kaldırılması, teminatın iadesine karar verme gibi).

Belirtilen yargısal görevlerden başka, yalnızca altı hâkim, bazı idari görevlerden söz etmiştir. Hukuken hâkimlerin idari görevleri devlet memurlarının kayıtlarını tutmak, geliş gidişlerini takip etmek ve disiplin önlemleri almak olarak tanımlanmıştır.[38] Bu hâkimlerden ikisi Adalet Komisyonu üyesi olduklarını, bunun da kendi bölgelerindeki yargısal konularla ilgili ek iş yapılmasını gerektirdiğini söylemişlerdir. Üç hâkim mahkeme kalemini gözetme görevleri olduğunu belirtmiş ve kalemin ekipman yokluğu sorununu çözmek için yaptıkları yazışmalardan bahsetmişlerdir. Bir hâkim ise sadece yılda bir kere geçici olarak yeni memurları eğitme işi ile görevlendirildiğini eklemiştir.

Soru 11: *Bir duruşma ortalama olarak ne kadar sürer?*

Hâkimlerin her gün katıldığı duruşma sayısının yüksekliği düşünüldüğünde bu soru aslında bir hâkimin her duruşmaya ortalama olarak ne kadar zaman ayırdığını anlamak için sorulmuştur. Bu veri çok farklı şekillerde yorumlanabilecektir. Bunlardan ilki veriyi olumlu alarak, mahkemelerin ne kadar hızlı çalıştığının göstergesi olduğunu düşünmektir. Diğer taraftan veri, mahkemelerin etkin olmadığı şeklinde de yorumlanabilecektir. Çok sayıda dosya bulunması her dosyaya yeterli özenin gösterilmediği ve bunun da süreçte gereksiz gecikmelere sebep olduğu şeklinde bir düşünce de uyandırabilir.

38 Bu idari görevler Devlet Memurları Kanunu, Hukuk ve Ticaret Mahkemelerinin Yazı İşleri Yönetmeliği gibi hukuki düzenlemelerde yer almaktadır.

Yirmi hâkimin onsekizi duruşma süresinin aşağıda sayılı hususlara bağlı olduğunu söylemiştir:

1) Dosyanın içeriği/konunun özelliği,
2) Davanın bulunduğu aşama,
3) Duruşmada tanıkların mevcudiyeti/yokluğu.

Hâkimler hukuk usulünün yazılı olmasına sık sık değinmişlerdir ki bunun anlamı "zamanın konuşmayla harcanmadığıdır". Duruşma süresinin uzunluğunun dosya içeriğine bağlı olduğunu söyleyen hâkimler mahkemenin bilgi talep ettiği diğer kurumlardan cevap alamadıkları durumlarda bunların sebebiyet verdiği gecikmelerden bahsetmişlerdir. Belirtilen hallerde olağan uygulama, duruşmayı başka hiçbir şey yapmadan ertelemektir. Nitekim yargılama mahkeme tarafından talep edilmiş belgeler gelene kadar ilerleyememektedir. Bir hâkim, mahkemenin tensip tutanağında sıralanan işlemleri yapmasının daha uzun, kayıtların ve ara kararların hazırlandığı duruşmaların daha kısa sürdüğünü özellikle belirtmiştir. Duruşma süresinin uzunluğunun dosyanın bulunduğu aşamaya bağlı olduğuna değinen hâkim ilk duruşmanın daha uzun sürdüğünü, çünkü iki tarafın ifadelerinin alınmasının uzun zaman aldığını belirtmiştir. Hâkimlerin çoğu, duruşmaların uzunluğunun duruşmada tanık dinlenip dinlenmemesine de bağlı olduğunu söylemektedir. Hâkimler tanık olmasının duruşmayı daima uzattığını belirtmişlerdir. Çok sayıda tanık olan duruşmalarda duruşma daha da uzun sürmektedir. Çünkü tek bir tanığın ifadesi bile yaklaşık beş dakika almaktadır.

Soru 12: *Bir dava ortalama olarak ne kadar sürer?*

Bu soru belli tip davaların daha uzun sürüp sürmediğini veya bazı davaların diğerlerine göre daha kısa sürüp sürmediğini belirlemek için sorulmuştur. Burada amaçlanan bir hukuk mahkemesinde herhangi bir dosya için ortalama bir süreden bahsetmenin mümkün olup olmadığını anlamak böylece genel süreç hakkında bilgi edinebilmektir.

Bu sorunun cevaplarının kategorize edilmesi çok zor olmuştur. Nitekim hâkimler jenerik bir dava için herhangi bir sabit ortalama süre vermekten kaçınmışlardır. Bunun yerine sürenin çeşitli etmenlere bağlı olduğunu söylemişlerdir. Diğer kurumlarm nasıl işlediği, bu işleyişin mahkemenin çalışmalarını nasıl etkilediği (Polis, PTT Genel Müdürlüğü, diğer mahkemeler, resmî kayıt tutan kurumlar, belediyeler, Adli Tıp Kurumu, Tapu Kadastro, Trafik gibi) hâkimin bilgi ve kapasitesi, tarafların delil sunup sunmadığı, tanık için gerekli harçları ödeyip ödemediği ve benzerleri belirtilen sebepler arasındadır. Üç hâkim gecikmelerin mahkeme ve hâkimlerin kontrolü dışında gerçekleştiğini özellikle belirtmiştir.

Ellerindeki davanın içeriğinin ve dava tipinin duruşma süresini belirlediğini söyleyen hâkimler, genellikle tebligat sorunu olmayan, şehir dışında bulunan mahkemelerden herhangi bir yardım talep edilmeyen, bir başka mahkemede sürmekte olan bir davanın sonucunu beklemeyen (ceza mahkemesi)[39] veya çok fazla tanığı olmayan davaların uzun sürmediğini belirtmişlerdir. Özel dava tiplerinden örnek veren hâkimler, nüfus ile ilgili, örneğin isim veya yaş değişikliği davalarının veya tapuda isim değişikliği davalarının fazla zaman almadığını hatta bir duruşmada bile bitebildiğini söylemiştir. Ancak gayrimenkullere ilişkin davalar, maddi olmayan zarar, hasar ve maddi kayıplara ilişkin davalar ile veraset davaları diğer davalardan genellikle daha uzun sürmektedir.

Bir hâkim her şeyin usulüne uygun yürümesi durumunda bir davayı ortalama üç duruşmada bitirebileceğini ancak uygulamada durumun asla böyle gerçekleşmediğini söylemiştir. Üç hâkim, olağan şartlar altında bir davanın ortalama olarak bir yılda biteceğini belirtmiştir. Başka bir hâkim, 1997'den beri süren bir dosyası olduğunu söy-

---

39 Hukuk mahkemesi bir yargılamada eğer ceza mahkemesinin nihai kararını bekliyorsa, o davaya dair bir karar veremez. Bir hâkim, geçen sene üç kararının ceza mahkemesinin kararını beklemeden karar vermesi nedeniyle Yargıtay tarafından bozulduğunu söylemiştir. Hukuken bunun nedeni ceza davalarında ispat yükünün hukuk davalarından daha ağır olmasıdır. Eğer bir kişinin cezai sorumluluğu varsa bu kendisinin hukuk davasında ihmali olduğunun açık kanıtıdır.

lerken, bir diğeri on beş yıl bile süren davalar olabileceğini eklemiştir. Bir başka hâkim, eski tapu kayıtlarına ilişkin davaların en uzun süren davalar olduğunu, yirmi otuz yıl hatta kırk yılda bile bitmediklerini söylemiştir.

Hâkimler bir davanın ne kadar sürdüğüne ilişkin olarak başka kurumların rolüne de dikkat çekmişlerdir. Hukuk mahkemesinde gecikmelere sebebiyet veren bu güçlükler raporun daha sonraki bölümlerinde daha detaylı incelenecektir. Bu noktada hâkimler mahkemelerdeki gecikmeden dolayı bürokrasinin işleyişini sorumlu tutmaktadır. Hâkimler aynı zamanda gecikmelerin taraflardan da kaynaklandığını söylemektedir. Tarafların delil toplamak için yeterli çabayı göstermemesi, avukatların duruşmaya katılmamak için mazeret göstermesi, avukatların gerekli belgeleri sunmaması bunun örnekleridir.[40]

Soru 13: *Duruşmaya girmeden önce özel bir hazırlık yapıyor musunuz; duruşmalara nasıl hazırlanıyorsunuz?*

Bu soru mahkemelerin genel olarak nasıl çalıştığını anlamakla doğrudan ilgili olmamakla beraber hâkimlerin ağır iş yükü ile nasıl baş ettikleri konusunda bilgi vermektedir. Tüm hâkimler, kendilerine özgü duruşmaya hazırlanma yollarından söz etmişlerdir. Sadece bir hâkim bu soruya daha şüpheci yaklaşmış, özel bir hazırlığı olmadığını ve duruşma yaklaşırken dosyayı daha dikkatli okuduğunu belirtmiştir.

40 Bir hâkim aşağıdaki örneği vermiştir: "Şimdi mesela tabii ki, mesela basın yoluyla hakaret olaylarında ne olur? Dava dilekçesi, cevap dilekçesi, replik, düplik. Bunlar bir duruşma arasında, iki duruşma arasında... Yani talik ettiğimiz sürede bunlar yapılabilecek işlemlerdir. Ama yapmazlar. Gelir, duruşmada verir; cevabı alır, duruşmadan bir ay evvel cevap dilekçesini alır. On gün içerisinde cevap verecek, vermez, duruşmada verir. Davacı vekiline deriz "Ne diyorsun?" "Reddini istemiyorum, süresinde vermedi reddini istiyorum, istemiyorum..." demezler. Dese reddedeceğim, dese ki bana "Bu savunmanın genişletilmesidir, süresinde cevap vermemiştir, kabul etmiyorum" dese, bitti. Bakacağım tebliğ tarihine on günlük süre geçilmiş mi, geçilmiş... sayılmasına. O dilekçe bitti, o dilekçe yok. ... hale mi getirecek onu demez. Efendim ben de bunu bir inceleyip cevap vereceğim. E, o zaman ben de sana "cevap verme„ diyemem ki. Ben senin avukatın değilim. Hadi bakalım bir süre de ona verirsiniz. Tebliğ ettirirsiniz, yazarsınız, dersiniz ki "Davalının da dilediği takdirde buna cevap verecekse o da tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde cevap versin... O da vermez, duruşmada verir..."

On dokuz hâkim dava dosyasını okumanın duruşma için yapılacak en önemli iş olduğunu söylemişlerdir. Bu hâkimler ellerindeki dosyaya dair kendilerine özel yollarla notlar tuttuklarını belirtmişlerdir. Bir hâkim dosyalar için not kartonları hazırladığını ve bu kartonları duruşmada kullandığını söylemiştir. Kartonları yıllara ayırdığını ve kartların en üstüne dosya numarasını yazdığını sözlerine eklemiştir. Başka bir hâkim dosyalarla ilgili notlar aldığını ve bunları ayrı bir dosyada sakladığını söylemiş ve bu dosyayı da göstererek görüşmeciyle paylaşmıştır. Başka bir hâkim tüm dosyalar için bir günlük takip defteri tuttuğunu, ara kararlarını not ettiğini ve bu kararları nihai karardan önce kontrol edip her şeyi eksiksiz yapmaya çalıştığını söylemiştir. Bu yöntemle ara kararları dört duruşma öncesine kadar takip edebildiğini eklemiştir. Yine başka bir hâkim ayrı bir yerde not tutmadığını, notları dava dosyasının kapağına aldığını söylemiştir. Benzer bir şekilde, başka bir hâkim her gün iki çanta dosya notu taşıyan bir meslektaşından söz etmiş ve kendisinin ancak çok önemli görmesi hâlinde not aldığını, bu notları kısa tuttuğunu ve dosya kapağına yazdığını anlatmıştır. Hâkimlerden bir diğeri, not defteri tutmadığını çünkü eğer hasta olursa kendi yerine geçecek hâkimin yazılı notları anlayamayabileceğini bunun yerine dosyanın kapağına kısa notlar aldığını belirtmiştir.

Dosyanın okunmasıyla ilgili olarak ise, hâkimler genellikle ara kararların gerçekleşip gerçekleşmediğine, delillerin toplanıp taraflarla ilgili bilgi gerekip gerekmediğine, belgelerin tebligatının hukuka uygun şekilde yapılıp yapılmadığına bakmaktadır. İki hâkim eğer gerekiyorsa konuyla ilgili hukuki araştırma yaptıklarını da söylemiştir.

Soru 14: *Bir duruşma öncesi dava dosyasına ne kadar zaman ayırıyorsunuz?*

Bu soru hâkimlerin zamanlarını ne şekilde kullandıklarını anlamak ve iş yüklerine göre bir dava dosyasına ne kadar zaman ayırdıklarını ortaya çıkartmak amacıyla sorulmuştur.

Altı hâkim dosyaya harcanan zamanın yine dosyaya bağlı olduğunu belirtmiştir. Hacmi olan dava dosyalarının (örneğin tapu kaydı, doğum kaydı, adli tıp raporları, icra takibi yapılan davalar), birçok hukuki sürecin değerlendirilmesini gerektiren, usuli sorunları olan ve araştırma gerektiren dosyaların daha çok zaman aldığını belirtmişlerdir. Üç hâkimin cevabı, tüm zamanlarını dosyaların okunmasının aldığını, hatta bu durumun evde çalışmayı gerektirdiği şeklinde olmuştur.

On bir hâkim dosya değerlendirmesi için az çok belirli bir süre söyleyebilmişlerdir. Bu hâkimler duruşmalar ve keşif için harcanan zaman hariç tüm zamanlarını (2-3 iş günü kadar) dava dosyalarını okumaya ayırdıklarını söylemişlerdir. Bu hâkimlerden sadece ikisi, dosya okumak için bir iş gününden fazlasını ayıramadıklarını, gerekirse hafta sonu çalıştıklarını söylemişlerdir. Bir diğer hâkim ise, her öğleden sonra iki saatini bu işe ayırdığını ifade etmiştir.

Soru 15: *Çalışma ortamı ve koşullarınızı değerlendirebilir misiniz?*

Bu soru 1'den 5'e kadar bir ölçekte hâkimlerin iş yerlerindeki fiziksel ortamlarını hangi şekilde değerlendirdiklerini anlamak için sorulmuştur. (1) çok iyi, (5) çok kötü anlamına gelmektedir. İki hâkim cevaben herhangi bir değerlendirme puanı vermemiştir. Bu hâkimlerden biri ortamın hem olumlu hem olumsuz özellikleri olduğuna dikkat çekerken, diğeri ise "böyle bir değerlendirme yapmak hâkimlere düşmez" demiştir.

Geri kalan hâkimlerden ikisi "iyi", beşi "kötü değil", beşi "kötü" derken altı hâkim, koşulların "çok kötü" olduğunu belirtmiştir. Hâkimlerin yaptığı bu değerlendirmenin ortalaması 4 (kötü) puanına denk gelmiştir. Bu sonuçlar hâkimlerin yarısından fazlasının çalışma koşullarının kötü veya çok kötü olduğunu düşündüklerini ortaya koymuştur. Hiçbir hâkim çalışma koşullarının çok iyi olduğunu söylememiştir. Sadece iki hâkim koşullar için iyi demiştir.

Soru 16: *İyi ve kötü koşulları sayabilir misiniz?*

Bu soru, bir önceki soruya ek olarak hâkimlerin çalışma ortamında sorun olarak gördükleri konular ile ilgili daha detaylı bilgi almak amacıyla sorulmuştur.

Yirmi hâkimin on beşi çalışma ortamının olumlu yönlerine değinmiştir. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1) Personel,
2) Meslektaşlarla ilişkiler,
3) Ulaşım,
4) Derdest dosya sayısının düşüklüğü,
5) Genel yorumlar.

Çalışma ortamlarının olumlu yanlarını sayan on altı hâkimden dokuzu işlerinden ve personelin kalitesinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu hâkimlerin beş tanesi özellikle çalışma ortamından çok memnun olduklarını çünkü meslektaşlarıyla çok iyi ilişkiler kurduklarını söylemişlerdir. Bu görüşte olan hâkimlerin üçü, aynı adliyede çalışmaktadır. Belirtilen hâkimler aynı adliyede çalışan savcı ve hâkimlerin az sayıda olması sebebiyle aralarında "çok iyi bir diyalog" kurduklarını, "mükemmel uyum" sergilediklerini, bu ilişkilerin kendilerine "pozitif enerji" verdiğini ifade etmişlerdir. Başka bir adliyeden bir hâkim "arkadaşlık ve çalışma ortamının çok iyi" olduğunu söylemiştir. Çalışma ortamının olumlu yanlarını belirten üç hâkim, adliyeye ulaşımın çok kolay olduğunu söylemiştir. Üç hâkim olumlu yan olarak iş yüklerinin azaldığını belirtmiştir. Kalan iki hâkim ise, daha genel konuşmuş ve çalışma koşulları hakkında genel olarak olumlu değerlendirmeler yapmışlardır. Hâkimlerden birinin kendi mahkeme salonu, kendi çalışma odası, kendi kâtibi bulunmaktadır ve yakında her yerde kullanılacak olan UYAP'ın olumlu koşullar sağladığını belirtmiştir. Belirtilen hâkim çalışma ortamının hiçbir olumsuz yanı olmadığını söylemiş ve 2 olan notunu genel değerlendirme için vermiştir. Diğer bir hâkim ise, öncelikle çalışma ortamlarının hiç iyi olmadığını söylemiş, ancak daha sonra tek olumlu yanın otuz yıllık hâkim olarak

bugüne kadar kendisine nasıl karar vereceğine dair kimsenin müdahale etmemesini belirtmiştir. "İyi olan hiçbir şey yok. Yani iyi olan şu husus: ben otuz senedir hâkimim, bana şu kararı şöyle ver diyen bir merci olmamıştır. Kararları, çalışarak, düşünceme, hukuk bilgime göre verdim. Bir etki altına ... ben rastlamadım yani. Hani bazen yargı bağımsızlığından bahsederler ya, ben böyle bir bağımsızlığı zedeleyen bir ortamla karşılaşmadım."

Bir hâkim, çalışma koşulları hakkında konuşmak istememiştir ve bu konular hakkında konuşmanın uygun olmadığını düşündüğünü söylemiştir. Basitçe "devletin kendine gösterdiği her oda, her yer, her masanın" uygun olduğunu eklemiştir.

Hâkimlere çalışma ortamlarının olumsuz yanları sorulduğunda alman cevaplar daha detaylı olmuştur. On yedi hâkim, adliyelerdeki fiziksel koşulların çalışma ortamlarının en kötü özelliği olduğunu söylemiştir. Fiziksel koşulların uygunsuzluğu daha çok yer darlığı (küçük odalar, bazı malıkemelerin duruşma salonu bulunmaması, küçük kalem odaları, düşük kaliteli ısıtma gibi) ve binaların genel koşullarından kaynaklanmaktadır. (Bir hâkim binaların depreme dayanıklı olmadığını söylemiştir).[41] Fiziksel koşullarla ilgili önemli görüşlerden biri adliyelerin gördükleri işin gereklerine uygun olarak tasarlanmaları gereğidir. Hâkimler adliyelerin daha çok başka işlevleri olan binalardan adliyeye dönüştürüldüğünü, Adalet Bakanlığı'nın bu binaları, adliye binası olmak üzere kiraladığını (en çok kullanılan binalar daha önce iş yeri olarak kullanılan apartmanlardır) söylemişlerdir. Hal böyle olunca, bu binalar adliye olmak için uygun değildir. Ya odalar çok küçüktür veya gerekli yerler yan yana değildir (Hâkimin odası, mahkeme salonu ve kalemin birbirine yakın olması tercihen birbirine komşu olması önemlidir).[42]

---

41 Mülakatlarda başka bir hâkim çalıştığı adliye ile ilgili şöyle bir ifade kullanmıştır: "Örneğin, depremden sonra yapılan incelemeye göre, bilirkişi raporu binada tamirat gerektiğini söylüyor, ama herhangi bir netice yok."

42 Nitekim, İstanbul'daki on adliyenin fiziksel koşullar, erişilebilirlik, mekân, güvenlik gibi konular açısından incelenmesi de bu hâkimin ifade ettiği gözlemleri doğrular nitelikte olmuştur. Kalem, S., Jahic, G., Elveriş, İ., *Adliye Gözlemleri*, s.18.

Binalar genellikle şehir merkezindedir. Bir ana yola bitişiktir ve bu sebeple çok gürültülüdür. Adliye binalarının ayrı olması gereği "adliyenin/mahkemenin imajı" açısından da önemlidir. Bir hâkim bina olarak bile adliyeye saygı gösterilmesi gerektiğini, vatandaşların "muhteşem adliyeler" istediğini belirtmiştir.

> "Hâkimler tevazu sahibi insanlar. Benim duruşma salonum yok. Odada yapıyorum duruşmaları. Kürsüde olmak başka şey, burada olmak başka. Vatandaş mahkemede olduğunu anlamıyor. Adliyenin saygınlığı yok. Vatandaş görkemli adliye istiyor ama yok."

Bir başka hâkim ise, günü kurtarma zihniyetiyle adliye inşa edilemeyeceğini belirtmiştir. Adliye binalarının vatandaşlara yüzyıllarca hizmet verecek şekilde yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Fiziksel koşulların uygunsuzluğu, hâkimlerin aşırı derecede erişilebilir olmalarıyla ilgili olarak da dile getirilmiştir. Hâkimler diğer devlet memurları arasında kendi odalarının en kolay erişilebilir odalar olduğunu, işlerinin genellikle kapılarını çalan, içeri giren ve çıkan, tavsiye isteyen vatandaşlarca bölündüğünü söylemektedir. Bir hâkim, Avrupa'da hâkimlerle görüşmek için randevu alınması gerektiğini, oysa Türkiye'de her an, her saat kapınızı çalan kişilerin içeri girip, tuvaletin yerini bile sorabildiğini belirtmiştir. Aynı şekilde başka bir hâkim, "En rahat ulaşılan yer hâkim odasıdır bizim sistemimizde. Kaymakamlıkla beraberiz. Fonları var. Vatandaş gelir ayakkabı burada mı dağıtılıyor diye!" diyerek hâkimlere kolay erişilebilmesine bir örnek vermiştir.[43] Hâkimlerden bir diğeri ise, çalışma saatlerinin uygun olmayışına dikkat çekmiştir. Vatandaşların mahkemeye sadece öğleden önce gelebilmeleri, böylece öğleden sonraları hâkimlerin rahatsız edilmeden dosyalarına bakmak, araştırma yapmak, karar yazmak için zamanlarının olmasını önermiştir.

Hâkimlerce dile getirilen bir başka ortak sorun, personelin hem

---

43 Bu aslında adliyelerde bir danışma bürosu bulunmamasının yarattığı bir eksikliktir. Aynı yönde, Kalem, S., Jahic, G., Elveriş, İ., *Adliye Gözlemleri*, s.19.

nitelik, hem de nicelik olarak yetersiz olmasıdır. Hâkimler kimi zaman bir mübaşirin atanması için iki yıl beklediklerini, genel olarak personelin yargısal görevler için yeterince eğitilmediğini söylemektedir. Bununla ilgili olarak, bir hâkim meslek eğitimine verilen önemin artması gereğini dile getirmiş, böylece eğitimli ve uzmanlaşmış personelin mahkemede çalışabileceğini sözlerine eklemiştir.

Bu ortak yanıtlar yanında, hâkimler eksik olarak niteledikleri başka şeylere de değinmişlerdir. Bunların bazıları hâkimlerin yaptıkları işlerle ilgili iken, bazıları da mahkemelerin sahip olduğu imkânlarla ilgilidir. Hâkimler ağır iş yüklerine, uzmanlık eksikliklerine, her iki tarafı da memnun edememelerine, zaman yokluğuna ve karşılaştıkları mali sorunlara değinmişlerdir. Aynı şekilde, diğer kurumlarla yazışmalarda yaşanan gecikmelere de değinmişlerdir. Bunun yanında, altyapı sorunlarına, UYAP projesine rağmen bilgisayarların yetersiz kullanımına da dikkat çekmişlerdir. Bir hâkim bilgisayarları bilgi paylaşımından çok daktilo gibi, sadece duruşmaları kayıt etmek ve karar taslağı hazırlamak için kullandıklarını belirtirken, diğer bir hâkim ise, kaynak azlığına değinmiş, kitapların pahalı olduğundan şikâyet ederek Devlet'in bu kitapları kendilerine bedelsiz vermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bahsedilen başka bir yapısal sorun, mahkemelerin yönetimiyle ilgilidir. Bir hâkim bu durumu şöyle ifade etmiştir: "Yargı, hizmetin ne olduğunu bilenler tarafından yönetilmeli. Belki bu kişiler tarafından yönlendirilebilir, onların bilgilerinden faydalanabiliriz. Personelimizi alıyorlar. Cumartesi-Pazar gelip çalışıyoruz ama kalorifer yanmıyor! Yazın sular akmaz! Duruşma salonuyla hâkim odası arasında geçiş olmalı, bir lavabo olmalı, vatandaştan tecrit için değil ama, yani gerekli. Kotanız net olmalı. Bu tip şeylerle ben ilgilenmemeliyim."

Soru 17 *İşinizle ve işyerinizdeki koşullarla ilgili değişmesini <u>en çok</u> istediğiniz şey nedir?*

Hâkimlerin yarısı, geliştirilmesi gereken ilk şey olarak mahkemelerin fiziksel koşullarını dile getirmişlerdir. Daha rahat, güvenli ve

daha düzenli adliyelerin önemine değinmişlerdir. Bunun mahkemelere gösterilmesi gereken saygının yaratılması için de şart olduğunu söyleyen hâkimler, "vatandaşlar işin ciddiyetini, bulundukları yerin ciddiyetini idrak edebilmeliler" demektedir. Hâkimlerden biri, insanlarda mahkemelere karşı bir nevi korku ve çekinme hissinin oluşması gerektiğine işaret etmiştir. "Vatandaşta adliyeye karşı bir korku bir çekinme oluşmalı. Bu önce binanın ihtişamıyla, sonra hâkimin nosyonuyla sağlanır. İleriye göre güzel bir gidiş var. Özellikle staj akademisinin başlamasıyla. Ben ilk mezunlardanım. Hâkimin, sesi, duruşu tavrı öğretilir. Çok önemli."

Fiziksel koşullardan sonra daha az iş yükü olması en çok verilen ikinci cevap olmuştur. Hâkimler baktıkları dava sayısının azalmasının çalışma koşullarını daha uygun hâle getireceğini belirtmişlerdir. Hatta bir hâkim, daha az sayıda dosyaları olsa, fiziksel koşulların bile pek önemli olmayacağını söylemiştir. İş yükü ile ilgili olarak bazı hâkimler usulün daha seçici hâle getirilerek tüm uyuşmazlıkların mahkemeye gelmemesini ve/veya dosyayla ilgili tüm belgeler toplanmadan dava açılamamasını önermiştir. Bir hâkim, hâkim ile vatandaş arasında, hâkimin vatandaşların tüm dilekçelerine bakmalarını önleyecek bir aracı kurum olması gerektiğine işaret etmiştir:

> "Ha, bakın söylüyorum, dedim ya bir kere vatandaşın dilekçe imzalatması sorununa bir çare bulmak lazım. Ya bu yetkiyi müdürlere vermek lazım. Yani vatandaş duruşma dışında hâkim ile muhatap olmamalı. Ben avukat değilim. Bana gelip akıl sormasın. Duruşma öncesi gelip bana davasını anlatmaya kalkmasın. Dava dilekçesi verdiği, bir dilekçe verdiği zaman da, önüme uzattığı zaman da "Efendim, hele bunu bir de izah edeyim" demeye kalkmasın. Ben onun dilekçesini okurum. Sözlü duruşma vardır. Sözlü duruşmada dinlerim, zapta yazarım. Onun dışında benimle muhatap olmamalı, benim zamanımı almamalı. Onun için ne yapmalı? Ya dilekçe havale yetkisini müdüre vermeli, o yetkiyi vermeli ya da mahkemelerde bir düzenlemeye gitmeli: vatandaşa bir müracaat mercii gösterilmeli, oraya nöbetçi kâtipler konulmalı. Onlar usulüne uygun bir yönetmeliktir, bir tüzük, yönetmelik, ne yapacaklarsa, ora-

da gösterilen sisteme göre evrakı kaydetmeli, nöbetçi mahkeme, kendi mahkemelerine evrakları vermeli, acele işten olanları hemen ulaştırmalı. Ondan sonra da, nöbetçi hâkimle gidip bir usulsüzlük olmasın diye o günkü defterin altını kapatıp, imzalamalı. Böyle olunca da şu salondaki, duruşma dışındaki trafik kalkar ve ben daha rahat çalışırım, ben daha rahat çalışırım."

İki hâkim, işe gidiş dönüş sorununun da çözülmesi gerektiğine değinmiştir. Bu hâkimlerden biri sürekli servis otobüslerine bağımlı olmanın işlerini çok karmaşıklaştırdığım, bu yüzden dosya okuyacak çok kısıtlı zamanları olduğunu söylemiştir. Belirtilen hâkim bu soruna çözüm olarak İstanbul'da bir adliye kampüsü kurulmasını önermiştir. Burada konaklama, sosyal tesis, hâkimlerin çocukları için bir ilk ve ortaokul bulunmasını, böylece ellerindeki işi bitirmek için acele etmeleri gerekmeyeceğini belirtmiştir.

Bunun yanında, bazı hâkimler, mahkemelerin diğer kurumlarla iletişimde yaşadıkları bürokratik güçlüklerden söz etmiş, dava dosyaları üzerinde çalışan bilirkişilerin ve mahkeme personelinin kalitesinin arttırılması gerektiğini, hukuk fakülteleri tarafından yürütülen saha araştırmalarının önemini ve yargılama usulünü hızlandıracak yasal değişiklikler yapılması gereğini dile getirmişlerdir.

Öte yandan, iki hâkim, bu soruya ilgisiz kalmıştır. Bunlardan biri, bir şey istemediğini söylerken[44] diğeri, böylesine kötü koşullarda çalıştıktan sonra daha iyi şeylerin hayalini bile kuramadığını belirtmiştir.

Soru 18: *Size göre mahkemelerde yaşanan gecikmelerin başlıca sebebi nedir? En fazla üç sebep sıralayınız.*

Hâkimlerin mahkemelerdeki gecikmeleri açıklarken en sık saydıkları sebep kurumlar arası iletişim sorunlarıdır. En çok görülen iki bürokratik sorun yazışmalarda yaşanan gecikmeler ve tebligat olarak nitelendirilmiştir. Hâkimler genellikle devlet kurumlarının birbirine

44 Bu hâkim çalışma koşulları ile ilgili genel değerlendirme yapmaktan da kaçınan hâkimdir. (Soru 15). Bu hâkim "Böylesi bir değerlendirmenin hâkimlere düşmediğini" söylemiştir.

bağımlı olmasından ve malıkemelerin de bu devlet kurumlarından biri olduğundan söz etmişlerdir. Diğer devlet kurumlarıyla hızlı ve kaliteli iletişim kurabilmeleri hâlinde malıkemelerin ciddi usul ve esas noksanlığı olmadan çok düzgün işleyeceği ifade edilmiştir.

> "Adalet mekanizmasını fabrika olarak kabul edin. Dişliler yağlanır, ham madde gelir vs. Bir parçası eksilse ne yaparsınız? Beklersiniz. Adalet mekanizması toplumdaki aksaklıkların ortaya çıktığı yerdir."

En sık sorun kaynağı olarak görülen kurumlar kolluk, posta hizmetleri ve tapu daireleridir. Hâkimler sıklıkla bu kurumların taleplerine zamanında cevap veremediklerine ve/veya cevaplarının ya yetersiz (istenen tüm bilgileri vermeyen), tutarsız ve/veya davada karar almak için yeterli bilgi vermeyen cevaplar içerdiğine dikkat çekmiştir. Bir hâkim tapu dairelerinden belge istendiğinde sadece tapunun gönderildiğini oysa istenen bilginin daha detaylı olduğunu söylemiştir. Başka bir hâkim ise tapunun ilk tesis edildiği tarihten itibaren tapu kaydını istediğini, ancak zaman yokluğu sebebiyle kurumun sadece maliklerin kim olduğuna dair bilgi yolladığını belirtmiştir.

Posta hizmetleri ve kolluk daha çok tebligatla ilgili sorunlar bakımından anılmıştır. Posta hizmetleri özellikle belgelerin zamanında ve usulüne uygun tebliğ edilmemesi sebebiyle eleştirilmektedir. Sıralanan aksaklıklar arasında; hatalı veya eksik adres yazılması ("Fatih adresi Taksim diye yazılmış, geri geldi, geri geldi. Taksim'e gitmiş tebligat geri geldi. Bu hatalardan buyurun bir celse atar... Hâkimin dosya durumuna göre belki celse arası bir aydır, belki celse arası üç aydır..."), Tebligat Kanunu'ndaki usule uyulmaması ("Tebligat hataları çok çok önemli, Tebligat Kanunu 21. maddeye uygun tebligat görmedim daha otuz beş yıllık meslek hayatımda! Zorla yaptırtıyorum sonunda müzekkereye ekliyorum") ve/veya posta memurlarının genel olarak yetersiz kalışı/özel olarak eğitilmiş tebligat memurlarının olmayışı ("Bir tebligatı üç beş kere çıkartıyoruz. Memur 'evde bulamadım' der, geri döner. Hâlbuki Tebligat Kanunu'nda belli bu durumlarda ne yapılacağı! En sonunda PTT müdürüne yazarım, 'hakkınızda işlem yapacağım'

diye. Ama savcılık takipsizlik kararı vermek zorunda kalıyor. Memur çağırılıyor, acı, ama bakıyorsun cahil! O işi yapması mümkün değil!") yer almaktadır. Etkinlikten uzak bu hizmetler yine başka bir hâkimin sözleriyle iyice ortaya çıkmaktadır:

> "Bakın, buradan şu yandaki eve tebligat gönderin. Bu tebligatın yandaki eve gitmesi, tebligat parçasının size ulaşması 35 gün İstanbul'da... Çünkü niye? ...Mesela Fatih tebligatını Fatih Postanesi yapamıyor. Önce, Büyük Postane'ye gidiyor, oradan Fatih'e geliyor. Kendi düzenlerinde bir pratiklik sağlamalı onlar. Ya, şu yan binaya göndereceğim tebligat, 35 gün sonra bana parçası geliyor. 'Komşu gel, yarın duruşman var' desem çağırıp, gelecek. Ama diyemiyoruz tabii."

Posta hizmetlerine ek olarak kolluk da tebligat konusunda yardımının yetersizliği sebebiyle eleştirilmektedir. Söz konusu eksiklik, adli kolluk eksikliği ile daha da belirgin hâle gelmektedir.[45]

> "Adres araştırması yapıyoruz, sosyo-ekonomik durum araştırması yapıyoruz emniyetle ilgili, ihtar çıkartıyoruz emniyetle ilgili. Anadolu'da, genelde Jandarma'dan, Emniyet'ten cevaplar süresinde geliyordu ama İstanbul'da gelmiyor. İstanbul'da bir müzekkerenin cevabı Emniyet'ten altı ayda geliyor. Sosyo-ekonomik durum, mesela bir maddi tazminat, manevi tazminatta: mesela basın yoluyla işlendiği iddia olunan hakaret olayları sebebiyle bizde manevi tazminat davası açılıyor. Borçlar Kanunu'na göre, davacı ve davalının sosyal ve ekonomik durumlarını araştırmak zorundayız. Manevi tazminatı ona göre takdir edeceğiz. Kişinin bir kere sosyal, toplum içindeki sosyal konumunu dikkate alacağız, bir de tarafların ekonomik durumunu dikkate alacağız. Yani, manevi tazminatı bir zenginleşme aracı hâline getirmeyeceğiz.[46] Bunun için araştırma yapmamız

45 Adli kolluk mahkemelerin yetkisi altında görev yapan özel kolluk gücü anlamına gelmektedir. Bunlar Savcılık ile ceza soruşturması yanında hukuki belgelerin tebliği, tanık getirme gibi görevler için özel olarak eğitileceklerdir.

46 Hâkimin burada kastettiği kişilerin bu zararlardan para kazanmasına böylece sistemi kötüye kullanmalarına engel olmak sadece kendi uğradıkları zararı tazmin edecek miktarı almalarını sağlamaktır.

> lazım, Emniyet'le yapıyoruz. Bizim tek dayanağımız, o konudaki yardımcımız Emniyet. Emniyet'ten cevap alamıyoruz. Tekit üstüne tekit. Bazen diyoruz ki "Sizi biz şikâyet edeceğiz." ...Ha, Emniyet bu işi bilmez mi? Bilir. Emniyet bilir, yeterli kadrosu yok. Emniyet de der ki "Benim asli görevim güvenliktir, ben silahlı gücüm, ben posta memuru değilim." Bunu açıkça demez ama bize gelenlerden bunu anlıyoruz... Bizim de adli kolluğumuz yok. Biz de mecburuz. Şimdi, ben mübaşiri göndersem adres araştırması için mübaşir bir ton dayak yer gelir. Çünkü silahlı güç değil. Kardeşim... var ya, sen ne bileyim ben der. Üstüne bir elbise geçirmişsin, mahkemenin görevlisi misin? Değil misin? O, ben görevliyim deyinceye kadar sen terörist misin diye bir ton dayak yer. Onun için kimseyi gönderemezsin... Ha, bütün halkın bildiği, üniforma sahibi bir kolluğa ihtiyacımız var."

Adli kolluğun tebligat açısından önemi mahkemenin adliyelerde görev yapan polisler üzerinde hiçbir yetkisi olmaması sebebiyle vurgulanmıştır. "Adli polis mutlaka kurulmalı! Adliyede görevlendirilen polis üzerinde bizim bir yetkimiz yok. Adli zabıta olmalı ve özlük hakları adliyeye bağlı olmalı." Hâkimlerden biri Adli Tıp Kurumu ile yürütülen sorunlu iletişimin de gecikme sebeplerinden biri olduğuna değinmiştir. Kolluk kuvvetleri ön tahkikat sırasındaki gecikmelerden dolayı da eleştirilmiştir.

> "Şöyle bir yanılgı var ki, mahkemede yaşanan gecikmelerin sadece mahkemelerle ilgili olduğu düşünülüyor. Oysa, devlet düzenindeki işleyiş de mahkemeleri etkiliyor. Örneğin, polisin çok iyi çalışması lazım, istihbaratını, soruşturmasını iyi yapması lazım, müzekkerelere çabuk cevap gelmesi lazım... Batı'da yargılamanın çabuk olmasının nedeni, delillerin çabuk toplanması. Ama Türkiye'de deliller çabuk toplanmıyor, ara kararların çabuk verilmesi tek başına yeterli değil."

Diğer kurumlara bağımlı olmayla ilgili olarak bazı hâkimler gecikmelerin asla mahkemelerden kaynaklanmadığını, mahkemelerden kaynaklanan gecikmelerin istisnai olduğunu söylemiştir.

> "Yirmi neden varsa inanın bunlardan bir tanesi adliyeden, belki bir tanesidir gecikme sebebi, belki hiç değildir. Ne olur? Hâkim raporludur, hâkim izinlidir veya hâkim bir gün evvel bir başka mahkemeye görevli çıkmıştır ve ertesi günkü dosyaları okuyamamıştır, hazırlıksız çıkmıştır, ara kararında bir şey cevaplandıracaktır, cevaplandıramaz. Ha, bu çok çok olsun, dedim ya yirmi tane kusurda olsun bir tane."

Genel olarak, görüşmelerde gecikmeleri mahkeme ve/veya hâkim kaynaklı gören az sayıda hâkim vardır. İş yükü, zaman yokluğu, mahkeme personelinin nitelik ve nicelik olarak yetersizliği, yetersiz fiziksel koşullar ve araç-gereç, mahkemelerden kaynaklanan ortak sorunlar arasında sayılmıştır. Hâkimler, mahkemede görülen dava sayısının çokluğu sebebiyle dava dosyalarını yeterli derecede inceleyemediklerini, bunun da yükümlülüklerinin kimi zaman eksik yerine getirilmesine ve/veya bu kadar çok davayı çalışma günü takvimine sığdıramadıklarından duruşma tarihlerinin beş altı ay sonraya atılmasına sebep olduğunu söylemektedir. Personelin sayı olarak az olması ve yeterli niteliklere sahip olmaması da gecikme sebepleri arasında sayılmıştır. Nitekim genel olarak işler etkin ve zamanında yapılamamakta ve/veya düzeltme gerektirecek şekilde eksik yapılmaktadır. Üç hâkim yetersiz fiziksel koşulların ve araç gerecin de yargı sürecinde gecikmelere sebep olduğunu belirtmiştir.

Gecikmelere hâkimlerin sebep olduğunu söyleyen hâkimler şu nedenlere işaret etmişlerdir:

1) Sık sık farklı yerlere tayin edilmeleri sebebiyle hâkimlerin yeterince uzmanlaşamaması.

> "Çok uzun süre cezaya bakan hâkim, hukuk mahkemesine gelebiliyor. Onun da zamana ihtiyacı var. İhtisaslaşma olmaması doğru değil. Benim özel hukukta masterım var ama savcı kurasıyla savcı olarak atandım, üç yıl savcılık yaptım. İlk tayin hakkımda hâkimlik istedim. Kurul kabul etmedi. İki sene daha savcılık yaptım. Hâkimlikte ısrar ettim. Üçüncü kere girdim ve ceza hâkimi olarak atandım. Beş yıl da onu yaptım. Asıl uzmanlık alanıma geldiğimde, on sene geçmişti, kendi alanımdan uzaklaştım."

2) Kesin süre vermesi bağlamında hâkimin çaba göstermesi.

> "Tabii hâkimin çalışkan olup olmamasına da bağlı. Hâkim de çalışkansa, bir sürü zorlayıcı hükmü uygulayarak davanın daha kısa sürede bitmesini kolaylaştırabilir. Ama şu an kaç hâkim yapıyor bilemem onu. Çünkü Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda davanın kısa sürmesini sağlayıcı usuller var. Mesela bir 163. madde var: kesin mehil verilmişse taraflara delillerini getirmek için, o kesin süre içinde delillerini elinden alırsın, uzamaması için. Bunlar var."

3) Türkiye'de hâkim seçiminde yaşanan sorunlar sebebiyle hâkimin genel olarak mesleğe hazır olmaması.

> "Hâkim savcı seçimi hatalı Türkiye'de. Yazılı, sözlü sınav sınav, psikolojik test vs. Ama burada meslek cazip değil, o yüzden niteliksiz insan da alınıyor. Örneğin ailesinde hırsız olan, ahlaksız olan adamı hâkim yapamazsın. Yetenek, bilgi, ahlak, aile yapısı, her şeyi incelemeniz gerek! Sıradan insan hâkim olamaz!"

İletişim sorunları, tebligat ve mahkemelerden kaynaklanan sorunların yanı sıra, hâkimler, özel kuruluşlarla iletişimde yaşanan gecikmelere de değinmişlerdir:

> "Hele eğer özel kuruluşlarla ilgili bir belgeye ihtiyacımız varsa bizde özel kuruluşların maalesef yargıya saygısı yok denecek kadar azdır. 'Yargı mı? boş ver canım ya, kim oluyor onlar...' Bu havadadırlar. Yazarsınız, hiç oralı olmazlar. Ben baştan da polisi göndermem. Nezaketen kendilerine yazarım: 'Sizdeki o belgeye benim ihtiyacım var. Davanın konusu veya delili, bunu bana gönderin.' Şimdi bunların da nezaketen buna uyup posta ile bana göndermeleri lazımdır. Göndermezler. Ne yaparım? Ben bu sefer, ikinci sefer kapılarına illaki polis ile mi geleceğim? Bu sefer derim ki 'Filan kuruluşa gidin, şu belgeyi alın, getirin' polise yazarım. Hâlbuki o da bana mektupla gönderse, duruşma arası bir ay mı, bir ay içinde iki mektup da gider, gelir. Ama yapmazlar, ben polise gönderirim. Polise yazdığım zaman benim cevabım üç-dört ay sonra gelir."

Ayrıca diğer mahkemelerden dosya beklenmesi, İstanbul adliyelerinin dağınık yapısının taraflar ve avukatlarca mazeret olarak kullanılması, bilirkişi raporlarının geç ve eksik sunumu ve/veya taraflardan özellikle de avukatlardan kaynaklanan gecikmeler de sorun olarak sıralanmıştır.

Soru 19: *Size göre bilirkişilere veya taraflara kesin süre vermenin gecikmeleri engellemek açısından herhangi bir etkisi var mıdır? Varsa bu etki olumlu mudur olumsuz mudur? Neden?*

Önceki soru bağlamında, bir hâkim çok kapsamlı bir açıklama yaparak gecikmelerin taraflardan, özellikle de avukatlardan kaynaklandığım söylemiştir. Bu yanıt önemlidir çünkü hukuki düzenlemelerin, uygulanan hukukun beklentilerini karşılamaktan ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Hâkimin sözleri usul kurallarının her zaman uygulanabilir olmadığını açıkça ortaya koymaktadır.

> "Şimdi mesela tabii ki, mesela basın yoluyla hakaret olaylarında ne olur? Dava dilekçesi, cevap dilekçesi, replik, düplik. Bunlar bir duruşma arasında, iki duruşma arasında... Yani talik ettiğimiz sürede bunlar yapılabilecek işlemlerdir. Ama yapmazlar. Gelir, duruşmada verir; cevabı alır, duruşmadan bir ay evvel cevap dilekçesini alır. On gün içerisinde cevap verecek, vermez, duruşmada verir. Davacı vekiline deriz 'Ne diyorsun?'. 'Süresinde vermedi reddini istiyorum...' demezler. Dese reddedeceğim, dese ki bana 'Bu savunmanın genişletilmesidir, süresinde cevap vermemiştir, kabul etmiyorum' dese, bitti. Bakacağım tebliğ tarihine on günlük süre geçilmiş mi, geçilmiş... Ama demez. 'Efendim ben de bunu bir inceleyip cevap vereceğim'. E, o zaman ben de sana cevap verme diyemem ki. Ben senin avukatın değilim. Hadi bakalım bir süre de ona verirsiniz. Tebliğ ettirirsiniz, yazarsınız, dersiniz ki, 'Davalının da dilediği takdirde buna cevap verecekse o da tebliğ tarihinden itibaren on gün içinde cevap versin...' O da vermez, duruşmada verir... Ha, şimdi biz bunu bakın ne yapabilirdik? Ben açık söyleyeyim: usul kanunu sıkı uygulayabiliriz. Yani sıkı uyguladığımız zaman bize dava açan vatandaşı paket yaparız biz. Çok sıkı uygularız. Bunu avukata uy-

gularız. Ama ayırım yapamazsınız: avukatlı, avukatsız ayrımı yapamazsınız. Davada taraftır. Avukat, davanın tarafı değildir, kişi olarak davanın tarafı değildir; müvekkilinin yanındadır. Yani o davada nemalanacak olan, sonunda hak kazanacak olan müvekkilin kendisidir. Avukat sadece hizmetinin karşılığını alacaktır. Davayı kazansın, kaybetsin hizmetinin karşılığını alacaktır. Ama dava sonunda hakka taraflardan biri kavuşacaktır, asil kavuşacaktır. Onun için avukatla temsil edilen asille, avukatsız temsil edilen asil arasında ayrımcılık yapamayız. Avukatla temsil edilen asile usulü sıkı uygularız. Ama avukatla temsil edilmeyen asile sıkı uygulamayız. Asil bunu bilmez diye... Vatandaş bilmiyorsa ben de ona bu sıkı usulü uygularsam, vatandaşın hakkının kaybına sebep olurum. Onun için uygulayamıyoruz, sıkı uygulayamıyoruz usulü. Yoksa uygularız. Bu düşüncede ben değilim. Bütün hâkimler genelde bu düşüncededir: Hak kaybına neden oluruz. Ama bu ne zaman düzelir? Toplumumuzun bilgi düzeyi yükseldiği zaman veya toplum, bu böyle olmalıymış; ben de bunu bu şekilde bir bilene gidip sormalıymışım, ben yanlış yapmışım davamı takip etmekle diye bir düşünceye eriştiği zaman usulü katı olarak uygulayabiliriz. Yoksa vatandaş söyleyeceği lafı söyleyemiyor. Hâkim bey öbür tarafı tuttu, ben avukatsızım ya diyecek. Avukatlı tarafı tuttu diyecek... Benim için hakkın miktarı önemli değildir, hakkın özü önemlidir. Aynı, hakkın özüne ulaşmak istiyorum ben. Ben hakka ulaşmak istiyorum. Benim görevim de budur zaten."

Genel olarak, hâkimlerin cevapları bundan pek farklı değildir ve yasanın belirlediği süre sınırlamalarının uygulanmasında karşılaşılan sorunları ortaya koymaktadır. Yedi hâkim, kesin süre vermenin mahkemelerdeki gecikmeleri önlemede olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Bu hâkimler usulün düzgün uygulanması hâlinde kesin sürelerin verilmesiyle yargılamaların uzamayacağını ifade etmiştir. Ancak tüm hâkimler bu kadar iyimser değildir. Dört hâkim eğer düzgün uygulanırsa kesin süre verilmesinin faydalı olacağını söylemiş, ancak bazı sebeplerle bunun yapılamayacağını belirtmiştir. Verilen sebepler ise, yukarıdaki alıntıda belirtildiği üzere usulün, esasın önüne geçemeyeceğidir. Hâkimler kesin süre vermenin yargı sürecini hızlandırmada etkili olabileceğini ancak bu durumun "hakkı" ortadan kaldırma riski

taşıdığını belirtmişlerdir. Bir hâkim "hak kaybı"nı şu şekilde açıklamıştır:

> "Diyelim ki, bir keşif, bilirkişi incelemesi yapılması gerekiyor. Bunu talep eden tarafın yatırması gereken bir harç var, bunun için de belli bir süre belirlenmiştir. Ancak yargı bizim ülkemizde pahalı bir hizmet. Minimum 600 YTL para çıkarmak gerekir cepten, bir kalemde. Şimdi kişi haklı da olsa, bu parayı hemen çıkartamayacağı için, usul hükümleri nedeniyle davayı kaybedebilir. Esastan olmasa bile, artık haklı haksız önemi kalmaz, hakkını ve davayı kaybeder."

Öte yandan, dokuz hâkim, kesin süre vermenin etkili olacağına inanmadıklarını çünkü bunun zaten uygulanmadığını ve/veya uygulanamayacağını belirtmiştir. Hâkimler, bu noktada Yargıtay'ın da rolüne işaret etmişlerdir. Zira kesin süreye uyulmadığı için reddedilen davaların, kimi zaman, kesin süreye uymamanın sonuçlarının taraflara yeterince açıklanmamış olması sebebiyle Yargıtay tarafından bozulduğunu belirtmişlerdir. Hâkimlerden biri, kesin sürenin sonuçlarının taraflara yeterince açıklanmamasının sebebini mahkemelerin iş yükü olduğunu söylemiştir.

> "Duruşmada şu konuda kesin süre verilmesine deyip geçemiyoruz. Kanundaki hükmün uygulanabilmesi için kesin süreye konu işin mahiyetinin açıkça izah edilip; bunun hukuki sonuçlarının hatırlatılıp; uyulmamanın müeyyidesini izah edip, açıkça zapta geçmemiz lazım. Dolayısıyla o celsedeki bizim iş yoğunluğumuzu arttıran bir neden. Çünkü diğer türlü olduğu zaman, yargıdan dosyalarımız bozulup geliyor."

Bunun yanında, hâkimler kesin süre vermenin mantığını da sorgulamaktadır. Eğer alman belgenin içeriği davaya yardımcı olamazsa zaten onu geri göndermek gerekecektir. Bu özellikle bilirkişilerle ilgili bir husus olarak belirtilmektedir. Hâkimlerin bazıları özellikle bilirkişiler tarafından hazırlanan raporların kalitesinin düşüklüğüne dikkat çekerek, raporu hazırlayanların konunun uzmanı olmalarına rağmen

çıkan raporların teknik açıdan davada kendilerini yönlendirici olmadığını söylemiştir.

> "Türkiye'de bilirkişilik yapacak adam yok. Yargıtay'ın uygulamasına kızıyorum. Hocayı bilirkişi atıyor. Bilirkişilik meslektir. Pratik lazımdır. Rapor yazmayı bilmiyorlar. Makale yazıyorlar. Benim istediğim şey belli. Bilirkişi davacının ne zararı olduğunu söyleyecek bana. Sadece 'ekolojik zarar var' demek yetmez. Ya da bilirkişilik sertifikası olmalı. Hocalar eğitilmeli. Bilirkişi hem uzman olacak, hem de somut uyuşmazlığın ne şekilde çözüleceğinde uzman olacak."

Bir hâkim bunun resmî bir kuruma dönüşmesi gerektiğini çünkü "bilirkişilerin adaleti yanıltabildiğini" belirtmiştir. Bu sebeple bu hâkime göre, uzmanların/bilirkişilerin dikkatle seçildiği, bu kişilerin hem tecrübesi, hem de tarafsızlığının sağlanacağı resmî bir kurum olmalıdır.

Soru 20: *Genel olarak, sizce bir avukatın varlığı bir davayı nasıl değiştirir? Bir başka deyişle, avukatlı bir davayla avukatsız bir dava arasında fark var mıdır, varsa bu fark/farklar nedir? (Davanın yürümesi, süresi, sürecin adilliği ve de sonuçlar açısından)*

Görüşülen hâkimlerin yarısı bir avukatın varlığının yargılamayı olumlu etkilediğini düşünmektedir. Bu hâkimler özellikle hukuk mahkemelerinde avukatın önemine dikkat çekmiştir. Nitekim hukuk usulü re'sen yürütülmemektedir. Hukuk mahkemelerinde bir davanın açılmasından itibaren usulün her aşaması şekli kurallara sıkıca bağlı olarak yürütülür. "Hukuki kalıbı" bilen avukat, davanın herhangi bir aşamasının uzamaması için usulü düzgün şekilde yürütecek gerekli hukuki bilgiye sahiptir. Avukat nerede ve nasıl dava açacağını, hangi şekilde delil toplayacağını, topladığı delilleri mahkemeye nasıl sunacağını bilir. Bu yanıtlar çerçevesinde, hâkimler avukat bulunmasının önemini özellikle hukuk usulünü ve dilini bilmeyen vatandaşın "cehaleti" üzerinden değerlendirmektedir. Hâkimler, vatandaşların bir davanın resmî aşamalarını, hukuk usulünü hangi şekilde takip edeceklerini

ve/veya mahkemenin istediği belgelerin ne olabileceğini bilmediklerini, bu durumun da vatandaşın hakkını kaybetmesine bile sebebiyet verebileceğini, nitekim usul kurallarına gereği gibi uyulmaması durumunda davanın kaybedilebileceğini belirtmişlerdir. Hâkimler usulün yazılı olması sebebiyle her şeyi mahkemede izah edemediklerini bu sebeple vatandaşın neler olup bittiğini anlamadığını da ifade etmişlerdir. Diğer yandan, hâkimler avukatlarla sahip oldukları ortak nokta olan hukuk dilinde konuşabilmenin, vatandaşa yabancı geldiğine değinmiştir.

> "Avukatla (yani savunmayla) hâkimin diyaloğu, mahkemenin talep ettiği delil, belge toplama açısından ve avukatlar usul de bildikleri için kolaylık sağlar elbette. Avukatı olmazsa, kişi, usul hükümlerini bilmediğinden dava bile kaybedebilir. Hukuk mahkemelerinde usul çok önemlidir. Süreler vardır, şekiller vardır, hukukun dili anlaşılmayabilir. Neticede birçok kavramın öz Türkçe karşılığı yoktur, örneğin muris, tereke gibi kavramların karşılığını kaç kişi bilir ki? Dolayısıyla, avukatın olmaması teorik olarak hak kaybına yol açabilir."

İki hâkim, daha da ileri giderek hukuk mahkemelerinde avukatla temsilin zorunlu hâle getirilmesini, böylece yargılamaların uzamasının ve vatandaşın haklarının etkilenmesinin önlenebileceğini ifade etmişlerdir.

Bazı hâkimler ise, avukatın rolü konusunda biraz daha şüphecidir. Bu hâkimlere göre, teoride bir avukatın bulunması gerekli iken, pratikte bu durum avukatın yaptığı işin kalitesi ile doğru orantılıdır. Aynı hâkimler iyi eğitimli, çalışkan, davayı izleyen ve ilgili belgeleri zamanında ve kurallara göre sunan bir avukatın kesinlikle mahkemeye yardımcı olacağını ve yargılamayı olumlu etkileyeceğini belirtmişlerdir. Ancak bazı durumlarda davayla hiç ilgilenmeyen, dava dilekçesini doğru düzgün yazmayan, işlerini ciddiye almayan ve davayı uzatmaya çalışan avukatların da olduğunu, hatta bu gibi durumlarda vatandaşların davayı avukattan daha iyi takip edebildiklerini de belirtmişlerdir.

> "Avukat iyi çalışırsa vatandaştan daha çabuk toplar delilleri. Olumlu olur. Ancak bazen vatandaş olsa daha iyi gider diye düşünüyorsunuz! Ben şunu istiyorum der, maddi vakayı anlatır, siz hukuki kılıfa sokarsınız. Ama avukat öyle bir hukuki kılıfa sokar ki birşey yapamazsınız, hak kaybolur. Vatandaş sizi dinler ama avukat sonuna kadar mevzuatı kullanır geciktirmek için."

Öte yandan, bazı hâkimler, bir avukatın davada bulunmasının olumlu etki yaratmadığını ifade etmiştir. Bu hâkimlerden birine göre yasa, avukatı kamu hizmetinde görmesine rağmen, avukatların asıl peşinde oldukları şey "para"dır.

> "Kanunda avukatlık kamu görevi olarak geçer. Ama pratikte para mesleği. Ne kadar çok para kazanıyorsa o kadar başarılıdır. Hâkime destek olan avukat çok az gördüm ben! Çok iyi çalışan da var, ama az. Çoğunluk her şeyi hâkime bırakıyor."

Bir başka hâkim ise, Türkiye'deki avukatların pek başarılı olmadıklarını, aslında en az hâkimler kadar çalışmaları gerektiğini vurgulamıştır:

> "Örneğin hacizle ilgili bir davada, avukat bir itirazda bulundu. İtiraz edilince duruşma yapılması lazım usule göre, ama inat etti, duruşmaya itiraz ediyor. En nihayetinde kovdum! Vatandaş, böyle bir avukattan daha iyi. Böyle durumlarda avukat işi daha da zorlaştırabiliyor. Genelde Türkiye'de avukatlar başarısız, en az hâkimler kadar çalışmaları lazım. Dosyayı tamamlamak, eksikleri bulmak, vs. gibi yargılamayı hızlandırmak için gerekli görevlerini yerine getirmiyorlar. Böyle olunca mahkemeye etkileri olumsuz oluyor neticede."

Soru 21: *Daha çok mahkeme kurulması ve böylece daha çok hâkim atanması hukuk mahkemelerindeki gecikmeleri engellemek için bir çözüm yöntemi olabilir mi?*

Bu soru asıl mülakat formunda yoktu. Ancak araştırma ekibi diğer hâkimlerle olan etkileşimleri sırasında mahkeme ve hâkim sayı-

sını arttırmanın malıkemelerin iş yükü göz önüne alındığında, gecikmelerin önlenmesi amacıyla bir çözüm olarak önerildiğini duymuştu. Bu sebeple soru ilk iki mülakattan sonra forma eklenmiştir.

Hâkimlerin çoğunluğu daha fazla mahkeme kurulmasının ve daha fazla hâkim atanmasının iş yükü ve gecikme sorununa etkili bir çözüm olacağına inanmaktadır. Hâkimler daha fazla mahkeme kurulması ve hâkim atanması hâlinde, kendi iş yüklerinin azalacağını ve bu durumun onlara, davalara daha fazla zaman ayırma, araştırma yapma, duruşmalar arası süreyi kısa tutma imkânı vereceği görüşündedir. Her yıl mahkemeler için öngörülen dosya sayısı asliye mahkemelerinde yedi yüz elli iken, hâkimler, pratikte haftada seksen davaya baktıklarını, bu sebeple bir sonraki duruşma tarihlerini ancak üç ay sonraya verebildiklerini ifade etmişlerdir. Hâkimlerden biri, bu iş yükünü kendi haklarının ihlal edilmesi olarak yorumlamaktadır:

> "Benim hakkım nerede? Avukatın hakkı tamam, vatandaşın hakkı tamam, hâkimin hakkı nerede? Ben ağır işçi olarak görüyorum kendimi."

İki hâkim ise, Türkiye'deki durumu Avrupa ülkeleriyle kıyaslamaktadır. Bunlardan biri, Fransız bir meslektaşıyla karşılaşan bir Türk hâkimin anlattığı komik bir olayı aktarmıştır:

> "Fransız hâkime giden Türk hâkiminin hikâyesi. Nasıl olur hem hukuk hem cezaya bakıyorsunuz der Fransız hâkim. Türk hâkim günde hukuk otuz, ceza şu kadar dosyam var, haftada 5 gün duruşmaya çıkıyorum der. Fransız hâkimin gözleri fırlar! Siz kendinizi kandırıyorsunuz, adalet dağıttığınızı mı sanıyorsunuz? Bir günde bir hâkim bir dosyaya bakar gelişmiş ülkelerde."

Başka bir hâkim ise, bir Alman hâkimle gerçekleştirmiş olduğu görüşmeyi aktarmıştır:

> "AB standartları diyoruz ya. Alman hâkim örneğin. Sohbet ettik hâkimle. Özel mahkemeye bakıyormuş. Maaşı da 10.000 Euro. Se-

> nede iki yüz dosyası var. Fethiye'de benim üç bin dosyam oluyordu. on sekiz-yirmi bin hâkim varmış! Tapulama sorunu yok, gecekondu sorunu yok, buna rağmen yirmi bin hâkim! Bizde yedi bin hâkim vardır. Ki ben rahatım şimdi! Burada on altı tane Asliye Hukuk hâkimi olsaydı iş yarı yarıya olurdu."

Öte yandan altı hâkim, mahkeme ve hâkim sayısının artırılmasının etkin bir çözüm olacağına inanmamaktadır. Bu hâkimler mahkemelerdeki gecikmeleri önlemek amacıyla ek önlemler önermişlerdir. En fazla söz edilen önlemlerden biri çalışma koşullarının önemi ve hâkimlerin eğitimi olmuştur.

> "...Her şeyin ihtisas mahkemeleri şekline dönmesi ve hâkimlerin de bu ihtisas mahkemelerinde yetiştirilmesi gerekiyor. Yani başlangıçtan itibaren yetiştirilmesi gerekiyor ki konusunu, meselesini bilsin. Nasıl fakültelerde medeni hukuk hocası ayrı, ceza hocası ayrı, anayasa hocası ayrı... Tıp piyasasında göz doktoru ayrı, kalp mütehassısı ayrıysa hukukta da davaları özelliklerine, yoğunluğuna göre ayrıştırıp ona göre mahkemeler kurup; ona göre de hâkim yetiştirmek lazım."

Hâkimler, ayrıca mahkemelerdeki temel olanakların ve kurumlar arası yapının işleyişinin öneminin yanı sıra ("İsterseniz yüz tane mahkeme kurun, tapuyu düzeltemezseniz, hiçbir şey değişmez. Bir bütün olarak yapmak lazım"), yasal değişikliklerin önemine de değinmişlerdir.

> "Esas yasal düzenleme yapılmadıkça engellenemez. Ben hâkim olarak bin davaya bakmaktan çekinmiyorum ama yasal düzenleme şart. HUMK'ta değişiklik olmalı, taraflar delillerini getirmek zorunda, avukat resmî kurumlardan isteyeceklerinde mahkemeyi aracı koymamalı."

Soru 22: *Gene gecikmeleri engellemek ve de genel olarak mahkemelerdeki iş yoğunluğunu azaltmak adına, mahkemede görülecek davaların azaltılması hakkında ne düşünüyorsunuz?*

Bu soru da asıl mülakat formunda yer almamaktaydı. Hâkimlerin mahkemede görülecek davaların sınırlanması gereğine sıklıkla değinmeleri sonucunda bu soru daha sonra forma eklenmiştir. Toplam on yedi hâkim dava tiplerinin sınırlanmasını önermiştir. Hâkimler bazı anlaşmazlıkların ilgili idari birim tarafından çözülmesi ve bu davaların –uzun sürmeseler bile– mahkemelerin yetkisi dâhilinde olmaması gerektiğini ifade etmiştir.

> "...Basit davaların adliyenin dışında halledilmesi gerekiyor. Yani idare alanına veyahut da hakem mi olacak, buna benzer ne şekilde bir kural koyulacaksa... Yani basit olan davaların, miktarı itibariyle değeri çok düşük olan davaları, bürokrasi ile, bürokrasinin birtakım gayreti ile çözülecek olan davaların hepsinin... Yani bir fiş kesmeme olayının mahkemeye gelmemesi lazım. Bir trafik olayında, işte ya da verilen cezanın ne bileyim bir trafik hakem heyetinde çözülüp... Basit böyle para cezalarının bile mahkemelere intikal etmemesi lazım. Aklıma gelen bu... bir nüfus hadisesinin, bir nüfus davasının nüfusta çözülebilecek bir olayın mahkemeye gelmemesi lazım. Tapuda böyle basit yüzölçümü hataları, isim hatalarının çözüleceği davalarda olayın orada halledilip, yargıya intikal etmemesi lazım. Yani basit davalarda idarenin kendi bünyesinde... Özellikle mesela idare bir hata yaptıysa bunu kendi bünyesinde düzeltebilmeli, gidip de bu işin mahkemede halledilmesi söz konusu olmamalı. Netice itibarıyla mahkemeler ne yapıyor: mahkemeler de söz konusu önüne gelen olayda gerek idareden gerek üniversite bünyesinden bilirkişiler ile çözüyor olayı. Aynı olay onların kendi bünyesi içerisinde de olabilir."

Bu bağlamda hâkimler devlet kurumları arasındaki sorunların da kendileri tarafından çözülmesi gerektiğine inanmamaktadır. Hatta bir hâkim davaların çoğunda devletin uzlaşmazlığın taraflarından biri olduğu gerçeğinin garipliğine dikkat çekmiştir.

> "Ya Devlet baba olmalı, böyle baba olmaz! Bir dönemde devletin idareye olan güvensizliğinden dolayı her şey mahkemeye geldi. Veraset ilamını ben niye vereyim? Çok basit işlem! Nüfus müdürlüğü, noter yapsın."

Hâkimler taraflar arasındaki bazı uzlaşmazlıkların da mahkemeye gelmesini eleştirmekte ve vatandaşlar arasındaki ufak anlaşmazlıkların mahkeme dışında çözülmesini istemektedir.

> "...Şimdi baca akar, evleri bacalıdır, akar. Tamir edilecektir. Üst taraftaki komşu müsaade etmez. Der ki 'Efendim benim evimde ne işiniz var? Ben sokmuyorum evime...' Ama tamirat orada da vardır. Çünkü benim bacam üstümdeki komşumun evinden geçer, onun üstündeki komşunun evinden geçer, çatıya çıkar. Ben, bütün tamirat bende ise, bütün üstteki komşuların evlerinde de bu tamiratı yaptırmalıyım ve bu, ortak giderdir. Kat Mülkiyeti Yasası'na göre ana yapının ortak tesisatındandır. Aynı bacaya bağlanır. Müsaade etmez. Ne yapar? Vatandaş gelir mahkemeye bir baca için."

Bundan başka, hâkimler vatandaşların mahkemeleri kötüye kullanmasından, duruşma öncesi hazırlıklarının yetersiz yapılmasından kaynaklanan sıkıntılardan ve gecikmelerden de yakınmaktadır. Hâkimlerden biri, Türkiye'de vatandaşların sadece diğer tarafa "zarar vermek" amacıyla dava açtıklarını belirtirken ("Vatandaş sırf mahkemede 'sürüm sürüm süründüreceğim' diye dava açıyor! Ne olacak davanın reddinde alacağın harç 12 YTL! Harçlar yüksek olmalı"), başka bir hâkim ise mahkeme öncesi aşamada mahkemelere düşen gereksiz işlerden şikâyet etmektedir.

> "Batı'daki hukuk davalarında, davacı delillerini mahkemeye sunuyor, hâkim yeterli görürse, dava açılıyor. Öyle olursa, başta dilekçe yeterli-yetersiz diye karar alınıp dava hiç açılmaz. Türkiye'de mahkeme, işi olmayan şeyi yapıyor: delil topluyor, bütün incelemeleri yapıyor! Oysa, sadece değerlendiren makam olması lazım."

Öte yandan üç hâkim bu öneriye 'hakların ve adaletin' kutsallığı açısından karşı çıkmıştır. Bu hâkimler kişinin hak arama özgürlüğünün kısıtlanamayacağını ve mahkemelerin de hak arama mercii olmalarından dolayı her zaman her tür uzlaşmazlığa bakmaları gerektiğini ifade etmiştir.

> "Hayır. Mahkemeler hak arama yeridir. Hak kutsaldır. İdareyle, polisle çözümü kabul etmiyorum. Zamanaşımı, hak düşümü gibi durumlar olmamalı. Ne zaman olursa olsun hakkımı arayabilmeliyim."

Soru 23: *Size göre taraflar haklarını anlayabiliyorlar mı?*[47]

Görüşülen hâkimlerin çoğunluğu hukuk dilinin anlaşılabilirliği konusunda şüphecidir. Bu hâkimler, hukuk dilinin vatandaşa yabancı olduğunu, eski Türkçe kelimeler ve teknik terimler sebebiyle vatandaşın bu dili anlamadığını belirtmişlerdir. Hâkimlerden biri, kimi zaman avukatların bile dava konusunu anlamakta güçlük çektiklerini, yasanın ne dediğini anlamayabildiklerini ve olaya kendilerinin bakmaları gerektiğini söylemiştir. Öte yandan, yine üç hâkim hukuk yargılamasında avukat bulunmasının önemine değinerek avukatın teknik bilgisinin kendisine davayı düzgün izleme imkânı vererek hak kaybını engellediğini belirtmiştir.

Başka bir hâkim ise, hukukun da her meslek gibi doğal olarak kendine özgü bir dili olduğunu ve vatandaşın bu dili anlamasının beklenemeyeceğini ifade etmiştir. Bunun yerine Baroların yol gösterici uygulama yapmasını önermiştir.

> "Barolar bunu üstlenmeli. Her adliyede vatandaşı yönlendirecek uygulamalar olmalı. Avukatlık bir noktada kamu görevi çünkü. Bu yasal düzenlemeyle de olabilir. Yardımcı, danışman niteliğinde kişiler olmalı. Boşanacak vatandaş savcılığa dilekçe veriyor! Mahkemeye dilekçe vereceksin diyor, ikna edemiyorsunuz vatandaşı!"

Hukukun dili yanında hâkimler hukuki usullerin yarattığı güçlüklere de dikkat çekmektedir. Bu sebeple hâkimler, vatandaşların mahkeme salonlarında neler olup bittiğini veya kendilerinden ne istendiğini anlayamadıklarını ifade etmişlerdir.

---

47 Görüşülen hâkimlerden bu soruyu özellikle hukuk dilinin anlaşılabilirliği açısından değerlendirilmeleri istenmiştir.

> "Vatandaşın anlayamadığı, normal hak denilen kavramla yargılama sırasında kullanılan usuli hak arasında bir fark olduğu. Önce, usulen hakkı ispat etmesi gerek. O ise, ben haklıyım deyip, mahkeme onu kabul etsin istiyor. Ama haklı olmak yetmez, iddia ediyorsan, ispat etmen gerekir. Ceza davalarındaki gibi, şüpheden sanık yararlanır prensibi geçerli değil bizde. Örneğin borçla ilgili bir davaysa, borcun ispatı için, senede ihtiyaç var, belgelenmesi lazım borcun. Sözlü olarak anlattığı şey mantıklı olabilir, ama ispat için senet lazım."

Öte yandan bazı hâkimler dil konusuna daha az şüpheyle yaklaşmakla birlikte bu dilin anlaşılabilirliği konusunda pek de olumlu olmayan açıklamalarda bulunmuşlardır. Bazı hâkimler, vatandaşın ne olup bittiğini ancak hâkimin kendisine izah etmesi veya isteneni açıklaması ile anlayabildiğini belirtmiştir. Dolayısıyla hâkimler arasında hâkimin rolü konusunda anlaşmazlık olduğu gözlemlenmektedir. Bazı hâkimler anlayacağı dilde anlatıldığında, vatandaşın ne olduğunu anlayabildiğini belirtmekte ve bu sürece dâhil olmakta sakınca görmemektedir. Hatta bu hâkimlerden biri, Türkiye'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bireysel başvuru kabul edilmeden önce, ceza hukukundaki 'kanunu bilmemek mazeret sayılmaz' hükmüne dayanarak, vatandaşa usuli hakları açıklamadıklarını belirtmiştir:

> "O hükmü genelleyip usul hukukunda vatandaşa tanınan hakları ihtarları yapmıyorduk. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne gitmeye başladığımız zamandan sonra bunları yapmaya başladık. Şimdi vatandaşa... Mesela şimdi vatandaşa '... temyiz yolu açık olarak...' diye yazılıyordu eski kararlar. Ben, seminere gittikten sonra 'Ha, demek ki bunu anlatmak lazım,' dedim ve şey yazmaya başladım: '15 gün içerisinde temyiz edebilirsin istersen bunu' diye. Bunu yazmaya başladım artık. Şimdi bakıyorum kararlarda da yazılmaya başladı. Yargıtay da yazmaya başladı. Ama eskiden '...temyiz yolu açık...' derdik. Şimdi bakın, temyiz yolu açık. Vatandaşa bir yol göstermişiniz de, vatandaş diyecek ki 'Ben bu yola başvuracağım ama ne kadar zamanda başvuracağımı bilmiyorum.' Bilmiyor vatandaş. Şimdi onlara anlatmaya başladık, onların dilinden anlatmaya başladık."

Öte yandan hâkimlerden biri, yasayı bilmemenin mazeret olamayacağını ve herkesin yasayı bilmesi gerektiğini belirtmiştir:

> "Herkesin kanunun bilmesi gerek. Kanunu bilmemek bir mazeret değil. Adliye diğer kurumlara benzemez. Adam geldi demin gördünüz, fikir istiyor ama biz yol gösteremeyiz. Biz tarafsız olmalıyız çünkü biraz önce ben bu adamın duruşmasından çıktım. Hukuk dili anlaşılıyor, eskisi gibi değil. Avukata sorsunlar diyoruz."

Diğer yandan iki hâkim ise, vatandaşın haklarını anlamakta zorlanmadığım, çıkarları gerektiği zaman anladıklarını belirtmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç

Bu raporun amacı İstanbul'daki asliye hukuk mahkemelerinin taraflarını, tarafların mahkemelerde ileri sürdükleri taleplerin başarıya ulaşma oranlarını, davaların görülme sürelerini göstermek ve hukuk mahkemelerindeki yargılama sürecinin nasıl işlediğini, temel sorunları ve başlıca tıkanma noktalarını ortaya koymaktır. Veriler ilgili bölümlerde kapsamlı bir şekilde tartışılmış, başlıca bulgular ve politika belirlenmesinde esas alınabileceğini düşündüğümüz hususlar aşağıda özetlenmiştir:

• Bu çalışmanın başlıca bulgusu, mahkeme süreci ve yargılama hızının mahkeme ve hâkimlerden ziyade taraflara bağlı olduğu, taraflardan ve onların eylemlerinden fazlasıyla etkilendiği, bu durumun da adalet hizmetinin sağlanmasında gecikmelere sebep olduğudur. Bunu engellemek için mahkemenin (hâkimin) davanın açılmasından nihai karara kadar her aşamada yargılama süreci üzerindeki kontrolünün arttırılması gerekmektedir. Bunun için de, mahkeme ve hâkimler bakımından bir politika değişikliğine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda ilk değişiklik, yaşanan gecikmelerin kaçınılmaz olmadığının kabul edilmesidir. Gecikmeler sadece usul kanunu değişikliği ile düzeltilebi-

lecek bir durum da değildir. Daha önce açıklandığı üzere, hukuk kültürünün değişmesi ve hem hâkim, hem de diğer mahkeme personeline yönelik bazı teşviklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunları yaparken, hâkimlerin düşüncesi alınmaksızın geliştirilecek hiçbir çözümün pratikte başarılı olamayacağının hatırlanması da önemlidir. Hâkimlerin değişiklikleri ve bunların uygulanmasını sahiplenmeleri için bu değişikliklerin geliştirilmesi sürecine dâhil edilmeleri zorunludur.

• Bu çalışmanın bir başka çarpıcı bulgusu ise, her beş duruşmadan birinde hiçbir işlemin yapılmadığı, başka bir anlatımla duruşmaların % 20'sinin zaman kaybı olduğudur. Çünkü mahkeme tarafından verilen ara kararlara uyulmamaktadır. Ara kararlara uymama sebepleri daha da can sıkıcıdır. Davaların % 62'sinde ara karara uyulmama sebebi taraflardan, % 13'ünde mahkemeden ve % 23'ünde üçüncü şahıslardan kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz bu durumun duruşmada bulunan herkes açısından ciddi sonuçları bulunmaktadır; duruşmaya gelen taraflar, mahkemenin duruşma yükü, hâkimler gibi. Her ne kadar yukarıdaki sıralamada, mahkemelere ve hâkimlere doğrudan atfedilebilecek sebepler en düşük görünmekle birlikte, taraflar ve üçüncü şahıslar üzerinde nihai kontrole sahip olması gereken makamın mahkeme olduğu unutulmamalıdır.

• Mahkemelerin kendi inisiyatifiyle geliştirdiği 'tensip tutanağı' uygulaması dikkate değerdir. Bu tutanakların kesin süreler içerecek şekilde hazırlanması teşvik edilmelidir. Veriler değerlendirildiğinde tensip tutanağının düzenlenmesinden ilk duruşmaya kadar geçen süre ortalama olarak 73 gündür. Bu süre tarafların gerekenleri yerine getirebilmesi için yeterlidir. Eğer ilk duruşmada tensip tutanağına uyulma oranı % 40'ta kalıyorsa hem ilk duruşma, hem de geçen 73 günün boş yere harcandığı sonucuna varılabilir. Diğer ülkelerde olduğu gibi, hâkimler dilekçe sunma tarihlerini ve son tarihleri taraflarla birlikte belirlerse, taraflara sürelere uymaları için daha fazla baskı yapabilir ve bu tarihlere uyum oranlarını arttırabilirler.

• Davaların % 90'ı yedi duruşmaya kadar biterken, medyan duruşma sayısı ikidir. Bu bir davanın üç yıl sürebileceği gibi altı-on ay

arasında bir zamanda bitebileceği anlamına da gelebilir. Bunun yanında davaların türüne göre de yargılama boyunca yapılan duruşma sayıları arasında çok fark bulunmaktadır. Dolayısıyla dava açan bir kişinin bu süreçte önünü göremeyeceği ve davasının altı ay mı üç yıl mı süreceğini tahmin edemeyeceği düşünülebilir. Bu hak aramada sorun yarattığı düşünülebilecek bir bulgudur. Bunun yanında, karara bağlanan beş dosyadan sadece biri temyize gitmekte, ancak temyiz başvurusu sırasında oldukça zaman kaybedilmektedir.

• Dava yönetimi sadece hâkimlerin işi olmamalıdır. Bunun yerine usul hukukunda farklı dava tipleri için farklı yollar izlenmesi mümkün kılınmalıdır. Nitekim hâkimlerin de belirttiği üzere bazı davalar özellikleri sebebiyle diğerlerine göre daha uzun sürmektedir. Dolayısıyla, ilk açılan davaya ilk önce bakılması gibi zaman öncelikli kuralların ve her davaya aynı usulün uygulanması mantığının sorgulanması gerekmektedir. Bunun yerine, her davanın ortalama süresine göre kategorilerin belirlendiği ve bu süreyi uzatan faktörlerin dikkate alınarak, sürece müdahale edilen bir "dava yönetimi" prosedürü oluşturulmalıdır. Ancak böylesine pro-aktif bir yöntemle yığılma ve gecikmelerin önüne onlar henüz oluşmadan geçilebilir. Bu anlamda, hâkimler bazı iddiaların/taleplerin yargı dışında çözülmesini, nizasız davalarda ve devletin taraf olduğu davalarda farklı yolların izlenmesi gerektiğini dile getirmektedirler.

• Şüphesiz tüm gecikmeler hâkimlerin taraflara kesin süre vermemesinden kaynaklanmamaktadır. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun hâkimlerin emeklilik, atama ve terfileriyle ilgili uygulamalarının da gecikmelere etkisi vardır. Nitekim hâkim değişikliği veya yokluğu boş yere yapılan duruşmaların sebeplerindendir. Dolayısıyla mahkeme sisteminin bir bütün olarak ele alınması gerekir. Atama/terfi sistemi sebebiyle hâkimlerin sık sık rotasyona tâbi tutulması sadece gecikmelere sebep olmakla kalmamakta aynı zamanda kurumsal hafızayı da yok etmektedir.

• Mülakat yapılan hâkimlerin büyük çoğunluğu, mahkeme kaynaklarının yetersiz olmasının gecikmelere sebebiyet verdiği yolun-

daki eski geleneksel görüşe katılmıştır. Kesin süre vermenin yargılama hızını arttırmaya yardım edip etmeyeceği sorusu bakımından, gerekli teşvik ve garantilerin sağlanması durumunda, hâkimlerin buna olumlu baktıkları saptanmıştır. Diğer yandan bazı hâkimler usul hukukunun katı şekilde uygulanmasının hak kaybına sebebiyet vereceği kaygısını taşımaktadır. Bu sebeple taraflara ara kararlara uymamanın sonuçlarının ve Yargıtay'ın konumunun detaylı olarak anlatılması gerektiği belirtilmiştir. Bu, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır.

• Hukuk mahkemeleri en çok gerçek kişiler tarafından kullanılmaktadır, ancak davacı ve davalı olunan durumlara bağlı olarak aslında birçok kombinasyon bulunmaktadır. Bu anlamda, çarpıcı bulgulardan birisi de kadınların mahkeme sistemini parasal taleplere dair kullanmasının tek yolunun nafaka davaları olduğunun ortaya çıkmasıdır. Söz konusu sonuç kadınların ekonomik yaşamdan dışlanmış olduklarını bir kez daha göstermektedir. Kadınlar iş anlaşmaları, para transferleri ve mülkiyet hakkı ile ilgili konularda mahkemede daha az bulunma eğilimindedir. Kadınlar tarafından açılan davaların sadece % 14'ü alacak tahsiline yöneliktir.

• Avukat ile temsil hususunda karışık bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Gerçek kişi davacıların % 50'sinin avukatı bulunmasına karşın bu oranın konusu para olan davalarda arttığı gözlenmiştir. Kadınların avukata erişiminin erkeklere oranla daha az olduğu görülmüştür. Bunun sebebi de kadınların ekonomik hayattan dışlanmış olmalarıdır. Her hâlükârda, avukat ile temsil edilen davalı sayısı gerçekten düşüktür. Söz konusu durum alternatif ve ücretsiz hukuki hizmet sunum modellerinin geliştirilmesi ile aşılabilir ve bu sayede hukuki hizmetler daha fazla kullanılabilir. Bu sonuç Türkiye'de hukuki hizmetlerden faydalanmanın düşük olduğu sonucuna varmış olan bir başka araştırmanın sonuçlarıyla da aynı doğrultudadır.[48] Son olarak, kamu ve özel hukuk tüzel kişilerini temsil eden avukatlar arasındaki fark da çarpıcıdır. Nitekim ikinci gruptaki avukatlar ilk

48 Kalem, S., Jahic, G., Elveriş, İ. (2008), *Adalet Barometresi*, s.19.

gruptakilere göre iki kat daha fazla dilekçe ve davaya cevap dilekçesi sunmaktadır.

• Tarafların cevap, replik ve düplik dilekçesi sunum oranları düşüktür. Bu da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki prosedürlerin avukatı olmayan kişiler için fazla karmaşık olduğunu gösteriyor olabilir. Aslında veriler, usulün avukatla temsil edilen kişiler için bile karmaşık olduğunu gösterdiği şeklinde de yorumlanabilir. Dolayısıyla, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu taslağını hazırlayan Komisyon'un, bazı davalar bakımından usul hukukunu basitleştirilmesi yerinde olacaktır.

• Son olarak, davalarda gecikmelere ciddi etkisi olduğu düşünülen tebligat işlemlerinin düşünüldüğü kadar sorun yaratmadığı saptanmıştır. Her ne kadar internet çağında bir ayın da uzun bir süre olduğu düşünülebilirse de, belgelerin büyük bir çoğunluğu bir ay içinde taraflara ulaşmaktadır. Dolayısıyla büyük sorun olduğu düşünülen şeylerin göründüğü kadar büyük sorunlar olmadığını ortaya koymak açısından, araştırma yapmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de, araştırma bize sorunları ve sebepleri doğru düzgün bir şekilde belirleme imkânı verir.

Bu projenin amacı hukuk mahkemelerindeki genel görünümü ortaya koymak ve ortalama bir davanın ne şekilde yürüdüğüne dair birtakım ipuçları verecek sonuçlar sunmaktı. Bir başka deyişle, davaların çoğunluğunda hukuki süreçte ne yaşandığını öğrenmek amacı mevcuttu. Bu anlamda "temeli bilmek" önemli olmasına rağmen, tek başına yeterli değil. Bundan sonra atılacak adım, atipik davalara odaklanarak bazı davaların hangi nedenlerle daha uzun sürdüğünü, bazı davalarda tebligatların hangi sebeple yapılamadığını veya çok uzun sürede yapıldığını, bazı davalarda duruşmalar arasında geçen sürenin neden bu kadar uzun olduğunu araştırmak olmalıdır. Genel olarak davalarda neler olduğu ile ilgili bulgular kafamızda bir resmin şekillenmesini sağlasa ve temel sorunları belirlememize yardımcı olsa bile, işlerin bu denli kötü gitmesine, "uç" atipik davaların oluşmasına sebep olan ve tüm ortalamayı bozan sorunların neler olduğunu açık-

lamamıza yardımcı olmamaktadır. Sayıca az ama sorunlu davaya odaklanan bir araştırma yapmanın zaman kullanımı açısından verimli olmadığı düşünülebilir. Ancak bu davalarda taraf olarak yer alan kişilerin de adalet sisteminden beklentileri olan vatandaşlar olduğunu akılda tutmak ve "kurban edilerek" unutulmamaları gerektiğini hatırlamak gerekir. Her ne kadar devlet politikalarının mümkün olduğunca çok sayıda davanın durumunun iyileştirilmesine yönelik olması gerekse de, en atipik dosyalar dâhil tüm dosyaların durumunu düzeltmeye yönelik sürekli çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Ekler

EK 1: İstanbul Avrupa Yakası Mahkemelerinde İşyükü

		Bağcılar	Bakırköy	Beyoğlu	B.Çekmece	Eyüp	Fatih	G.O.Paşa	K.Çekmece	Sarıyer	Sultanahmet	Şişli	Zeytinburnu
1. Asliye	2000	2.447	922	852	2287	1.099	905	1.080	1.831	923	711	1.534	1.084
	2001	2.898	1.018	986	2551	1.184	1.000	1.217	2.300	1.220	920	1.663	1.192
2. Asliye	2000		928	844		1.089	906	1.074	1.867	931	715	1.513	1.121
	2001		1.008	980		1.197	1.000	1.228	2.400	1.183	935	1.683	1.135
3. Asliye	2000		934	847		1.078	910	1.062	1.899		711	1.522	
	2001		1.014	963		1.180	1.000	1.202	2.317		924	1.638	
4. Asliye	2000		929	897			904				705	1.519	
	2001		1.012	961			1.000				908	1.634	
5. Asliye	2000		939								707	1.546	
	2001		1.013								912	1.644	
6. Asliye	2000		945								718		
	2001		992								946		
7. Asliye	2000		888								738		
	2001		1.045								720		
8. Asliye	2000		931								705		
	2001		1.010								908		
9. Asliye	2000		941								720		
	2001		1.040								939		
10. Asliye	2000										715		
	2001										910		
11. Asliye	2000										676		
	2001										917		
Toplam		5345	17.509	7.330	4.838	6.827	7.625	6.863	12.614	4.257	17.760	15.896	4.532
Oran		4,80	15,72	6,58	4,34	6,13	6,84	6,16	11,32	3,82	15,94	14,27	4,07

EK 2: Dosya İnceleme Formu

1. ID: ___ ___ ___ Dosyayı dolduran: _____

2. İnceleme tarihi: ___ ___ / ___ ___ / 2006

3. Başlangıç saati: ___ ___ : ___ ___

4. Adliye: _____

5. Mahkeme: _____

6. Esas no: _____

7. Liste: 1) Asıl liste 2) Yedek liste 3) Yedeğin yedeği

8. Dosya yetkisizlik veya görevsizlik kararı ile başka mahkemeden mi gelmiş?
1) Evet 2) Hayır
(Cevap evetse, hâlihazırda inceleme yaptığınız mahkemede gerçekleştirilen işlemleri forma geçirin, yetkisiz ya da görevsiz mahkemenin yaptıklarını değil).

9. Kaç tane dava dilekçesi var dosyada? _____

Dava dilekçesi *(Eğer birden fazla davacı ve dava dilekçesi varsa, ilk davacıyı seçin).*

10. Dosyada: 1) Var 2) Yok

11. Havale Tarihi *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*: ___ ___ / ___ ___ / _____
(Hâkimin imzasının yanında tarihi varsa, yazınız)

12. Dava Türü: *(Birden fazla işaretlenebilir)*

12a) Alacak	12d) Menfi Tespit	12g) Sigorta rücu	
12b) Boşanma	12e) Tapu İptali	12h) Diğer: *(Lütfen yazınız)*	
12c) İtirazın iptali	12f) Tazminat	(12i) _____	

13) Geçerli olanların hepsi için miktarı yazın:_____

14. Davacı: 1) Gerçek kişi
2) Tüzel kişi/ Özel şirket
3) Tüzel kişi/ Kamu *(Vakıf, STK, üniversite, enstitü, Elektrik/su idaresi, belediye)*

15. Davacının cinsiyeti *(Gerçek kişi değilse, 4) işaretleyin)*:
1) Erkek 2) Kadın 3) Anlaşılınadı 4) Geçerli değil *(Gerçek kişi değil)*

16. Davacının avukatı: 1) Var 2) Yok

17. Asıl istem: *(Bu bölüm dilekçedeki sonuç ve isteme bakarak doldurulacaktır. Yargılama giderleri ve avukatlık ücretinin istenmesini veya ihtiyati tedbiri buraya yazmayın.)*
17a. _____
17b. _____
17c. _____
17d. _____
17e. _____

18. Davalı sayısı: 1) Bir 2) İki 3) İkiden çok 4) Yok (Hasımsız dava)

19. Davalı: (*Birden fazla davalı olması hâlinde, formu dava dilekçesinde davalı olarak gösterilen ilk kişiyi baz alarak doldurun.*)
1) Gerçek kişi
2) Tüzel kişi/ Özel şirket
3) Tüzel kişi/ Kamu (*Vakıf, STK, üniversite, enstitü, Elektrik/su idaresi, belediye*)

20. Davalının cinsiyeti (*Gerçek kişi değilse, 4) işaretleyin*):
1) Erkek 2) Kadın 3) Anlaşılmadı 4) Geçerli değil (*Gerçek kişi değil*)

Harcın ödenmesi

21. Harç makbuzu dosyada: 1) Var 2) Yok (*Eğer yoku işaretlediyseniz, 24. soruya geçin)*

22. Harcın ödenme tarihi: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız) (Bilgisayar olan yerler için: Tevzi bürosu bilgisayarına kayıt tarihini yazınız)*

23. Harcın meblağı: _____

Harçtan muafiyete ilişkin adli yardım (müzaheret) talebi

24. Harçtan muafiyete ilişkin adli yardım (müzaheret) talebi
1) Var 2) Yok (*Yoku işaretlediyseniz, 27. şıkka geçin*)

25. Varsa, adli yardım hakkındaki karar: 1) Olumlu 2) Olumsuz 9) Bilgi Eksik

26. Adli yardım kararı kaçıncı duruşmada verilmiş? _____ 9) Bilgi Eksik

Davalının dava dilekçesini tebellüğ tarihi

27. Tebligat parçası dosyada: 1) Var 2) Yok

28. Tebligat yapılmış mı? 1) Evet 2) Hayır (*Bila tebliğ yazıyorsa, bayırı işaretleyin*)

29. Tebligat yapılmışsa, kime yapılmış? *(Tebligat ne zaman gerçekleştiyse aşağıdaki kısmı ona göre yazın).*

1) Davalının kendisine
2) Birlikte oturan yakınına
3) Eşine
4) Muhtara
5) İlanen tebliğ
6) Daimi çalışanına
7) İdari amirine
8) 35. maddeye göre *(matbu yazıyı görürseniz, bu şıkkı işaretleyin)*
9) Belli değil/Anlaşılmıyor

30. Tebligat tarihi: *Bu bölümde davalının dava dilekçesini tebellüğ ettiği tarihi tam olarak yazınız. Duruşmada elden tebliğ edilmişse, duruşmanın tarihini yazınız.*
____ ____ / ____ ____ / _____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız):*

Tensip tutanağı

31. Dosyada: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 38 nolu soruya geçiniz)*

32. Tarih: _____ / _____ / _____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız):*

(Tensip tutanağı varsa bu tutanakta yer alan konuları aşağıya işleyiniz.)

			Kesin süre verildi mi		İlk duruşmada gerçekleşmiş mi?			
	Var	Yok	Verildi	Verilmedi	Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli Değil
33. Delil listesinin ibraz edilmesine	1)	2)	33a. 1)	2)	33b. 1)	2)	3)	4)
Bu şık hem dilekçeye eklenmesi istenen hem de ayrı delil listesinin sunulması istenen seçenekleri içerir.								
34. Tanık listesinin ibraz edilmesine	1)	2)	34a 1)	2)	34b. 1)	2)	3)	4)
35. Müzekkere yazılmasına	1)	2)	35.a 1)	2)	35b. 1)	2)	3)	4)

(Eğer tensip tutanağında yukarıdakilerin yapılması için kesin süre verildiyse ve söz konusu liste duruşmada elden verildiyse, "gerçekleşmemiş"i işaretleyin).

36. Duruşma günü tarihi verilmiş mi? 1) Evet 2) Hayır

37. Duruşma günü verilmişse, hangi tarihe verilmiş? ____ ____ / ____ ____ / ____ ____
(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)

Davalının ek süre dilekçeleri

38. Davalının ek süre dilekçesi dosyada: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 45 nolu soruya geçiniz)*

39. Varsa, ek süre dilekçesinin tarihi: _____ / _____ / _____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

40. İstenilen ek süre: 1) İlk duruşmaya kadar 2) Diğer: (40a)_____
3) Belli değil

41. Ek süre istemini: 1) *Avukat* yapmış 2) Davalı *kendisi* yapmış

42. Ek süre talebinin gerekçesi: _____

43. Ek süre talebi 1) Kabul 2) Red *(Ara karara bakıp işaretleyin)* 9) Bilgi Eksik

44. Verilen ek süre: 1) İlk duruşmaya kadar
2) Diğer (44a) _____ *(lütfen yazınız)*

Davalının cevabı (dava dilekçesine) *(Dosyadaki ara dilekçelerle karışmasın)*

45. Davalının cevabı dosyada: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 50 nolu soruya geçiniz)*

46. Tarih: _____ / _____ / _____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

47. Davalının avukatı: 1) Var 2) Yok

48. İlk itirazlar: 48a) Yabancılık teminatı
48b) Derdestlik itirazı
48c) Dava dilekçesinde ve cevap layihasında noksanlık itirazı
48d) İşbölümü itirazı
48e) Yetkisizlik itirazı
48f) Davaların birleştirilmesi itirazı
48g) Karşı davanın kabule şayan olmadığı itirazı
48h) İlk itiraz yok

49. Davacıya tebliğ tarihi: _____ / _____ / _____ *(Tebligat puluna bakın veya duruşmada verildiyse duruşma tarihini yazın) (tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

Davacının cevaba cevap (replik) dilekçesi

50. Davacının cevaba cevap dilekçesi dosyada: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 55 nolu soruya geçiniz)*

51. Tarih: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

52. Davacının avukatı: 1) Var 2) Yok

53. Replik dilekçesini hazırlayan, dava dilekçesini hazırlayan avukat mı, yoksa avukat değişmiş mi?
1) Değişmemiş 2) Değişmiş *(Aynı hukuk bürosunda çalışan avukatsa değişmemişi işaretleyin)*
3) Anlaşılmıyor

54. Davalıya tebliğ tarihi: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Tebligat puluna bakın veya duruşmada verildiyse duruşma tarihini yazın) (tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

Davacının cevabı (düplik)

55. Davalının cevabı dosyada: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 58 nolu soruya geçiniz)*

56. Tarih: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

57. Davalının avukatı: 1) Var 2) Yok

58. Düplik dilekçesini hazırlayan dava dilekçesine cevabı hazırlayan avukat mı, yoksa avukat değişmiş mi?
1) Değişmemiş 2) Değişmiş

59. Davacıya tebliğ tarihi:____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Tebligat puluna bakın veya duruşmada verildiyse duruşma tarihini yazın) (tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

Davacının sonucu *(60, 61 ve 62ci soru son oturum tutanağına bakılarak doldurulacak. Son celse için ara karar formu doldurulmayacak)*

60. Son oturumun tarihi: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____

61. Karar: 1) Red
2) Kabul
3) Kısmen kabul
4) Davanın açılmamış sayılması (HUMK 409)
5) Diğer *(yazınız)* (61a) _____

62. Son duruşmanın tutanağındaki karar: 1) Gerekçeli 2) Gerekçesiz

Ek bilgiler

63. Gerekçeli kararın yazım tarihi:___ ___ / ___ ___ / ___ ___ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)* *(Bu tarih son duruşma tarihi ile aynı olsa dahi yazınız)*

64. Kalan harç var mı? 1) Evet 2) Hayır 9) Bilgi Eksik

65. Evetse, yatırılma tarihi: _____ / _____ / _____

66. Karar davalıya tebliğ edilmiş mi?: 1) Edilmiş 2) Elden teslim 3) Tebliğ edilmemiş

67. Davalıya tebliğ tarihi: ___ ___/___ ___/___ ___ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*:

68. Karar davacıya tebliğ edilmiş mi?: 1) Edilmiş 2) Elden teslim 3) Tebliğ edilmemiş

69. Davacıya tebliğ tarihi: ___ ___/___ ___/___ ___ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

(66 ve 68'e tebliğ edilmemiş cevabı verilmiş olsa da, davada taraf başka biri kararı temyiz edebilir. Ancak davanın tarafları sadece iki kişiyse ve ikisine de karar tebliğ edilmemişse, 68. soruda temyiz yok şıkkı işaretlenmelidir).

Temyiz

70. Temyiz 1) Var 2) Yok

71. Temyiz eden: 1) Davacı
2) Davalı
3) Her ikisi de *(Bu durumda, dosyadaki ilk temyiz dilekçesi hangi tarafınsa, o temyiz eden kabul edilecek ve bundan sonraki kısım ona göre doldurulacaktır).*
4) Davada taraf olan başka biri *(Bunu işaretlediyseniz 84. soruya geçin)*

72. Temyiz dilekçesi dosyada: 1) Var 2) Yok

73. Varsa, tarihi: _____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

74. Temyiz dilekçesini hazırlayan 1) Avukat 2) Tarafın kendisi

75. Duruşmalar sırasında davayı takip eden avukat mı, yoksa avukat değişmiş mi?
1) Değişmemiş 2) Değişmiş

76. Temyiz harcının ödenme tarihi:_____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

77. Temyiz dilekçesinin karşı tarafa tebliğ tarihi: _____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

78. Temyize cevap dilekçesi dosyada: 1) Var 2) Yok *(Yoksa 86 . soruya geçin)*

79. Varsa, tarihi: _____/_____/_____ 9) Bilgi Eksik

80. Temyize cevap dilekçesini hazırlayan: 1) Avukat 2) Tarafın kendisi *(82. soruya geçiniz)*

81. Eğer 80. sorunun cevabı "avukat" ise, bu avukat duruşmalar sırasında davayı takip eden avukat mı?: 1) Evet 2) Hayır

82. Cevap dilekçesinin tebliğ tarihi:_____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

83. Dosyanın Yargıtay'a gönderilme tarihi:_____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

84. Dosya Yargıtay'dan herhangi bir sebeple geri gelmiş mi? 1) Evet 2) Hayır

85. Evetse, hangi sebeple?_____

86. Yargıtay kararı: 1) Bozma 2) Onama 3) Kısmen Bozma

87. Yargıtay kararının temyiz edene tebliğ tarihi: _____/_____/_____ *(tarih yoksa veya anlaşılmıyorsa, boş bırakınız)*

88. Bitiş Saati ___ ___ : ___ ___ *(Bu kısmı arakararlarla ilgili kısımı bitirdikten sonra doldurun)*

Ara kararlar *Her celse için zabta bakarak, aşağıdaki taleplerin yerine getirilip getirilmediğini takip edin, sonuçları bu sayfaya kaydedin.*

89. Celse no: _____

90. Celsenin Tarihi: ___ ___ / ___ ___ / ___ ___

91. Celseye gelenler *(geçerli tüm cevapları işaretleyin. Kimse gelmediyse şıklardan hiçbirini işaretlemeyin. Gelen tanıklar sayılmıyor):*
91a) Davacı 91b) Davacının avukatı 91c) Davalı 91d) Davalının avukatı

92. Duruşmada işlem yapıldı mı? 1) Evet 2) Hayır

93. Yapılmamışsa neden?

(örnek: dosyanın tetkiki/incelenmesi için)

94. Davacının avukatı önceki kayıtlara göre:
1) Değişmiş 2) Değişmemiş 3) Avukat ilk kez gelmiş

95. Davalının avukatı önceki kayıtlara göre:
1) Değişmiş 2) Değişmemiş 3) Avukat ilk kez gelmiş

Bir ara kararın gerçekleşip gerçekleşmediğinin takibini bir sonraki duruşma tutanağı üzerinden yapın. Eğer bir sonraki duruşmada işlem gerçekleşmediyse, "gerçekleşmedi"yi işaretleyin. Esasa ilişkin bir inceleme yapmayın; duruşma tutanakları dışındaki dilekçelere vs. bakmayın.

96. Tanıklarla ilgili ara karar: 1) Var 2) Yok (*yoksa 101 nolu soruya geçiniz*)

Hâkimin kararı:	Var	Yok	Kesin süre verildi mi? Verildi	Verilmedi	Kesin sürenin sonuçları hatırlatıldı mı? Hatırlatıldı	Hatırlatılmadı	Bir sonraki duruşmada gerçekleşmiş mi? Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli değil
97. Tanıkların dinlenmesine	1)	2)	97a 1)	2)	97b 1)	2)	97c 1)	2)	3)	4)
98. Tanıkların dinlenmesi için davetiye çıkartılmasına	1)	2)	98a 1)	2)	98b 1)	2)	98c 1)	2)	3)	4)
99. Tanıklar için yolluk/davetiye masrafı yatırılmasına	1)	2)	99a 1)	2)	99b 1)	2)	99c 1)	2)	3)	4)
100. Tanıklara tekrar davetiye çıkartılmasına	1)	2)	100a 1)	2)	100b 1)	2)	100c 1)	2)	3)	4)

101. Müzekkerelerle ilgili ara karar: 1) Var 2) Yok (*yoksa, 107 nolu soruya geçiniz*)

Hâkimin kararı:	Var	Yok	Kesin süre verildi mi? Verildi	Verilmedi	Kesin sürenin sonuçları hatırlatıldı mı? Hatırlatıldı	Hatırlatılmadı	Bir sonraki duruşmada gerçekleşmiş mi? Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli değil
102. Müzekkere yazılmasına	1)	2)	102a. 1)	2)	102b. 1)	2)	102c. 1)	2)	3)	4)
103. Müzekkere masrafı yatırılmasına	1)	2)	103a. 1)	2)	103b. 1)	2)	103c. 1)	2)	3)	4)
104. Müzekkerenin yinelenmesine	1)	2)	104a. 1)	2)	104b. 1)	2)	104c. 1)	2)	3)	4)
105. Müzekkerenin yollandığı kuruma ihtar yazılmasına	1)	2)	105a. 1)	2)	105b. 1)	2)	105c. 1)	2)	3)	4)
106. Müzekkere cevabının beklenmesine	1)	2)	106a. 1)	2)	106b. 1)	2)	106c. 1)	2)	3)	4)

107. Bilirkişiyle ilgili ara karar: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 116 nolu soruya geçiniz)*

Hâkimin kararı:	Var	Yok	Kesin süre verildi mi? Verildi	Kesin süre verildi mi? Verilmedi	Kesin sürenin sonuçları hatırlatıldı mı? Hatırlatıldı	Kesin sürenin sonuçları hatırlatıldı mı? Hatırlatılmadı	Bir sonraki duruşmada gerçekleşmiş mi? Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli değil
108. Dosyanın bilirkişiye gönderilmesine/raporun gelmesi *(bu şıkka bilirkişi marifetiyle keşif dâhildir)*	1)	2)	108a. 1)	2)	108b. 1)	2)	108c. 1)	2)	3)	4)
109. Bilirkişi ücretinin yatırılmasına	1)	2)	109a. 1)	2)	109b. 1)	2)	109c. 1)	2)	3)	4)
110. Bilirkişiye ihtar yazılmasına	1)	2)	110a. 1)	2)	110b. 1)	2)	110c. 1)	2)	3)	4)
111. Bilirkişiden ek rapor istenmesine	1)	2)	111a. 1)	2)	111b. 1)	2)	111c. 1)	2)	3)	4)
112. Bilirkişiye gönderilmek üzere eksiklerin tamamlanmasına	1)	2)	112a. 1)	2)	112b. 1)	2)	112c. 1)	2)	3)	4)
113. Bilirkişi raporunun dönmesinin beklenmesine	1)	2)	113a. 1)	2)	113b. 1)	2)	113c. 1)	2)	3)	4)
114. Bilirkişiye yeniden yazı yazılmasına	1)	2)	114a. 1)	2)	114b. 1)	2)	114c. 1)	2)	3)	4)
115. Başka bir bilirkişiden rapor alınmasında	1)	2)	115a. 1)	2)	115b. 1)	2)	115c. 1)	2)	3)	4)

116. Diğer mahkemeler/savcılık/icra dairesiyle ilgili bir ara karar var mı?:
1) Var 2) Yok *(yoksa, 119 nolu soruya geçiniz)*
Buraya yazılan kararları, aşağıdaki "müzekkerelere" ilişkin kararlara tekrar yazmayın!!

Hâkimin kararı:	Var	Yok		Bir sonraki duruşmada gerçekleşmiş mi? Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli değil
117. Başka bir mahkemeden dosya getirilmesi	1)	2)	117a.	1)	2)	3)	4)
118. Savcılıktan bilgi istenmesi	1)	2)	118a.	1)	2)	3)	4)

119. Taraflarla ilgili ara karar: 1) Var 2) Yok *(yoksa, 124 nolu soruya geçiniz)*
(Aşağıdaki masrafların içine taraflara düşen her tür masraf girecektir. Tanık, müzekkere, bilirkişi ile ilgili olmayan keşif ve diğerlerine ilişkin masraflar bu kategoridedir).

Hâkimin kararı:	Var	Yok		Kesin süre verildi mi? Verildi	Verilmedi	Kesin sürenin sonuçları hatırlatıldı mı? Hatırlatıldı	Hatırlatılmadı	Bir sonraki duruşmada gerçekleşmiş mi? Gerçekleşmiş	Kısmen gerçekleşmiş	Gerçekleşmemiş	Belli değil
120. Teminat yatırması için süre verilmesine	1)	2)	120a.	1)	2)	120b. 1)	2)	120c. 1)	2)	3)	4)
121. Masraf yatırılması için süre verilmesine	1)	2)	121a.	1)	2)	121b. 1)	2)	121c. 1)	2)	3)	4)
122. Eksik harcın yatırılması için süre verilmesine	1)	2)	122a.	1)	2)	122b. 1)	2)	122c. 1)	2)	3)	4)
123. Beyanda bulunması (belge, delil, cevabını sunması, asıl tarafın duruşmada hazır bulunması) için süre verilmesine	1)	2)	123a.	1)	2)	123b. 1)	2)	123c. 1)	2)	3)	4)

124. Ara kararların gerçekleşmeme/veya kısmen gerçekleşme nedenleri: *(Eğer hiçbir neden anlaşılıyorsa, boş bırakınız.)*

124a. _____

124b. _____

124c. _____

124d. _____

124e. _____

EK 3: Hâkim Mülâkat Formu

Görüşme tarihi: ___ ___ / ___ ___ / 2006

Görüşme başlangıç saati: ___ ___ : ___ ___

Tanıtım: Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki asliye hukuk mahkemelerinin kullanıcıları, kullanım amaçları ve usulün işleyişinin etkin kılınmasını sağlamak için neler yapılabileceğini araştırmaktır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından yürütülen bu çalışmada hâkimlerle görüşüp, çalışma koşulları, zamanlarının kullanımı ve sistemin işleyişi ve bu sistemin davaların işleyişi üzerindeki etkisini nasıl değerlendirdiklerini ve de genel olarak Türkiye'deki hukuk sistemi ve işleyişi hakkındaki görüşlerini soracağız. Bu bağlamda yürütülen bu görüşmelerde verdiğiniz bilgiler tamamen saklıdır ve bilimsel olmayan hiçbir sebep için kesinlikle kullanılamaz. Adınız hiç kimseye verilmeyecek ve hiçbir raporda geçmeyecektir.

Hiçbir soruya cevap verme zorunluluğunuz yoktur, ama verdiğiniz takdirde hiçbir etki altında kalmadan kendi düşüncenizi belirtmeniz rica olunur. Bu bir görüşmedir ve burada doğru ya da yanlış cevap yoktur.

Sormak istediğiniz herhangi bir soru varsa lütfen sorunuz.

Yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Görüşmeye başlamadan önce söylediklerinizi daha sonra eksiksiz hatırlayabilmek için teybe kaydetmek için izninizi almak istiyorum. (Lütfen imzalatınız)

Teyp kullanılmasına izin vermiyorum ☐ *izin veriyorum* ☐ _____

imza

1. Doğum Tarihi: ___ ___ / ___ ___ / 19 ___ ___

2. Cinsiyet: 1) Kadın 2) Erkek

3. Ne kadar zamandır hâkim olarak çalışmaktasınız?

4. Ne kadar zamandır hukuk mahkemelerinde hâkim olarak görev yapmaktasınız?

5. Şu anda mahkemenizde ortalama ne kadar derdest dosya vardır?

6. Bir yılda mahkemenizde kaç tane yeni dava açılıyor?

7. Bir hâkim olarak, bir iş haftasında, duruşmalara çıkmaktan başka, ne gibi işler yapıyorsunuz? *(Bu soruyu lütfen duruşmalara ayrılan vakit, dosya okumaya ayrılan vakit, karar yazdırmaya ayrılan vakit ve havale vermek, personel için sevk kâğıdı imzalamak ve benzeri diğer işler olarak değerlendirin).*

Hukuki	Bürokratik /İdari
1) Duruşma dosyalarını inceliyorum	4) Sevk kâğıdı imzalamak
2) Karar yazdırıyorum	
3) Keşfe gidiyorum	
Diğer _____	Diğer _____
_____	_____
_____	_____

8. Haftada kaç gün duruşmaya çıkıyorsunuz? _____ gün

9. Duruşmalar yarım gün mü, bütün gün mü yapılıyor?
1) Bütün gün 2) Yarım gün 3) Değişir

10. Bir duruşma gününde ortalama kaç dosyanız oluyor? _____ dosya

11. Bir duruşma ortalama olarak ne kadar sürer? _____

12. Bir dava ortalama olarak ne kadar sürer?

1) Ortalama _____ gün/ hafta/ ay/ yıl / duruşma
2) Dosyasına göre değişir
3) Davasına göre değişir Dava çeşidi _____ Ne kadar?_____
Dava çeşidi _____ Ne kadar?_____
Dava çeşidi _____ Ne kadar?_____
Dava çeşidi _____ Ne kadar?_____
Dava çeşidi _____ Ne kadar?_____

13. Duruşmaya girmeden önce özel bir hazırlık yapıyor musunuz; duruşmalara nasıl hazırlanıyorsunuz?

1) Evet _____
2) Hayır

14. Bir duruşma öncesi dava dosyasına ne kadar zaman ayırıyorsunuz?
1) Bir saatten az
2) Bir saat
3) Bir sabah/öğlen/akşamüstü
4) Bir gün
5) Haftasonu
6) Bir hafta
7) Bir haftadan fazla
8) Dosyasına göre değişir

Ek *(Hâkim fazladan birşey söylediyse not ediniz)*

_____

_____

_____

15. Çalışma ortamı ve koşullarınızı değerlendirebilir misiniz? (Süre, personel, gürültü ve sosyal imkânlar diye açılabilir) *Şıkları okumayınız, hâkimler bu şıklara uyan bir cevap vediğinde işaretleyiniz.*

1) Çok iyi 2) İyi 3) Orta/Fena değil 4) Kötü 5) Çok kötü

16. İyi ve kötü koşulları sayabilir misiniz?

İyi	*Kötü*
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

17. İşinizle ve işyerinizdeki koşullarla ilgili değişmesini <u>en çok</u> istediğiniz şey nedir?

18. Size göre mahkemelerde yaşanan gecikmelerin başlıca sebebi nedir? *En fazla üç sebep sıralayınız.*

1. _____
2. _____
3. _____

19. Size göre bilirkişilere veya taraflara kesin süre vermenin gecikmeleri engellemek açısından herhangi bir etkisi var mıdır? Varsa bu etki olumlu mudur olumsuz mudur? Neden?

1) Hayır, özel bir etkisi yoktur
2) Evet, bir etkisi vardır
   1) *Olumlu* etkisi vardır

_____

_____

_____

   2) *Olumsuz* etkisi vardır

_____

_____

_____

20. Genel olarak, sizce bir avukatın varlığı bir davayı nasıl değiştirir? Bir diğer deyişle, avukatlı bir davayla avukatsız bir dava arasında fark var mıdır, varsa bu fark/farklar nedir? (davaların işleyişi, süresi, adilliği ve de sonuçları açısından)

21. Daha çok mahkeme kurulması ve böylece daha çok hâkim atanması hukuk mahkemelerindeki gecikmeleri engellemek için bir çözüm yöntemi olabilir mi?

22. Gene gecikmeleri engellemek ve de genel olarak mahkemelerdeki iş yoğunluğunu azaltmak adına, dava konusu olan durumların azaltılması hakkında ne düşünüyorsunuz? Mahkemeye intikal eden durumlar sınırlandırılmalı mıdır? *(bazı konular mahkemede çözülmemelidir gibi bir düşünceniz var mıdır?)*

23. Size göre taraflar haklarını anlayabiliyorlar mı? Bu soruyu özellikle hukuk dilinin anlaşılabilirliği açısından değerlendirmenizi rica ediyorum.

24. Kendinizi hukukta daha çok yetiştirdiğine inandığınız, kendinizi daha çok uzman gördüğünüz bir alan var mı? Varsa nedir?

1) Evet Alan_____
2) Hayır

25. Hukukun herhangi bir dalında kendinizi daha çok yetiştirmek ister miydiniz? Şu alanda daha çok geliştirmek isterdim kendimi dediğiniz bir alan ya da alanlar var mıdır?
1) Evet Alan_____
2) Hayır

26. Söylemek istediğiniz başka herhangi bir şey var mı?

Yardımlarımız için teşekkür ederiz.

Görüşme bitiş saati: ___ ___ : ___ ___

JUDICIAL PROCEEDINGS AT ISTANBUL CIVIL COURTS
Parties, Cases and Process

Table of Contents

143 Acknowledgements
145 Executive Summary
151 CHAPTER ONE Introduction
157 CHAPTER TWO Procedure in Civil Cases: A Brief Outline
161 CHAPTER THREE Purpose of the Research and Methodology
- **163** Case-Files
  - **163** Sample Selection
  - **167** Data Collection
- **168** Interviews

169 CHAPTER FOUR Results
- **169** Case-Files
  - **169** Types of Cases Heard in the Courts
  - **173** Parties
    - **173** Types of Parties and Their Combinations
    - **176** Gender of Real-Person Parties
    - **180** Use of Lawyers by the Parties
  - **186** Court Dues
  - **187** Pre Hearing Proces
    - **187** Pre Hearing Communication Between the Parties and Courts
    - **193** Minutes of the Court
  - **196** Hearings
    - **196** Number of Hearings
    - **203** Interim Decisions, Orders, and Their Execution Between Hearings
      - **203** Witnesses
      - **203** Written Requests for Information from 3rd Parties
      - **204** Expert Reports
      - **205** Requesting Files from a Different Court/Prosecutor's Office
      - **205** Payments by Parties
      - **206** Evidence Submission by Parties

208 Judgment of the Court
208 Case Processing Time
210 Outcome
211 Appeal
212 Interviews With Judges
247 CHAPTER FIVE Conclusion
253 Appendices
255 Appendix 1: Workload Information of Courts Included into the Study, and Number of Cases to be Selected from Each Courthouse
256 Appendix 2: Case-File Review Form
268 Appendix 3: Judge Interview Protocol

Acknowledgements

While this research report carries only three names on its cover, it, obviously, is a product of a larger team effort. Here we want to thank all those institutions and persons who participated in the process, provided us with invaluable ideas and feedback, and thus were instrumental in the making this project a success.

First, we would like to mention our institutional supporters:

We would first like to thank the Open Society Institute for their generous financial support of this Project.

We would also like to thank Istanbul Bilgi University for their technical assistance and administrative support throughout the project.

We are very grateful to the Ministry of Justice of the Republic of Turkey, for issuing its consent for the case-file review, which made the fieldwork considerably easier.

Our deepest gratitude goes to our data collectors:

The field team was led by our field-work manager Ms. Zeynep Vardar, who was the true engine behind our painstaking work, and who through the course of this research has visited every single criminal court in Istanbul, and talked to hundreds of judges, clerks, and

prosecutors, gaining their support for the project. We were truly lucky to have a field-work leader as dedicated as Ms. Vardar, whose energy was the key to the success of the research, and we are truly grateful for all her efforts.

Data collectors had to deal with messy case-files and spent countless hours in dusty court archives. We were very fortunate to work with a professional and dedicated group, and we truly appreciate all their hard work that went into the reviews of the case-files.

We would further like to thank Ms. Bahar Şahin for her assistance with the interviews of judges.

A number of practitioners, lawyers, and academics provided us with ideas, comments and feedback at different stages of the process:

Contributions of Prof. Hakan Pekcanıtez and Attorney at Law Mahmut Karaman, who worked as project consultants, were most invaluable, especially in the very beginning of the process, when we were still giving shape to the research. Mr. Karaman's extensive experience and knowledge of courts gave us a jump-start in the process. We are very grateful to Assoc. Prof. Kerim Atamer for his feedback and comments on the earlier draft on this report.

We are especially thankful to Director of Human Rights Law Research Center, Prof. Turgut Tarhanlı, for his strong backing of our efforts and personal involvement in the project every step of the way.

Finally, we want to express our deepest thanks to

All the judges who allowed us to review case-files, and those who agreed to be interviewed, thus making this research possible;

Further thanks go to all the judges who helped us to find space where our team could work, in the overcrowded courthouses.

All the overworked court clerks who found the time to assist our data collection team, helping them to locate the files that we were looking for; and

All the other court staff, who shared their thoughts and ideas with us, and helped us with the completion of the project.

Executive Summary

As in many countries, one of the primary complaints about courts in Turkey is backlog and delay. The backlog is evident in pending case numbers of the judicial statistics while citizens' opinions about courts also indicate same.[1] In response to these problems, some countries introduced structural changes such as establishing new courts and using electronic data systems. Some countries changed procedural laws while some saw the problem as a matter of human resources and raised the number of judges. In Turkey too, these solutions have been frequently discussed. According to the "old conventional wisdom", at the root of the problems in courts lie chronic lack of resources, courts' heavy work load and official rules and procedures. Hence once these are tackled problems would be solved.

However, empirical research done in some countries revealed that delay was a consequence of the behavior of judges, lawyers and

---

1 Kalem S., Jahic G., Elveriş İ. (2008), *Justice Barometer, Public Opinion On Courts in Turkey*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları p. 15. The percentage of those who have agreed and completely agreed with the statement that "Courts handle cases sufficiently fast" did not go above 20%. This is the most negative attitude among all.

litigants and other participants in the judicial system. According to this view called the "new conventional wisdom" roots of delay were grounded in the "local legal culture" of a community, the comprehensive system of informal relationships, norms and practices of court practitioners: Professional courtesy, and the "understanding" among bar members that some actions in cases will not be challenged by opposing counsel (if there is one) and the subsequent acquiescence of judges to allow these are among these practices.

This research departed from the new conventional wisdom that even if resources were limitless and there were as many number of courts and judges as one wished, some problems of the courts require a different understanding to resolve. Hence, the research was thought as a pilot study aiming to understand how the process in the civil courts works and how the actors and parties before the courts act. It also aimed to diagnose the problems and bottlenecks in the system. Time wise, this endeavor coincided with the work of the Commission that drafts a new Code of Civil Procedure. In this context, we hope that the results of this research will provide ideas to the members of the Commission. To sum up the research findings;

• The main finding of this study is that the court process and pace of litigation is heavily influenced and decided by parties in litigation. This can be prevented if the court (judge) is in control at every stage of the proceedings from filing to disposition. Doing this requires a policy change on the part of the courts and judges. However, it is also important to realize that this is not something that can not be done by procedural change alone.

• In one of every five hearings absolutely nothing gets done. This is a waste of time for everybody present at the hearing. The cause for this is failure to comply with the interim decisions and orders and to reschedule the hearing: in 62% of the cases the failure was caused by the parties, in 13% of the cases by the court, and in 23% of the cases by third parties. Although reasons directly attributable to courts and judges seem to be the lowest figure here, it should be remembered

that it is ultimately the court who should assert control over the parties and third parties.

• Some cases consistently take longer due to some of their traits (such as having more than one person on either side) or some cases are inherently of long breath (such as cases for increase of appropriation amount). Therefore, the efficacy of "first in first out" type of rules and application of the same procedure to every case should be questioned. Instead, a "case management" procedure must be developed that categorizes cases according to their average length and where there are factors effecting its duration these should be taken into consideration. Only with a pro-active method like this backlog and delay can be prevented before they arise. In addition, some cases should be taken from courts' jurisdiction while different venues should be used for non-adversarial claims as well as in cases where the defendant is a state party.

• 90% of all cases are completed in up to seven hearings while the median number of hearings is two. This means that a case may take 6-10 months as well as three years to be completed. At the same time, depending on the type of cases the number of hearings can be varied. Hence, it could be said that a person who files a claim is unable to predict whether her/his case is going to take six months or three years. This data could be seen as a problem for citizens that look for a legal remedy. Meanwhile, appeals seem to be much less common than believed, as only one in five cases gets appealed with serious losses of time in filings.

• Of course not all delays are caused by judges' failure to impose firm deadlines to parties. Practices of the High Council of Judges and Prosecutors that retires, appoints and transfers judges also contribute to delays. Indeed, absence or change of judges was found to be among major reasons for obsolete hearings suggesting that the whole court system should be approached holistically. Accordingly, the transfer and promotion system should take into consideration that frequent judge rotation not only causes delays but also erodes institutional memory.

• Most judges seem to subscribe to the old conventional view that because court resources are insufficient, delays are inevitable. To the question of whether firm deadlines would be helpful to increase the pace of litigation, it seems that judges could be convinced, especially if they are given incentives and guarantees. At the same time, some judges expressed concern about giving firm deadlines to parties to comply with interim decisions. They explained that this could cause parties to loose rights for procedural reasons rather than on the merits of the case. These concerns should be given serious consideration.

• Civil courts are mostly used by real persons but there are differences between cases filed by men and women. The only monetary claim women filed in the civil court system was for alimony. Only 14% of cases filed by women were for debt collection which points to their exclusion from economic life:

• Representation by attorneys presented a mixed picture. 50% of real person plaintiffs had an attorney, but used these services mostly when it came to financial matters. Women again had less access to lawyers than men. This shows once again how important it is to develop alternative and free legal service delivery models targeting vulnerable citizens like women. As a last point, the difference between attorneys representing public and civil legal institutions was striking as the latter were more likely to file motions and were twice likely to file an Answer than the former.

• The percentages of parties that file Answers, Replies to Answer and Second Answer is low. This indicates that the procedural code may be too complicated for those who proceed pro se. In fact, data shows that it is even complicated for those who are represented by lawyers. Process simplification, at least in some cases, should therefore be considered by the Commission that is drafting the new Civil Procedure Code.

• Lastly, this research revealed that service, which is usually considered to be a major contributor to delay was found not to be much of a problem: most documents were successfully served to the

parties within a month although in the internet age this might also be considered too long.

Criminal as well as civil courts have been recently talked much about in Turkey given prominent court cases dictating the agenda in the country. The country also started to realize the problems in the running of the courts. On the one hand this is a positive development since in democratic theory, the judiciary has an important role to play and the fact that citizens pay attention to it is overall good. On the other hand, citizens' opinion of the courts in terms of trust, satisfaction and delays have been found to be not so positive. Considering that problems relating to courts in Turkey have thus far been only expressed by lawyers, judges and prosecutors, the fact that ordinary citizens started to pay more attention to courts is nevertheless a positive development no matter how negative their opinion of the courts are. Insurmountable as these problems may seem, their reasons must be determined by data because data may not confirm prejudices about perceived problems. Data may also not confirm their true nature whether they are of primary or secondary problems. Worse, without data, any reform suggestions may be incorrect or untimely. What this research aimed at was, to focus on the civil justice system, to shed light upon the parties, their success rates, the process, the pace of litigation, possible causes behind this pace and suggest improvements based on data rather than anecdotal evidence. In that sense, it is hoped that it will contribute to the forming a new judicial policy tradition that is based on data, understands that problems will not be resolved by changing laws and that takes citizens' views into consideration.

CHAPTER ONE

Introduction

In a democracy, the judiciary upholds the law for all and thus, helps the realization of the rule of law. The judiciary also facilitates economic activity by providing equality and predictability through its decisions. Therefore, the influence of the judicial system extends far beyond the litigants themselves. What courts do (or do not do) has a significant impact not only on the few cases brought before it, but also on the thousands or millions of decisions by individuals whose expectations are affected by what courts do.

In Turkey, one could say, people are disillusioned with the judicial system. In a national survey on the opinions and attitudes of the general population about the justice system,[2] results showed that only 42% of those who had experience with the courts, were satisfied with

---

2 Justice Watch has been carried out by the Human Rights Law Research Center of the Istanbul Bilgi University and has been financially supported by Istanbul Bilgi University and Open Society Assistance Foundation. The project consisted of a Justice Barometer which measures trust in courts, a Court Watch program that was carried out in the court houses of Istanbul and a Media Archive that put together how the various wings of the media reported about certain prominent cases before the courts. All findings of the Justice Watch project is due to be published in a separate volume in Fall 2008.

this experience and only 17% reported that after this experience, their trust in courts increased. Only 31% of court users believed court decisions to be fair. Almost half of the court users felt that citizens are not treated by courts with respect and dignity. Most importantly for the purpose of this research, 75% of court users felt that court cases are not handled in a timely manner. It has to be recognized that there is a certain critical threshold beyond which aversion and dissatisfaction for the administration of justice can be very dangerous for a country that bases its legitimacy on democratic consensus.[3] It should also be remembered that, given their public nature, judicial decisions (and failures of the system) are more visible than actions in police stations, prisons, etc.[4] therefore requiring urgent action for their improvement.

Indeed, backlog and delay are among the most critical court problems reported around the world. In many countries, an enormous number of disputes linger in the courts, unresolved, for excessive amounts of time. To deal with this, initially some countries tried to introduce structural changes, such as automated systems (like UYAP),[5] changes in procedure and an increase in the number of judges. The lat-

---

3 Fabri, M. - Langbroek, P. (2003), Working Party No: 2 of the European Commission for the Efficiency of Justice, Delay in Judicial Proceedings: A preliminary inquiry into the relation between the demands of the reasonable time requirements of Article 6,1 ECHR and Their Consequence for Judges and Judicial Administration in the Civil, Criminal and Administrative Justice Chains, Preliminary Draft Report, p. 3. Available at http://siteresources.worldbank.org/INTLAW JUSTINST/Resources/FabriLangbroek.pdf

4 Cole, G. F. (1993), *Performance Measures for the Trial Courts, Prosecution and Public Defense in Performance Measures for the Criminal Justice System, U.S.* Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, p. 87. Performance Measures for the Criminal Justice System, 1993. Available at http://www.ojp.gov/bjs/pub/pdf/pmcjs.pdf.

5 The Ministry of Justice has prepared a "National Judiciary Informatics System (UYAP)", which is to implement a very ambitious information system between the Courts and all other institutions of the Ministry, including prisons. UYAP equipped these institutions with computers, networks and internet connection and to give them access to all the legislation, the decisions of the Court of Cassation, judicial records, judicial data of the police and army records. Thus UYAP establishes an electronic network covering all Courts, Offices of Public Prosecutors and Law Enforcement Offices together with the Central Organization of the Ministry of Justice. Information on UYAP istane from its web site at http://www.uyap.gov.tr/ingilizce/genelbilgiler/orta1.html

ter, which is a costly exercise of "more of the same" argument, is often heard in Turkey. Indeed, the so called "old conventional wisdom" connects delays to a chronic lack of resources, workload and formal rules and procedures.[6]

Nevertheless, empirical studies undertaken in the U.S, Canada and Australia revealed that delay was a consequence of the behavior of judges, lawyers and litigants and other participants in the judicial system. In the "new conventional wisdom" quoted factors often operate through complex systems of practitioners' attitudes and practices which had to be taken into consideration.[7] The roots of delay were grounded in the "local legal culture" of a community, the comprehensive system of informal relationships, norms and practices of court practitioners as courts become adapted to a certain pace of litigation over time.[8] The pace is characterized by things like professional courtesy, and the "understanding" among bar members that some actions in cases will not be challenged by opposing counsel (if there is one) and thus, the subsequent acquiescence of judges to allow these will affect the flow of cases.[9] The attorneys' and judges' expectations about how long it will take for cases to be resolved have profound effects on how long cases actually take to be resolved.[10]

On the other hand, in Europe almost no empirical research in the field of judicial administration has been done and especially not on case management and delay reduction.[11] It should therefore not be seen as a surprise for us to draw concepts and solutions from the U.S or Australia. Europe embodies the tradition of judiciary matters being, to a large extent, left to lawyers who do not think about management

6 Fabri-Langbroek, p. 8.

7 Ibid.

8 Leeson, E. G. (1991), *The Pace of Litigation in Utah's State District Courts*, Administrative Office of the Courts, p. 4. Available at http://www.utcourts.gov/stats/reports/litpace91.pdf

9 Ibid.

10 Ostrom, B. - Hanson, R. (2000), *Efficiency, Timeliness and Quality: A New Perspective from Nine State Criminal Trial Courts*, U.S Department of Justice, National Institute of Justice, Research in Brief, p. 10. Available at http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/181942.pdf

11 Fabri-Langbroek, p. 13.

or efficiency terms. The same tradition is replicated in Turkey along with the general flaws of public administration or public services. As a result, it could be said that the judiciary is slow, unpredictable and inefficient, all of which undermine the rule of law as well as economic development in the country. The literature on the problems of measuring public goods and services (and bureaucracy) is vast, and it is clear that unlike private businesses public institutions they do not focus on outcomes and quality.

Indeed, there is no empirical research tradition in Europe (and in Turkey) when it comes to the judiciary and the legal system in general. This means that most of what is identified as problems in the system is not based on strong evidence but rather impressions, generalizations and anecdotes. Data based problem identification is important since once collected, data may not confirm prejudices about the perceived problems of the judiciary. Data may also not confirm their true nature whether they are primary or secondary problems. Worse, without data, any reform suggestions may be incorrect or untimely, failing to address the key issues and being blind to a multitude of factors that may be related. What this research aimed at was, to focus on the civil justice system, to shed light upon the claimants, their success rates, the process, the pace of litigation, possible causes behind this pace and suggest improvements based on data rather than anecdotal evidence.

In the U.S, since 1987, the National Center for State Courts has been working on the development and implementation of measurable performance standards to be used in general jurisdiction at state trial courts.[12] Five areas of performance were identified: access to justice; expeditiousness and timeliness; equality, fairness and integrity; independence and accountability and public trust and confidence. The measurement of these performance indicators may require different methods and as briefly mentioned above, a national survey has been conducted in Turkey that has provided some data on

12 Cole, p. 88.

at least equality[13]-fairness[14] and integrity;[15] public trust[16] and confidence. In terms of access to justice, some preliminary studies on urban poor indicated[17] serious social and economic exclusion problems while a Court Watch of Istanbul Courts[18] seems to point to problems of safety,[19] accessibility and convenience as well as effective participation. Also under this category, there is data on courtesy, responsiveness and respect of courts[20] while affordable costs of access need to be further explored. When it comes to delay, the task is not an easy one. While it is easier to find out the player's process, whether interim decisions are carried out and to what extent, it is hard to define delay when there are no benchmarks as one finds in other countries.

Empirical research has shown that delay is not related to court size, the caseload per court or judge (given many cases may be dis-

---

13 Findings of the Justice Barometer study show that 37.3% of those citizens with court experience agree with the statement that "Courts protect everyone equally" while 50.2% disagree with the statement, www.adaletgozet.org. This finding is due to be published in a separate volume about the court watch project in Fall 2008.

14 Findings of the Justice Barometer study show that 42.4% of those respondents with no court experience reported that court decisions were fair but those with court experience reported this to be only 36.7%. This finding is due to be published in a separate volume about the court watch project in Fall 2008.

15 In the corruption index of public institutions, courts came in as the second most trusted institution in Turkey after the Military. This finding is due to be published in a separate volume about the court watch project in Fall 2008.

16 Justice Barometer asked participants how they would rate their trust in courts. They were asked to report their trust on a scale of 1-5 (1=I do not trust at all; 5=I trust completely). The average score was 3.30 (3 is moderate). Thus it cannot be said that trust in courts is high. When compared with other institutions, this figure put the courts above the media, municipalities, Parliament, Government but below the police, the Constitutional Court and the Military, Kalem, S., Jahic, G., Elveris, I. (2008), *Justice Barometer*, p. 12.

17 Elveris, I. & Jahic, G. *Legal Needs of the Urban Poor*, unpublished research.

18 Kalem, S., Jahic, G., Elveris, I. (2008), *Adliye Gözlemleri, İstanbul Mahkemeleri: Fiziksel Şartlar, Duruşmalar ve Gecikmeler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

19 38.3% of respondents who were not court users did not think that security in courts was enough while the percentage went up to 48% for court users. Unpublished data of the Court Watch project.

20 38.2% of non court users think that people are treated well and respectfully in courts while only 35.7% of those with court experience agree with this statement. This finding is due to be published in a separate volume about the court watch project in Fall 2008.

continued).[21] It was found that delay reduction efforts should focus on court leadership, commitment to achievement of disposition time goals, early and continuous court control over caseload and increased judicial accountability for case processing.[22] Other factors include involvement of different actors in the system, definition of goals and standards, a case management approach, a policy against unjustifiable continuances, education and training.[23]

It was recognized that changing behavior may require changing incentives. In the U.S., delay reduction programs have started with those. Judges who were willing to set firm dates and otherwise assert control over the pace of litigation were rewarded. Attorneys were fined for seeking unjustified continuances or delays.[24] Case flow management was introduced as a concept: the active monitoring, supervising and managing of case flow to prevent undue delay and make sure that cases indeed move in the system.[25] Of course shortage of capacity was also a reason that affected performance but in many cases it was court inefficiency rather than lack of court resources.

Bearing all these developments in mind, this research was thought as a pilot study to diagnose and understand the civil justice system, its actors, parties and processes. It was timely because big substantive law reform has swept the country lately but procedure that was affecting the implementation of these laws remained the same. At the same time, a Commission started to draft a new Civil Procedure Code and to replace the almost 90 year old Civil code which is currently in force. The preparations of the drafting Commission were finalized and the draft opened to public opinion. We hope that that the findings of this research are helpful and will provide policy ideas to the Commission drafting the new Code as well as to policy makers in general.

---

21 Fabri-Langbroek, p. 8.

22 Cole, p. 92.

23 Fabri-Langbroek, p. 8.

24 The World Bank (1999), *Reducing Court delays: five lessons from the U.S. Prem Notes*, 34.

25 Fabri-Langbroek, p. 8.

CHAPTER TWO

Procedure in Civil Cases: A Brief Outline

The current Turkish Code of Civil Procedure was adopted by translating the Code from the Swiss canton of Neuchatel.[26] Typical of its early 1920s liberal times when drafted, this Code embodies a party driven system with minimal involvement of a judge. It is also a documentary system, requiring all actions and requests of parties to be in writing. This is also reflected in the collection of evidence and burden of proof. Any claim that has a monetary value of YTL 490 or more must be proven by documentary evidence.

The civil court system consists of a court of general jurisdiction ("Asliye Hukuk"), peace courts ("Sulh Hukuk") and various types of specialized courts (commercial, intellectual property, maritime, labor and the like). Which type of court has jurisdiction to hear which type of case is primarily determined according to the nature of the claim. Cases where the claim can be measured in monetary terms and carries

---

26 As for the reasons of this choice see Atamer, K. (1997), Gemilerin İhtiyati Haczinde, Seferden Men Önleminin Uygulanması, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt: LV, sayı: 3 (Türkân Rado'ya Armağan Sayısı), p. 279.

a value above YTL 6330[27] are heard in the court of general jurisdiction. Cases which involve personal rights such as being an heir or not (and cannot always be measured in monetary terms) are also heard in general courts of jurisdiction. Exceptions aside, as a basic rule, the court that has jurisdiction to hear all matters unless they fall into a specified jurisdiction is the court of general jurisdiction.

Peace ("Sulh Hukuk") courts, on the other hand, hear matters that have a monetary value less than YTL 6330 but there are also exceptions to this rule. Nevertheless, disputes such as lease as well as some non adversarial matters are heard by peace courts. One of the main differences between courts of general jurisdiction and courts of peace is that the latter are governed by rules which shorten the process.

Upon determining the proper court with jurisdiction to hear the case, the Plaintiff files her/his claim by way of a Complaint. The Plaintiff needs to accompany the Complaint by payment of court dues, the calculation of which depends on the principle claim in the Complaint. For instance, if a Plaintiff has a monetary claim, the dues constitute 0.4% of the claim (a quarter of which needs to be paid upfront) while non-monetary claims are subject to nominal and flat dues. Once the Complaint is ready and the court dues are paid, the Complaint will be taken to the judge who must sign and refer it to the Clerk's Office. Legally, the case is filed when the dues are paid. Then, the Clerk's Office serves the Complaint to the Defendant.

Although not defined in the Code of Civil Procedure, the Court practice of drafting minutes of the court should be mentioned here. Upon receipt of the Complaint, the court would, usually, draft the standard minutes, which set out the first hearing date, the date for filing the answer to the complaint by the Defendant, and the documents that have to be filed until the first hearing and thereafter.

---

27 These value limits are determined each year by Ministry of Finance. These figures are valid as of 1 January 2008.

What should then follow is that the Defendant gets served with the Minutes as well. Accordingly, he or she can also appear in the proceedings by filing an Answer within 10 days of the date of service; upon application of the Defendant the period could be extended by the Court. Afterwards, the Plaintiff is entitled to file a Reply (to the Answer) and the Defendant his/her second Answer, all within 10 days of the service of the said pleadings to the other party. According to the Code of Civil Procedure, the exchange of these petitions is followed then by the investigation. This is the time when the investigating judge, who is usually the same judge as the one that hears the case, reviews whether the facts are indeed as they are alleged by the parties. Only after investigation of the judge, is the file considered "complete" and then the judge can render a decision. To investigate the facts, the judge may order a third person, such as government offices and/or corporations, to disclose relevant evidence and could invite witnesses to provide statements. At the same time, the judge may move the parties to submit evidence. If a party fails to comply, the timeline gets extended in the next hearing. Customarily, the file is also sent to an expert for an opinion. This has become standard in many cases even if the subject does not require expert knowledge and can be handled by the judge alone. It is said that judges resort to this given their heavy case load.[28]

Once the report is ready, the judge provides the parties with the opportunity to comment on it. If a party manages to discredit the report, the judge may ask another expert to render another report. There is a belief among practitioners that the judge renders his/her decision in line with the findings of the expert (unless a second report is obtained) concluding the process in the first instance. If a party is

---

28 Indeed one of the judges we interviewed said the following: "If the court had less work load the number of files going to the experts would also decrease. When there is a heavy work load, the judge even sends files that (s)he can handle to the expert because the judge does not have enough time. Then you leave the expert facing his own conscience. You do not know whether the expert is collaborating with the other party."

unhappy with the decision, he or she can appeal that decision as long as the disputed amount is above YTL 1250. Generally all decisions of the courts can be appealed within 15 days for courts of general jurisdiction and 8 days for cases in courts of peace.

CHAPTER THREE

Purpose of the Research and Methodology

The aim of this study is to for the first time assess and diagnose the civil justice system not only in terms of what the law says but also in terms of the legal practice that has developed over time, in order to identify its shortcomings and bottlenecks in a social scientific way. Accordingly, the study seeks to take a step towards deeper understanding of how the civil courts work in practice, determining its main users and how the system serves them.

The research will serve to primarily diagnose the administration of civil justice in Turkey and advocate reforms. In that sense, the goal of the study is not to test any particular hypothesis, but rather to explore what potential problems there are and what their sources might be. Starting out, we did have some preconceptions in relationship to the study, such as the problems surrounding the carrying out of interim decisions and orders that should move a case in the system. Our hypothesis was that although judges had tools available to them such as giving firm deadlines to parties, they did not apply these tools. We therefore paid specific attention to see whether this was indeed the case and who was responsible to what extent for the delayed carrying

out of the interim decisions and orders. To sum up, we had the following research questions:

1. Who are the parties in the civil justice system? (Real persons, private/public legal persons)

2. How common is representation by an attorney and does that have an effect on the outcome of the case?

3. For what type of disputes is the civil justice system used? What are the typical claim amounts?

4. How long does it take for disputes to get resolved? (in number of hearings as well as days)

5. How does the process look? (in terms of service, exchange of pleadings)

6. How are interim decisions carried out and who is responsible for the delay in carrying out of those decisions, if any?

7. How widespread are appeals?

8. How do judges divide their time and work?

9. What do judges think about their working conditions, delays in the system and what are their improvement ideas?

METHODOLOGY

In this research, two sources of data were used in order to get as complete picture of the current issues related to civil courts and their efficiency. Hence, reviews of case-files were conducted as well as interviews of judges who serve in civil courts. The case file review form is attached to this report as Appendix 2 and the judge interview form as Appendix 3.

Case-file review is the most important part of this research, as it can provide us with the key information on the users of the civil courts, types of case files with the courts, and the procedural obstacles that interfere with the efficiency of the courts. Interviews, another key part of the research, offered us an insight into how judges assess the workings of their courts in particular and of courts of general jurisdiction in general, what they see as the problems with the functioning

of the criminal system, how they explain the delays and what they would suggest as solutions since their everyday involvement with the courts allow them to look at the judicial system in a more practical way. In this manner, interviews allowed us to look into the problems as they are experienced in the everyday practice of law as well as enabling us to compare these cited problems with the data from the case files.

This chapter will briefly explain the methodology used in the collection of data.

CASE-FILES

As already mentioned, case-files were the most important source of information used in this research. Given the size and the complexity of the Istanbul court system, as well as the large variability in practices across different courts, great effort was made to develop a representative sample of the case-files. On the other hand, time and financial constraints, as well as suspicion that our research faced in the field, pushed us to be as prudent as possible in our approach to the fieldwork.

Sample Selection

Our goal was to work with a sample that would be representative of the cases that are heard in civil courts. While there are two types of civil courts (above described "sulh" and "asliye"), courts of peace and Courts of General Jurisdiction, we decided to focus only on the latter. This was particularly due to the fact that cases heard before Courts of General Jurisdiction were of more importance in terms of monetary amount as well as representing a more mixed picture of cases pending before civil courts. At the same time, due to budgetary constraints, we had to reduce the scope of the study, and as a result a compromise was made to use a larger sample that only includes cases from Courts of General Jurisdiction.

To obtain a more reliable general picture of the situation in courts of general jurisdiction, a sample of 400 case-files were selected

among cases filed in 2000 and 2001.[29] It was necessary to go back to those years, since in Turkey cases take a long time to be processed, the appellate process is slow and files are not available for review before the judgment is final. It was decided that only courts on the European side of Istanbul will be included into the sample, as there was no reason to assume that courts and cases on the Asian side would be different from courts on the European side of Istanbul. Financial constraints and practicality also played a role in this decision. Limiting the sample to only cases heard in courts located on the European side of Istanbul, hence, does not reduce the representatives or reliability of the sample.

Cases were selected from 12 courthouses in Istanbul: Bakırköy, Beyoğlu, Bağcılar, Eyüp, Fatih, Gaziosmanpaşa, Sultahahmet, Küçükçekmece, Büyükçekmece, Sarıyer, Şişli, and Zeytinburnu. A few other small courthouses, on the periphery of Istanbul (Çatalca and Silivri), were excluded from the sampling frame.

The proportion of cases selected from each courthouse was equal to the overall proportion of the workload of that courthouse to the total number of cases filed in Istanbul in those years. Appendix I shows the workloads of all the courts in Istanbul in 2000 and 2001, as well as the number of cases selected from each courthouse.

Within each courthouse, more than one chamber Court of General Jurisdiction may be established. In general, in smaller courthouses there may be just one such chamber, but as can be seen in Appendix I, bigger courthouses may have 10 or more chambers. As the workload at any particular courthouse increases, additional chambers are established to deal with the workload.

Due to the possibility that judges may not have allowed us to review the case files in every case, it was decided that a smaller number of chambers within each courthouse would be selected, and in case the judge did not allow us access to files, it would be replaced by an alter-

29 In order to ensure that cases were concluded by the time of data collection.

native chamber. Hence, a smaller number of chambers from which the case-files were finally to be drawn, were randomly selected. The number of chambers selected per courthouse are shown in Table 1 below. Cases from a total of 26 chambers were to be reviewed. Finally, from a list of case docket numbers obtained from each court, cases were randomly selected into the sample. Table 1 also shows the number of cases that were selected from each courthouse. Cases were evenly distributed between courts within the courthouses, and half of cases were selected from cases filed in 2000, and half from cases filed in 2001.

TABLE 1
Number of Chambers in Each Court, Number of Chambers That Were Selected Into the Sampling Frame, and Total Number of Cases Selected From Each Courthouse

Courthouse	Total number of chambers operating in 2000/2001	Number of chambers selected into the sampling frame	Total number of cases selected into the sample
Bağcılar	1	1	19
Bakırköy	9	4	63
Beyoğlu	4	2	26
Büyükçekmece	1	1	17
Eyüp	3	2	25
Fatih	4	2	28
GOP	3	2	26
Küçükçekmece	3	2	44
Sarıyer	2	1	15
Sultanahmet	11	4	64
Şişli	5	4	57
Zeytinburnu	2	1	16

As there was a possibility that some of the case-files selected for review would not be available for any reason, a substitute list was also developed, using the same method explained above. Whenever it was impossible to obtain original or substitute cases, data collectors were instructed to review case-files with the docket number closest to the original case-file selected into the sample.

In one courthouse (Bağcılar) we were unable to collect any data, as the judge there did not grant us access to the case files. Nine cases that were supposed to be reviewed from Bağcılar were therefore substituted with extra cases reviewed from other court houses. Additional extra cases were not available, and in the end we were 10 cases short from what was originally planned. As a result, a total of 390 cases were reviewed and entered into the database that was used for all analysis in this report.

69.9% of the cases reviewed were those originally selected into the sample. Additionally, 26.2% were cases selected into the sample as substitutes. Finally, 3.9% cases were substitutes that were *not* initially selected into the sample at all (those with closest docket numbers). In 0.3% of cases (1 case), we do not have any information of the status of the case or how it was selected into the sample (for some reason it was not noted on the data collection form). Nevertheless, the fact that the majority of the cases (96,1%) were those randomly selected into the sample gives great credibility to the data. On the other hand, it is possible that those cases that were originally selected into the sample, but could not be found (and thus were substituted with randomly selected substitute cases, or a total of 26,2% cases) could be fundamentally different, and thus our sample may be biased, even though we are not sure in which way. It is possible that those cases are still not closed due to prolonged appellate processes (which is more likely to happen when a party has a lawyer), or it could be that those cases are still pending (not uncommon in Turkey). Some of those cases may have been moved to different courts, for lack of jurisdiction, and some may have been joined with other cases. It is also common to not find some files given the problems of court archives. In the end, due to lack of information about missing files, we are not able to make an evaluation with regard to the type of bias that may be the result of the selection process.

Data Collection

A data collection form was developed by the research team, and the full English language versions of the form is available in Appendix II. The form was developed as a result of our examination of actual case files. While some of the questions are repeated throughout the form, and it may appear as if not all questions that could be asked are actually included, it is important to keep in mind that the form was developed by following true case-files. Hence, it reflects the types of information offered in the case-files, structure of the case-file, how information is organized in actual case-file, etc. While clearly, the form does not include all the relevant questions that may be of interest to us, it is because case-files simply did not carry answers to such questions. Further, the form had to be adaptable – it had to be useful for most types of cases, from compensation to name change cases, from cases completed in one hearing, to those that lasted over 20 hearings, etc.

As a case can potentially have more than one person as either of the parties, for the sake of simplicity, it was decided that for each case only one plaintiff/defendant would be followed throughout the case. As can be seen from the data collection form, however, most information collected was not directly related to parties, but to what was happening in hearings, and what judges were doing. Hence, this loss of information will not impair the quality of data or the results to a great extent.

In order to obtain access to case files, we contacted judges at individual courthouses directly, and asked for their permission. A letter from the Ministry of Justice that stated that judges had discretion to decide whether to grant us permission to access the files helped enormously, as it indicated that the Ministry of Justice was not opposing this type of research, something that judges are often very concerned with. Still, for many judges this was probably the first time that they had encountered someone doing empirical research by looking at "their files". When we were refused access to files, we approached

another chamber in the same courthouse. In the end, judges overall were very cooperative and supportive, and all but one granted us access to their files. Data was collected in a total of 11 courthouses and 25 chambers.

From a methodological point of view, it is important to note that 9 data collectors have worked on this process. Data collection started in June 2006 and ended in September of the same year. The median time it took to review a single case-file was 10 minutes (the mean time was 16 minutes, due to the fact that a few cases were very complex and long, and hence those outliers bias the mean).

INTERVIEWS

Twenty judges were interviewed, as part of the research. Interviews were semi structured, and the interview protocol used can be seen in Appendix III in English.

Interviews with 20 judges of courts of general jurisdiction took place between August 11, 2006 and February 27, 2007 in Istanbul. The judges were randomly selected from the list of judges provided by the Ministry of Justice. The list was first downsized to judges of courts of general jurisdiction and then to courts on the European side. In the end, there were a total of 51 judges of the courts of general jurisdiction on the list and all of these judges were contacted via phone. 11 judges rejected being interviewed on grounds such as absence of permission for interviews from the Ministry of Justice; being on leave; lack of time and/or lack of experience. One of the judges openly stated that because the Open Society Institute was one of the financial supporters of the project, he would not participate. 4 judges on the other hand accepted our request but they were not interviewed because during the course of interviews a suitable time for these judges could not be arranged. Hence, out of a total of 51 judges, in theory 24 judges accepted being interviewed, 11 judges rejected the request and 16 judges could not be reached at all.

CHAPTER FOUR

Results

In this chapter we present the statistical analysis of the data collected in our research. Results obtained from the case-files are presented first, followed by the results of the interviews with judges.

CASE-FILES

In the general sample, a total of 390 cases were reviewed. Out of those, 10 were excluded from the analysis of individual hearings, due to the fact that they had more than 10 hearings (in fact one of those cases continued through 21 hearings). Nevertheless, those cases were included into other analysis of parties and pretrial process.

Of those 390 cases, 381 were filed at the court where they were selected into the sample, and only 9 were transferred from a different court due to lack of jurisdiction or other reasons.

Types of Cases Heard in the Courts

Due to the lack of standard codification, determining the nature of the civil complaint was not a simple task. Questions 12 and 17 from the

data collection form[30] were both used in determining the type of the case. All entries provided in question 12 were compared to entries provided in question 17, and based on both of these the decision was made on how each case should be classified. Initially, 15 categories emerged. In order to further simplify the data, we developed 6 larger categories of case types. This was determined as follows: all family law claims were lumped together and constituted into one category. Then, cases that involved the collection or pursuing of a debt were combined and constituted the second category. The third category included personal matters that did not have an adversary such as name and birth record change. The fourth involved cases that involved property rights. The fifth concerned cases where the debtor was trying to get negative declaratory relief (debt relief) from the court to prevent enforcement of a claim. This category was not mixed with debt collection since unlike debt collection cases, here the debtor was trying to get himself relieved from debt. The last category was expropriation and was not added in property claims because it was thought that in expropriation cases it is always the government or public institutions that appear as the defendant. Table 3 below shows how many cases of each type were coded into each larger case category. One of the benefits of the category system was that we were able to reduce number of cases that were coded as "other", as some cases that could not quite fit any of the smaller types, fit into larger categories.

Figure 1 below shows the breakdown of cases into 15 case types, and Figure 2 shows the breakdown into 6 case categories.

Table 3 below shows which categories of cases were most likely to be initiated by which type of party. Not surprisingly, family and personal claims are solely filed by real persons. Also, real persons resort to courts for collection of debts but also to seek debt relief if they allege to not be legally liable for any debts. Real persons also appear to use the system against government illegalities for instance in

30 Debt collection, divorce, action for cancellation of objections, negative declaratory relief, cancellation of deed, compensation, collection of insurance sums and other.

TABLE 2
Number of Cases of Each Case Type Recoded Into 6 Larger Categories

Case type	Case categories: Family	Collection of debt	Property	Debt relief	Personal claims	Expropriation	Other	Total each type
Divorce	161	0	0	0	0	0	1	162
Debt	1	11	0	0	0	0	0	12
Cancellation of title deed	0	1	9	0	0	0	0	10
Compensation	0	48	3	0	0	0	2	53
Alimony	0	16	0	1	0	0	0	17
Negative declaratory relief	0	1	0	4	0	0	0	5
Cancellation of cheque	0	0	0	6	0	0	0	6
Correction of name	0	0	0	0	15	0	0	15
Action for cancellation of objection	0	26	0	0	0	0	0	26
Correction of age	0	0	0	0	15	0	0	15
Increase of expropriation amount	0	0	0	0	0	7	0	7
Collection of insurance sums	0	16	0	0	0	0	0	16
Compensation for unauthorized use of property	0	3	1	0	0	0	0	4
Action to restrain interference with property rights	0	0	6	0	0	0	0	6
Other	2	3	5	1	3	2	20	36
Total for each category	164	125	24	12	33	9	23	390

FIGURE 1
Cases Reviewed Broken Down Into Case Types

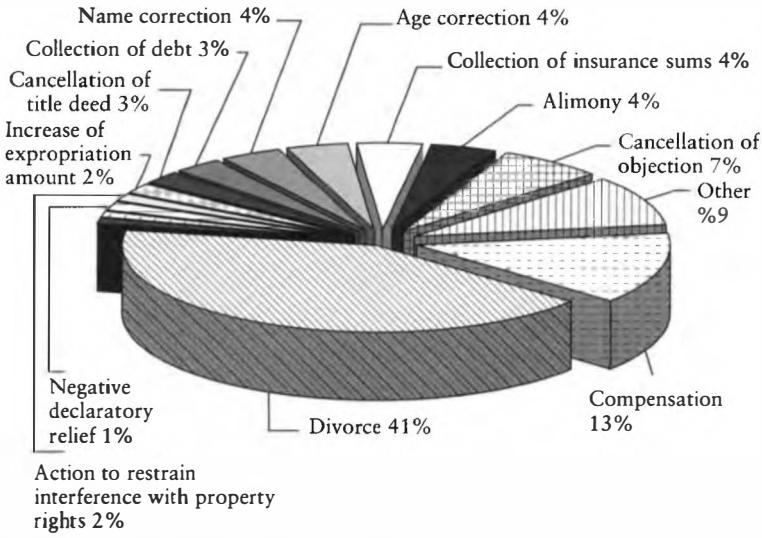

FIGURE 2
Cases Reviewed Broken Down Into Case Categories

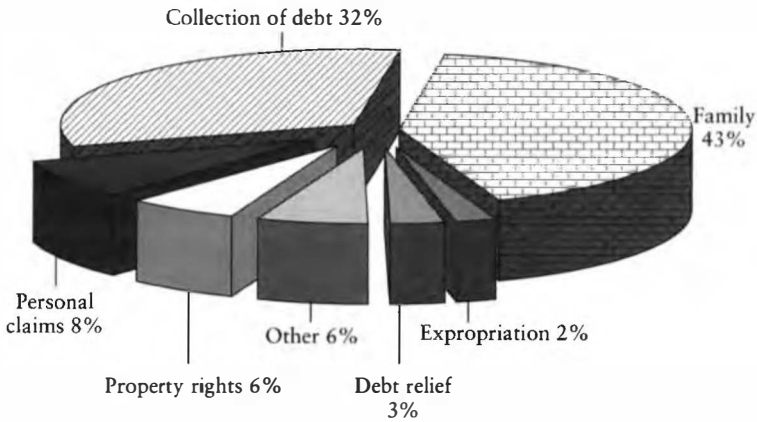

TABLE 3
Types of Plaintiffs Initiating Different Categories of Cases

Category of the case	Plaintiff			Total
	Real person	Legal person/private	Legal person/public	
Family	100,00	0,00	0,00	100
Collection of debt	48,39	43,55	8,06	100
Property	52,17	8,70	39,13	100
Debt relief	75,00	25,00	0,00	100
Personal claim	100,00	0,00	0,00	100
Expropriation	87,50	0,00	12,50	100
Other	86,36	0,00	13,64	100

expropriation. Private legal persons on the other hand appear to use the civil courts for collection of money and debt claims against real persons. This also is not surprising since for collection of debts from commercial entities, commercial courts are available. Over half of the claims filed by public legal persons concern property and expropriation matters, again suggesting that public legal persons also use the civil courts against the real persons/citizens.

Parties

Types of Parties and Their Combinations

Information on whether the plaintiff was a real or legal person was available in 383 cases. In 78.6% cases reviewed, the plaintiff was a real person, indicating that the majority of court users, of those who actually "turn" to civil courts with legal problems are citizens, rather than institutions. Given the availability of other forums for commercial matters, this is probably not surprising. Indeed, in 15.4% of cases, the plaintiff was a legal person, but of private nature (business or similar). Government and public agencies were the plaintiff in only 6.0% of cases. Again, government and public agencies can resort to administrative courts if they are involved in disputes with other government and/or public agencies.

When it comes to defendants, in 82.3% of cases there was only one defendant. In 7.7% of cases there were two defendants, and in 7.2% of cases there were three defendants. In cases that had multiple defendants (total of 58 cases), information about only one, the first listed, defendant was collected and analyzed, in order to simplify the data collection. This obviously means that a lot of information may have been lost, but collecting information on all defendants made it very hard to analyze the data systematically. Cases that had more than one defendant were mostly debt collection cases (52 cases), with a few cases involving property disputes.

Information of whether the defendant was a real or legal person was available in 379 cases. In 72.8% of the cases the defendant was a real person, in 12.9% of cases the defendant was a legal/private person, and in 14.2% the defendant was a legal/public-governmental person.

Table 4 below shows the combination of different categories of plaintiffs and defendants that were observed in the cases reviewed. By looking at this table, it can be said that conflicts between real persons constitute over 60% of the civil court's load. One needs to be reminded that most of those cases were divorce cases, that are now handled by specialized family courts. At least on a prima facie basis, it would appear that the establishment of those courts was not a bad idea. The

TABLE 4
Different Combinations of Plaintiffs and Defendants, According to Their Nature
(Real person / Legal private / Legal public person)

	Plaintiff			
Defendant	Real person	Legal person/ private	Legal person/ public	Total
Real person	60.22	8.06	4.57	72.85
Legal person/private	5.65	6.99	0.54	13.17
Legal person/public	13.17	0.27	0.54	13.98
Total	79.03	15.32	5.65	100.00

second largest category is that of citizens suing public agencies, most likely government institutions. The third largest category is that of cases of businesses and private enterprises filing cases against private persons. Such cases constitute about 8% of the cases.

Public legal persons are making use of the civil courts less but when they do, they seem to be suing real persons. In that sense, the government should not contribute to court congestion but this is not a matter of court congestion only. The perception of the citizen should not be that "the government is taking the citizen to court". It should be rather the other way round. If the government has disputes with the citizen, there should be some other amicable and user friendly forum for the resolution of these types of disputes.

Given that divorce and alimony cases are no longer in the jurisdiction of the courts of general jurisdiction, the same analysis as above was conducted again, this time excluding these case types. When those cases were excluded, a total of 211 cases remained in the sample. Table 5 below shows how much of the courts' workload was comprised of different combinations of parties, after the exclusion of divorce and alimony cases. As can be seen from the table, the proportions have obviously changed, but still the three combinations that take up most of the court's workload remain the same: P:Real per-

Table 5
Different Combinations of Plaintiffs and Defendants, According to Their Nature (Real person / Legal private / Legal public person), after exclusion of divorce and alimony cases from the sample

	Plaintiff			
Defendant	Real person	Legal person/ private	Legal person/ public	Total
Real person	24,87	15,23	8,63	48,73
Legal person/private	10,66	13,20	1,02	24,87
Legal person/public	24,87	0,51	1,02	26,40
Total	60,41	28,93	10,66	100,00

son/D:Real person, P:Real person/D:Legal person-public, and P:Legal person private/D:Real person.

What should be noted from this table is that there is a significant disproportion in the use of courts by real and public persons, in terms of their roles as plaintiff and as defendant. Legal private persons are equally likely to show up in court files as plaintiffs as well as defendants (in 29% of cases, and in 25% of cases, respectively), indicating a balance in their relationship with courts. This is not the case with the other two categories. Real persons are more likely to be in court as plaintiffs (60% of cases) than as defendants (49% of cases), indicating that they are more likely to be in the court in an attempt to pursue their rights and interests, rather than to defend themselves against other's claims. Public agencies, on the other hand, are more likely to be found in the courts as defendants (26% of cases) than as plaintiffs (11% of cases). This is the case despite the availability of administrative courts for citizen complaints against public institutions and government. It may be interpreted that public agencies are prone to cause litigation by way of illegalities indicating a need to properly train government staff.

Table 6 below shows types of cases that different combinations of parties are involved in. It indicates the proportion of different types of cases for each combination of parties. In other words, it shows the types of cases that each combination of parties is most likely to get involved in. Darkened cells in the table indicate, for each combination of parties, the type of cases they are most likely to be involved in as a pair. Based on the results shown in the table, it can be stated that cases initiated by real persons are the most versatile, both in terms of defendants as well as types of cases concerned.

Gender of Real-Person Parties

Data on the gender of the real person plaintiffs and defendants has been collected, in order to examine the use of courts by gender. It was found that 46.3% of *plaintiffs* were men, whereas men constitut-

TABLE 6

Types of Cases for Different Combination of Plaintiffs and Defendants, in Terms of the Nature of Their Person (Real / Legal private / Legal public)

Plaintiff	Real			Legal private			Legal public		
Defendant	Real	Legal private	Legal public	Real	Legal private	Legal public	Real	Legal private	Legal public
Type of a case									
Divorce	70.98	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Collection of debt	1.34	14.29	4.08	0.00	11.54	0.00	0.00	0.00	0.00
Cancellation of title deed	1.34	4.76	6.12	0.00	0.00	0.00	17.65	0.00	0.00
Compensation	5.80	38.10	4.08	43.33	30.77	0.00	52.94	0.00	0.00
Alimony	7.14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Negative declaratory relief	0.89	0.00	4.08	0.00	3.85	0.00	0.00	0.00	0.00
Name correction	0.45	0.00	28.57	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Action for cancellation of objections	4.91	9.52	0.00	16.67	23.08	100.00	0.00	50.00	0.00
Age correction	0.00	0.00	30.61	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Increase of expropriation amount	0.00	4.76	10.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Collection of insurance sums	0.00	4.76	0.00	26.67	26.92	0.00	0.00	0.00	0.00
Compensation for unauthorized use	0.45	0.00	0.00	3.33	3.85	0.00	5.88	0.00	0.00
Action to restrain interference with property rights	0.45	0.00	2.04	3.33	0.00	0.00	11.76	0.00	0.00
Other	6.25	23.81	10.20	6.67	0.00	0.00	11.76	50.00	100.00
Total	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ed 69.9% of *defendants*. Clearly, women were more likely to find themselves in court as plaintiffs rather than defendants.

The chart below shows types of cases in which men and women plaintiffs were involved. Both men and women used the courts mostly for family related issues, yet women were much more likely to use the courts for this purpose. Women are less likely to pursue monetary claims than men given their exclusion from economic exchange.

Figure 4 below, using basically the same data shown in Figure 3, shows whether women or men were more likely to be plaintiffs in different types of cases. This chart indicates that debt relief cases are least likely to be initiated by women, possibly due to their limited role in the economy. When looking at divorce cases alone, it is interesting that women are the plaintiffs in 65.0% of cases. In collection of debt cases, the difference between the genders is less drastic than for other types of cases (only 10% difference). It is important to keep in mind

FIGURE 3
Breakdown of Different Categories of Cases According to Gender of Plaintiff

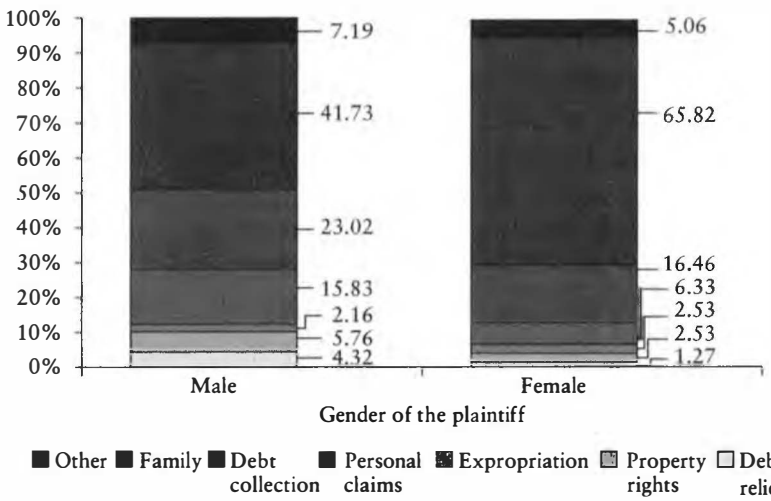
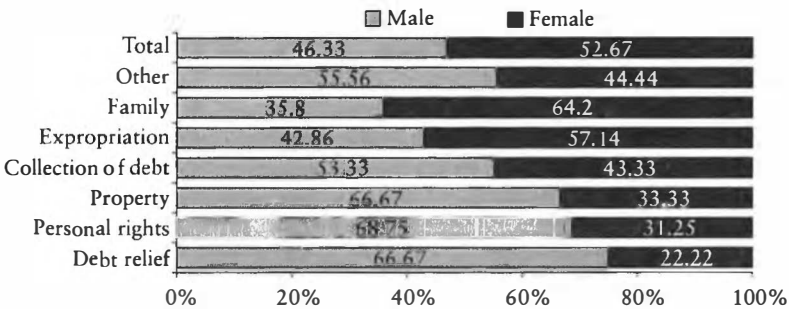

FIGURE 4
Percentage of Cases Filed by Men and Women, for Different Categories of Cases

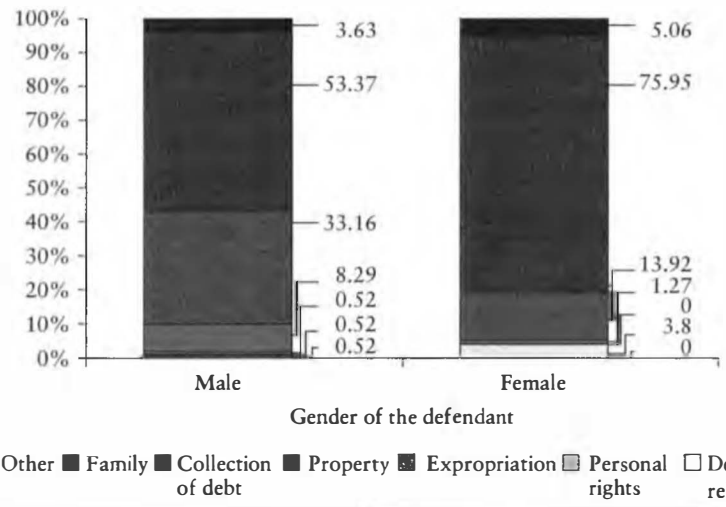
that the debt collection category also includes alimony cases, hence the high involvement of women in this type of case category. When alimony is taken out of this category, the percentage of women who pursue claims in the category of debt collection falls to 24.4%. Hence, all these results indicate that women are much less likely to be involved in cases that are related to the formal economy, and are much more likely to use courts for family related issues partly showing their dependency to men. In fact, 85.3% of cases filed by women were either for alimony or divorce. These two types of cases cover only 41% of cases filed by men – less than one half. Given the fact that female involvement in the work force among all OECD countries[31] is lowest in Turkey, this should not come as a surprise. Most property is also legally owned by men.

When it comes to the gender of the defendants, as seen in the figure below, both women and men were defendants in mostly family

31 According to the article published in *Radikal* newspaper of 25.5.2007 regarding the OECD 2006 report, in Turkey the female contribution to work force is 26.5 %, earning Turkey the worst place among OECD countries. This means that only one in four women participate in the work force. Available at http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=222195&tarih=25/05/2007

cases, those mostly being divorce cases. Again, women were more likely then men to find themselves as defendants in family cases. In fact, three quarters of cases filed against women were family cases, confirming their economic exclusion.

FIGURE 5
Breakdown of Different Categories of Cases of Hale and Female Defendants

Use of Lawyers by the Parties

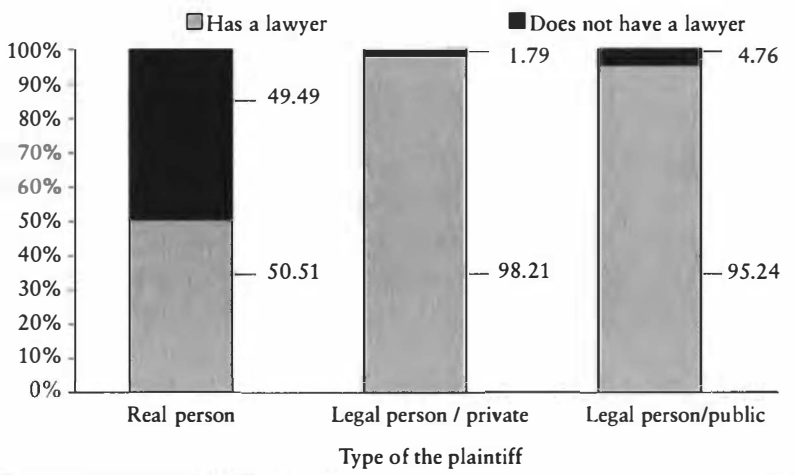
Use of lawyers by the parties was determined by looking at the court documents prepared and submitted by the parties, such as the Complaint filed by the plaintiff, Reply of the defendant, etc. Information on the use of lawyers at later hearings will be discussed afterward in this report but this data was obtained by looking at lawyers' presence in the court during the hearings. Both methods used to identify whether a party had used a lawyer or not are not completely reliable, as one may consult with the lawyer, but prepare the petitions and other written documents, and submit them, on his/her

own. Nevertheless, we have assumed that in most cases this will not be the case.

Use of lawyer by the plaintiff was initially determined from entry 16 in the form. Information used to mark this question was obtained from the complaint that was submitted in order to file the case with the court. If the petition was not prepared nor signed by an attorney, it was marked as the plaintiff not having a lawyer, at this stage, and vice versa.

In 60% of cases, the plaintiff had a lawyer at this initial stage, meaning that 60% of cases were initiated at the courts with the help of lawyers. However, the use of lawyers is not even across different types of plaintiffs, as can be seen in the chart below. As legal persons always need real persons to further rights, this is natural.

FIGURE 6
Use of Lawyers by Different Types of Plaintiffs

Use of lawyers also varied by the subject of the case, as shown in the chart below. Clearly, plaintiffs are more likely to hire a lawyer in cases that have a financial aspect to it (property or debt related).

The draft civil procedure code, if it becomes law, will provide that a lawyer will not be needed in disputes that carry a monetary value up to YTL 50,000 as well as in divorce cases. This seems to be in line with the findings below since otherwise some people would be totally alienated from filing claims and accessing courts. In any case, unless a proper legal aid mechanism is in place, people may still be affected by this new provision.

FIGURE 7
Use of Lawyers by Plaintiffs in Initiating Different Types of Cases

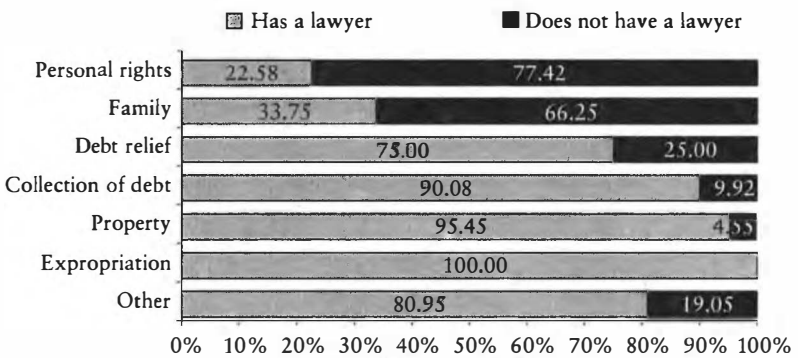

Table 7 shows the use of lawyer by plaintiffs, for different combination of parties. Real persons are most likely to use a lawyer if up and against a private or business enterprise, while it looks like the legal private plaintiffs and legal public plaintiffs never act without a lawyer.

Given that such a high percentage of cases involved family related cases, and in particular divorce cases, we thought that it would be interesting to look into the use of lawyers by men and by women who were filing for a divorce. Figure 8 shows the asymmetry in the use of lawyers between women and men. While two third of divorce cases were filed by women, they were less likely to use a

TABLE 7
Use of Lawyers by Different Types of Plaintiffs and Different Types of Defendants

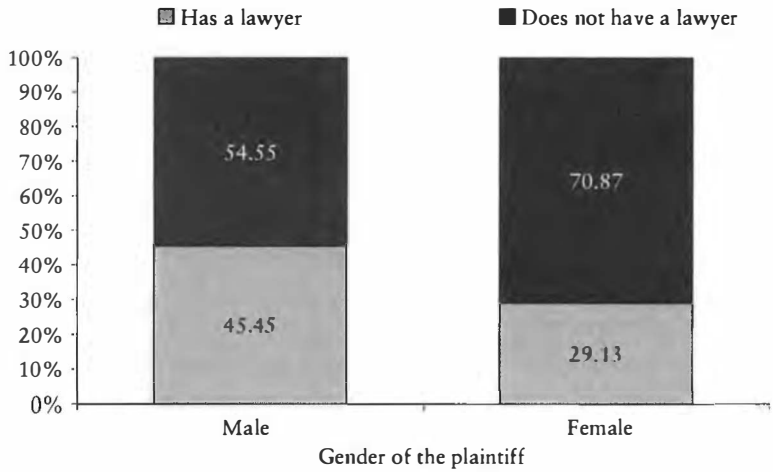
Plaintiff	Real			Legal private			Legal publie		
Defendant	Real	Legal private	Legal public	Real	Legal private	Legal public	Real	Legal private	Legal public
Has a lawyer	47.51	85.71	47.92	100.00	100.00	*	100.00	*	*
Does not have a lawyer	52.49	14.29	52.08	0.00	0.00	*	0.00	*	*
Total	100	100	100	100	100	*	100	*	*

(*) Due to small N (N<3), not calculated.

lawyer than men in this initial stage of filing for divorce with the civil courts. This again shows their social and economic exclusion.

The use of lawyer by the defendant, could only be determined

FIGURE 8
Use of Lawyers by Males and Females Filing for Divorce

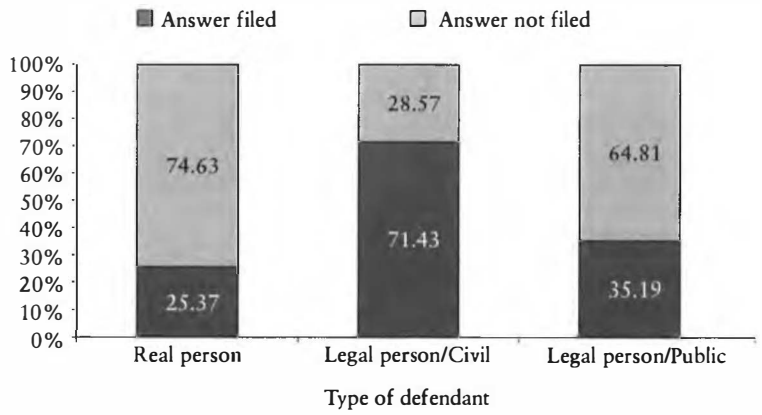

by looking at whether the Answer to Complaint had been filed, and if so, whether it was prepared by a lawyer. It is very important to keep in mind that defendants who did not have a lawyer were much less likely to prepare an Answer in the first place. Further, it could also be possible that a defendant had a lawyer, but had determined that it would not be in the interest of the defendant to file an Answer, even though this is highly unlikely. Hence, it is very difficult to positively determine the proportion of those defendants who have had a lawyer at this stage. Nevertheless, our data indicated that in 32.4% of cases the Answer was actually filed by the defendant. Figure 9 shows the proportion of case files in which an Answer by the defendant was filed, by type of defendant. Here it is evident that the private legal persons were most likely to file an Answer, while real persons were least

likely to do so. It is interesting to note the difference between private and public legal persons. This could be due to the fact that the attorneys of public legal persons are somewhat less diligent then their counterparts of private legal persons.

Figure 10 below shows the defendants' actual use of lawyer.

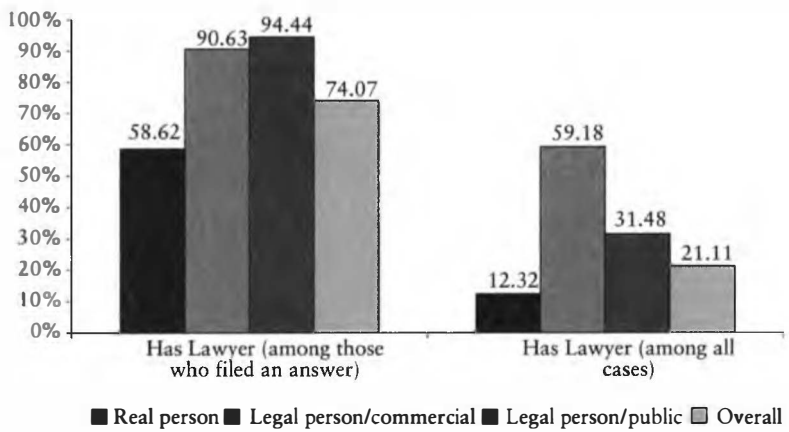
FIGURE 9
Proportion of Cases in Which Defendant Filed an Answer to Complaint, by Type of Defendant (Real / Legal private / Legal public person)

The bar on the left lists percentages of those defendants whose Replies to the Complaint were prepared by a lawyer, as a proportion of *all replies* that were submitted. On the right, the same data is presented, but as a proportion of *all cases* in the sample. The bar-chart on the left indicates that 3/4 of defendants use a lawyer. Yet, the bar-chart on the right reveals that this accounts for only about 21% of *all* cases in the sample, hence looking at proportions presented on the left may be somewhat misleading.

It is clear that the percentage of representation by a lawyer is open to development. Indeed, other research indicates that 81,5% of the urban population in Turkey have never used the services of a

FIGURE 10
Percentage of Cases in Which the Defendant Had a Lawyer, as the Proportion of Cases in which Defendant Filed an Answer to Complaint, and as the Proportion of all Cases in the Sample by Type of Defendant (Real / Legal private / Legal public person)

lawyer.[32] At the same time, 85% of people with court experience think that legal services are expensive, indicating once again that the Commission should be careful when bringing in a mandatory legal representation requirement.

Court Dues

Data on how much was paid by the plaintiff in court dues was collected (amounts shown here are in YTL). The table below indicates the median amounts paid by different types of plaintiffs. Since standard deviation values were very high, medians should be used as a measure of central tendency, rather than the means. While the median of the dues paid was the highest for legal private persons, it should be noted

32 Kalem S., Jahic G. ve Elveriş İ. (2008). *Justice Barometer*, p. 5.

that the highest maximum and the largest standard deviation was found for real persons, indicating the highest variability in the types of cases files by them, and less certainty as to how much they will actually have to pay when filing a case with courts. Only about %5 of all real persons, when filing a case, paid over 100 YTL, with most paying very minor amounts, as indicated in the table below. This indicates that for most real persons court dues would not present a big obstacle to access the courts. At the same time, family or personal claim cases especially if they do not involve monetary amounts, are subject to preset dues while collection of monetary amounts are subject to 0.%4 of the amount in dispute. Given the fact that real persons filed cases against real persons mostly in family cases, the above number may not be so telling. In other words, in other case types filed by real persons, court dues may be an obstacle. Further, in our sample, not a single application for waiver of court fees was encountered, indicating that the system is not designed in a poor-friendly way. Such low usage should not be interpreted as meaning that this system is unnecessary, but rather that it is unusable in its current form.

TABLE 8
Central Tendency Statistics for Court Fees Paid by Different Types of Plaintiffs (in YTL)

Plaintiff	N	Mean	Std. Deviation	Median	Maximum
Real person	292	43,72	367,10	4,16	5504,16
Legal person/private	57	37,95	149,79	11,16	1127,47
Legal person/public	19	13,46	25,61	1,93	99,70
All	368	41,26	332,20	4,16	5504,16

Pre Hearing Process

Pre Hearing Communication Between the Parties and Courts

It was found that in 80.77% of the cases the Complaint was served to the defendant. The table below shows to whom, on the defendant's side, the complaint was served. It is upsetting that in only

33.33% of cases the petition was served to the actual person that it was intended for.

TABLE 9
Persons to Whom the Complaint Has Been Served

To whom was the complaint served	Number	Percentage of all served
To the defendant himself	130	33,33
To another member of the household	40	10,26
To spouse	11	2,82
To "local community leader"	29	7,44
Service by declaration	1	0,26
To the permanent employee of the company/agency	70	17,95
Administrative superior	4	1,03
Not clear to whom it was served	4	7,44
Missing	76	19,49
Total	365	100,00

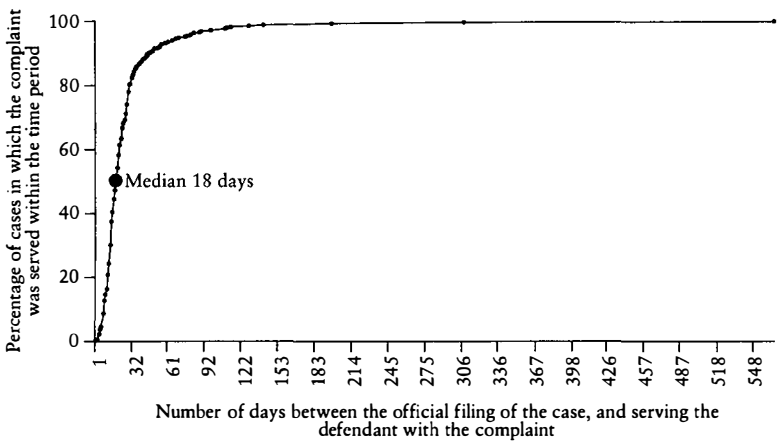
It was found it took median of 18 days from the day when the court fees were paid (which is the official date of the case filing), until the delivery of Complaint to the defendant. In other words, on average 18 days went by before the defendant learned the fact that there was a case pending against him in the court. This period of almost three weeks is a truly depressing finding. 80.5% of the complaints were delivered within one month of the official case filing date. As can also be seen from the chart, after about one month, the curve changes its slope. The quangle analysis[33] identified that day 28 is the point of change in the length of time necessary to serve papers to the defendant, meaning that cases where the Defendant has been served before this time and after, could potentially be qualitatively different from one another. This report will not dwell on this issue further, however, rigorous analysis of data to be conducted in the future will

33 "Quality Control Angle Chart" analysis is traditionally used in engineering as a method for identifying the point of change in the dataset, when there is no a-priori assumption. Veysey, Pratt, Kennedy, Stenius and Banks (2001) have demonstrated the use of these methods in social science for indicating points of change in data.

provide us with some answers as to how these cases are different from one another.

FIGURE 11

Length of Time Between Official date of Filing of the Case (Payment of Court Fees) and the Serving of the Complaint to the Defendant

This "serving" period varied slightly between different types of defendants. Median delivery time to real persons was 19 days, while median delivery time to legal private persons was 16 days. Similarly, average delivery time to legal public persons was 15.5 days. This is an interesting finding as one would think that real persons would be more problematical in being reached given their moves and change of addresses that do not get reported. All legal private persons are required by law to have an official address. Public legal persons do in any case have their addresses, clearly visible.

Once the complaint is served to the defendant, he or she has ten days to file an Answer to the Complaint. It must be remembered that a defendant is not legally required to do so. If he or she does file an Answer, it is to her/his advantage, but if not, he or she is considered to have denied the claim nevertheless. In only 18 cases did the defendant

request additional time to prepare and file a reply to the plaintiff's claims. This shows that unless there are compelling reasons, the statutory period of ten days is a reasonable period. When broken down according to the type of the defendant, it becomes evident that real persons, who are also least likely to have a lawyer and thus know that they have the option of making such a request, made such request in only 1.5% of cases. Legal persons, whether private or public, used this option more often (15.2% and 13.0%, respectively). In all but one case the request for the additional time was made by a lawyer. Judges accepted these requests in all 18 cases. In all cases, but one, defendant was given the right to submit the reply at the first hearing. It must also be remembered that some public institutions in Turkey have by law up to thirty days to file an answer. In one case, the judge set the deadline for the submission of the reply to ten days prior the first hearing, allowing the time for it to be delivered to the plaintiff, who can then come prepared to the first hearing. It would be interesting to see whether using this tactic in the end saves time for the court, however, a small number of such cases prohibits us from running that type of analysis of data.

As mentioned above, in 32.4% of cases the reply was actually filed. In 20 of those cases, the reply was delivered to the plaintiff at the first hearing. In 17 of those cases no request was made for additional time, hence it is unclear how the defendant was able to file a reply so late in the process.

Defendants, when filing a reply, can also make preliminary objections to have the case transferred to other courts or have it dismissed on various procedural grounds such as improper forum and lack of clarity in the claim submissions or similar circumstances. In our sample of cases, these objections were made in only a small number of cases: in one case an objection was made for the posting of security for foreigners (cautio judicatum solvi), in two lack of specificity of complaint and Answer, in two cases objection of division of labor among courts, in 5 cases inadmissibility of the counterclaim, and in 9

cases improper forum. In 102 cases, out of 122, no motion was filed by the defendant, at this stage. Out of 19 motions filed, only 2 were filed by a defendant himself, and all other by lawyers. 11 were filed by real persons, 6 by legal private persons, and two by legal public persons. Even though the numbers are small and thus percentages should be interpreted carefully, these numbers suggest slightly disproportionate use of motions by legal private persons: While about 13% of the defendants were legal private persons, they were responsible for 31% of all motions filed. On the other hand, while real persons constituted approximately 73% of all defendants, they were responsible for 56% of motions. For legal public persons there was no such discrepancy, as they constituted 14% of defendants, and filed 13% of the motions. The difference between the actions of the public and private legal persons could again be an indication of the attorneys' vigorousness.

A total of 43 plaintiffs (or 11.1% of the total sample) had filed a Reply to Defendant's Answer with the court. This constitutes 34.4% of cases in which the Defendant had submitted an Answer to the Complaint (and hence the plaintiff had something to reply to).

A median of 16 days passed between when the defendant's Answer was served to the plaintiff, and the day when the Reply to the Defendant's Answer was prepared by the plaintiff. Out of 43 cases in which the Reply to the Defendant's Answer was prepared, 38 were prepared by a lawyer (or 88.4%). What is interesting is that in many cases plaintiffs, with or without a lawyer, did not file such a Reply to the Defendant's Answer. 62.5% of those plaintiffs who initially filed a petition with a use of a lawyer did not file such a Reply to the Defendant's Answer. This proportion is even higher for those who did not have a lawyer at the first case filing stage: 78.9% did not provide a Reply to the Defendant's Answer. While it is reasonable to assume that those who proceeded pro se did not know that they could and possibly should file an additional response to Defendants' Answer, it is hard to understand why in so many cases lawyers actually failed to file a Reply to the Defendant's Answer. Having or not having a lawyer

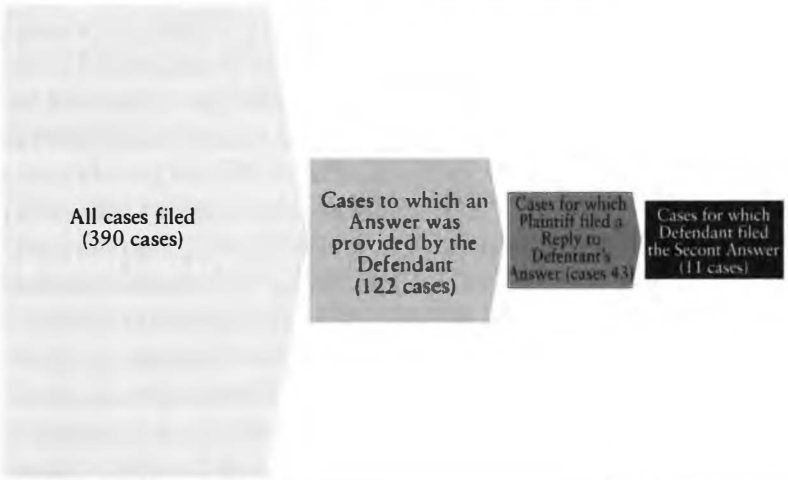
did not, in this sense, distinguish the cases in any serious way – either way, most replies by the defendant remained unanswered. It is important to note, that in all the cases, the lawyer who filed a Reply to the Defendant's Answer was the same lawyer who prepared the initial petition with which the case was filed, meaning that plaintiffs are not likely to change their lawyers at this stage.

It took an average of 8 days (median) to serve the Reply to the Defendant's Answer to the defendant. However, in 6 cases, the date of preparation and serving were the same. In all those cases, the Reply to the Defendant's Answer was actually served to the defendant during a hearing.

In only 11 cases, the defendant took the opportunity to prepare its Second Answer to Plaintiff. In all but one case it was prepared by a lawyer.

The schema below shows the attrition in the pre-trial process, with less and less plaintiffs and defendants using their right to provide responses to other parties' claims.

FIGURE 12
Attrition of Pre-hearing Exchange Between Parties

Minutes of the Court

After the Plaintiff files a Complaint, the judge drafts the minutes of the court setting out the day of the first hearing and listing all documents and evidence that should be prepared and submitted by the parties. The judge may set firm dates for the submission of these documents sometimes prior to the first hearing. When being sent to the defendant, the document is sometimes accompanied by the Complaint. Usually, it is sent to both parties, so that they can prepare accordingly. The preparation of the "minutes of the court" is a practice developed by the courts, as such an instrument is not mentioned in the code. It can be seen as a mechanism to control the calendar, as it gives judges the opportunity to inform the parties what they need to do in preparation for the first hearing, so that the first hearing can be productive. In our sample it took a median 4 days for Minutes to be prepared from the day of the payment of the court dues, which is an official date of the start of the case. In 75% of cases, Minutes were prepared within one week of dues being paid. This shows that there is indeed an attempt to control the management of the case by judges. In countries where case management is part of the routine process, this is done not by the judge alone but rather once both parties have appeared in the case with their participation in the form of a conference (in the U.S, pretrial conference). The timetable for submissions of evidence, making of motions etc. is thus drafted with parties' agreement and is then adhered to strictly. Extensions of deadlines are also set together but given only in extraordinary circumstances.

In 152 cases, as identified through Minutes, courts demanded that parties submit their evidence prior to the first hearing, but in only 3 cases did the judge give a firm deadline for the submission. At the first hearing, in 38.6% of cases, the parties did not comply with this request in full, while in 11% of cases, they complied only partially. In only 40% of cases was this request by the judge fulfilled completely by the parties. This means that although courts make an attempt to control the flow of a case by managing the process through deadlines, this

is done only halfheartedly as judges do not seem to resort to means available to them such as compelling parties to fully act within timelines by giving firm deadlines.

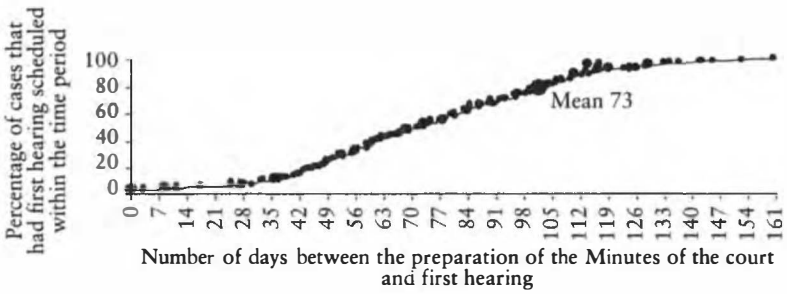
Judges further requested, through minutes, that parties submit lists of the witnesses that will provide testimony in the case in only 28 cases, and did not give firm deadlines for the submission of the lists in any of the cases. It was found that in 42.3% of cases, parties did not provide any lists prior to the first hearing, while in 11.5% of cases, the parties complied only partially. In 42.3% of cases, the parties complied with this request fully and submitted the lists on time. This again shows the importance of compelling parties to act within the deadlines. Otherwise, the parties do so at will and have no incentive to comply with the court's request. Failure to comply should carry sanctions such as having waived to later make the point or similar..

In 271 cases, judges requested that other agencies are contacted in writing, in order to obtain various information necessary for the case. Again, in only 2 cases did judges give a firm deadline as to when the activity should be completed. In 69.1% of cases, the requested written communication was done prior to the first hearing, while in 13.7% of cases this task was not completed. In 11.3% of cases this task was completed by the court clerk only partially.

Dates for first hearings were given in practically all but a few cases (8 cases) and are shown in Figure 13. First hearings were scheduled, on average, 73 days after the date of the preparation of the Minutes of the court. In 8.1% of cases the first hearing was scheduled within the month, 38.6% within two months, 68.4% within three months, and 93.5% within 4 months of the preparation of the Minutes. The longest waiting time for a first hearing, in this research, was 161 days. This equals to almost half a year.

From the perspective of the plaintiff, this means that from the moment of the filing of the case (by paying court dues) until the first "action" before the court and judge, an average of 87 days (almost 3 months) passed, which is a rather long period. Again, the chart below

FIGURE 13
Length of Time Between Minutes of the Court and the First Hearing

shows the distribution of time that passed between plaintiff's filing of the case, and the first hearing. Figure 15 (the second chart), shows basically the same data, however, a few outliers that are distorting the chart have been taken out (all cases in which the length of time was over 200 days).

These time periods indicate that considerable time passes from drafting of the Minutes of the court until the first hearing. This means

FIGURE 14
Length of Time Between Official Date of Filing of the Case (Payment of Court Dues) and the First Hearing

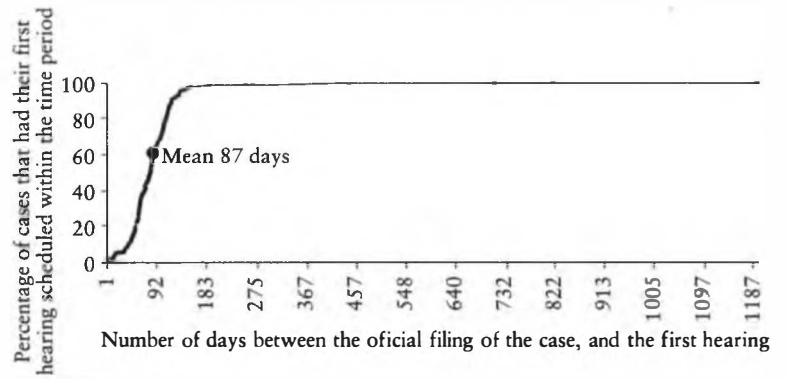
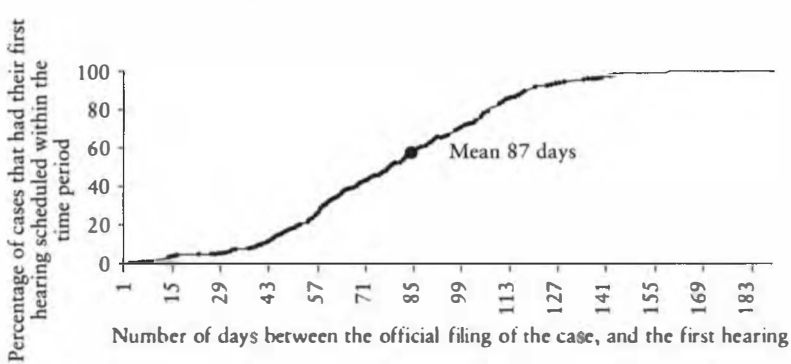

FIGURE 15
Length of Time Between Official Date of Filing of the Case (Payment of court fees) and the First Hearing (Excluding the outlying cases where the time period was longer than 200 days)

that there is considerable time available for the parties to comply with the submissions requested in the Minutes, hence the only thing that is missing is more pressure from the court, in the form of firm and well stated deadlines for submission of the documents, which would compel the parties to act timely. In other words, given the fact that only 40% fully comply with the Minutes of the court, in 60% of the cases, the time between the Minutes and the first hearing is basically wasted. Additionally, the fact that there is so much time until the first hearing may also be read as an indication of calendaring problems of courts.

Hearings

Number of Hearings

In cases that were reviewed in this research, between one and nineteen hearings were held before the conclusion of the case. The median number of cases was 2, while the mean was 3.31, due to the few outlier cases in which a very high number of hearings were held. 90% of cases were concluded within 7 hearings, which is rather a high number.

TABLE 10
Number of Hearings to Complete a Case, by Type of Case

Case type	Mean	Std. Deviation	Median	Minimum	Maximum	N
Divorce	2,01	1,632	1	1	9	161
Cancellation of check*	1,83	0,983	1,5	1	3	6
Name change	2,2	1,612	2	1	6	15
Age change	2,13	0,99	2	1	5	15
Compensation for unauthorized use of property*	3	2	2	2	6	4
Negative declaratory relief*	4,2	3,347	3	2	10	5
Collection of insurance sums	3,94	2,351	3	2	10	16
Collection of debt	5,75	5,119	4	1	19	12
Alimony	3,41	1,839	4	1	7	17
Action to restrain interference with property rights*	6,83	5,742	4	3	18	6
Cancellation of objection	4,88	2,405	4,5	2	11	26
Cancellation of title deed	5,6	4,006	5	2	16	10
Compensation	5,4	3,789	5	1	17	53
Increase of expropriation amount*	5,71	1,799	5	3	8	7
Other	3,22	2,737	2	1	12	36
Total	3,31	2,922	2	1	19	389

(*) Due to small N, central tendency measures should be interpreted conservatively.

When looking at the relationship between the mean and the standard deviation, we can say that in collection of debt cases the variability in the length of the case, in terms of number of hearings conducted, is the highest, while for increase of expropriation amount cases it is lowest. Given that these latter cases also have one of the highest means, it can be said that these cases consistently take the longest time to reach a solution in court. The argument has already been made for government not to contribute to court congestion, but probably these type of disputes, where the issue is what amount should be paid for the property, should involve a fair property value determination by an independent commission whose members

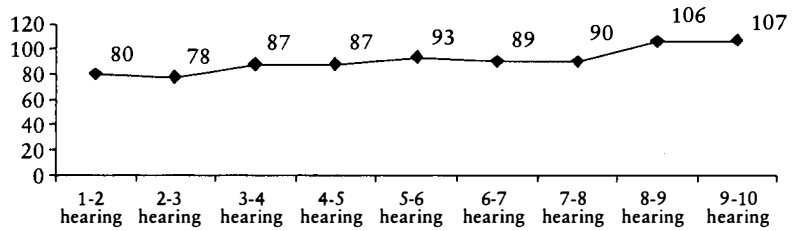
should also involve citizens rather than litigation in court. Debt collection cases, while having a high median, also have high variability, meaning that when going to the court, plaintiffs are unable to predict how long their case will last, due to big variability in the case length, in terms of number of hearings. This may be related to the number of parties involved as well as the amounts sought to be collected as these are complicating factors in the adjudication of a dispute. While it could be said that it may not be a problem for a large debt case to take longer to be adjudicated this should not be the case for smaller ones. This is especially so if one considers the defendants' low response rates to complaints. In this sense, actions to restrain interference with property rights cases are similar to debt collection cases, in the sense that they have median, but also high variability, hence rendering the parties unable to predict how long the case will last. Divorce cases, on the other hand, have low median but high variability. Hence, while it may be difficult to predict in advance how long the case will last, it is highly likely that divorce cases will be finalized in one or two hearings.

Overall this might be a sign that the "one size fits all" approach may not be the answer for diverse disputes. Different cases depending on their complexity and importance may require different tracks. In fact, this is one of the main case management ideas developed in the U.S. In this sense, problem categories should be developed and treated specially. This may mean that the "first in, first out rule" rule may not apply when filing cases. Rather when cases are filed, an initial analysis should be made on its importance, complexity and the like as not all cases require the same attention from the judge. De-judicialization, relying on default judgments and making things more automatic are also ways in which some countries have dealt with expediting the process. It should also be remembered procedural guarantees should benefit those that are most in need and not be used as an aid or pretext for inefficiency and delay by those who are intent on abusing the system.

Cases in which the plaintiff was represented by a lawyer lasted, on average, one hearing longer than those where the plaintiff did not have a lawyer (2 hearings median for cases in which plaintiff had no lawyer, and 3 hearings median for cases in which plaintiff did have a lawyer). This may be due to the fact that certain types of cases were more likely to involve lawyers, hence it is hard to say whether longer cases are due to the presence of a lawyer, or type of a case, as shown in the table above.

The average number of days between hearings (for the first 10 hearings) was 84,46, or a bit less than 3 months. Figure 16 below shows the average length of time between individual hearings. It appears that there is a slight increase in the period between two hearings for later hearings. It is also possible that cases that last longer are those that are being heard in more inefficient courts who schedule hearings further apart.

FIGURE 16
Average Number of Days That Went Between Two Hearings, for the First 10 Hearings

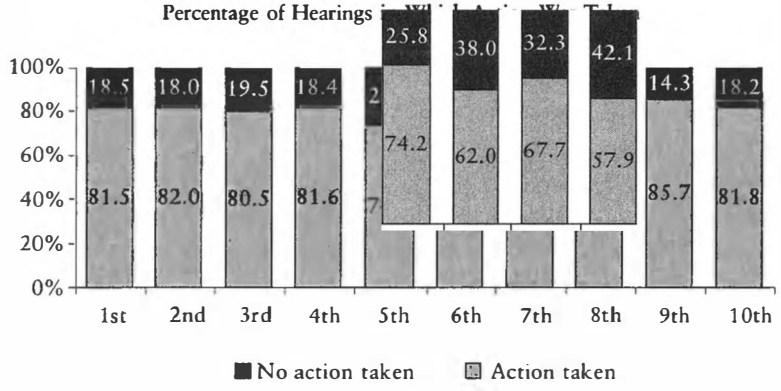

What is particularly interesting is the relationship between the number of hearings that were held in order to complete the case, and final decision. Interestingly, cases in which the court decided for the plaintiff were completed in a median of two hearings, while cases that were decided in defendant's favor lasted a median of 4 hearings. Cases in which decision was partially in favor of the plaintiff and partially

not, took the longest to be completed: 5 hearings median. This is very interesting as it indicates that cases that are eventually decided for the plaintiff are possibly slam dunk cases from the beginning and do not require a lot of additional work on the judge's part. Alternatively, it can be said that cases where more defense and resistance is put up by defendants are also more likely to end in their favor. We will return to the issue of final decision and outcome of the case later on to further explore these associations.

Hearings that are held, but in which no action takes place, are one of the reasons behind delays. Data on the number of hearings in which no action was taken is shown in the chart below, by hearing (No data was shown after the 10th hearing, due to the fact that less than 10 cases continued after the 10th hearing, hence percentages were not meaningful).

FIGURE 17

Interestingly, even in the best case, about 18% of hearings scheduled were a complete waste of time. Overall, when looking at the first 10 hearings, 21.27% of all hearings held were those where no

action was taken, meaning that 1 out of 5 hearings were a waste of time and resources of all involved. It is also interesting to note the deterioration of the waste of time rates after the fourth hearing. There were increases by 7% from fourth to fifth and an additional 13% from fifth to sixth.

Data was collected on the reasons why no action was taken in these hearings. Open ended answers were collected, and then categorized, in order to obtain quantitative statistics. Despite the fact that the reasons were collected in long hand, clear categories emerged, as shown in Figure 18 below.

In order to identify the actors that were responsible for the delay, we further categorized the reasons by who caused them, as shown on the next page in Figure 19. For example, judge absence or judge's failure to review the file in advance (hence stating that it needs time to review the case) were classified as Court/Judge induced delay.

FIGURE 18

Reasons for no Action Being Taken During Hearings (for a total of 185 individual hearings that were scheduled, but no action could be taken)

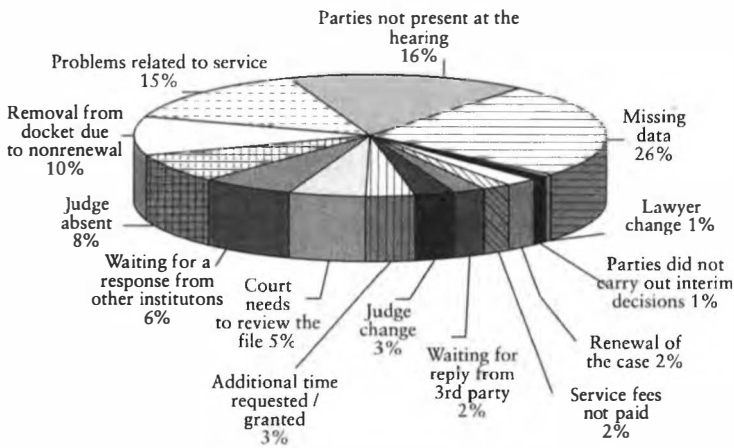
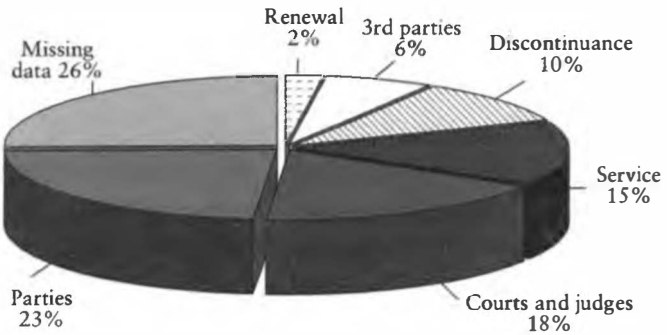

FIGURE 19
Actors Responsible for no Action Being Taken During Hearings
(for a total of 185 individual hearings that were scheduled,
but no action could be taken)

On the other hand, lawyer changes, parties not showing up, not paying service fees etc were classified as party caused delays. Problems with service was left as a separate category as it pinpoints to a rather major inadequacy in how service is undertaken in Turkey, due to inefficiencies in national postal service, lack of proper addresses, etc. Third parties were another major source of delay, in particular their failure to respond timely to court requests, which in some cases prevents the case from progressing, as the court waits for information. The issue of case renewal was left as a separate category, as we were not certain why in some cases renewal caused this delay. When a case is renewed by either party, there is nothing to prevent the party or the court from taking action, hence, we left this category as is. Finally, files that were discontinued were also left as a separate category, as this basically means that no action was taken, especially if both parties failed to follow the case within three months, and the case was, at the particular hearing, removed from the docket.

The percentage of cases in which nothing was done due to courts and judges is rather disturbing. It is unacceptable that the court

fails to deliver service so often, due to its internal failure to manage the work and judges. The high percentage of cases in which the cause of the delay was the parties' own conduct, or the lack of it, also indicated the court's unwillingness to exercise pressure on the parties into complying with the procedural rules In fact, it is interesting that judges so seldom resort to giving firm deadlines to parties so that something is carried out at once. Given this, it can be said that party delay is also court induced.

Interim Decisions, Orders, and Their Execution Between Hearings

Data on different types of interim decisions and judge issued orders was collected, as well as data on their execution, in order to identify court's activities and reasons for delays.

Witnesses

In 390 cases reviewed, there were a total of 168 interim decisions regarding witnesses: 68 decisions to hear a witness, 51 to issue subpoenas[34] to witnesses, 43 orders to pay for the witness' costs, and 6 were decisions to issue a subpoena for a second time (meaning that the witness failed to appear). In 39 cases a firm deadline was given for the interim decision to be executed. In 42 cases, in the next hearing the interim decision was not carried out at all, and in 9 cases only partially. Overall, in 68% of cases interim decisions regarding witnesses were carried out in one hearing.

Written Requests for Information from 3rd Parties

In 390 cases reviewed, there were a total of 356 interim decisions regarding written requests for information from 3rd parties. Execution and completion of these interim decisions involve courts

34 Turkish version of subpoena (or invitation) does not allow for Contempt of Court charges if witnesses do not show up. Nevertheless witnesses can be subject to the pressure of detention if they fail to comply.

(as they are the ones who prepare and send the communication), parties (as they are the ones who have to pay fees for this correspondence when it is made at their request), and 3rd parties, as they are the ones who eventually have to comply. 200 of those decisions were to write and send the request to the 3rd party (to be completed by the court), 87 were orders to pay the fees (to be executed by the parties), 29 to write and send the request for the second time (to be executed by the court), 2 to issue a warning letter to 3rd party who is not providing request to issue witness subpoena (again to be executed by the court), and 38 decisions to continue to wait for a reply. Courts were extremely unlikely to give a firm deadline for execution of the interim decisions: firm deadline was given in only 24 decisions, less than 7% of the decisions issued. 94 decisions were not executed at all within one hearing, while an additional 30 were executed only partially. Overall, about one third of the interim decisions on written requests for information from third parties were not completed in one hearing.

This data emphasizes the need for a change in the mechanism to collect information so as to avoid waste of time. It is indeed an archaic as well as costly and time consuming process of writing letters in the internet age. Further, this again relies on the Post Office which clearly has service problems. Alternatively, requests should be made on the phone or if they need be in writing, then by email thereby getting rid of the mailing fees and gaining time. Automated email forms should be developed which might contain boxes that could be ticked for the purpose.

Expert Reports

In 390 cases reviewed, there were a total of 273 interim decisions regarding expert reports. There were 109 requests for expert report. Even though a firm deadline was given in only 4 cases, most expert reports (78%) were submitted to the court before the next hearing. This finding defies the popular belief that experts delay the court

since only one in five seem to do so. Sixteen decisions involved continuing to wait for reports that experts had failed to produce in time, while 50 decisions were to issue a warning to the expert, due to the fact that he did not provide the report in time. These 66 decisions are an indication of the frequency with which experts fail to produce reports on time. Parties were requested to pay the expert fees in 93 cases. In 12 cases a firm deadline was issued by the judge. While firm deadline in some cases may have helped (in 5 such cases payment was made in time), in an equal number of cases it did not influence the parties to make the payment in time. Overall, 17% of orders to pay the expert fee were not executed by the parties in time, before the next hearing.

Requesting Files from a Different Court/Prosecutor's Office

In 126 cases, the court issued a request that a case file from another court or from a prosecutor's office be transferred, in order to use the information in that file for the case at hand. 94 of such requests were made to a different court, while 32 were made to a prosecutor's office. Failure for the court to comply prior to next hearing was 50%, while for prosecutor's offices it was 42%. This is a truly defeating result, given that this interim decision refers to transfer of documents within the same organization (within the court system). This finding is even more shocking when it is remembered that sometimes both courts are located in the same building.

Payments by Parties

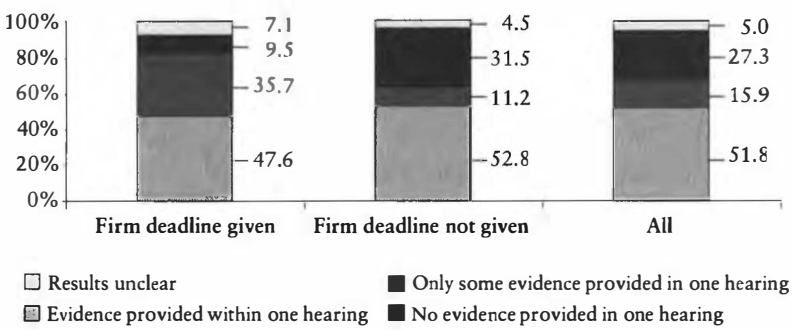
When it comes to interim decisions regarding the payments to be made by the parties, it was found that a total of 102 such decisions were issued. There were no decisions what so ever regarding "security". There were 99 orders to the parties to pay the costs, and just 3 orders to pay additional court fees. In 93% of cases parties complied with the request to pay the costs.

Evidence Submission by Parties

Decision to give parties time to prepare and submit evidence to the court was issued in 257 cases. Parties were given a firm deadline in 30% of cases, which is a rather high rate. Figure 20 below shows overall compliance rates with decisions and orders related to submission of evidence, along with compliance rates depending on whether the firm deadline was given or not. These results indicate that issuing a deadline may create some effect when it comes to compliance, as proportion of cases in which parties completely failed to provide any evidence in time was lower for cases where the deadline was issued, even though the proportion of cases in which all requested evidence was provided was lower in this group. It is possible that parties, when facing a firm deadline, were under pressure to assemble what they could within the time period, even if that does not mean that their task was fully completed.

FIGURE 20

Compliance by Parties With Orders to Submit Evidence: Rates for Cases in Which a firm Deadline was Issued and Cases in Which Such Deadline Was Not Issued

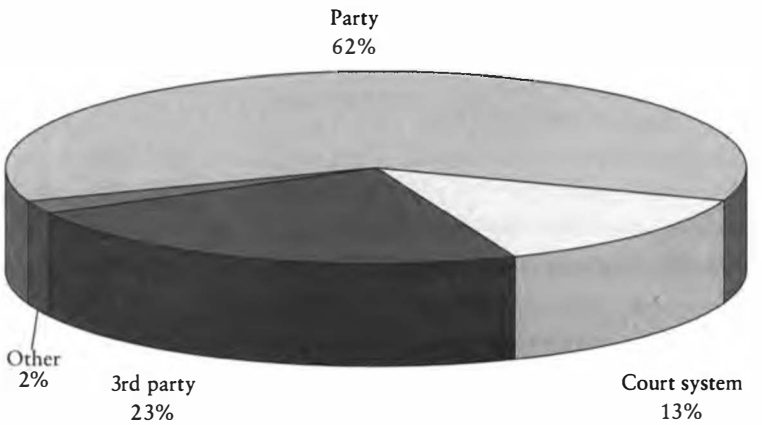

The highest number of interim decisions concern written requests from third parties, then expert reports and evidence submission by parties. 33% of the requests from third parties were not completed in one hearing while 78% of expert reports were submitted

before the next hearing and 52% of the parties provided evidence in one hearing.

Data on reasons why interim decisions were not carried out were collected as well, and classified into three categories: Failures/ fault of the parties (parties failing to submit evidence, provide address of witness whose testimony they want to be taken, parties failing to show up, etc), failures/faults of the court system (courts failing to obtain documents from other courts and justice institutions) and failures of the 3rd parties (other governmental institutions failing to provide requested information in time and similar issues). The figure below shows who/what was responsible for the failures to fulfill the interim decisions

FIGURE 21
Actors Responsible for Noncompliance With the Interim Decisions

While this finding may sound like it provides relief to the court system and judges but blames parties, it should be read as the system's failure to compel the parties to act otherwise. It should be judges that should dictate and move the system and not vice versa.

Judgment of the Court

Case Processing Time

When the investigation is finalized, the judge can rule on the case. The reasoning behind the decision is then set out in the written judgment which is prepared in due course and served to the parties. If we were to take the date when the court dues were paid as the beginning of the case, and the date of the final hearing as the date of conclusion of the case, the median time that it takes to complete a case in this study was found to be 198 days, varying from 2 to 1753 days. Full range is shown in the Figure 22 on the next page.

The length of the case varied by its type, as shown in Figure 23. It is clear from this figure that even cases that do not involve an adversary such as name change or age change lasts at least 4 months, a truly disappointing figure. Further, cases that involve economic rights and (often) attorneys on both sides, take anywhere between 253 to 498 days which by any standard can be considered as delay. This is an unacceptable figure.

Figure 24 below indicates how the length of the case varied for different combinations of plaintiffs. Since for some combinations there was only one case with valid data, these combinations are not shown.

In the majority of cases (85%) written judgment was prepared

FIGURE 22
Length of Time Between Official Date of Filing of the Case (payment of court fees) and the Decision of the Court Being Served

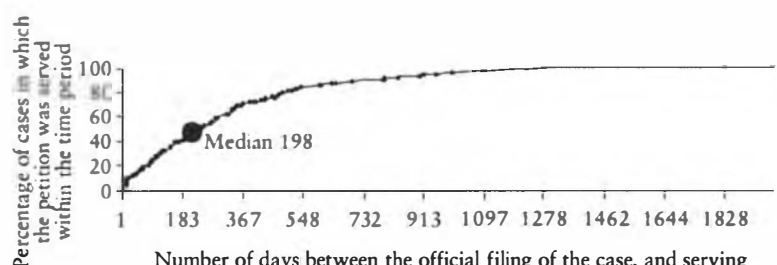
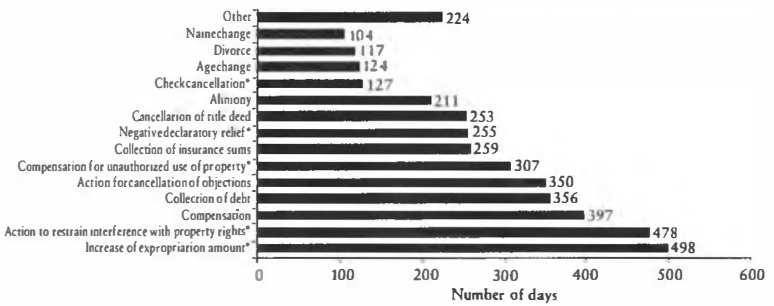
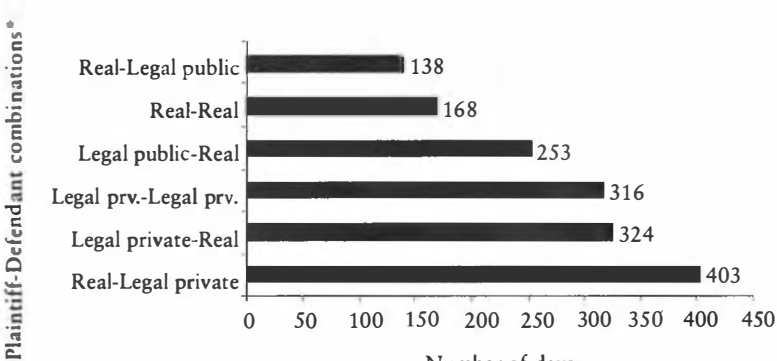

FIGURE 23
Median Length of the Case, for Different Types of Cases

(*) For these types of cases N was below 10, hence median values should be interpreted conservatively.

FIGURE 24
Median Length of the Case, for Different Plaintiff-Defendant Combinations

(*) For some combinations N was too low, so they are not shown in the figure.

on the date of the final hearing. In theory this means that the judge had written the decision on the very same day, however, this may not necessarily be so. It is also possible that judges simply backdate the written judgments to match the date of the last hearing. In those cases where the judgment was not written on the same day (or at least did not carry the same date), the median time between the final hearing

and the issuance of written judgment was 63 days, varying from 1 to 199 days. This also points out the failure of the court system. It is unacceptable that it takes this long to write a judgment.

In cases where the parties did not need to pay any additional court dues (meaning that the judgment could be served immediately) it took a median of 27 days to serve the judgment to the plaintiff and 23 days to serve it to the defendant, from the date of the last hearing. In cases where additional court dues need to be paid (in 107 cases) it took a median of 31 days to serve the judgment to the plaintiff and 44 days to serve it to the defendant, from the date of the last hearing. It took a median of 9 days for courts to serve the judgment to the defendant after the payment of the additional dues, while the judgment was served in most cases on the same date to the plaintiff.

Outcome

In this sample, the court decided for the plaintiff in 44% of cases, while in an additional 11.6% of cases its decision was partially in the plaintiff's favor, even though not all demands by the plaintiff were granted by the court. In 15.7% cases the decision was against the plaintiff.

In 26.2% of cases, the case was discontinued. This is a rather high abandonment rate (one in four cases) and in fact shows that court dockets may not be as congested as they look. In 48.5% of cases, in which the decision to discontinue was taken, this was done after the second hearing. This is probably due to the legal rule stating that if the plaintiff does not appear at two consecutive hearings, it is presumed that the plaintiff has given up on his claim, and the case is discontinued. Of all cases discontinued, 13.9% were dropped after the first hearing, probably due to the plaintiff giving up on his claim. An additional 16.8% of cases were discontinued after the third hearing. 20% of cases were discontinued after more than 4 hearings, with a few extending into 7 or more hearings before being discontinued. One particular case was dropped after 19 hearings. In 80% of discontinued

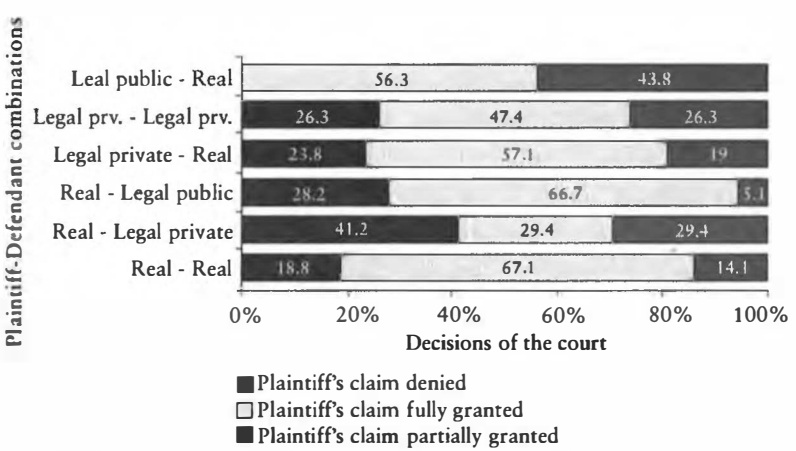
cases, the plaintiff was a real person, and the rest were legal private persons. This might be an indication that real persons (who also are less likely to have a lawyer) find it difficult to pursue their rights in court and abandon cases.

When looking only at cases that were decided by the court (rather than dropped by the parties), it is evident that the majority of cases are concluded for the benefit of the plaintiff. In fact 61.73% of cases ended with a decision in which the plaintiff's claim was granted in full, with an additional 16.25% of cases in which the claim was granted partially. Defendants prevailed in only 22.02% of cases. This shows that courts are rather sympathetic to Plaintiffs.

The table below shows plaintiff-defendant combinations, and results of the cases that were not dropped.

FIGURE 25

Decisions of the Court for Different Plaintiff-Defendant Combinations (due to small N in some combinations, not all combinations are shown).

Appeal

Only 48 cases where appealed in this sample. This accounts for 17% of cases that were decided by the court (rather than discontinued) and

shows a much lower than general belief that "all cases are appealed". 41.7% of appeals were filed by the plaintiff, 43.8% by the defendant, and 14.5% were appealed by both parties. 40 of the appeals (83.3%) were prepared by a lawyer. In only 17 cases the reply to the appeal was filed by the other party. Again, 15 of the replies were prepared by a lawyer (88.2% of replies).

A Median of 80 days passed between the date when the appeal was filed with the court and the date when the file was sent to the Court of Cassation. It is unclear why this period is this long, given that appeal requests filed were served to the other party in a median of 8 days. Since the other party has 15 days to file a reply, technically, the period before filing of the appeal and sending the file to Court of Cassation should, in practice, not be longer than 30 days.

83% of appeals concluded with approval of the decision of the lower court (39 cases), while 17% of appeals (8) concluded with their reversal. One case was still pending. The time between filing an appeal and the service of the decision of the Court of Cassation to the appellant was a median of 129 days. This means that the appeal process, from filing the appeal with the lower courts until receiving the decision of the Court of Cassation was 148 days. In 10% of cases this time period was longer than a year, and in one notable case the appellate process took 547 days. These long periods indicate the serious inefficiency of the Court of Cassation and should be explored in depth. This is even more critical given that only one in five cases get appealed.

INTERVIEWS WITH JUDGES

The interviews with the 20 judges of Courts of General Jurisdiction took place in Istanbul between August 11, 2006 and February 27, 2007. Judges were randomly selected from a list provided by the Ministry of Justice. 4 judges each from Sirkeci and Şişli courthouse were interviewed, 3 from Bakırköy, 2 each from Fatih, Gaziosmanpaşa, and Eyüp courthouses, and one each from Sarıyer, Beyoğlu and Zeytinburnu. Some summary results are indicated in tables below.

TABLE 11
Summary Results of the Interviews With the Judges

Total Number of Judges	20		
Total Number of Female Judges (Q# 2)	5		
Total Number of Male Judges (Q# 2)	15		
Total Number of Different Courthouses*	9		
Total Number of Recorded Interviews	6		
Average Interview Time (minutes)	43	Mean: 43.25	Median: 39
Average Age of Judges Q# 1	52	Mean: 51.6	Median: 53
Average Term of Judgeship (years) (Q# 3)	24	Mean: 23.85	Median: 26
Average Term of Judgeship in Civil Courts (years)** (Q# 4)	17	Mean: 17.35	Median: 18
Total Number of Pending Cases in 20 Courts (Q# 5)	10,622		
Average Number of Pending Cases**	531	Mean: 531.1	Median: 516
Average Number of Cases Filed Per Year (19 Courts, 1 MI)*** (Q# 6)	538	Mean: 538.42	Median: 500
Average Number of Hearing Days Per Week (Q# 8)	2-3	6 judges: 2 days 9 judges: 3 days 5 judges: 2 or 3 days	
Duration of hearings per day (Q# 9)	Half a day/ until noon	17 judges: half a day/until noon; 2 judges: it depends/varies; 1 judge: not longer than 1.5 hr	
Average Number of Files Per Hearing Day (Q#10)	29	Mean: 29.05	Median: 30

(*) The interviews were conducted in Courts of General Jurisdiction located on the European side of Istanbul. The selection of these courts only (excluding the courts on the Asian part of the city as well as courts of peace)[35] was mostly due to financial constraints. Considering that there are 14 courthouses (courts of general jurisdiction only, excluding labor courts, juvenile courts and alike) on the European side of Istanbul, this result shows that the interviews covered a quite diverse population of courts.

(**) There are 3 main types of data in this set: 1) judges giving the exact number of pending cases (either knowing it themselves or consulting the Clerk's Office for this information); 2) judges giving a range for the number of pending cases (e.g. 950-1.000); and, 3) judges giving an approximate number (e.g. above 1.000 or around 1.500 etc.). Here is how these have been counted: The exact numbers and the approximated numbers have both been taken as they are, whereas for the range numbers, a midpoint has been calculated. For instance, if the judge said the range is between 500-550, then 525 was taken as the datum.

(***) Here, during the interview, the judge could not give a valid datum for this question, so his entry was left empty, and the total number of responses was divided by 19 in this case.

35 More information on Courts of General Jurisdiction is provided in the Introduction of the report.

TABLE 12
Summary Results Regarding the Caseload of the Courts Where Judges Were Interviewed

Among all courts of general jurisdiction:	
SMALLEST # of pending cases	Zeytinburnu Court of General Jurisdiction
HIGHEST # of pending cases	Istanbul (Sirkeci) Court of General Jurisdiction

Let us now have a look at how judges responded to questions of more qualitative value. The method used to interpret the answers given to these questions in the interview form is *content analysis*. The answers have been divided into categories according to the frequency of their appearance. The unit of analysis here has been the whole answer (sometimes a sentence, sometimes one or more paragraphs) given to the relevant question. Nevertheless, since the interviews have been conducted in a semi-structured fashion, quite frequently the whole interview had to be used as the unit of analysis for sometimes judges provided additional answers to a question within the context of other questions.

Question No 7: *Aside from the hearings, what other tasks do you carry out during a work week?*[36]

This question was intended to find out what other tasks judges are engaged with other than their judicial tasks. The question originated as a result of the research team's overall interaction with judges in other field projects. The research team, on many occasions, witnessed judges' complaints on carrying out tasks that do not "fit" their profession, arguing that it should not be the responsibility of a judge to carry out such tasks. These tasks have more often than not been identified as administrative tasks. Therefore, this question was asked in two parts, first about the "judicial" tasks of the judges and second about their administrative practices, if any.

36 The interviews start from question Number 7 because the first six questions relate to demographics.

The judicial tasks that judges are engaged with are listed as follows:

1) Examining the case file

2) Writing decisions

3) Site visits

4) Writing, signing request letters

5) Studying and examining relevant decisions of the Court of Cassation

6) Serving as court on-duty

7) Serving on courts whose judges are on leave, excused etc.

8) Miscellaneous tasks (referrals, restraining orders and interim measures, return of security, lifting of injunction).

Aside from these judicial tasks, only six judges referred to some administrative tasks. The law defines the administrative tasks of the judges as filling out the records of civil servants and monitoring his/her arrivals, and taking care of disciplinary measures, etc.[37] Two of these judges stated that they are members of the Justice Commission which requires additional work related to judicial matters in the district. Three judges stated that they supervise the Clerk's Office, and correspond to solve the lack of equipment problem of the Clerk's Office. The last judge stated that only once a year they are temporarily charged with the duty of training the new officers.

Question No **11:** *How long does a hearing last on average?*

Given the high number of cases judges hear every hearing day, this question was posed to find out how much time a judge spends on each hearing. This datum can be interpreted in various ways: one is to see it positively as an indication of the speed of the courts. However, it can also be interpreted as inefficiency of the courts, arguing that the

---

37 These administrative tasks are listed in the Act on Civil Servants, Regulation on the Clerk's Office of Courts of General Jurisdiction and Commercial Courts.

high number of files lead to insufficient attention given to each file which in turn could result with unnecessary delays in the process.

Out of 20 judges, 18 of them stated that the length of a hearing depends on the following:

1) The contents of the file/ the specifics of the subject matter
2) The stage of the case
3) The presence/absence of witnesses during a hearing.

Judges have more often than not referred to the written nature of civil proceedings which mean that "time is not wasted with talking". Judges, who stated that the length of a hearing depends on the contents of the file, often referred to delays caused by other institutions from which the court had asked for information. They also complained of instances where they had not received a response from other institutions. If this is the case, the regular practice is to postpone the hearing without doing anything else since the court cannot proceed unless the required document has arrived. One judge in particular stated that the carrying out of the actions enumerated in the minutes of the court take longer, whereas hearings that require drafting of records and interim decisions take a much shorter period. The judge who said that the length of a hearing depends on the stage of the file stated that the first hearing lasts longer because the statements of both sides must be collected, which usually is an extensive process. Most judges stated that the length of a hearing depends on whether or not witnesses are heard in the hearing. Judges stated that the presence of a witness always prolongs a hearing. In hearings where there are a number of witnesses, the hearing lasts even longer given that the statement of a witness usually lasts around five minutes.

Question No 12: *How long does a case last on average?*

This question was asked to find out if certain types of cases were longer or shorter than other types of cases. The intention here was to depict if it is possible to talk about an average duration of a file

at a civil court which could give us some information regarding the overall process.

For this question, responses have been relatively harder to categorize because judges have been unwilling to provide a fixed average duration for a generic case. Instead, they stated that it depends on various factors, such as the contents of the case and the type of the case, other external factors (mainly bureaucratic factors) like how the other institutions function and how they affect the workings of the court (the police, the General Directorate of Post Office, other courts, the registration offices, municipalities, Institute for Forensic Medicine, Land Registry, Traffic Registry etc.), on the "knowledge and the capacity" of the judge, if the parties have handed in their evidence and/or paid the fees required for the witness or not, and other similar factors. Three judges particularly stated that the delays are beyond the control of the judge and the court.

Judges who have stated that it depends on the contents and the type of case at hand usually mentioned that those files which do not have problems of service, which do not require assistance from out of town courts, which do not wait for the result of a case pending in another court (the criminal court[38] or an administrative court), which do not have a high number of parties involved etc. do not last long. Those judges who provided specific case types usually stated that cases concerning census registry such as changes in name or age in birth certificates, cases regarding name changes in the land registry etc. usually do not take up much time. They might even be finalized in one hearing. They also stated that some cases that involve immovable property, cases for non-material (damage and suffering) and material loss and damage, cases on inheritance etc. usually last longer than other cases.

38 The civil court cannot decide a case if it is waiting for a decision from a criminal court. One judge particularly stated that the Court of Cassation has reversed his three decisions this year, only because he decided in a civil case without waiting for a criminal decision. Legally, this is because of the higher burden of proof requirement in criminal matters. If someone is criminally liable, this is firm proof of her/his negligence in a civil case.

One judge particularly stated that if everything was in line with the procedure, then a case would normally be finalized in three hearings on average, but he added that this is never the case. Three other judges also said that under normal circumstances a case could, on average, be finalized in a year. However, one judge acknowledged that he even has a case pending since 1997 while another said that it is even possible to have a case pending for 15 years. One other judge said that cases involving old land registries last the longest, pending 20-30 even 40 years.

Judges especially referred to the role of other institutions in determining the duration of a case file. These difficulties will later be analyzed in detail in the following parts of this report regarding the causes of delays in a civil court. Here, suffice it to say that judges usually associate delays in courts with the functioning of bureaucracy at large. They also stated that there were also delays caused by the parties such as their insufficient effort to collect evidence, the excuses submitted by attorneys to not attend the hearing, the failure of attorneys to comply with the submission of necessary legal documents etc.[39]

Question No 13: *How do you prepare for hearings? Do you make any special preparation?*

Although this question is not directly linked with understanding the working of the courts at large, it provides useful information

---

39 One judge for instance cited the following example: "Now for instance, what happens in cases of insult through the press? Complaint, Defendant's Answer to Complaint, Plaintiff's Answer to the Answer, Defendant's Second Answer... These are the procedures that can be handled as long as you follow, between one or two hearings...But they do not follow. They come to the hearing, submit it there, get the response from the other party, receive the answer one month prior to the hearing, and then they are supposed to reply in 10 days but no, they come to the court on the hearing day and reply then! We ask the representative of the plaintiff, "What do you say?", they do not say "I ask for its dismissal because it has not been submitted on time." If they were to say that, I would then dismiss the response. They do not say "this is the expansion of the defense, the response is not submitted on time, I ask for its dismissal." I will then check the notification date, see if the 10 day limit has been breached or not and then decide. But no, they say that they will look into the response and answer back later so they ask for an extension..."

on how judges deal with the heavy case load. All judges have stated that they have their own ways of getting prepared for the hearings. Only one judge approached the question more skeptically and stated that he does not have a particular way but that he reads the file more carefully as the hearing approaches.

19 judges stated that reading the case file is the most important preparation for the hearing. These judges have more often than not stated that they take notes in their individual styles about the file at hand. One judge stated that he prepares note cards for the files and takes these cards with him to the hearing. He stated that he divides the cards into years and writes down the file numbers at the top of the cards. Another judge mentioned that he takes notes on the files and keeps them in a separate folder which he has shared with the interviewer. Another judge stated that she keeps a daily follow-up notebook for all files where she notes down the interim decisions and follows all these decisions before the final one so that she does not miss anything. She added that with this method she can back-track interim decisions as far as four hearings ago. Another judge stated that he does not keep notes in a separate place but writes them down on the cover of the case file. Similarly, another judge referred to his former colleague who used to carry two bags of file-notes everyday to his home, but said that he only takes notes if something is very important and writes them down briefly on the cover of the file. One judge also stated that he does not keep a book of notes because he is concerned that if he gets sick, the judge replacing him would not be able to understand what is written in that book, so instead he takes short notes on the cover of the file.

With regards to reading the file, judges stated that they usually check if the interim decisions have been fulfilled or not, if the evidence has been collected, if more information is necessary regarding the parties, if the papers were served according to the law, etc. Only two judges stated that they do legal research on the subject matter when necessary.

Question No **14:** *How much time do you spend on a case file before the hearing?*

This question was again asked in order to understand how judges manage their time and how much attention they can spare for each case file given their work load.

Six judges again stated that the time they spend on a file depends on the file type. Cases with heavy contents (for instance if the file has land registry records, birth records, reports from Forensics, involves execution proceedings etc.) which require the "assessment of multiple legal processes, or cases that have procedural problems which require research, take up more time than other files. Three judges gave answers which imply that the reading of the case files take up most of their time which sometimes require working at home.

Eleven judges have given more or less specific periods of time for file assessment. These judges stated that aside from the hearings and the time spent for site inspection, they dedicate rest of their time (usually adding up to 2 or 3 work days) to reading the case files. Only two of these judges stated that they usually cannot spare more than one work day and that they also work on the weekends if necessary. One of these judges stated that he spares approximately two hours every day in the afternoons.

Question No **15:** *Could you rank your working conditions in general?*

This question intended to find out how judges rank their physical environment on a scale of 1 to 5, 1 representing very good and 5 representing very bad. Two judges did not provide an evaluation point. One of these judges stated that there are positive and negative features whereas the other judge said that "it is not up to judges to make such an evaluation". Other than those, two judges ranked their conditions as "good", five judges as "not bad" and five judges as

"bad". The remaining six judges ranked their conditions as "very bad". The evaluations of judges, averaged therefore towards a 4 (bad) on the scale.

These results show that more than half of the judges believe that their working conditions are bad or very bad. It is important to note here that no judge has stated that the conditions are very good and that only two judges stated that the conditions are good.

Question No **16:** *Could you explain in more detail what you consider as good and bad about your working conditions?*

This question was prepared as a follow-up to the previous one, to obtain more detailed information on what judges see as problems within their working environment.

Among 20 judges, 15 mentioned certain positive aspects of their working environment. These aspects can be listed as follows:

1) Staff
2) Relationship with other colleagues
3) Transportation
4) Low number of pending cases
5) General remarks

Among sixteen judges who referred to positive aspects of their work environment, 9 of them said that they are satisfied with the work and the quality of their staff. 5 of these judges particularly stated that they enjoy their working environment because they have established very good relationships with their colleagues. 3 of these judges work in the same courthouse. These judges stated that because the number of judges and prosecutors working in this courthouse is relatively low, they have established a "good dialogue", that they have "perfect harmony" and that these relationships give them "positive energy". One other judge from another courthouse also stated that their "friendship and working environment is very good". 3 judges who have made positive remarks on their work environment stated that the transportation

to and from the courthouse is quite comfortable. 3 other judges stated as a positive aspect the fact that their case load has decreased. 2 of the remaining judges made rather general remarks which could indicate their positive perceptions of their working conditions. One of these judges stated that he has his own courtroom, his own work room, personal clerk, and that the National Judiciary Informatics System (UYAP) was soon to be established; all of which were positive conditions. This judge even stated that there are no negative features in his working environment and gave a score of 2 (Good) for his general evaluation. The other judge initially stated that there is nothing good about their working environment but then he added that the only positive aspect could be the fact that as a judge of 30 years there has not been a single authority who ordered him on how to make decisions. He stated that he has always decided according to his own legal knowledge and that he has not encountered any incident that would damage judicial independence.

One judge was not even keen on commenting about his work conditions. He did not believe it was appropriate to talk about these matters. He simply stated that he would use "any place, any room, or any desk that the State assigns to him".

When judges were asked about the negative features of their working environment, the responses were much more detailed. 17 judges referred to physical conditions of the courthouses as the worst feature of their working environment. The unfitness of the physical conditions have often been explained in terms of the lack of space (small rooms, absence of courtrooms in some courts, small clerk's offices, lack of and low quality of equipment (cabinets for the case files, furnishing, lighting, heating etc.) and the general conditions of the buildings (for instance one judge particularly referred to the fact that their building is not safe for earthquakes).[40] One underlining

40 At another point in the interviews, another judge made the following statement regarding the courthouse in which he is working: "According to the inspection carried out after the earthquake, an expert report called for reparation at the courthouse, but so far nothing has been done."

opinion with respect to the physical conditions has been the need to build custom-made courthouses that are designed particularly in accordance with the needs of this establishment. Judges often stated that courthouses are usually transformed from other functions and the Ministry of Justice rents these places to serve as courthouses (former apartment blocks for business being the most common buildings). Being so, these buildings are not fit for the purposes of a courthouse in the sense that either the rooms are too small, or they are not conveniently situated next to each other (it is important that the judge's room, the courtroom and the clerk's office are situated close to each other, preferably next to each other)[41] and/or in the sense that these buildings are usually situated in the middle of the city, possibly on the side of a main road which make them very noisy. The need for a separate courthouse is also explained in terms of the importance of the "image of the courthouse". One judge stated that even the courthouse as a building should be respected, that the citizen asks for a "grandiose courthouse." He continued,

> "Judges are humble people. I do not have a courtroom. I carry out my hearings in my room. It is a different thing to be on the bench, it is not the same in this room. The citizen does not even realize that s/he is in the court."

Another judge did not even believe that their building was worthy of serving as any type of public building, let aside serving as a courthouse:

> "Does this place look like a courthouse? And they have the nerve to call it a palace of justice! Have you seen the courthouses abroad? This place cannot serve as any public institution!"

---

41 Indeed, a court watch activity of ten selected Istanbul court houses revealed similar findings on physical conditions, accessibility, premise, security. Kalem S., Jahic G., Elveris I. (2008), *Adliye Gözlemleri*, p. 18.

Another judge claimed that a courthouse cannot be built with a mentality that aims to get through the day. A courthouse should be built in such a way that it will serve people for hundreds of years.

The inconvenience of the physical conditions has also been explained in reference to the extreme accessibility of the judges.[42] Judges have often mentioned that among other public officials their offices are the most reachable ones, which leads to their work being often interrupted by people knocking on the door, coming and going, asking for advice etc. One judge stated that in Europe one has to make an appointment to see a judge whereas in Turkey people may knock on your door at any time and even ask for the bathroom. Another judge said: "We share the same building with the district governor's office. They have a fund where they make donations. People come in and ask me if this is where they donate shoes!" One of the judges also referred to the inconvenience of their working hours. He stated that citizens should be able to come to the courts only before noon, so that in the afternoons judges can go over their files, do some research, write their decisions etc. without any interruption.

Another common problem cited by judges was the inadequacy of the staff both in number and in quality. Judges referred to how sometimes they wait for the appointment of a clerk for two years, and how the staff is not adequately trained for judicial tasks in general. In relation to this, one of the judges mentioned the significance of increased vocational training so that trained and specialized staff can work at the court.

In addition to these most common responses, judges have also referred to other aspects that they consider to be deficient. Some of these were about the problems of the work that judges carry out while others were about the resources of the courts. Judges referred to their heavy work load, lack of specialization, the inability to satisfy both

42 In fact this is an indication of the court house not having an information desk. See, Kalem S., Jahic G., Elveris I. (2008), *Adliye Gözlemleri*, p. 19.

parties, the lack of time, and the financial problems they face. They also referred to problems faced due to delays while corresponding with other institutions. In addition, they also referred to problems of infrastructure such as the inefficient use of computers despite the National Judicial Network Project. One judge mentioned how they still use computers just like typewriters, solely for the purpose of recording hearings and drafting decisions rather than sharing information all around the country. One judge also referred to the lack of resources available to them, mentioning the costliness of books, arguing that the State should provide these books. Another structural problem mentioned had to do with the administration of courts. One judge complained about the administration saying that they take away their most qualified staff and send them somewhere else, or that they come to work on the weekends and heating does not work, the water does not run etc. The judges particularly stated that the courts must be administered by people who know about judicial services, who are experts in administrative tasks.

Question No 17: *What would you like to change the most about your work and working conditions?*

Half of the judges mentioned the physical conditions of the courts as the first item that needs to be improved. Judges referred to the importance of orderly courthouses that are more comfortable and more secure. They stated that this is also important for creating the necessary respect towards the courts in the sense that "the citizen needs to realize the seriousness of this work, the seriousness of this place". One judge stated that some sort of a fear, some sort of diffidence needs to be developed among people towards the courthouse. "This can be accomplished first with the grandeur of the building, and then with the notion of the judge... The voice, the attitude, the position of the judge is very important."

Aside from the physical conditions, the desire for less workload

was the second most popular response. Judges stated that decreasing the number of cases would make their work conditions much more convenient. In fact one judge even stated that if he were able to work with less files, the physical conditions would not matter as much. With regards to the work load, some judges also referred to the necessity of making the legal procedure more selective so that not all disputes come to the court and/or that no case can be filed unless all relevant documents are collected. One judge even stated that an intermediary position should be created between the judge and the citizen. This could then solve the problem of the judge referring of all petitions of citizens:

> "This power should be handed over to Head of Clerk's Office. The citizen should not be in contact with the judge outside the hearing. I am not an attorney. They should not ask for my advice. They should not come to me before the hearing and try to explain their cases... I read their petitions, I hear them in the hearing, I have them recorded. But aside from that, the citizen should not be in touch with me. What needs to be done then? Either the power of referral should be given to Head of Clerk's Office or a new structure should be established in courts: the citizen should be directed to a reference desk/information authority where there will be on-duty clerks who record the documents in accordance with the system. Then, the on-duty court should hand over the files to relevant courts, giving priority to urgent cases. The judge with the relevant jurisdiction should check with the judge on-duty to make sure that there is no procedural mistake and then sign that day's book and close that work."

Two judges also stated that they would want the problem of transportation to and back from work to be resolved. One of these judges stated that being dependent on shuttles complicate their work tremendously because it leaves them with limited amount of time to read files.

> "...We come in the morning, go to the hearings, hearings end at noon, then we take a break, then by the time it is 2-3pm we sit down to read the files of the following day which you have to put together half an hour before the bus so that you do not miss it."

The judge stated that the solution for this problem is to build a Courthouse Campus in Istanbul where there will be housing, social facilities, and a primary and secondary school offered to judges so that they will not have to hurry to finish the work in their hands.

In addition, some judges referred to bureaucratic difficulties faced by the courts in terms of their correspondence with other institutions, the necessity to increase the quality of experts working on case files as well as the quality of the court staff, the significance of field projects carried out by law faculties and the necessity of making amendments that would speed up the procedures.

Two judges, on the other hand, were rather indifferent towards this question. One judge stated that he does not desire anything in particular.[43] While another judge said that after working in such remarkably bad conditions, she no longer can imagine anything better.

Question No 18: *What are the most important reasons for the delays in the courts? Please list three reasons.*

The most common reasons given by judges explaining the delays in court procedures were problems of inter-institutional communication. The two most common bureaucratic problems given by judges are the delays in the correspondence and problems with serving papers. Judges often referred to the interdependency of state institutions, the courts being one of them. They mentioned how courts can function in an orderly fashion without any procedural and substantive

43 This is the judge who was also reluctant to give a general evaluation regarding their working conditions (Question 15). He stated that "it is not up to judges to make such an evaluation".

flaws only when their communication with other state institutions is fast and of high quality.

> "Think of the justice mechanism as a factory. Gears are greased, raw materials come in etc. What do you do if one part is missing? You wait. Justice mechanism is the place where the problems in the society unfold."

Institutions that are most frequently referred to as sources of problem are law enforcement agencies, postal services and land registry offices. Judges usually refer to how these institutions either do not reply to their requests on time and/or how their replies are either unsatisfactory (not giving all the information requested), inconsistent and/or not providing enough information to decide on a case. One judge referred to how when a document is requested from land registry offices they send the plain title deed whereas what is requested is much more detailed. Another judge stated how when they ask for title deeds from the first establishment of the land registry, the office only sends a list of owners due to lack of time.

Postal services and law enforcement agencies were mentioned in reference to problems with serving papers. Postal services have especially been criticized for not serving papers on time and according to procedure. Common mistakes listed were writing down a wrong or missing address ("a service to be mailed to Fatih was written as Taksim and so it was re-routed, which meant a delay of at least one hearing"); not following the procedure outlined in the Code of Service ("I send the improper service back to the postal services and write an explanation on how the procedure in Article 21 of Service Code needs to be followed"/ "In my 35 years of professional life, I have not seen one single service that is delivered in line with the code"); and/or the general incapacity of postal officers/the absence of specially trained service officers ("We repeat our service request 3-5 times. The officer says he could not find the person at home. But the Service Code clearly states what needs to be done in these circumstances! In the end, I

write to the head of the office, saying that I will take legal action against them but then the prosecution will have to decide for discontinuance. Then the officer is called in. It is sad but you look at the man and he is ignorant! It is not possible for him to carry out this task!"). The general inefficiency of these services becomes most apparent in the words of this judge:

> "Look, you try serving a paper to the house next door. It takes 35 days in Istanbul for that paper to reach that house! Why? Because it is so dependent on things like registration and the like. First it goes to the central post office in Sirkeci. Then it is sent to Fatih which is our district of jurisdiction. They need to make their own system more practical. If I were to call this person next door and say "My friend, come in tomorrow, you have a hearing ", s/he is going to come! But of course we cannot say this."

In addition to the postal services, law enforcement agencies were also criticized for their insufficient assistance, especially with respect to serving papers. This deficiency is usually coupled with the absence of judicial police.[44]

> "We ask for search of address, a search on socio-economic status of the parties, but the reply to a correspondence from the law enforcement comes back in six months. Socio-economic search is important for instance in cases requiring damages for pain and suffering so that we do not let it turn into some kind of an enrichment medium.[45] Our only assistant in this matter is law enforcement but we cannot get expedient replies... then they say that their primary job is to provide security and not postal services. But then what am I supposed to do? If I send my bailiff over for an address search, he will be beaten up because he is not from the armed forces. The per-

44 Judicial police is translation for "adli kolluk" which represents a special law enforcement unit that works under the authority of the courts. With prosecution they would be specifically trained units for investigation of crime and also for other tasks such as serving papers, bringing in witnesses etc.

45 What the judge means here is preventing people from making money from these damages, so that they do not abuse the system and they only receive the compensation for their damages.

> son will say, 'you have put on a dress but are you an officer of the court, how can I know that?' By the time he can say he is appointed, he will be mistaken for a terrorist and be beaten up!"

The importance of judicial police with regards to serving papers was also emphasized in terms of the fact that the court does not have any authority over the police working at courthouses. "Judicial police must be established and their social rights must be handed over to the courthouse." Law enforcement agencies were also criticized in terms of the delays at the stage of preliminary inquiry.

> "The reason why judicial procedure is functioning without any delays in the West is because the evidence is collected in a timely manner. But this is not the case in Turkey."

One judge also specifically referred to problematic communication with the Institute of Forensic Medicine as a source of delays.

> "There are reports that we have been unable to obtain from the Institute of Forensic Medicine for two years. When we get the reports they are either inconsistent and/or not complete enough to base your decision. We have to send our request to General Assembly of the Forensic Medicine which means the documents are being signed by 30-40 persons. This takes too much time."

Regarding this dependency on other institutions, some judges even stated that the delays are either never caused by courts and/or when they are, these are rather exceptional.

> "If there are 20 reasons for delays, believe me one, if any, is of court origin. What happens there? Maybe the judge is excused, on leave and/or s/he served on another court the day before and so could not find the chance to read her/his own files, or was supposed to write an interim decision and could not etc. This can only happen in one out of twenty cases."

In fact, overall judges interviewed who associated delays with problems of court and/or judge origin are rather few. Workload, lack of time, the low number and quality of court staff and insufficiency of physical conditions and equipment are usually the most common problems stemming from the courts. Judges stated that due to the high number of cases per court, they cannot properly go over the case files which sometimes may lead to insufficient following of the requirements of the files and/or the general problem of adjoining hearing dates in 5-6 months because they cannot fit so many cases on working day schedules. In addition, the low number and quality of staff was also mentioned as one of the reasons for delay because in general, tasks are not carried out in an efficient and timely manner and/or they are incomplete which calls for correction. Three judges also cited inconvenient physical conditions and insufficient equipment as one of the reasons for delays in judicial process. "There are times when we cannot even find paper to write the decisions."

Those judges who mentioned delays caused by judges mainly referred to reasons such as:

1) Lack of specialization among judges caused by their frequent relocation:

> "A judge who sat on a criminal court for a very long time may be appointed to a civil court. Then s/he needs time. There has to be specialization among judges. I have a master's degree in civil law but first I was appointed as a prosecutor for three years. At first, I asked for judgeship. The Council of Judges and Prosecutors did not accept it. So I served as a prosecutor for another two years. I insisted on judgeship. On my third application, I was appointed a criminal judge. I served in that capacity for five years. By the time I started serving in my real field of expertise, ten years passed. I was alienated from my own field";

2) The diligence of the judge which was explained in context of setting a firm deadline:

> "Of course if the judge is hard working, s/he can apply a number of compelling clauses and enable the ending of the case in a short period of time. There are procedural codes that outline the duration of cases like setting a firm deadline to the parties but I do not know how many judges can do this";

3) The overall unfitness of the judge for this profession due to the problems with the selection of judges in Turkey:

> "Written, oral exams, psychological tests etc. But the profession is not appealing in Turkey so they also hire unqualified people. For instance, you cannot appoint a man who has a thief or a corrupt person in her/his family as a judge. You have to investigate everything from talent, to knowledge, from morality to family structure! An ordinary person cannot be a judge!"

Aside from the cited problems of communication, serving papers and problems stemming from the courts, judges also referred to delays caused by communication with private organizations ("Unfortunately private organizations have little respect towards courts. They act like 'Judiciary? Never mind, who are they?' You write to them, they do not care at all. At first, I do not send over the police. Out of courtesy, I first directly write to them saying I need this document etc. But they never reply so I tell the police to go to so and so organization and get this document. But this delays everything because when I write to the police, I do not receive a response in 3-4 months"); waiting for case files from other courts; scattered establishment of courthouses in Istanbul leading to high number of excuses from parties and lawyers; late and incomplete submission of expert reports; and/or the delays caused by the parties, and especially the lawyers ("Lawyers are also inadequate. Sometimes I look at a case file and wonder how a lawyer could have possibly filed this case! And now the politicians have even removed the exam! They are uninformed, inattentive and uninterested!")

Question No 19: *Do you believe that setting a firm deadline has any effect in terms of preventing delays? If it does, are these effects positive or negative?*

In the context of the previous question, one judge gave a rather extensive explanation for delays being caused by the parties, especially the lawyers. This response is important in the sense that it also illuminates how regulations do not meet the expectations of law in practice. The words of this judge make it clear that procedural rules are not always applicable in practice.

> "Now, for instance, what happens in cases of insult through the media? Complaint, defendant's answer, plaintiff's answer to the answer, defendant's second answer...These are supposed to be circulated between two hearings. They are procedures that can be applied during the time of postponement. But they do not do it! They come to the hearing and bring it there, get their reply, and get the answer one month prior to the hearing. They are supposed to reply in ten days. But they do not; instead they submit their reply during the hearing! We ask the plaintiff's lawyer what s/he has to say. S/he does not ask for striking of the answer because it was not submitted on time. If s/he were to move for striking down the answer, I will strike it! If s/he were to say 'this is expansion of defense arguments (prohibited by the procedural code) they did not reply on time, we do not accept it' then it is over. I will check the service date and see if ten day limit has been exceeded, then that pleading does not count. But no, instead the lawyer says that s/he will also review it. In that case, I cannot say 'no, you cannot reply!' I am not your lawyer! See, then you give her/him an extension also. You write down and serve the papers saying 'If the defendant also wants to reply to this, s/he has to reply in ten days after the papers are served'. But the defendant will also not reply in that time and instead submits the reply at the hearing.
>
> Now, what could we have done with this? Let me be forward: we can apply the procedural code strictly. I mean when we apply it, we can apply it very strictly. We do this with the lawyers. But then you cannot discriminate between the party with a lawyer and one without. The lawyer is not a party to that case as a person; s/he

> only stands by her/his client. At the end of the day, the person who will accumulate interest at the end of that case, the person who will get rights is the client. The lawyer only gets her/his payment for her/his service whether s/he wins the case or not. But at the end of the trial, one of the parties will prevail so we cannot discriminate. We apply the procedure strictly to the party with the lawyer, but we do not do the same to the party without representation because s/he would not know about it... If the citizen does not know the procedure, and if I apply it strictly then it will lead to the loss of her/his right. This is why we cannot apply the procedure strictly. This is not only my opinion; all judges think this way. That this can lead to loss of rights. When will this change? Only when our society's level of knowledge increases and/or when they reach a level where they say to themselves 'this is the way it is supposed to happen, I should ask someone who knows, I am at fault for not following my case'. Otherwise, the citizen will say the judge took the side of the other party because they have a lawyer. Be scared of God, you! I mean this is not fair. And for me it is not the right that matters, it is the essence of right. I apply the same procedure for a case of five million and for a case of fifty million just the same way. It does not make any difference... I am trying to reach the essence of the same right. This is my job."

The overall responses of judges do not deviate significantly from this response illuminating practical problems faced when applying the time limits outlined by the law. Seven judges stated that setting a firm deadline has a definitely positive effect on preventing delays in courts. These judges stated that when the procedure is applied properly and the firm deadline is set then trials are not prolonged. However, not all judges were as optimistic. Four judges believed that setting a firm deadline could be useful if it were to be applied properly, but it cannot be due to a number of reasons. One main reason given as the concern mentioned in the preceding quote is the concern for form over substance. Judges stated that setting a firm deadline might be effective in terms of accelerating the judicial process but it carries the potential of eliminating the "right". One judge explained this "loss of right" with the following example:

> "Let's say, an expert investigation is necessary. There is a fee that needs to be paid by the party that demands this investigation and there is a time limit for this payment outlined by law. However, judiciary is an expensive service in our country. This would require a minimum of YTL 600 to be spent at once. Now, even if the person has a chance of winning the case, since s/he cannot spend this much money at once, s/he may lose the case because of the procedural code. Although the reason for losing the case is not based on the merits of the case, at this point it would no longer matter if s/he is right or wrong."

Nine judges, on the other hand, did not believe that setting a firm deadline was effective at all. These judges stated that it does not have a particular effect because it is not applied and/or is inapplicable. Judges also referred to the role of the Court of Cassation in this regard because sometimes when a claim is denied for not complying with a set deadline, the Court of Cassation reverses the decision saying that the consequences of setting a firm deadline has not been properly explained to the parties. One judge linked this insufficient explanation of the meaning of firm deadline with the workload of the courts.

> "When you are setting a firm deadline, you cannot just give the deadline and leave it there. You have to explain it clearly, remind the party of its legal consequences, and explain the legal sanctions of not complying with the deadline and record all of these. Hence, this increases our workload in that hearing. Otherwise our files are reversed at the Court of Cassation due to insufficient explanation of the firm deadline."

In addition, judges also questioned the logic of setting a firm deadline because if the content of the document received does not help the case then it needs to be sent back anyway. This was especially mentioned in reference to experts. A number of judges specifically referred to the low quality of reports prepared by experts in the sense that even though they may be experts on the subject matter, the reports produced are not technically sound for the case.

> "I resent the practice of the Court of Cassation. It assigns professors as experts. Being an expert is a vocation. It requires practice. They do not know how to write a report. Instead, they write an article. What I want is clear. The expert will tell me the damages of the plaintiff. It is not enough to say that there are ecological damages. Or there must be a certificate for experts. These people should not only be experts in the subject matter, they should also be experts on how a concrete dispute can be resolved."

One judge also stated that this should be turned into an official institution because "experts can deceive justice". Hence, there must be an official institution where experts are carefully selected and their expertise as well as their impartiality is guaranteed.

Question No 20: *How do you think the presence of a lawyer affects a trial? Do you believe there is a difference between a trial with a lawyer and one without?*

Half of the judges believed that the presence of a lawyer affects the trial in a positive way. These judges specifically referred to the significance of a lawyer in civil courts due to the fact that civil proceedings are not run ex officio. In civil courts starting with the filing of a case, every step of the proceeding is strictly dependent on certain formal rules. Knowing the "legal matrix", the lawyer is equipped with the necessary legal knowledge to carry out the procedure in the proper way which would in turn prevent delays in the case any step of the way. The lawyer would know where to file a case, how to file a case, how to collect evidence and how to submit this evidence to the court etc. The significance of the lawyer was particularly explained in comparison to the ignorance of the citizen regarding the language and the procedure of law. Judges stated that the citizen would not know the formal steps of a case, how to follow the legal procedure and/or what the court asks her/him to submit. This could in turn lead to loss of a rights of citizens since if procedural codes are not followed properly

the case can even be lost. Judges said that due to the written nature of civil proceedings they cannot explain everything in the court which would mean that the citizen would not understand what is going on. Similarly, judges also referred to their common ground with the lawyers which enable them to communicate in a legal language which is alien to the citizen.

> "The dialogue between the judge and the lawyer makes the procedure easier since the lawyer knows what the court requests as evidence and how to collect it. If the person does not have a lawyer, s/he may even lose a case in civil courts because s/he does not know procedural codes. Procedure is very significant in civil courts. There are times, forms; the language of law may not be understood. Many terms do not have a Turkish counterpart. For instance, how many people can actually understand what an heir or estate means? Hence, theoretically the absence of lawyer can lead to loss of right."

In fact, two of these judges went even further and stated that in civil courts representation with a lawyer must be compulsory so that the trials are not prolonged and the citizen's rights are not affected.

Some judges were more skeptical about the impact of a lawyer. These judges stated that although in theory the presence of a lawyer is essential, in practice it depends on the quality of the work done by the lawyer. These judges stated that a well trained, hard working lawyer who does research, who follows the case and submits the relevant documents on time and according to formal rules, definitely helps the work of the court and affects the trial in a positive way. However, judges also stated that in some cases the citizen follows her/his case better than a lawyer.

> "An informed lawyer helps us a lot. S/he may be stimulating as well. But sometimes it does not even matter if there is a lawyer or not. There are those who follow a case just like a citizen would. Unfortunately, I have to say that some of them follow their cases, put case laws in front of the judges but some don't. You understand

> from the explanations of a lawyer that s/he follows the case. You read the complaint and understand that this lawyer is not shallow. When faced with such a lawyer, the judge also feels compelled to work harder."

Judges also stated that there are lawyers who are not interested in the case at all, who do not write their complaints properly, who do not take their work seriously and who try to prolong the case.

> "If the lawyer works well, s/he can collect the evidence faster than the citizen. Then it is positive. However, sometimes you think the citizen would be better working on their own. The citizen tells you what s/he wants, explains the case and you put it into a legal context. But the lawyers put it in such a legal context that you cannot do anything, the right is lost. The citizen listens to you but the lawyer uses the laws as much as possible to prolong the case."

On the other hand, some judges stated that the presence of a lawyer does not have a positive effect. One of these judges stated that normally the law considers being an attorney to be a public service but in reality it is a "profession of money": "The more the lawyer earns, the more successful s/he is. I have rarely seen a lawyer who helps the judge. Hard working ones are very rare. Most of them leave everything up to the judge." One judge specifically stated that lawyers in Turkey are usually not very successful and that they need to work at least as much as judges. "For instance in a case of arrest the lawyer made an objection. When there is an objection, there needs to be a hearing. But no! The lawyer insists that no hearing is held! In the end, I asked him to leave the courtroom!"

Question No 21: *Do you believe that increasing the number of courts would help preventing delays in civil proceedings?*

This question was not included in the original interview form. However, during the research team's interactions with other judges,

the researchers realized that increasing the number of courts and the number of judges was usually cited as a possible solution to the problem of workload and delays in courts. Hence, the question was included into the form after the first two interviews.

A majority of judges believed that this would be an effective solution to the problem of workload and delays. Judges stated that if there are more courts and judges, the workload would decrease and this would give judges more time to work on their cases, to do research, and to keep the period between hearings shorter. One judge stated that the set number of files for courts of general jurisdiction is 750 cases per year but in practice judges work on approximately 80 files per week so they can only set the next hearing day for three months later.

> "If the workload allowed you to set the hearing day for 20 days later, you could carry out interim decisions as well as a faster legal procedure."

One of the judges interpreted this workload as a violation of his right: "Where is my right? We talk about the lawyer's right, the citizen's right, but where is the judge's right? I see myself as a heavy worker." Also two of these judges compared the situation in Turkey to European countries. One of these judges cited an anecdote of a Turkish judge meeting a French Judge:

> "The French judge says 'how come you sit on a civil and a criminal court at the same time?' The Turkish judge says that he hears 30 civil cases and so many criminal cases per day and that he has hearings five days a week. Shocked, the French judge says 'You are fooling yourself! Do you seriously believe that you distribute justice?' In developed countries, a judge handles one file per day. When I was in Çorum, I used to have 60 files per day!"

Another judge referred to his exchanges with a German judge:

> "We chatted for a while. He serves at a special court. His salary is 10,000 Euros! He has 200 files per year. When I was in Fethiye, I had 3,000 files per year. He told me that there are about 18,000-20,000 judges in Germany! There is no problem of land registry, no problem of slum houses, but still 20,000 judges! We have 7,000 judges in our country. If we were to have 16 courts of general jurisdiction at this courthouse, our workload would be half as much."

Six judges, on the other hand, did not believe that this would be an effective solution. These judges referred to additional measures for preventing delays in courts. One of the most cited measures was the significance of the quality of the working conditions and the training of judges.

> "Everything needs to be converted into specialized courts. Judges need to be trained for these courts from the very beginning so they are experts on their subject matters. Just like there are specialized professors of civil law, criminal law, constitutional law at law faculties or like there are dentists, surgeons, radiologists etc. in the field of medicine, in the practice of law, you also have to differentiate between cases according to their subject matters, density etc and establish specialized courts to deal with these matters separately."

Judges also referred to the significance of a functioning inter-institutional structure as well as the basic facilities in courts. "You may establish 100 courts if you want. If you do not improve the functioning of the land registry, for instance, nothing can change. This should be improved as a whole." In addition, one judge referred to the necessity of changes in the law saying that unless there are legal amendments in the procedural codes (for instance forcing the parties to submit their evidence, prohibiting the court's mediating position between the lawyers and official institutions etc.) delays in courts cannot be prevented.

Question No 22: *Do you believe that the workload of courts can be decreased by limiting the types of cases going to courts?*

This is also a question that was not included in the original interview form. It was later made a part of the form due to frequent reference of judges to the necessity of limiting cases that can be taken to court. In fact, seventeen judges believed that case types should be limited. The reasons for this were multiple. Mostly judges believed that disputes arising from administrative problems should be solved within the administration. Problems of name changes, age changes, land registry, inheritance decree etc. should be handled by the relevant administrative unit. Although these cases did not last long on average, judges still stated that they should be taken out of the jurisdiction of the courts.

> "I mean, simple cases, those that are low in value, all those cases that can be solved with bureaucratic endeavor... I mean a case of not issuing an invoice should not be taken to court. A case of traffic misdemeanor could be solved through a traffic commission for instance... Simple cases of monetary fines should not be sent to courts. A case of registry should be solved at the registration office. Or simple mistakes with calculation of surface should be solved at the land registration office. Especially if the government has made a mistake, then it should be able to solve it within itself. What do the courts do to handle such cases? They solve the cases with expert reports from the land registry, and/or from departments at universities anyway!"

One of the judges also referred to the oddity that in many cases the State is itself a party of the dispute. "The State must be a father; you cannot be a father like this! Once upon a time, everything was sent to the courts because of the State's distrust towards the administration."

Judges also stated that problems between two or more government units should also be solved among themselves: "Why should I

handle a dispute between two state institutions? I don't care how, whether it be an ombudsman, an arbitrator or a mediator, they should solve it in another way!" In addition, judges also complained about some of the disputes between parties that are taken to courts. One judge stated that minor disputes between citizens should be handled outside courts.

> "For instance, a chimney is running and it needs to be repaired. The neighbor living in the floor above does not give permission. S/he says 'What will you do in my apartment? I will not let you in'. But that is where the reparation needs to take place since my chimney will run through all the upper level floors. And this is a shared cost. According to Law on Apartment Flat Ownership, this is part of the shared installation of the building but the citizen does not give permission. What does the other citizen do? S/he comes to court."

In addition, judges also complained about the misuse of courts by the people as well as the complications and delays caused by insufficient pre-trial preparation. One judge stated that in Turkey people sue one another solely for the purpose of making the other "suffer".

> "Does it matter? In case of a dismissal of the case, the fee you pay is 12 YTL! These fees need to be higher so that people do not abuse the courts." Another judge, on the other hand, referred to the unnecessary tasks that are assigned to courts at the pre-trial stage. "In the west, in civil cases, the plaintiff submits her/his evidence to the court and the case is filed only if the judge believes that there is sufficient evidence. In Turkey, the court carries out tasks that are not its responsibility: it collects all the evidence, carries out all the investigation! Yet, it should only be evaluating them all!"

Three judges, on the other hand, opposed this suggestion mainly in terms of the sanctity of "rights and justice". These judges stated the freedom of seeking one's right cannot be limited, and since the courts are the venues for seeking rights, they have to be available at anytime for any kind of dispute.

> "Rights are sacred. I do not accept resolution via the administration, the police etc. There should not be instances like lapse of time, statute of limitations. I should be able to seek remedy at any time."

Question No 23: *Do you believe that the people can understand their rights? Please respond to this question in terms of the understandability of the language of law.*

The majority of judges were skeptical about the understandability of the language of law. They stated that the language of the law is alien to the citizen, that it has archaic Turkish words and technical terms which the citizen cannot understand. One judge stated that sometimes even lawyers cannot understand the rights that are the subject matter of a case and another one stated that sometimes even judges have a difficult time understanding what the law says and that they need to take a look at it. On the other hand, three of the judges again referred to the significance of a lawyer in a civil court since the lawyer's technical knowledge allows her/him to follow the case properly and hence prevents the party from losing her/his right.

> "I believe without legal assistance, filing a case in civil courts should be prohibited or at least the complaint needs to be checked by a lawyer and sealed for compliance with procedure."

In fact, one of the judges stated that since the language of the law naturally is sui generis- like every other profession- then the citizen cannot be expected to understand it. Instead, the judge argues, the Bars should assume this task and set up practices in courthouse that guide the citizens. The judge explained that since at some point advocacy is a public service, the citizens should be guided by lawyers.

Aside from the language of law, judges also referred to the difficulty of the legal procedures which sometimes prevents citizens from understanding what is going on in the courtroom and/or what is required from them outside of it.

> "What the citizen cannot understand is that there is a difference between what is normally called a 'right' and a 'procedural right'. The citizen first needs to prove the right but s/he just says 'I'm right' and expects the court to accept this. But it is not enough to be right, you have to prove it. Here, we do not have the benefit of the doubt principle as in criminal law. For instance, if it is a case on debts, you need a bill proving the debt; the debt has to be documented. What s/he explains verbally might be logical, but we need the bill for proof."

On the other hand, some judges were less skeptical yet not completely positive about the understandability of the language of law. These judges stated that the citizen can understand it when/if the judge explains her/him what is going on and/or what is requested. Here, there was a disagreement among judges about the role of the judge in this process. Some judges stated that the citizen understood her/his rights when they explained them in a way that the citizen could understand and these judges did not see any problem with their involvement in this process. In fact one of these judges explained how before the European Court of Human Rights, they did not explain these rights defined in procedural code due to a clause in the criminal code stating that "ignorance of the law is not an excuse".

> "We were generalizing that clause and not warning the citizen about her/his rights. We started explaining these after cases were being sent to the European Court. Before, for instance, we used to say 'open to appeal'. But after attending the seminar, I realized that this needs to be explained. Now, I explain to the citizen that s/he can appeal the decision in fifteen days and write this down clearly. Now, the Court of Cassation is also writing these down. When we said 'open to appeal', we guided the citizen in this direction but s/he would not know how much time s/he had. Now, we are explaining all of this in a language that they can understand."

One of the judges, on the other hand, stated that not knowing the law cannot be an excuse and that everybody has to know the law.

> "Courts are not like other institutions. You just see, the man come in asking for advice. We cannot guide the citizen. We have to be impartial. I just stepped out of this man's hearing!"

Two other judges also stated that the citizen did not have difficulty understanding her/his rights; that s/he would clearly understand them if it suited their interests.

CHAPTER FIVE

Conclusion

This report's aim was to show who the parties in the civil courts of Istanbul were, their success rates in pursuit of their claims as well as case processing times for claims. While doing that, the report also aimed to highlight the key problem areas and bottle necks in the civil court system. While relevant findings have been discussed in the results section, here is a summary of the main findings and their implications for policy.

• The main finding of this study is that the court process and pace of litigation is heavily influenced and decided on by parties (including third parties) and their actions, rather than the courts and judges, resulting in delays in the delivery of justice. The court (judge) should be in control at every stage of the proceedings from filing to disposition. Doing this requires a policy change on the part of the courts and judges and acceptance of the fact that delay is not inevitable. At the same time, it is important to realize that this is not something that can be done by procedural change alone. As explained before, fighting delay requires a change in the local legal culture as well as development of incentives for judges and other court staff. It is

also important to keep in mind that any solutions developed without input from judges is likely to face failure in practice. In order for judges to take ownership of changes, it is mandatory that they be involved in their development.

• Another striking finding of this study is that in one of every five hearings absolutely nothing gets done, thus making 20% of the hearings a waste of time. This is caused by noncompliance with interim decisions and orders rendered in hearings. This has great implications for everyone involved: parties that come to hearing, courts' timetable, judges, etc. Even more disturbing are the reasons for the noncompliance with the interim decisions and orders: in 62% of the cases his was caused by the parties, in 13% of the cases by the court, and in 23% of the cases by third parties. This has great implications for everyone involved: parties that come to hearing, courts' timetable, judges, witnesses, etc. Although reasons directly attributable to courts and judges seem to be the lowest figure here, it should be remembered that it is ultimately the court that should assert control over the parties and third parties.

• The "minutes of the court" practice that was developed by courts' own initiative is worthwhile and should be encouraged to include more firm deadlines, as data has shown that 73 days pass from the drafting of the minutes until the first hearing, giving parties enough time to comply with the requests therein. But if the compliance figure in the first hearing remains a mere 40%, the first hearing and the 73 days in between before will continue to be a waste of time. As in other countries, judges could possibly determine the submission dates and deadlines together with the parties rather than by themselves which would in effect put more pressure on the parties to comply and thus improve compliance rates.

• 90% of all cases are completed in up to seven hearings while the median number of hearings is two. This means that a case may take 6-10 months as well as three years to be completed. At the same time, depending on the type of case the number of hearings can be varied. Hence, it could be said that a person who files a claim is unable

to predict whether her/his case is going to take six months or three years to come to an end constituting a problem for citizens that look for a legal remedy. Meanwhile, appeals seem to be much less common than believed, as only one in five cases gets appealed with serious losses of time in filings.

• Case management should not only be the responsibility of judges. As shown by data, judges seem to understand that some cases inherently last longer. Therefore, the benefit of "first in first out" rules in case processing and application of the same procedure to every case should be questioned and where necessary, the Code of Civil Procedure should be amended to allow different tracks for different type of cases. Thus, a "case management" procedure must be developed that categorizes cases according to their average length and where there are factors effecting their duration these should be taken into consideration and early intervention mechanisms designed during the process. Only with a pro-active method like this backlog and delay can be prevented before they arise. Further, judges seem to suggest de-judicialization of some claims to reduce case load as well as the need to create different venues for non-adversarial claims and in cases where the defendant is a state party.

• Of course not all delays are caused by judges' failure to impose firm deadlines. The practices of High Council of Judges and Prosecutors that retires, appoints and transfers judges also contribute to delays. Absence or change of judges was found to be among major reasons for obsolete hearings suggesting that the whole court system should be approached holistically. In this sense, the transfer system of judges should take into consideration that frequent judge rotation not only causes delays but also erodes institutional memory.

• Judges seem to subscribe to the old conventional wisdom that because court resources are insufficient, delays are inevitable. To the question of whether firm deadlines would be helpful to increase the pace of litigation, it seems that they could be convinced, especially if they are given incentives and guarantees. At the same time, some

judges expressed concern about giving firm deadlines to parties to comply with interim decisions. They explained that this could cause parties to loose rights for procedural reasons rather than on the merits of a case. Therefore, if a new policy like this should be adopted, the consequences of failing to comply should be fully explained to parties. The stance of the Court of Cassation could also be important in adoption of such a policy. Nevertheless, these concerns should be given serious consideration.

• Civil courts are used not only by real persons but also by a combination of users in different capacities. In that sense, one of the striking findings of the study was that the only monetary claims filed by women were for alimony, pointing to their exclusion from economic life. They were less likely to be involved in business transactions, money transfers and property ownership. Indeed, only 14% of cases filed by women were for debt collection.

• Representation by attorneys presented a mixed picture. 50% of real person plaintiffs had an attorney, but used these services mostly when it came to financial matters. As a continuation of their economic exclusion, women had less access to lawyers than men. Nevertheless, the number of defendants who had a lawyer was rather low, indicating that there is still room for legal services to grow especially if alternative and free legal service delivery models could be adopted. This is in line with findings from other research, which indicted relatively low use of legal services in Turkey.[46] As a last point, the difference between attorneys representing public and civil legal institutions was striking as the latter were more likely to file motions and were twice likely to file an Answer than the former.

• The low percentage of Answers and even lower number of Replies to Answer and Second Answer filed by parties indicate that the procedural code may be too complicated for those who proceed pro se. In fact, one interpretation of data could be that it is even compli-

46 Kalem S., Jahic G., Elveris İ. (2008), *Justice Barometer,* p. 19.

cated for those who are represented by lawyers. Process simplification at least in some cases should therefore be considered by the Commission that is drafting the Civil Procedure Code.

• Lastly, this research revealed that service, which is usually considered to be a major problem for causing delay was not much of a problem: most documents were successfully served to the parties within a month although in the internet age this might also be considered too long. Nevertheless, this once again indicates the importance of research as it shows that some problems hailed as big problems are not as insurmountable as initially thought.

The goal of this research project was to show general patterns, and try to come up with results that would give us clues as to how the average case proceeds in the system. In other words, its goal was to learn what the process was in most cases. While it is very important to "know the base", this is insufficient. The next step should be to focus on atypical cases, and explore why some cases take much longer, why in some cases service is unsuccessful or takes too long, or why in some cases hearings are so far apart from one another, etc. While findings on what happens to cases in general gives us a general picture and helps us identify major problems, they fail to explain how things can go so wrong so as to create "outlier", atypical cases that break all the averages. While it may sound like it is a waste of time to focus on a few problem cases, it is important to keep in mind that those cases involve real people, with real claims, and hence should not be "sacrificed" and forgotten about. While policy must be directed to improve the situation in as many cases as possible, constant efforts must be made to address ***all*** cases, even the very atypical ones.

Appendices

Appendix 1:

Workload Information of Courts Included into the Study, and Number of Cases to be Selected from Each Courthouse

		Bağcılar	Bakırköy	Beyoğlu	B.Çekmeee	Eyüp	Fatih	G.O.Paşa	K.Çekmece	Sarıyer	Sultanahmet	Şişli	Zeytinburnu
1. General	2000	2.447	922	852	2287	1.099	905	1.080	1.831	923	711	1.534	1.084
	2001	2.898	1.018	986	2551	1.184	1.000	1.217	2.300	1.220	920	1.663	1.192
2. General	2000		928	844		1.089	906	1.074	1.867	931	715	1.513	1.121
	2001		1.008	980		1.197	1.000	1.228	2.400	1.183	935	1.683	1.135
3. General	2000		934	847		1.078	910	1.062	1.899		711	1.522	
	2001		1.014	963		1.180	1.000	1.202	2.317		924	1.638	
4. General	2000		929	897			904				705	1.519	
	2001		1.012	961			1.000				908	1.634	
5. General	2000		939								707	1.546	
	2001		1.013								912	1.644	
6. General	2000		945								718		
	2001		992								946		
7. General	2000		888								738		
	2001		1.045								720		
8. General	2000		931								705		
	2001		1.010								908		
9. General	2000		941								720		
	2001		1.040								939		
10. General	2000										715		
	2001										910		
11. General	2000										676		
	2001										917		
Total		5345	17.509	7.330	4.838	6.827	7.625	6.863	12.614	4.257	17.760	15.896	4.532
Proportion		4,80	15,72	6,58	4,34	6,13	6,84	6,16	11,32	3,82	15,94	14,27	4,07

Appendix 2: Case-File Review Form

1. ID: ___ ___ ___ Data collector: _____

2. Date: ___ ___ / ___ ___ / 2006

3. Starting time: ___ ___ : ___ ___

4. Court house: _____

5. Court: _____

6. Docket no: _____

7. List: 1) Main list 2) Substitute list 3) Substitute of substitute

8. Was the file sent from another court for lack of jurisdiction or improper forum?
1) Yes 2)No
(If the answer is yes, please fill out the form according to the current court's actions).

9. How many complaints are there in the file? _____

Complaint *(If there is more than one Plaintiff and Complaint, pick the first Plaintiff).*

10. Is it in the file: 1) Yes 2) No

11. Date of referral by the judge *(if there is no date or it is unclear, leave blank)*:
___ ___ / ___ ___ / ___ *(If there is a date next to the judge's signature, write it down)*

12. Type of case: *(More than one can be marked)*

12a) Debt collection	12d) Negative declaratory relief	12g) Collection of insurance sums	
12b) Divorce	12e) Cancellation of Deed	12h) Other: *(Please state)* (12i) _____	
12c) Action for cancellation of objections	12f) Compensation		

13) Write down the amount for all of the valid ones:_____

14. Plaintiff: 1) Real person
2) Legal person /Private
3) Legal person/Public (*Foundation, NGO, University, Institute, Power/Water Company, Municipality*)

15. Gender of Plaintiff (*If not a real person tick, 4>*):
1) Male 2) Female 3) Unclear 4) Not valid *(Not a real person)*

16. Plaintiff has an attorney: 1)Yes 2)No

17. Main request: *(This part is to be filled out according to the main request of the Complaint. Do not write here litigation expenses and attorneys fees or preliminary injunction).*

17a _____

17b. _____

17c. _____

17d. _____

17e. _____

18. Number of Defendant(s): 1)One 2)Two 3)More than two 4) No adversary

19. Defendant: *(If there is more than one Defendant, pick the first Defendant in the Complaint)*

1) Real person
2) Legal person/Private
3) Legal Person/ Public (*Foundation, NGO, University, Institute, Power/Water Company, Municipality*)

20. Gender of Defendant (*If not a real person tick, 4*>):

1) Male 2) Female 3) Unclear 4) Not valid *(Not a real person)*

Payment of court dues

21. Proof of payment in the file: 1)Yes 2) No (*If you ticked no, go to 24)*

22. Payment date: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Leave blank if there is no date or is unclear) (For courts with IT: write down the registration date on the computer of the Case Allocation Office)*

23. Amount of court dues: _____

Request for Waiver of court dues

24. The file contains a request for waiver of court dues
1)Yes 2) No *(If you ticked no, go to 27)*

25. If yes, the request is: 1) Granted 2) Denied 9) Missing info

26. In which hearing was it granted? _____ 9) Missing info

Service date of the complaint

27. Proof of service is in the file: 1)Yes 2) No

28. Was service put into effect? 1)Yes 2) No

29. If there was service, who was served? *(Fill out, according to the date of actual service).*
    1) To Defendant in person
    2) Close relative residing with him/her
    3) Wife/Husband
    4) Local community leader
    5) By Notice
    6)Permanent Employee
    7) Administrative superior
    8) Pursuant to article 35 *(tick this if you see a printed notice)*
    9) Unclear

30. Service date: *Please write here the full service date of the Complaint to the Defendant. If it was served by hand in the hearing, write down the date of the hearing.*
____ ____ / ____ ____ / _____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

Minutes of the court

31. The file contains Minutes of the Court: 1) Yes 2) No *(if none, go to question 38)*

32. Date: _____ / _____ / _____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

(If the minutes of the court are in the file, please indicate below what it contains.)

			Did the judge set a firm deadline for that?			Was this complied with in the first hearing?			
	Yes	No		Yes	No	Complied	Partially complied	Not complied	Unclear
33. Submission of evidence list	1)	2)	33a.	1)	2)	33b. 1)	2)	3)	4)
This includes list that should accompany petitions as well as separate lists.									
34. Submission of witness list	1)	2)	34a.	1)	2)	34b. 1)	2)	3)	4)
35. Writing of correspondence	1)	2)	35a.	1)	2)	35b. 1)	2)	3)	4)

(If the minutes of the court indicate that the party was given a firm deadline to carry out the above and the said list was handed over in the hearing by hand, mark "not complied")

36. Is a hearing date set? 1) Yes 2) No

37. If there is a hearing date, when is it? ____ ____ / ____ ____ / ____ ____
(Leave blank if there is no date or unclear):

Defendant's requests for additional time

38. The file contains Defendant's Request for Additional Time:
1)Yes 2) No *(if none, go to 45)*

39. If yes, the date of the Request: _____ / _____ / _____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

40. Additional time is requested: 1) Until the first hearing 2)Other: (40a)_____
3) Unclear

41. The request was made by: 1)An attorney 2) Defendant himself/herself

42. Grounds for the Request:_____

43. Request was 1) Granted 2) Denied *(Check the interim decision)* 9) Missing info

44. Additional time granted: 1)Until the first hearing
2)Other (44a) _____ *(please write)*

Defendant's answer (to complaint): *(Do not confuse with interim petitions)*

45. The file contains the Defendant's Answer: 1)Yes 2) No *(if none, go to question 50)*

46. Date: _____ / _____ / _____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

47. Defendant has an attorney: 1)Yes 2) No

48. First motions:
48a) Security for foreigners
48b) Pending case
48c) Substantive omissions in the Complaint or Answer
48d) Improper court
48e) Improper forum
48f) Joinder
48g) Inadmissibility of Counter claim
48h) No first motion

49. Service date to Plaintiff: _____ / _____ / _____ *(look at the service stamp or if handed in the hearing, write down the hearing date) (Leave blank if there is no date or unclear)*:

Plaintiff's answer to the answer

50. The file contains Plaintiff's Answer to Answer: 1)Yes 2) No *(if none, go to question 55)*

51. Date: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

52. Plaintiff has an attorney: 1)Yes 2) No

53. Is the attorney the same as the one in the Complaint or did it change?
1) Same 2) Not the same *(if it is the same law firm, tick same)*
3) Unclear

54. Service date to Defendant: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(look at the service stamp or if handed in the hearing, write down the hearing date)* *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

Defendant's second answer

55. The file contains Defendant's Second Answer: 1)Yes 2) No *(if none, go to question 58)*

56. Date: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

57. Defendant has an attorney: 1)Yes 2) No

58. Is the attorney the same as the one who drafted the Answer or did it change?
1) Same 2) Not the same

59. Service date to Plaintiff: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(look at the service stamp or if handed in the hearing, write down the hearing date)* *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

Outcome of the case *(Questions 60, 61 and 62 should be answered according to the hearing protocol of the last hearing. No interim decision form should be filled in for the last hearing)*

60. Date of the last hearing: ____ ____ / ____ ____ / ____ ____

61. Final Judgment: 1)Denied
2)Granted
3)Partially granted
4) Treatment of case as not filed (art. 409 of CPC)
5) Other *(write out)* (61a) _____

62. The protocol of the last hearing containsreasoning 1) Yes 2) No

Additional information

63. Date of the drafting of the judgment:____ ____ / ____ ____ / ____ ____ *(Leave blank if there is no date or unclear)* *(Write down even if it is the same as the hearing date)*

64. Any unpaid court dues? 1) Yes 2)No 9) Missing info

65. If yes, payment date: _____ /_____ / _____

66. Was the judgment served to the defendant?: 1)Yes 2) By hand 3) No

67. Service date to defendant: ___ ___/___ ___/____ ___ *(Leave blank if there is no date or unclear)*:

68. Was the judgment served to the Plaintiff?: 1)Yes 2) By hand 3) No

69. Service date to Plaintiff: ___ ___/___ ___/___ ___ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

(Even if 66 and 68 are answered "no", another party may appeal the judgment. However, if there are only two parties and none of them were served, mark 68 as no).

Appeal

70. Judgment was appealed 1) Yes 2) No

71. Appellant: 1) Plaintiff
2) Defendant
3) Both *(In this case, the first appeal petition in the file will be treated as the appellant. The form is then to be filled out accordingly).*
4) Another party in the case *(If you marked this, go to 84)*

72. Appeal petition is in the file: 1)Yes 2) No

73. If in the file, date: _____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

74. Who prepared the petition 1)Attorney 2) Party himself/herself

75. Is the attorney the same as the one who attended the hearings, or did it change?
1) Same 2) Changed

76. Payment date of the appeal fee:_____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

77. Service date of the appeal petition to the other party: _____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

78. Answer to Appeal is in the file: 1) Yes 2) No *(if no, go to question 86)*

79. If yes, date: _____/_____/_____ 9) Missing info

80. Who prepared the petition 1)Attorney 2) Party himself/herself *(go to question 82)*

81. If 80 was answered "attorney", is this the same attorney who attended the hearings or did it change?: 1) Same 2) Changed

82. Service date of the Answer to Appeal: _____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

83. Date of sending of the file to the Court of Cassation:_____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

84. Was the file returned by the Court of Cassation for any reason? 1) Yes 2) No

85. If yes, for what reason?_____

86. Court of Cassation decision: 1) Reversal 2) Approval 3) Partial Reversal

87. Service date of the Court of Cassation decision to appellant: _____/_____/_____ *(Leave blank if there is no date or unclear)*

88. Conclusion time___ ___ : ___ ___ *(Fill this after completion of the part about interim decisions)*

Interim decisions *For each hearing check the hearing protocol to see whether the below requests were complied with and mark to this page.*

89. Hearing no: _____

90. Hearing date: ___ ___ / ___ ___ / ___ ___

91. Attendees *(check all valid answers. If no party appeared, do not mark any of the answers. Witnesses are not counted):*
91a) Plaintiff 91b) Plaintiff's attorney 91c) Defendant 91d)Defendant's attorney

92. Was any procedural matter done in the hearing? 1)Yes 2)No

93. If no, why not? _____
(for example :for review of the file)

94. Plaintiff has a different attorney than the previous one:
1) Yes 2) No 3) First appearance of the attorney

95. Defendant has a different attorney than the previous one:
1) Yes 2) No 3) First appearance of the attorney

To see whether an interim decision was carried out, please check the next hearing protocol. If it was not carried out in the next hearing, mark "not complied with". Do not make a substantive evaluation; do not look at documents other than the hearing protocol.

96. Interim decision is regarding witnesses: 1)Yes 2) No *(if no, go to question 101)*

Judge's decision is:	Yes	No		Did the judge set a firm deadline for compliance with that? Yes	No		Did the judge remind the consequences of a firm deadline? Yes	No		Was this decision complied with in the the next hearing? Yes	Partially	No	Unclear
97. to hear witnesses	1)	2)	97a	1)	2)	97b	1)	2)	97c	1)	2)	3)	4)
98. to invite witnesses	1)	2)	98a	1)	2)	98b	1)	2)	98c	1)	2)	3)	4)
99. payment of expenses for witnesses invitation	1)	2)	99a	1)	2)	99b	1)	2)	99c	1)	2)	3)	4)
100. to re-invite witnesses	1)	2)	100a	1)	2)	100b	1)	2)	100c	1)	2)	3)	4)

101. Interim decision is regarding writing of request letters:
1)Yes 2) No *(if no, go to question 107)*

Judge's decision is:	Yes	No	Did the judge set a firm deadline for compliance with that? Yes	No	Did the judge remind the consequences of a firm deadline? Yes	No	Was this decision complied with in the the next hearing? Yes	Partially	No	Unclear
102. to write request letters	1)	2)	102a. 1)	2)	102b. 1)	2)	102c. 1)	2)	3)	4)
103. payment of expenses regarding letters	1)	2)	103a. 1)	2)	103b. 1)	2)	103c. 1)	2)	3)	4)
104. to write another request	1)	2)	104a. 1)	2)	104b. 1)	2)	104c. 1)	2)	3)	4)
105. to warn the institution that was requested to do work	1)	2)	105a. 1)	2)	105b. 1)	2)	105c. 1)	2)	3)	4)
106. to await for the response to the request made	1)	2)	106a. 1)	2)	106b. 1)	2)	106c. 1)	2)	3)	4)

107. Interim decision is regarding experts: 1) Yes 2) No *(if no, go to question 116)*

Judge's decision is:	Yes	No	Did the judge set a firm deadline for compliance with that? Yes	No	Did the judge remind the consequences of a firm deadline? Yes	No	Was this decision complied with in the the next hearing? Yes	Partially	No	Unclear
108. To send the file to expert/the report should come to *(this includes site visit by expert)*	1)	2)	108a. 1)	2)	108b. 1)	2)	108c. 1)	2)	3)	4)
109. Payment of expert fees	1)	2)	109a. 1)	2)	109b. 1)	2)	109c. 1)	2)	3)	4)
110. Warning of the expert	1)	2)	110a. 1)	2)	110b. 1)	2)	110c. 1)	2)	3)	4)
111. Ask the expert to draft an additional report	1)	2)	111a. 1)	2)	111b. 1)	2)	111c. 1)	2)	3)	4)
112. The completion of the file to be sent to expert	1)	2)	112a. 1)	2)	112b. 1)	2)	112c. 1)	2)	3)	4)
113. To await the return of the file from the expert	1)	2)	113a. 1)	2)	113b. 1)	2)	113c. 1)	2)	3)	4)
114. To write again to the expert	1)	2)	114a. 1)	2)	114b. 1)	2)	114c. 1)	2)	3)	4)
115. To obtain a report from another expert	1)	2)	115a. 1)	2)	115b. 1)	2)	115c. 1)	2)	3)	4)

116. Interim decision is regarding other courts /Prosecution /Enforcement Office:
1) Yes 2) No *(if no, go to question 119)*
Do not re-write interim decisions put here to writing of requests part above!!

Judge's decision is:	Yes	No	Was this complied with in the next hearing?	Yes	Partially	No	Unclear
117. Request a file from another court	1)	2)	117a.	1)	2)	3)	4)
118. Request Prosecution for information	1)	2)	118a.	1)	2)	3)	4)

119. Interim decision is regarding parties: 1)Yes 2) No *(if no, go to question 124)*

(The below costs include all costs to be borne by the parties. Costs that do not relate to witnesses, writing of request letters, experts such as site visit and similar fall under the category).

Judge's decision is:	Yes	No	Did the judge set a firm deadline for compliance with that?	Yes	No	Did the judge remind the consequences of a firm deadline?	Yes	No	Was this decision complied with in the the next hearing?	Yes	Partially	No	Unclear
120. To allow time for payment of security	1)	2)	120a.	1)	2)	120b.	1)	2)	120c.	1)	2)	3)	4)
121. To allow time for payment of expenses	1)	2)	121a.	1)	2)	121b.	1)	2)	121c.	1)	2)	3)	4)
122. To allow additional time for payment of missing dues	1)	2)	122a.	1)	2)	122b.	1)	2)	122c.	1)	2)	3)	4)
123. To allow time for submittance of documents, evidence, Answer, Client to be ready in hearing	1)	2)	123a.	1)	2)	123b.	1)	2)	123c.	1)	2)	3)	4)

124. Reasons for interim decisions not to be complied with/or partial compliance:
(If reasons are unclear, leave blank).

124a. _____

124b. _____

124c. _____

124d. _____

124e. _____

Appendix 3: Judge Interview Protocol

Date of interview: ___ ___ / ___ ___ / 2006

Beginning time of interview: ___ ___ : ___ ___

Introduction: The objective of this study is to determine the users of courts of general jurisdiction, for what kind of disputes they approach these courts, possible sources of problems and to make suggestions on possible solutions to these problems. In this study, carried out by Istanbul Bilgi University Law Faculty, we will be interviewing judges of courts of general jurisdiction regarding their opinions on the workings of the civil justice system, the problems they encounter, their working conditions and their possible suggestions for improvement. The information you give us regarding these issues is completely confidential and cannot be used for any purpose but scientific. Your name will not be given out to anybody and will not be mentioned in any report.

You are not obliged to answer any question but in case you do we ask you to state your opinions with your free will.

If you have any questions, please feel free to ask.

We thank you for all your help.

Now, I ask you for your permission to tape record the interview in order to record the given information completely. (Please have it signed)

I give permission ☐ _____

I do not give permission ☐ _____

1. Date of birth: ___ ___ / ___ ___ / 19 ___ ___

2. Sex: 1) Female 2) Male

3. Since when (for how long) have you been working as a judge?

4. Since when (for how long) have you been working as a judge at a court of general jurisdiction?

5. What is the approximate number of pending cases in your court as of today?

6. Approximately how many new cases are filed in your court per year?

7. Aside from the hearings, what other tasks do you carry out during a work week?

8. How many hearing days do you have per week? _____ days

9. Do the hearings last half a day or a whole day?
   1) Whole day 2) Half day 3) Changes

10. Approximately how many case files do you have on a hearing day? _____ files

11. How long does a hearing last on average?

12. How long does a case last on average?

   1) Approximately _____ days/ weeks/ months/ years / hearings
   2) It depends on the file
   3) It depends on the case Case type _____ How long?_____
      Case type _____ How long?_____
      Case type _____ How long?_____

13. How do you prepare for hearings? Do you make any special preparation?

   1) Yes _____
   2) No

14. How much time do you spend on a case file before the hearing?
   1) Less than an hour
   2) One hour
   3) One morning/noon/afternoon
   4) One day
   5) Weekend
   6) One week
   7) More than one week
   8) Depends on the file

15. Could you rank your working conditions in general?
   1) Very good 2) Good 3) OK/not bad 4) Bad 5)Very bad

16. Could you explain in more detail what you consider as good and bad about your working conditions?

Good	*Bad*
_____	_____
_____	_____

17. What would you like to change most about your work and working conditions?

18. What do you believe are the most important reasons for the delays in the courts? Please list three reasons.

19. Do you believe that setting a firm deadline has any effect in terms of preventing delays? If it does, are these effects positive or negative?

1) No, it does not have a particular effect
2) Yes, it has an effect

1) It has a *positive* effect

_____

2) It has a *negative* effect

_____

20. How do you think the presence of a lawyer affects a trial? Do you believe there is a difference between a trial with a lawyer and one without?

21. Do you believe that increasing the number of courts would help preventing delays in civil proceedings?

22. Do you believe that the workload of courts can be decreased by limiting the types of cases going to courts?

23. Do you believe that citizens can understand their rights? Please respond to this question in terms of the understandability of the language of law.

Thank you for your help.

End of interview: __ __ : __ __

Bir çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de gerek ceza gerekse hukuk mahkemeleri ile ilgili yakınmaların başında, yığılma ve gecikmeler gelmektedir. Bu araştırmada, eldeki kaynaklar ne kadar sınırsız olsa ve mahkeme ve hâkim sayısı ne kadar çok olsa da, gecikme sorununun çözülmesinin yine de farklı bir anlayış gerektireceği düşüncesinden yola çıkılmıştır. Dolayısıyla, İstanbul'daki Asliye Hukuk Mahkemeleri bir pilot çalışma ile incelenerek, yargılama sürecinin nasıl işlediği anlaşılmak istenmiştir. Bunun için de "gecikmelerden sorumlu taraflar kimlerdir", "duruşmaların ne kadarında hiç bir işlem yapılmamaktadır", "en uzun süren davalar hangileridir", "Asliye Hukuk Mahkemeleri'nden en çok kimler faydalanır", "tarafların yüzde kaçının avukatı vardır" gibi sorulara cevap aranmış, bu sayede yargılama sürecinin aktör ve tarafları anlaşılmaya ve sorunları teşhis edilmeye çalışılmıştır.

Yaşanan sorunlar ne derece önemli ve içinden çıkılmaz görünürse görünsün, sorunların ve nedenlerinin verilere dayanarak tespit edilmesi önemli görüldüğünden, bu araştırmanın, Türkiye'de veriye dayanan, sadece kanun değişikliği ile sorunların çözülmeyeceğini anlayan, vatandaşın fikirlerini de dikkate alan bir yargı politikası oluşturma geleneğinin oluşmasına katkı sağlaması umulmaktadır.

As in many countries, in Turkey too, the most frequently heard complaint about courts is backlog and delay. This research departed from the fact that even if resources were limitless and there were as many number of courts and judges as one wished, some problems of the courts require a different understanding to resolve. Hence, this research was thought as a pilot study aiming to understand how the process in Istanbul civil courts works. To do this, answers to the following questions were sought after: "who is responsible for delays", "what is the percentage of hearings in which no action was taken", "which cases last the longest", "who are the users of the civil courts" and the percentage of the parties represented by counsel.

It is believed that no matter how insurmountable these problems may seem, their reasons must be determined by data. It is therefore hoped that the research will contribute to the forming a new judicial policy tradition based on data that understands problems will not be resolved by solely changing laws and takes citizens' views into consideration.

KİTAP

ISBN 978-605-399-069-7

9 786053 990697

www.bilgiyay.com

Bu araştırma İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsü Türkiye Temsilciliği tarafından desteklenmiştir.

This research was founded by İstanbul Bilgi University and Open Society Institute Assistance Foundation

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YA